Lieselott Nordman

Lagöversättning som process och produkt

Revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland

Akademisk avhandling som med tillstånd av Humanistiska fakulteten vid Helsingfors universitet framlägges till offentlig granskning i universitetets huvudbyggnad (Fabiansgatan 33), Lilla festsalen, lördagen den 14 mars 2009 kl. 10

Nordica
Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur
Helsingfors universitet
2009

© 2009 Lieselott Nordman och Nordica, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet

Denna bok är nummer 16 i serien *Nordica Helsingiensia*, en publikationsserie som utges av Nordica vid Helsingfors universitet.

Lieselott Nordman är seriens redaktör.

Ansvarig utgivare: Nordica, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur

Kontaktinformation:
Nordica
PB 24
FIN-00014 Helsingfors universitet

Webbadress: *http://www.helsinki.fi/nordica/publi/nh.htm*

Bokens pärm: Päivi Talonpoika-Ukkonen, Universitetstryckeriet
Tryckt i Finland av Universitetstryckeriet, Helsingfors

ISSN 1795-4428
ISBN 978-952-10-5317-7 (hft.)
ISBN 978-952-10-5320-7 (PDF)

HELSINGFORS UNIVERSITET, Humanistiska fakulteten
Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur (Nordica)

Lieselott Nordman, 2009. *Lagöversättning som process och produkt. Revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland*

Sammanfattning

I denna avhandling studerar jag lagöversättning från finska till svenska utgående från ett kombinerat produkt- och processperspektiv. Fokus ligger vid revideringspraktiker, normer och insitutionella arbetsprocesser. Min övergripande forskningsfråga är vad som sker med lagöversättningarna från första utkast till slutlig lag, och varför? Den översättningsprocess som studeras omfattar tre institutioner och fyra reviderade versioner av varje lagtext. Lagöversättningsprocessen studeras utgående från översättningarna, institutionerna och personerna bakom översattningen (översättarna och granskarna).

Den teoretiska ramen för studien är deskriptiv översättningsforskning. Studien placerar sig inom ramen för översättningssociologi och kompletteras med vissa aspekter från organisationsteori. För analysen av revideringar som görs lagtexterna har jag skapat en analysmodell som omfattar fem övergripande kategorier (revideringar på textnivå, syntaktisk nivå, lexikal nivå, morfologisk nivå och innehållslig nivå) och fyra normer (juridisk lämplighet, korrekt återgivning, språkriktighet och begriplighet). De första två delstudierna baserar sig på analysen av ett textmaterial bestående av olika reviderade versioner av åtta lagtexter. Den tredje delstudien baserar sig på en omfattande enkät som besvarats av översättare och granskare vid de tre institutionerna.

Undersökningens resultat visar att antalet revideringar är relativt högt och att antalet revideringar inte minskar under översättningsprocessens gång. Vidare kan ingen arbetsfördelning iakttas mellan de tre institutionerna utgående från ett organisationsteoretiskt perspektiv. Resultaten visar ytterligare att det finns en del brister i avseende på kommunikationen mellan institutionerna, vilket påverkar samarbetet både mellan institutioner och mellan personer. Individernas syn på normer och deras uppfattning om normernas auktoritativa status varierar, så att granskarna prioriterar juridisk lämplighet medan översättarna tillskriver språkriktigthet en högre prioritet. Ytterligare är det multiprofessionella teamarbetet vid de studerade institutionerna av ett slag som baserar sig på att både individer och institutioner har sina egena specifika arbetsuppgifter som de koncentrerar sig på, medan kontakten med andra institutioner och personer vid andra institutioner är liten. Detta visar att den etablerade definitionen på teamarbete, med människor i nära samarbete med varandra, inte direkt kan överföras på de arbetspraktiker som råder inom ramen för den studerade översättningsprocessen. Tre nya begrepp instroduceras: *flerstegsrevidering*, *revideringskedja* och *normsyn*. Undersökningen är ett bidrag till kunskap om lagöversättning, översättningsprocesser, institutionell översättning, revideringspraktiker och översättnngsnormer för juridisk översättning.

Nyckelord: lagöversättning, juridisk översättning, institutionell översättning, översättningsprocesser, revidering, revideringspraktiker, normer, teamarbete, informell oraganistaionsstruktur, översättningssociologi, flerspråkig.

UNIVERSITY OF HELSINKI, Faculty of Arts
Department of Scandinavian Languages and Scandinavian Literature (Nordica)

Lieselott Nordman, 2009. *Lagöversättning som process och produkt. Revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland.* (Translation of laws as process and product. Revisions and institutions in legal translation into Swedish in Finland)

Abstract

This thesis studies the translation process for the laws of Finland as they are translated from Finnish into Swedish. The focus is on revision practices, norms and workplace procedures. The translation process studied covers three institutions and four revisions. In three separate studies the translation process is analyzed from the perspective of the translations, the institutions and the actors. The general theoretical framework is Descriptive Translation Studies. For the analysis of revisions made in versions of the Swedish translation of Finnish laws, a model is developed covering five grammatical categories (textual revisions, syntactic revisions, lexical revisions, morphological revisions and content revisions) and four norms (legal adequacy, correct translation, correct language and readability). A separate questionnaire-based study was carried out with translators and revisers at the three institutions.

The results show that the number of revisions does not decrease during the translation process, and no division of labour can be seen at the different stages. This is somewhat surprising if the revision process is regarded as one of quality control. Instead, all revisers make revisions on every level of the text. Further, the revisions do not necessarily imply errors in the translations but are often the result of revisers following different norms for legal translation.

The informal structure of the institutions and its impact on communication, visibility and workplace practices was studied from the perspective of organization theory. The results show weaknesses in the communicative situation, which affect the co-operation both between institutions and individuals. Individual attitudes towards norms and their relative authority also vary, in the sense that revisers largely prioritize legal adequacy whereas translators give linguistic norms a higher value. Further, multi-professional teamwork in the institutions studied shows a kind of teamwork based on individuals and institutions doing specific tasks with only little contact with others. This shows that the established definitions of teamwork, with people co-working in close contact with each other, cannot directly be applied to the workplace procedures in the translation process studied.

Three new concepts are introduced: *flerstegsrevidering* (multi-stage revision), *revideringskedja* (revision chain) and *normsyn* (norm attitude).

This study seeks to make a contribution to our knowledge of legal translation, translation processes, institutional translation, revision practices and translation norms for legal translation.

Keywords: legal translation, translation of laws, institutional translation, revision, revision practices, norms, teamwork, organizational informal structure, translation process, translation sociology, multilingual.

FÖRORD

Jag hör till den grupp individer som redan i ett mycket tidigt skede tänkt sig att de ska doktorera. Jag vet inte hur många vi är, men vi finns bevisligen Jag var övertygad om att jag skulle doktorera redan första dagen 1995 jag satte min fot på institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Nordica, vid Helsingfors universitet. På ett säkert ganska naivt och lite barnsligt oskuldsfullt sätt såg jag en forskartillvaro inom det akademiska som både något romantiskt och underbart utmanande och utvecklande. Sedan den där septemberdagen fram till min första dag som doktorand hann jag växa en del, men intresset för en forskarutbildning fanns kvar. Inte minst tack vare professor Anne-Marie Londen som handledde mig genom både proseminarie- och seminariearbetet och slutligen genom min pro gradu-avhandling som blev färdig 2000.

Intresset för att kombinera studier i svenska med juridik fanns tidigt, juridik blev ett av mina biämnen och efter avslutade magisterstudier hade jag lyckan att få arbeta vidare med det svenska juridiska språket. Mellan mina magisterstudier och mina doktorandstudier arbetade jag som översättare på statsrådets translatorsbyrå. En tid som på många sätt var givande, bland annat på grund av att det var där idén till ämnet för denna avhandling föddes.

Bakom den här doktorsavhandlingen finns ett nätverk med personer som på olika sätt bistått mig och stött mig under de senaste årens intensiva arbete med min avhandling. Jag vill börja med att rikta ett varmt tack till mina handledare, professor emerita Pirkko Lilius och professor Andrew Chesterman. Jag vill tacka dem båda för att de alltid haft tid för diskussioner och för att de stött mig under hela arbetsprocessen med denna avhandling. Deras kommentarer och råd och de diskussioner vi fört har hjälpt mig framåt och också lyft mig när jag har behövt det. De har även gett mig tid att arbete i lugn och ro och låtit mig fundera i fred då jag känt att jag behövt det.

Min avhandling har granskats av professor Birgitta Englund Dimitrova och professor Björn Melander. Jag tackar dem innerligt för deras värdefulla och konstruktiva kommentarer om min avhandling. Ett varmt tack riktar jag också till professor Jan-Ola Östman för hans engagemang och stöd i både vetenskapliga och mer praktiskt förankrade frågor under olika skeden av avhandlingsprocessen. Professor Heikki Mattila vill jag tacka för diskussioner och bakgrundsmaterial kring det juridiska språket och dess förankring i olika rättssystem.

Jag har haft förmånen att under fyra år vara anställd som forskarstuderande inom forskarskolan Langnet, vilket gett mig tid att fokusera på avhandlingsarbetet under en längre tid. Vidare har jag som assistent vid Nordica beretts möjlighet att både inleda och avsluta mina doktorsstudier. Jag vill tacka nuvarande prefekt och professor Jan Lindström och tidigare prefekter professor Mirja Saari, professor Hanna Lehti-Eklund och professor Jan-Ola Östman för möjligheten att få arbeta på en dynamisk institution med en fin arbetsgemenskap. Jan Lindström har jag dessutom haft förmånen att få arbeta tillsammans med inom Föreningen för nordisk filologi.

Jag har beviljats understöd från Ella och Georg Ehrnrooths stiftelse, Svenska kulturfonden och Svenska litteratursällskapet i Finland (Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond II och Språkvetenskapliga nämnden). Det vistelsestipendium jag beviljades av Svenska litteratursällskapet i Finland (Carl-Eric Thors stipendiefond) förde mig till institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet för några veckor, och jag tackar alla vid institutionen och framför allt professor Björn Melander för det vänliga bemötandet under min tid i Uppsala.

En oerhört viktig del i avhandlingsarbetet har gemenskapen och diskussionerna med kolleger och vänner vid min egen institution, vid andra institutioner och universitet, inom forskarskolan *Langnet* och vid konferenser och seminarier varit. Mina kolleger vid min heminstitution Nordica har funnits i min forskarvardag och har gjort den så himla mycket trevligare.

Gemenskapen med de andra doktoranderna vid institutionen, både inom doktorandföreningen Nordok och utanför den, har varit guld värd. En del kolleger har följt mig närmare än andra under de gångna åren. Här vill jag särskilt nämna Leila, Sara, Saija, Åsa, Disa, Jannika och Pekka. Till alla mina doktorandkolleger vill jag säga att de goda skratt och livliga diskussioner om både vetenskap, metoder och livet i sig har gett mig så oerhört mycket. Det känns skönt att veta att de inte kommer att upphöra. Leila och Sara har hjälpt mig med många praktiska detaljer de sista stressiga veckorna före disputationen och varit ett stort stöd under alla år. Leila har även korrekturläst delar av avhandlingen. Jag är djupt tacksam över att ha er som mina vänner.

Mina rumskompisar Yvonne och Jonna har gett mig behagliga avbrott i stirrandet på min dator det senaste året och morgonkaffet med Yvonne och Sandra har varit gemytliga pauser i slutarbetet med avhandlingen.

Jag är även glad över den gemenskap jag upplevt med kolleger vid MonAKO, avdelningen för flerspråkig fackkommunikation vid Helsingfors universitet. Bland de personer med anknytning till MonAKO som stött mig och som jag har haft förmånen att få arbeta tillsammans med vill jag utöver min handledare Andrew Chesterman nämna Laura Tuominen och Outi Paloposki. Jag hoppas få fortsätta arbeta tillsammans med er även i framtiden. MonAKO beviljade mig även medel för att kunna delta i CETRA:s sommarkurs i Misano, Italien, för doktorander och forskare inom översättningsvetenskap, en kurs som gav mig oerhört mycket, bl.a. nya perspektiv på mitt forskningsämne. Kaisa Koskinen från Tammerfors universitet delar mitt intresse för institutionell översättning och hennes engagemang och intresse för min forskning har varit värdefullt.

Ett stort tack går också till alla de personer vid institutionerna statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriets laggranskningsenhet och riksdagens svenska byrå som omfattas av min studie. Om jag inte hade fått tillgång till reviderade lagtexter från dessa tre institutioner och om översättare och granskare inte hade gett sig tid att besvara de enkäter jag skickade dem, hade denna avhandling aldrig blivit till. Jag vill rikta ett särskilt tack till tidigare byråchef för statsrådets translatorsbyrå Lars Granlund, lagstiftningsråd Henrik Bruun och lagstiftningsråd Ann-Marie Malmsten vid justitieministeriets laggranskningsenhet samt byråchef Anne-Marie Mattson och riksdagssekreterare Stefan Nordman vid riksdagens svenska byrå. Stefan Nordman vill jag även tacka för det vänliga mottagande jag fick då jag inledde materialinsamlingen och för möjligheten att följa med slutjusteringens arbete under två dagar. Translator Eva Orava tackar jag för hennes givande kommentarer i pilotstudien av den enkät som användes för delstudie 3.

Jag har haft och har förmånen att arbeta som timlärare i svenska vid Svenska handelshögskolan i Helsingfors, Hanken, och jag vill tacka mina kolleger med anknytning till Hanken, professor Marika Tandefelt, Mona Forsskåhl, Kerstin Salminen och Anna Maria Gustafsson för de möjligheter och det stöd de har erbjudit mig.

Jag vill avslutningsvis tacka min familj och mina vänner utanför det akademiska. Ett varmt tack går till mina föräldrar och min bror Markus. Min mamma Solveig och min pappa Hannes har alltid trott på mig och deras stöd har varit totalt, så även i arbetet med denna avhandling. Det har gett mig kraft och ork. Jag är djupt tacksam för det. Danke. Ich habe meine Ohren steif gehalten. Mina svärföräldrar

Marianne och Hasse har följt mitt arbete med intresse och våra diskussioner har varit givande och värmande. Jag hoppas konjaken på verandan varma sommarkvällar kan fortsätta intas med andra diskussionsteman.

Mitt sista tack går till de viktigaste människorna i mitt liv, min man Mikael och vår tvååriga son Alvin, som mer än några andra levt med i doktorandtidens berg- och dalbana. Mikael, du har funnits där i stort och smått under alla år. Du har tänkt, diskuterat, läst, gjort, hjälpt. Jag tackar dig av hela mitt hjärta för att du stått vid min sida, gett mig lugn och kraft då jag själv tvivlat och glatts med mig då något känts extra fantastiskt. Du har även granskat och korrekturläst manuskriptet för min avhandling och ansvarat för layouten. För allt det du gjort för mig är jag dig evigt tacksam. Jag ser fram emot de långa, lediga veckoslut tillsammans med dig som nu kommer att komma.

Alvin, min solstråle, ingenting är bättre efter en lång arbetsdag än att bli nersprungen av dig då du kastar dig i min famn. Jag lovar att mamma nu kommer att ha mera tid. Vi kan bygga hur många snögumpar du vill.

Jag tillägnar denna bok er två, Mikael och Alvin, och det lilla mirakel som finns i min allt rundare mage. Tack för att ni finns hos mig och för att jag får finnas hos er.

Esbo i februari 2009

Lieselott Nordman

Innehållsförteckning

1 Inledning 15
1.1 Syfte och teoretisk ram 18
1.2 Material 21
1.2.1 Undersökningens textmaterial 22
1.2.2 Undersökningens sekundärmaterial 32
1.3 Avgränsning 35
1.4 Avhandlingens disposition 35
2 Lagöversättning i Finland 37
2.1 Inledning 37
2.2 Historia och tradition 38
2.3 Lagberedning och lagöversättning i Finland i dag 40
2.3.1 Lagberedningen 40
2.3.2 Den svenska lagöversättningen 42
2.4 Språkliga reformer och rekommendationer 48
3 Forskning om juridiskt språk 52
3.1 Inledning 52
3.2 Forskning om juridiskt språk 54
3.3 Forskning om juridisk svenska 58
3.4 Forskning om juridisk översättning 60
4 Översättning som forskningsfält 68
4.1 Inledning 68
4.2 Holmes schema över översättningsforskningen 68
4.2.1 Produktorienterade och processorienterade studier 71
4.2.2 Funktionsorienterade studier 74
4.2.3 Teoretiska översättningsstudier 75
4.2.4 Tillämpade översättningsstudier 77
4.3 Deskriptiv översättningsforskning och en kontextualisering av översättning som forskningsobjekt 78
4.4 Forskningsfältets utveckling 83
4.5 Översättningssociologi 86
4.6 Centrala begrepp för undersökningen 92
4.6.1 Institutionell översättning 92
4.6.2 Ekvivalens 98
4.6.3 Norm 104
4.6.4 Revidering 113
5 Revideringar ur ett produktperspektiv 116
5.1 Inledning 116
5.2 Revideringar som en del av översättningsprocessen 117
5.3 Metodbeskrivning 119
5.4 Analys 129
5.4.1 Revideringar på textnivå 133
5.4.1.1 Revideringstyper på textnivå 136
5.4.1.2 Normrelation för revideringar på textnivå 145
5.4.2 Revideringar på syntaktisk nivå 147
5.4.2.1 Revideringstyper på syntaktisk nivå 149
5.4.2.2 Normrelation för revideringar på syntaktisk nivå 163

5.4.3 Revideringar på lexikal nivå ... 164
5.4.3.1 Revideringstyper på lexikal nivå ... 166
5.4.3.2 Normrelation för revideringar på lexikal nivå ... 190
5.4.4 Revideringar på morfologisk nivå ... 192
5.4.4.1 Revideringstyper på morfologisk nivå och deras relation till normer ... 192
5.4.5 Revideringar på innehållslig nivå ... 196
5.4.5.1 Revideringstyper på innehållslig nivå och deras relation till normer ... 196
5.5 Sammanfattning och diskussion ... 199
6 Revideringar ur ett institutionellt processperspektiv ... 208
6.1 Inledning ... 208
6.2 Metodbeskrivning ... 209
6.3 Analys ... 211
6.3.1 Revideringarnas fördelning mellan de olika institutionerna ... 211
6.3.2 Revideringstyper vid de olika institutionerna ... 214
6.3.3 Institutionell normrepresentation utgående från gjorda revideringar ... 217
6.3.4 Revideringskedjor ... 226
6.4 Sammanfattning och diskussion ... 231
7 Lagöversättning ur institutionernas och individernas perspektiv ... 235
7.1 Inledning ... 235
7.2 Institutioners informella struktur ... 236
7.3 Metod och genomförande ... 236
7.4 Analys ... 239
7.4.1 Enkätstudiens respondenter ... 239
7.4.2 Den egna arbetssituationen ... 245
7.4.3 Institutionens och individens normsyn ... 249
7.4.4 Arbetsplatsen som kommunikativ gemenskap ... 258
7.4.4.1 Inominstitutionell kommunikation ... 261
7.4.4.2 Mellaninstitutionell kommunikation ... 266
7.4.4.3 Social gruppgemenskap ... 268
7.4.4.4 Konflikter och hierarkier ... 271
7.4.5 Inflytande och attityder ... 275
7.4.6 Granskares och översättares ställningstagande till revideringar ... 280
7.5 Sammanfattning och diskussion ... 285
8 Avslutande diskussion och slutsatser ... 289
Litteratur ... 301
Bilaga ... 322

Figurer

Figur 2.1 Översättningsprocessen för den svenska versionen av en lag i Finland. 45
Figur 2.2 Institutionerna enligt klassiskt organisationsschema som visar hierarkier (Bakka & Fivelsdal 2001:46). 46
Figur 2.3 Institutionernas organisation enligt funktion. 47
Figur 2.4 Den formella strukturen i styrningskedjan från strategi till resultat enligt Max Weber..... 47
Figur 3.1 Det skrivna juridiska språket. 54
Figur 4.1 Holmes (1988) schema över översättningsforskningen. 69
Figur 4.2 Förhållandet mellan orienteringarna inom DTS (Toury 1995:13, stödorden markerade med fet stil i marginalen har lagts till av skribenten). 81
Figur 4.3 Huvudinriktningar inom översättningsforskningen och sammanknytande begrepp (Chesterman (2007). 85
Figur 4.4 Perspektiv på normer för lagöversättning. 111
Figur 5.1 Analysmodell för den textbaserade revideringsanalysen. 122
Figur 5.2 Förhållandet mellan normen juridisk lämplighet och normen språkriktighet ur ett konkurrerande perspektiv. 125
Figur 7.1 Den interna kommunikationens inverkan på individen (utg. från Erikson 1998:47)..... 260
Figur 7.2 Den primära kommunikationen mellan institutionerna. 266

Diagram

Diagram 5.1 Antal revideringar per huvudkategori. 130
Diagram 5.2 Procentuell fördelning av revideringar mellan huvudkategorier. 131
Diagram 5.3 Fördelning av antal revideringar mellan undersökta propositioner. 131
Diagram 5.4 Normrepresentation för revideringar på textnivå. 146
Diagram 5.5 Normrepresentation för revideringar på syntaktisk nivå och andel revideringar som följer av personlig preferens. 163
Diagram 5.6 Normrepresentation för revideringar på lexikal nivå och andel revideringar som följer av personlig preferens. 191
Diagram 5.7 Normrepresentation för samtliga revideringar och andel revideringar som följer av personlig preferens 203
Diagram 6.1 Fördelning av antal revideringar mellan institutioner och granskningar. 212
Diagram 6.2 Procentuell fördelning av revideringar mellan institutioner och granskningar. 212
Diagram 6.3 Fördelning av revideringar mellan de tre propositioner för vilka samtliga reviderade versioner ingår. 213
Diagram 6.4 Fördelning av revideringar enligt kategori mellan institutioner och granskningar. 214
Diagram 6.5 Institutionell normrepresentation utgående från gjorda revideringar och andel revideringar som följer av personlig preferens. 219
Diagram 6.6 Institutionell normrepresentation för revidering på textnivå och andel revideringar som följer av personlig preferens. 221
Diagram 6.7 Institutionell normrepresentation för revidering på syntaktisk och andel revideringar som följer av personlig preferens. 222
Diagram 6.8 Institutionell normrepresentation för revideringar på lexikal nivå och andel revideringar som följer av personlig preferens. 222
Diagram 6.9 Institutionell normrepresentation för revideringar på morfologisk och andel revideringar som följer av personlig preferens. 223
Diagram 7.1 Fråga 12: Vad beaktar du då arbetar med lagtext? 254
Diagram 7.2 Fråga 13 a: När du översätter och granskar en svensk lagtext, vem tänker du då är textens mottagare? 256
Diagram 7.3 Form av samarbete inom institutioner. 262
Diagram 7.4 Attityder till arbetet med lagöversättning 278

Tabeller

Tabell 1.1 Textmaterialet **(Fet stil**= civil rätt, normal stil = offentlig rätt). 22
Tabell 5.1 Kategorier för revideringsanalysen. 119
Tabell 5.2 Förkortningar som används vid hänvisning till olika versioner av de studerade lagtexterna. 128
Tabell 5.3 Antal revideringar i förhållande till propositionernas längd. 132
Tabell 5.4 Fördelning av revideringar på lexikal nivå enligt typer. 166
Tabell 6.1 Belägg av revideringstyper vid olika granskningar. 216
Tabell 7.1 Returnerade enkäter. 239
Tabell 7.2 Åldersfördelning bland respondenterna. 241
Tabell 7.3 Arbetserfarenhet vid den egna institutionen. 241
Tabell 7.4 Tidigare arbetserfarenhet vid någon av de andra institutionerna inom översättningsprocessen. 242
Tabell 7.5 Hjälpmedel enligt viktighetsgrad.(Fråga 9 b) 246
Tabell 7.6 Hjälpmedel enligt normauktoritet. 250
Tabell 7.7 Fråga 19: Hur kunde samarbetet utvecklas? 265
Tabell 7.8 Grupptillhörighet. 270
Tabell 7.9 Institutionernas hierarkiska placering. 274
Tabell 7.10 Det egna inflytandet. Fråga 29 b: Har du kunnat påverka utarbetandet av nya formuleringsmönster? 275
Tabell 7.11 Det egna inflytandet. Fråga 30 e: Hur stor är din möjlighet att påverka skrivandet (översättningen) och skrivnormerna för lagtexter? 277

1 Inledning

Vi gifter oss, vi blir föräldrar. Vi studerar. Vi blir fastighetsägare, vi vill bygga ut på sommarstället. Vi söker tjänster, vi sitter i arbetsgrupper som planerar omstruktureringar och nya utbildningar. Och så möter vi den, lagtexten. En texttyp vi egentligen tyckte att vi aldrig skulle möta i vårt dagliga liv. En texttyp som ju inte berör oss direkt. Vi har minsann aldrig slagit upp i en lagbok eller surfat runt i elektroniska författningssamlingar. Så håller vi den där informationsbroschyren om studiestöd, föräldraledighet, arvsskatt eller byggnadsrätt i vår hand. Och där finns den, lagtexten som refereras och citeras. I platsannonsen finns en direkt hänvisning till gällande förordning vars innehåll jag måste känna till för att veta vad som krävs av mig för att kunna få tjänsten. Lagtexterna ger oss förhållningsregler och information om vad vi kan och måste göra och ett faktum är att alla någon gång läser lagtext i någon form.

Då vi sedan möter lagtexten i broschyren står det kanske ”Att kravet på fortbildning är uppfyllt beläggs genom en anteckning i förarens körkort*”* eller ”Genom en ändring försöker man underlätta det nuvarande förfarandet som förutsätter att arrangörerna hos polisen ansöker om […]” och det är krångligt och vi måste läsa texten flera gånger för att verkligen förstå den (exemplen är hämtade ur Gustafsson 2007:6, i *Språkråd* 3/2007). Det vi inte vet är om det kanske tidigare stått mycket enklare ”Att kravet på fortbildning är uppfyllt ska framgå av körkortet” respektive ”Genom ändringen försöker man förenkla administrationen så att arrangörerna inte behöver ansöka hos polisen om […]”. Eller också har vi tur och det är det senare mer lättbegripliga som står i broschyren. Hur som helst är det väldigt få, vare sig språkvetare, jurister eller lekmän, som ägnar en tanke åt hur lagtexterna kommit till och vilken omfattande institutionell översättningsprocess som ligger bakom våra svenska lagtexter i Finland i dag.

Majoriteten av de svenska lagtexterna i Finland i dag är översättningar från en finsk förlaga. Den översättningsprocess som den färdiga svenska lagöversättningen genomgår omfattar fyra större steg vid tre olika institutioner: översättning och granskning vid statsrådets translatorsbyrå, granskning vid justitieministeriet, översättning och granskning av utskottsbetänkanden vid riksdagens svenska byrå och slutjustering vid riksdagens svenska byrå. Lagtexterna går igenom fastslagna översättnings- och granskningsskeden med syfte att garantera en både juridisk och språklig hög kvalitet. Således kan översättningsprocessen även ses som en kvalitetskontroll. Översättare och granskare vid de tre institutionerna arbetar med översättningen av varje enskild lagtext mer eller mindre parallellt med beredningen av den finska lagtexten. Det intressanta är att denna översättningsprocess är snarast osynlig utåt, såväl i samhället som inom

översättningsforskningen. Inom forskningen har lagöversättning som process och praktik i stället närmast negligerats av både översättningsforskare och jurister (Šarčević 2000a:1). Mitt eget intresse att studera denna översättningsprocess ur både ett språkligt och socialt perspektiv väcktes framför allt då jag 2000-2001 arbetade som översättare vid statsrådets translatorsbyrå. Som en länk i en lång kedja såg jag vad som skedde med min översättning på min egen arbetsplats, men däremot hade jag ytterst lite insyn i vad som skedde med översättningen efter att den lämnat min egen institution för att vidarebearbetas vid justitieministeriet och riksdagen. Som översättare mötte jag i mitt arbete dessutom gällande normer för lagöversättning i teori och praktik och insåg hur utmärkande en dubbel normbundenhet är för den juridiska översättningen. Som en av de mest bundna formerna av facköversättning styrs lagöversättning av både starka juridiska fackspecifika normer och språkvårdens normer för klarspråk och begriplighet. Ytterligare fann jag det intressant att de personer som utgående från översättningsprocessens uppbyggnad genom olika faser tillsammans arbetade fram den svenska lagöversättningen, i praktiken samarbetade i så ringa utsträckning. Den egentliga kontakten med kolleger vid andra institutioner var liten. Man kan därför fråga sig hur teoretiska definitioner av teamarbete stämmer överens med den form av teamarbete den svenska lagöversättningen i Finland i praktiken representerar.

Översättare har länge varit relativt osynliga inom översättningsforskningen (Chesterman 2006, Pym 1998), men de aktörer som beretts ännu mindre utrymme inom forskningen är de som vid institutionell översättning har som uppgift att granska och revidera översättningarna. I den översättningsprocess som jag studerat finns det vid varje institution som ingår i översättningsarbetet personer med den explicita arbetsuppgiften att granska lagöversättningarna. Tidigare studier om revidering vid översättning har i stället främst studerat s.k. själv-revideringar (self-revision, se t.ex. Englund Dimitrova 2005, Krings 2001, Lörscher 1991), dvs. revideringar som översättarna själva gjort, vanligtvis i experimentella studier (*in vitro*) som arrangerats av forskaren. Även de få studier som analyserat revideringar av andra än översättarna själva har utgått från experimentella revideringssituationer (Künzli 2007a, 2007b, Brunette, Gagnon & Hine 2005). De revideringar som ingår i min undersökning har däremot gjorts i verkliga arbetssituationer, utan att granskarna vetat att revideringarna senare kommer att analyseras i forskningsavseende. Sålunda belyser undersökningen verkliga arbetssituationer och -praktiker.

Inom språkforskningen har studier av svenskt lagspråk i Finland tagit fasta på att en av de faktorer som tydligt skiljer detta från det moderna svenska lagspråket i Sverige är att de svenska lagtexterna i Finland är översättningar av finska källtexter (*Svenskt lagspråk*

I Finland 1998, 2004, Landqvist 2000, Palmgren 1990, Nordman 1984). De studier som gjorts har studerat det svenska juridiska språket ur ett fackspråksperspektiv och ur ett klarspråksperspektiv. Bland annat har man intresserat sig för vilka interferenser från den finska källtexten de svenska lagtexterna i Finland uppvisar och vilka likheterna och skillnaderna är mellan det svenska lagspråket i Finland och det svenska lagspråket i Sverige.

Gemensamt för de studier som gjorts om juridiskt språk eller juridisk översättning generellt är således att de sett på lagtexter ur ett produktperspektiv och utgått från lagtextens slutliga form (Landqvist 1996, 2000, Gunnarsson 1982) eller diskuterat lagöversättning ur en historisk och mer praktiskt förankrad synvinkel utgående från ramarna för och organisationen av översättningsarbetet (t.ex. Palmgren 2003, von Bonsdorff 1984). Däremot finns det till min kännedom inte andra studier än min som diskuterar lagöversättnings*processer* ur ett strikt vetenskapligt perspektiv (Nordman 2002, 2003, 2004a). En förklaring till varför vare sig lagöversättning eller lagöversättningsprocesser intresserat forskningen i större utsträckning kan vara att lagtexten som en autentisk juridisk text inte upplevs som en översättning, utan som ett original. Det juridiska kravet att en översatt lagtext är en autentisk juridisk text likställd förlagan skapar ramar och förutsättningar som andra former av översättning inte berörs av. Vidare är både institutionerna och individerna bakom lagöversättningen snarast osynliga utåt; i den slutliga översättningen är översättarna (liksom skribenter och granskare) fullständigt osynliga. Förklaringen till att personerna bakom översättningen är osynliga i texten ligger i den grundläggande principen att den enda röst som ska höras i en lagtext är ”statens” – inte de arbetsgrupper, institutioner, översättare och granskare som skapat lagtexten. Att juristen för sin del inte är intresserad av den översättningsprocess som leder till en slutlig lagtext är naturlig eftersom det är den slutliga texten som är juristens redskap, medan olika utkast som föregått denna inte har något juridiskt värde.

Den översättningsprocess som de svenska lagarna i Finland genomgår är dock unik både i jämförelse med översättningsprocesser i allmänhet och i jämförelse med lagöversättning i andra flerspråkiga länder (t.ex. Kanada och Schweiz), men har likheter med översättning av lagstiftning inom t.ex. Europeiska unionen. Många av de självklara begreppen inom översättningsforskningen, såsom ”käll-” och ”målkultur”, ”mottagare” och ”ekvivalens” ges en vidgad betydelse inom den institutionella ramen för lagöversättning i Finland. Till exempel måste tanken om en stabil källtext omdefinieras till att avse ”källtext i förändring”, då den finska källtexten ”lever”, dvs. ändras parallellt med den svenska översättningen. Vi har inte heller endast *en* måltext i

betydelsen slutversion, utan flera versioner som föregår den slutliga produkten. Käll- och målkultur är inte olika utan samma. Begreppet ”ekvivalens”, som av flera forskare ansetts förlegat och till och med kallats ”a dirty word” (Pym 1995), är för lagöversättningen inom officiellt flerspråkiga eller tvåspråkiga länder som Finland ett grundläggande krav: båda språkversionerna är autentiska juridiska dokument med fullständig funktionell ekvivalens (Mattila 2002, Šarčević 2000a, Palmgren 1990).

Diskussionerna kring den juridiska svenskan har förts parallellt med ett aktivt språkvårdsarbete i syfte att göra det svenska lagspråket i Finland klarare och begripligare. Detta arbete har sedan 1988 (1960[1]) framför allt gjorts genom Statsrådets svenska språknämnd. Ett av de konkreta resultaten av detta arbete är handboken *Svenskt lagspråk i Finland* (härefter SLAF, 1986, 1990, 1998, 2004), i dag en av de starkaste normerna för lagöversättning till svenska i Finland. Syftet med handboken är att skapa ett mera lättillgängligt och begripligt språk på juridikens villkor, ett språk som ”[...] den som en lag eller annan författning riktar sig till skall ha möjlighet att förstå [...]” (SLAF 2004:51). Eftersom lagtexter inte når oss endast i lagböcker och författningssamlingar utan även i bl.a. myndighetstexter med avsikt att informera medborgare om rättigheter och skyldigheter i olika skeden av livet (se t.ex. Lassus 2007, 2008) begränsas inte lagtextens läsare till endast juristen eller tjänstemannen. Även tidigare forskning har uppmärksammat olika mottagare av lagtexter och framhållit att lekmannen bör ses som en mottagare av lagtexter (se t.ex. Gunnarsson 1982). Att Finlands författningssamling i dag dessutom finns i elektronisk form på nätet (Finlex) bidrar konkret till att våra lagar och författningar mer än tidigare vänder sig till, och förhoppningsvis även når, lekmannamedborgaren.

1.1 Syfte och teoretisk ram

I undersökningen som presenteras i denna avhandling studerar jag översättningsprocessen för svenska lagar i Finland från ett kombinerat produkt- och processperspektiv med en fokusering på normer och institutionell arbetsorganisering. Jag utgår dels från revideringar som görs av granskare i olika versioner under

[1] Statsrådet tillsatte 1960 en nämnd "med uppgift att överväga åtgärder för att undanröja språklig inexakthet och styvhet i översättningar till svenska samt för att förenhetliga svenskan i allmänna handlingar". Det gamla beslutet från 1960 ersattes av statsrådets beslut om statsrådets svenska språknämnd (1024/1988). I och med det nya beslutet blev nämnden ett permanent organ med fasta arbetsformer och preciserade uppgifter (http://www.vnk.fi/hankkeet/ruotsin-kielen-lautakunta/historia/sv.jsp).

lagöversättningsprocessen, dels från en enkätstudie om arbetsorganisering och arbetspraktiker vid de tre institutionerna. Jag avgränsar här revidering att avse det skeende då en annan person än översättaren kontrolläser översättningen och korrigerar möjliga fel eller gör ändringar som han eller hon anser är nödvändiga (jfr Mossop 2001:169).

Undersökningen har tre syften. Det första syftet är att analysera revideringar som görs under översättningsprocessen utgående från deras frekvens, fördelning, typ och relation till normer. Sålunda tangeras översättningens kvalitet ur ett deskriptivt perspektiv. Kvalitet har inom översättningsforskningen primärt sammankopplats med utvärderingen av översättningar inom de preskriptivt orienterade teorierna (Nord 1997, Reiss & Vermeer 1984). I takt med att den deskriptiva översättningsforskningen (DTS, descriptive translation studies) vann fotfäste diskuterades kvalitetsaspekter mindre. Utgångspunkten inom DTS är att forskaren inte ska utvärdera utan beskriva och förklara (Toury 1995), medan tidigare kvalitetsdiskussioner hade gjorts inom ramen för preskriptiva teorier med syfte att praktisk kunna tillämpas vid utvärderingen av översättningars kvalitet. I praktiken är kvalitet en starkt styrande faktor för allt översättningsarbete och de flesta organisationer och institutioner har ett utvecklat kvalitetssäkringssystem för sina översättningar (jfr Mossop 2007). Inom DTS har kvalitet visserligen implicit diskuterats i form av normer och förväntningar på översättningar och de sanktioner som följer om förväntningar inte uppfyllts (Toury 1995, Hermans 1999, Chesterman 1997). För lagöversättningen till svenska i Finland är kvalitetskontrollen uppbyggd kring den omfattande översättningsprocessen med dess granskningar vid olika institutioner. I min undersökning utgår jag från att både översättare och granskare försöker uppnå så god kvalitet i översättningen som möjligt, dock med möjligheten att uppfattningen om vad som kännetecknar god kvalitet kan variera. En revidering som görs indikerar att det föreslagna alternativet är ”bättre” i något avseende enligt den person som gör revideringen (andra, t.ex. översättaren, behöver naturligtvis inte vara av samma åsikt). Jag utgår vidare från att revideringar ur ett större perspektiv dessutom indikerar vilka de rådande normerna för svensk lagöversättning i Finland är i dag och att de även belyser den sociala praktik som ligger bakom översättningen som produkt. Liksom andra forskare ser jag revideringar som en självklar och viktig del av översättningsarbetet (jfr Englund Dimitrova 2005, Künzli 2007b).

Det andra syftet är att analysera normer och arbetsorganisering för lagöversättning till svenska i Finland. Fokus ligger dels på vilka normer som styr det individuella och institutionella översättningsarbetet och normernas inbördes hierarki, dels på hur arbetet

organiseras i praktiken och vilka arbetspraktiker som existerar vid och mellan institutioner.

Undersökningens tredje syfte är att bidra med teoretisk kunskap om institutionell översättning, lagöversättning och revideringsprocesser. Liksom lagöversättningen var också institutionell översättning länge närmast negligerad av forskningen. På senare år har däremot intresset för institutionell översättning ökat inom översättningsforskningen (Koskinen 2008, Risku 2004, Mossop 1998, 2000) till stor del på grund av att översättningsmarknaden under senare år har ökat markant och tagit nya former genom de behov översättning som finns inom den växande skaran internationella och multinationella företag och organisationer samt genom den verklighet EU fört med sig.

Undersökningen består av tre delstudier som ur olika perspektiv studerar lagöversättningsprocessen. För att kunna ge en helhetsbild av lagöversättning som institutionell översättning närmar jag mig översättningsprocessen från tre perspektiv: de översatta dokumenten (delstudie 1), institutionerna (delstudie 2) och individerna (översättare och granskare) (delstudie 3). Dessa perspektiv kräver olika delstudier.

I delstudie 1 (kapitel 5) utgår jag från de översatta dokumenten och analyserar de revideringar som görs i lagtexterna under översättningsprocessen. Studien är primärt kvalitativ men omfattar kvantitativa delmoment i och med att revideringarnas antal räknas, deras distribution i texten studeras och fördelningen av antal revideringar och revideringstyp analyseras. Studien är komparativ till de delar de olika versionerna jämförs med varandra och med den finska förlagan.

I delstudie 2 (kapitel 6) studerar jag lagöversättningen som process utgående från de översatta dokumenten och institutionerna. Fokus ligger på institutionella normer utgående från den kategorisering av revideringar och deras normrepresentation som gjordes i delstudie 1.

Delstudie 3 (kapitel 7) baserar sig på en enkätstudie som har översättare och granskare vid de tre institutionerna som respondenter. Genom enkätstudien lyfts aktörerna, översättarna och granskarna fram, och den sociala praktiken studeras utgående från de individer och institutioner som arbetar med lagöversättningen. Delstudien undersöker lagöversättningen utgående från institutionerna och individerna och den har tre mål: 1) att belysa arbetsorganisering och samarbete utifrån aktörerna i översättningsprocessen, 2) att studera medvetna översättningsnormer och 3) att testa

revideringsanalysens resultat med de egna åsikter som översättarna och granskarna egna framfört i enkäten.

Översättningsforskningen har tidigare kritiserats för att inte tillräckligt beakta översättare och andra aktörer, samt att inte tillräckligt kombinera text och person vid studiet av översättningsnormer (se t.ex. Pym 1998). I denna undersökning anlägger jag dock ett kombinerat textorienterat och personorienterat perspektiv. Jag intresserar mig både för översättningen som text och den sociala praktiken utgående från översättare och granskare som ligger bakom översättningarna.

Teoretiskt stöder jag mig på produkt- och processorienterad deskriptiv översättningsforskning (Toury 1995, Holmes 1988) som framhåller vikten av att beskriva och förklara översättningsfenomen och relatera dem till en bredare kontext. Utgående från Chestermans (2007) indelning av översättningsforskningen i *textuell*, *kulturell*, *kognitiv* och *sociologisk* placerar sig denna undersökning inom textuell och sociologisk översättningsforskning.

De frågeställningar, utgångspunkter och antaganden som varit vägledande för de olika delstudierna presenterar i samband med resultatredovisningen i kapitel 5–7. De baserar sig på den kunskap tidigare forskning om juridiskt språk och översättningsprocesser gett, samt de allmänna principer för juridisk översättning som diskuterats och fastslagits i bland annat handboken *Svenskt lagspråk i Finland*.

1.2 Material

Forskningsmaterialet omfattar två primärmaterial och ett sekundärmaterial. Det första primärmaterialet, som i fortsättningen kallas för undersökningens textmaterial (se 1.2.1), utgör materialet för delstudierna 1 och 2 och omfattar 8 lagpropositioner som sammanlagt innehåller 18 lagar (se tabell 1 nedan). Det andra primärmaterialet omfattar de enkäter som besvarats av översättare och granskare vid de tre institutionerna och utgör materialet för den enkätbaserade tredje delstudien. Sekundärmaterialet omfattar handböcker och rekommendationer för översättning av författningstexter, observationer vid de studerade institutionerna och diskussioner med översättare och granskare vid de tre institutionerna.

Materialet för delstudie 3 kommer att diskuteras närmare i samband med redovisningen i kapitel 7. Här kommer jag i stället att presentera textmaterialet för delstudie 1 och 2.

1.2.1 Undersökningens textmaterial

Textmaterialet för revideringsstudierna 1 och 2 utgörs av tre reviderade versioner av totalt åtta (8) olika lagpropositioner (se tabell 1.1). Gemensamt för alla lagpropositioner som ingår i undersökningen är att de har beretts på finska och sedan översatts till svenska. Propositionerna har genomgått de olika stegen i den lagöversättningsprocess som undersöks. De har således översatts och vanligtvis[2] granskats vid Statsrådets translatorsbyrå, de har granskats vid justitieministeriets laggranskningsenhet, de har delvis översatts och granskats vid riksdagens svenska byrå (tillägg och ändringar genom utskottsbetänkanden) och de har genomgått en slutgranskning vid riksdagens svenska byrå. Därmed ingår tre till fyra versioner av varje lagtext i textmaterialet.

*Tabell 1.1 Textmaterialet **(Fet stil** = civil rätt, normal stil = offentlig rätt).*

Textmaterialet		
Propositionens nummer	**Propositionens namn**	**Lagar som ingår i propositionen**
RP149/2001 rd	Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av 2 och 8 § lagen om handikappbidrag och av folkpensionslagen	Lag om ändring av 2 och 8 § lagen om handikappbidrag Lag om ändring av folkpensionslagen
RP 106/2001 rd	Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om personregister för arbetarskyddet	Lag om personregister för arbetarskyddet
RP 107/2001 rd	Regeringens proposition till Riksdagen med förslag om institutets för arbetshygien verksamhet och finansiering	Lag om ändring av lagen om institutets för arbetshygien verksamhet och finansiering

[2] Alla lagpropositioner som ingår i materialet har inte granskats på Statsrådets translatorsbyrå, utan översättarens version har i en del fall sänts ogranskad till justitieministeriets laggranskningsenhet. Detta har vanligen gjorts som en följd av tidsbrist i översättningsarbetet. Eftersom materialinsamlingen inleddes vid riksdagen har jag inte haft tillgång till information om huruvida propositionerna granskats på translatorsbyrån. Därmed har materialinsamlingen inte kunnat styras utgående från detta, vilket jag inte heller eftersträvat. De lagpropositioner som inte har granskats på translatorsbyrån har översatts av erfarna översättare som arbetat redan en längre tid på byrån. Att inkludera också dessa propositioner i min undersökning speglar den verkliga översättningssituationen och ger sålunda en verklighetstrogen bild av översättningsprocessen.

RP 160/2001 rd	Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om arbetskraftspolitisk vuxenutbildning och 10 § lagen om arbetsmarknadsstöd	Lag om ändring av lagen om arbetskraftspolitisk vuxenutbildning Lag om ändring av 10 § lagen om arbetsmarknadsstöd
RP 80/2001 rd	Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till radiolag och till lagar om ändring av lagen om televisions- och radioverksamhet samt av 4 § lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet	Radiolag Lag om ändring av lagen om televisions- och radioverksamhet Lag om ändring av 4 § lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet
RP 146/2000 rd	Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om skydd för informationssamhällets tjänster samt om ändring av 38 kap. strafflagen och av vissa kommunikationslagar	Lag om skydd för informationssamhällets tjänster Lag om ändring av 38 kap. strafflagen Lag om ändring av telemarknadslagen Lag om ändring av lagen om integritetsskydd vid telekommunikation och dataskydd inom televerksamhet Lag om ändring av 2 § lagen om teleförvaltningen Lag om upphävande av 7 § 2 mom. radiolagen
RP 100/2001 rd	Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om posttjänster	Lag om ändring av lagen om posttjänster
RP 65/2003 rd	Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av folkhälsolagen och 10 § lagen om specialiserad hälsovård	Lag om ändring av folkhälsolagen Lag om ändring av 10 § lagen om specialiserad hälsovård

Varje proposition omfattar en till tio lagar, med såväl ny lagstiftning som ändringslagstiftning. Sammanlagt är det fråga om 18 lagar, varav 3 är nya lagar och 15 ändringslagar. En ändringslag är en lagtext i vilken något skrivs om eller läggs till, t.ex. ett moment eller ett stycke, medan den övriga texten i lagen står kvar orörd i sin ursprungliga form. Att ändringslagarna är i övervägande majoritet beror främst på att stiftande av en ny lag ofta förutsätter revideringar i äldre lagar inom samma område som den nya lagen. Den kortaste lagen i det undersökta materialet innehåller endast två paragrafer (RP 149/2001, tabell 1.1), medan den längsta är 45 paragrafer lång (RP 80/2001, tabell 1.1). Av tabell 1.1 framgår lagpropositionerna och lagarna som ingår i textmaterialet. I tabellen anges lagpropositionernas nummer, t.ex. *RP 146/2001 rd*. *RP* står för *Regeringens proposition* och *rd* för *riksdagen*, siffrorna före snedstrecket anger vilken lag i ordningen det är och siffrorna efter snedstrecket anger årtalet då lagen utkommit och stadfästs. RP 146/2001 betyder därmed regeringens proposition nummer 146 år 2001. I hänvisning till propositionerna i den löpande texten kommer propositionens RP-nummer att användas.

Jag är intresserad av vad som sker med lagtexterna under de olika granskningarna: vilka revideringar som görs och vilka normer revideringarna implicerar. Jag gör ingen genomgående kontrastiv analys i förhållande till den finska texten, men jag beaktar den finska källtexten i de fall den kan vara en förklarande faktor till varför revideringar gjorts[3]. Även den finska lagtexten formas och omformas under den parallella lagberedningsprocessen, vilket innebär att ändringar, strykningar eller tillägg i versioner av den svenska lagöversättningen ibland kan förklaras med att motsvarande sker i den finska lagtexten.

En annan avgränsning är att jag endast analyserar de revideringar som gjorts i lagarnas rubriker, ingresser och paragraftexter. Sålunda analyserar jag inte den allmänna motivering och detaljmotivering som föregår lagen eller lagarna i varje proposition, dvs.

[3] Från justitieministeriet har jag genomgående erhållit både den svenska och den finska versionen av laggranskningen och i båda språkversionerna framgår vilka revideringar som gjorts i respektive text. För riksdagens del erhöll jag den finska och svenska version som låg till grund för riksdagsbehandlingen, och jag fick tillgång till de finska utskottsbetänkanden som var källtexter för de svenska översatta utskottsbetänkandena.

Statsrådets translatorsbyrå, som första institution i processen, berörs i störst utsträckning av faktumet att den finska förlagan ”lever” under lagberedningen genom ändringar, tillägg och strykningar. Det är därför inte alltid enkelt att kunna säga vilken den finska förlagan varit för de explicita textpartier som översatts på translatorsbyrån. Translatorsbyrån bifogar nämligen de finska källtexterna till det uppdragsgivande ministeriet tillsammans med den svenska översättningen. De finska versionerna uppbevaras och arkiveras sålunda inte på byrån och därför har jag endast i undantagsfall fått tillgång till de finska källtexterna som legat som grund för översättningen. Eftersom fokus dock ligger på den svenska översättningen som primärt en *svensk* text har detta inte varit ett problem i undersökningen.

där det motiveras varför en ny lag skall stiftas eller varför revideringar eller tillägg till en redan existerande lag anses vara nödvändiga. Visserligen granskas även motiveringstexten under översättningsprocessen, men den tas inte med i lagböcker och författningssamlingar och når alltså inte samma mottagargrupper som paragraftexten i en lag.

Vidare är studien till sin natur framförallt kvalitativ och explorativ, eftersom inga motsvarande studier existerar som skulle göra jämförelser möjliga i undersökningens initialskede. Jag bygger därmed inte min studie på hypoteser och hypotestestning, utan låter materialet tala för sig utgående från en induktiv metodsyn.

Utöver revideringar som gjorts i översättningarna beaktar jag även kommentarer som förts in i marginalen av översättare och granskare under arbetets gång i de fall dessa bidrar med förklaringar till varför revideringarna gjorts eller ger en bild av den kommunikativa situationen på en institution.

Samtliga revideringar i de olika versionerna av översättningarna har gjorts för hand. Revideringarna har jag manuellt fört in i en databas och kodat efter kategori enligt ett kategoriseringssystem där det framgår den textversion i vilken revideringen gjorts och vilken revidering i ordningen det är fråga om i den specifika versionen. Detta möjliggör sökningar utgående från kategori och textversion. Bearbetningen och analysen av revideringarna har jag däremot gjort manuellt.

Materialurval

Materialet har samlats in utifrån sammanlagt sex kriterier:

1. Texthierarki
2. Maximal revidering
3. Utfärdandetid
4. Ny lagstiftning och ändringslagstiftning
5. Olika rättsområden
6. Tillkomstsituation

Kriterierna (1), (3) och (5) för materialinsamlingen sammanfaller med de kriterier Hans Landqvist (2000:58 ff.) ställt för materialet i sin studie av nutida svensk lagtext i Sverige och Finland. Utgående från detta förefaller dessa vara allmänna kriterier för

studier av nutida lagtexter. Kriterierna (2), (4) och (6) är däremot specifika för denna undersökning och anpassade efter dess syften.

Kriterierna för materialets sammansättning utgår från a) den lagöversättningsprocess som studeras, b) de revideringar som görs under processens gång och c) ett tidsperspektiv på nutida lagar i Finland. Till lagöversättningsprocessen hänför sig insamlingskriterierna (1), (2) och (6), till de revideringar som görs hänför sig kriterierna (2), (4), (5) och (6) och till tidsperspektivet hänför sig kriterium (3). Insamlingskriterium (5), *olika rättsområden*, baserar sig dels på att materialet skall vara så representativt som möjligt, dels på utgångspunkten att det rättsområde lagtexten tillhör även påverkar de revideringar som görs i texterna. Nedan diskuteras och motiveras närmare de sex kriterier som styrt insamlingen av analysmaterial.

Texthierarki

Alla texter som ingår i materialet är lagar. Förordningar eller andra typer av författningstexter ingår inte. En anledning är att lagen är den högsta och därmed viktigaste nivån i normhierarkin med lagar, förordningar och andra föreskrifter. Denna hierarkiska position kan antas påverka de normer som styr översättningsarbetet. Lagtexter påverkar även författningstext på lägre nivå, framförallt förordningar, och olika former av myndighetstexter med olika mottagare. Även i tidigare forskning om svenskt författningsspråk studeras uttryckligen lagar (Landqvist 2000, Gunnarsson 1988, 1992), alternativt lagar och lagförslag (Pettersson 1992) respektive lagar och förarbeten till lagar (Benson 1963, 1968a, 1968b, 1974).

Maximal revidering

Endast lagtexter genomgår hela översättnings- och beredningsprocessen. Endast lagtexter blir därmed granskade upp till fyra gånger vid de tre olika institutionerna statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriet och riksdagens svenska byrå. Förordningar, som utgör följande texttyp i den juridiska normhierarkin, genomgår inte samtliga steg i översättningsprocessen. Eftersom det är översättningsprocessens institutioner och de revideringar som görs i lagtexterna vid dem som är det övergripande studieobjektet för mitt arbete, har detta en avgörande betydelse för valet av lagar som forskningsobjekt. Förordningar kan visserligen genomgå granskning vid justitieministeriet, men skickas inte till riksdagen för granskning. Uppskattningsvis 70 % av samtliga lagpropositioner granskas vid justitieministeriets laggranskningsenhet (SLAF 1998:31) medan granskningsprocenten är lägre för förordningar.

Utfärdandetid

De undersökta propositionerna är från 2001 och 2003. Texterna representerar därmed moderna, nutida lagtexter och är produkter av översättningsprocessen såsom den ser ut i dag. Ingen diakron studie görs sålunda. Detta innebär även att samtliga lagpropositioner har genomgått översättningsprocessen under en tid då den senaste versionen av handboken SLAF var från år 1998[4], vilket har betydelse för analysen av revideringar och deras relation till normer.

Ny lagstiftning och ändringslagstiftning

De analyserade lagpropositionerna gäller, som tidigare nämnts, såväl ny lagstiftning som ändringslagstiftning. Med ny lagstiftning avses att lagarna reglerar en situation som inte tidigare har varit föremål för en lagstiftningsprocess. Med ändringslagstiftning avses redan existerande, stadfästa lagar i vilka något mindre eller mer omfattande textfragment ändras, stryks eller läggs till.

Anledningen till att inkludera såväl ny lagstiftning som ändringslagstiftning är att ny lagstiftning kan antas ge såväl översättaren som granskaren mer språklig frihet och större utrymme att använda ett modernt, nutida språk i lagtexten och tillämpa aktuella rekommendationer för språket i svenska lagar. Ändringslagstiftning kan däremot antas begränsa översättarens och granskarens språkliga frihet och ge färre valmöjligheter. Den text som ändras i eller fogas till en ändringslag är i hög grad bunden av den tidigare texten i lagen. Därmed dock inte sagt att språket i ändringslagar är absolut bundet av den äldre grundtexten i lagen och att det som läggs till i lagen har ett mer arkaistiskt språkbruk. Den allmänna rekommendationen som ges i SLAF (1998:37) om ändring av lagar är att översättarna/skribenterna om möjligt bör följa de regler och rekommendationer som gäller för skrivning av ny lag, men att de bör undvika revideringar som gäller rena smakfrågor och att de har skäl att vara försiktiga med stilistiska revideringar[5] om den författning som ska ändras är av nytt ursprung eller har genomgått laggranskning. I diskussioner jag fört med översättare och granskare vid de tre institutionerna framträder ändå en etablerad uppfattning att revideringar och tillägg i

[4] Som nämndes tidigare är den senaste versionen av handboken SLAF från 2004.

5 I kapitlet i SLAF (1998:37–38) som diskuterar ändring av lag diskuteras även huruvida det är korrekt att byta ut föråldrade termer och därmed gå emot principen att man för samma begrepp inte bör använda två olika termer. I SLAF rekommenderas att det ”för att undvika att misslyckade, föråldrade eller missvisande termer som redan ingår i lagstiftningen förhindrar att korrekta termer införs” i viss mån är möjligt att tillåta att parallella termer förekommer i lagstiftningen. Vidare hänvisas till Några riktlinjer för *författningsspråket* (Statsrådsberedningen, PM 1994:4).

gällande författningar är mera språkligt bundna än nya lagar. Med andra ord tillåts en större språklig frihet i ny lag än i ändringslag. Detta förefaller vara en allmänt accepterad princip som såväl översättare som granskare arbetar efter.

Olika rättsområden

Ett kriterium för materialinsamlingen var att lagarna i det undersökta materialet skall representera olika rättsområden och inte endast ett. Gränsdragningen mellan olika rättsområden är inte helt enkelt, eftersom juridiken är ett gammalt system som utvecklats under lång tid. En övergripande indelning är dock den mellan civilrätt och offentlig rätt (Malmström & Agell 1997, Inledning till Finlands rättsordning). Civilrätt berör förhållandet mellan privatpersoner, s.k. privata rättssubjekt, medan offentlig rätt berör förhållandet mellan ”det allmänna”, dvs. stat, kommun, myndigheter, organisationer samt mellan den enskilde och samhället. Finlands Lag I och II delar in lagarna i sammanlagt sexton avdelningar utgående från rättsområde. Avdelningarna är: grundläggande rättigheter, civilrätt, företagsverksamhet, finansiering och försäkring, kommunikationer och trafik, arbets- och tjänsteförhållande, straffrätt, processrätt, statsrätt, allmän förvaltningsrätt, förvaltnings- och självstyrelseområden, internationella relationer och utlänningar, säkerhet och allmän ordning, undervisnings- och kulturväsendet, miljö och boende, landsbygdsnäringarna, social- och hälsovård, pensioner och olycksfallsförsäkring. Språket i lagarna påverkas av det rättsområde de tillhör, framförallt med beaktande av terminologi, men även i avseende på konstruktioner. Alla rättsområden har ett allmänjuridiskt ordförråd som bas, men utgående från rättsområde ingår terminologi från andra vetenskaper i lagtexterna. Lagar inom straffrätten innehåller t.ex. många medicinska termer, lagar inom skatterätten innehåller termer från bokföring osv. (Mattila 2002:7).

Jag har valt att utgå från den övergripande indelningen civilrätt och offentlig rätt. En anledning till detta är att jag inte vill begränsa studien till att omfatta endast ett rättsområde eller en specifik typ av lagar. Mitt val baserar sig dessutom på lagtextens tänkta mottagare. I diskussioner kring mottagare och begriplighet med personer som arbetar med lagöversättning framkom att man gör en tudelning mellan lagar som direkt gäller lekmannen (civilrätt) och lagar som inte direkt gäller lekmannen (offentlig rätt). Lagar som direkt gäller lekmannen översätts och granskas med större beaktande av klarspråksrekommendationer än lagar som inte direkt rör lekmannen (muntliga uppgifter av översättare och granskare vid de tre institutionerna). De senare däremot läses och används främst av jurister som är vana vid den juridiska jargongen och vid

behov kan tolka innehållet för lekmannen, vilket kräver mindre hänsyn till begriplighet och klarspråk.

Materialet samlades in under år 2002, men jag kompletterade det i ett senare skede med fler lagar inom sociallagstiftning. Detta gjorde jag efter att det påpekats för mig att beredningstakten för dessa lagar ofta är snabb och framför allt snabbare än för lagar inom många andra områden (diskussion med prof. Heikki Mattila[6] 24.1.2003). Eftersom jag analyserar revideringar i olika versioner av lagöversättningar, kan beredningstakten eventuellt avspeglas i revideringarnas antal och typ. Lagar inom sociallagstiftningen är dessutom ytterst precisa och detaljerade eftersom de reglerar givande och tagande, framförallt i finansiellt avseende. Även detta krav på exakthet kan avspegla sig i de revideringar som görs, liksom även mottagaraspekten: de primära mottagarna av lagar inom sociallagstiftning är tjänstemän, vanligen utan juridisk utbildning, vid olika instanser i samhället (t.ex. skatteverket och Folkpensionsanstalten) och lekmän, som direkt berörs av lagarna.

Tillkomstsituation

Alla lagpropositioner har som nämndes tidigare beretts på finska och därefter översatts till svenska. Propositionerna har översatts vid Statsrådets translatorsbyrå, därefter granskats vid justitieministeriets laggranskningsenhet, tillfogats ett översatt och granskat utskottsbetänkande vid riksdagens svenska byrå och slutligen slutjusterats vid riksdagens svenska byrå.

Materialinsamling

Av praktiska skäl inleddes materialinsamlingen från den i kronologiskt avseende sista institutionen i lagöversättningsprocessen, nämligen riksdagen. Detta gjordes till vissa delar på grund av den tid det kan ta för en lagproposition att genomgå hela beredningsprocessen fram till stadfästelsen, en process som kan omspänna flera år. Om materialinsamlingen hade inletts med den institution i översättningsprocessen som först arbetar med översättningen av en lag, statsrådets translatorsbyrå, hade materialinsamlingen i värsta fall därmed kunnat ta flera år, vilket inte var möjligt med hänsyn till tidsramen för denna avhandling. Genom att i stället inleda insamlingen från riksdagens svenska byrå undveks problematiken med beredningstid eftersom lagarna

[6] Heikki Mattila är professor i rättslingvistik vid Lapplands universitet och docent i komparativ rätt och rättslingvistik vid Institutet för internationell ekonomisk rätt vid Helsingfors universitets juridiska fakultet.

redan genomgått hela berednings- och översättningsprocessen. Riksdagens svenska byrå kunde även ge mig uppgifter om huruvida en lagproposition granskats vid justitieministeriets laggranskningsenhet och huruvida något tillfogats eller ändrats genom ett utskottsbetänkande. Dessa uppgifter hade man inte kunnat garantera mig vid statsrådets translatorsbyrå, den första institutionen i översättningsprocessen.

En nackdel med att samla in materialet i denna ordning visade sig dock vara att riksdagens svenska byrå inte har uppgifter om huruvida propositionerna översatts vid statsrådets translatorsbyrå eller inte. En följd av detta är att några av de propositioner som samlades in åt mig i stället hade översatts vid Svenska Finlands folkting. Dessa översättningar granskas vanligen inte vid translatorsbyrån utan skickas direkt, dock via translatorsbyrån, vidare till uppdragsgivaren. Folktinget kan här ses som en underleverantör åt statsrådets translatorsbyrå. Lagpropositioner översatta vid Folktinget valde jag att inte inkludera i denna studie, eftersom de faller utanför den process som undersöks. Dessa propositioner kunde visserligen ha varit ett intressant jämförelsematerial, men det rörde sig om endast ett fåtal propositioner, vilket inte hade gjort generaliseringar möjliga.

För att de undersökta lagarna skulle uppfylla de sex materialkriterierna gav jag följande anvisningar till riksdagens svenska byrå inför materialinsamlingen: jag ville ha (1) sammanlagt tio lagpropositioner (av dessa ingick inte alla i undersökningen) varav (2) fem nya lagar och fem ändringslagar, (3) till samtliga lagpropositioner skulle finnas utskottsbetänkanden som översatts och granskats vid riksdagens svenska byrå, (4) lagpropositionerna skulle ha granskats vid justitieministeriets laggranskningsenhet och slutligen (5) lagpropositionerna skulle tillhöra olika rättsområden.

Endast dessa anvisningar skulle följas. Man skulle däremot inte fästas uppmärksamhet vid hur många revideringar som gjorts i propositionerna. Samtliga propositioner valdes ut åt mig av personer på riksdagens svenska byrå och därefter kontaktade jag justitieministeriet och statsrådets translatorsbyrå för att få tillgång till deras versioner av propositionerna. Urval och insamling gjordes följaktligen av personer som inte arbetade inom forskningsprojektet. Med ett sådant insamlingsförfarande av forskningsmaterial finns visserligen alltid en minimal risk att de personer som samlat in materialet medvetet valt sådana propositioner de vill att ska studeras, eftersom undersökningen gäller deras arbete. Detta är dock inget jag har kunnat påverka, och med tanke på det intresse för mitt forskningsarbete som institutionerna visat från första stund, ser jag denna risk som minimal, för att inte säga ytterst osannolik. Vilka propositioner som ingår i materialet har av naturliga orsaker påverkats av tidpunkten då materialet

samlades in: lagpropositionerna är lagar som behandlats vid riksdagen vid tidpunkten för materialinsamlingen.

Den sista anvisningen, att lagarna skulle tillhöra olika rättsområden, gavs som sagt för att lagarna skulle avspegla det större juridiska fältet. Däremot specificerades inte vilka rättsområden som skulle finnas representerade. Också här spelade tidsperspektivet in. En insamling utan närmare specifikation av rättsområden motiverades av den tid det kan ta för en proposition att gå igenom hela processen. Skulle jag ha velat ha specifika lagar kunde detta ha lett till en lång väntan innan hela textmaterialet hade varit insamlat.

Inför materialinsamlingen kontaktade jag cheferna för de institutioner som ingår i översättningsprocessen, vid statsrådets translatorsbyrå dåvarande byråchef Lars Granlund och vid riksdagens svenska byrå dåvarande chef Ingmar Österblom. Forskningsprojektet diskuterade jag senare med den nuvarande chefen för riksdagens svenska byrå, Anne-Marie Mattsson. Ett undantag från principen att kontakta enheternas chefer var justitieministeriet, där jag kontaktade lagstiftningsråd Henrik Bruun, och riksdagens svenska byrå, där jag utöver chefen också kontaktade riksdagssekreterare Stefan Nordman, huvudansvarig slutjusterare. Både Henrik Bruun och Stefan Nordman hör till de personer som aktivt engagerat sig i diskussioner och reformer kring svenskt lagspråk i Finland. Henrik Bruun konsulterade dock avdelningschefen för lagberedningsavdelningen vid justitieministeriet, överdirektör Pekka Nurmi, innan lagpropositioner från justitieministeriet gavs till mig. Propositionerna samlades in 2002 och 2004.

Samtliga propositioner som samlats in åt mig ingår inte i undersökningen. De propositioner som jag valde att inte inkludera är a) propositioner som inte översatts och granskats vid statsrådets translatorsbyrå, b) propositioner som var ytterst korta till sin längd och i vilka det gjorts mindre än fem revideringar (1-2 paragrafer) och c) propositioner som tillhörde rättsområden som redan var väl representerade i materialkorpusen och därmed fick vika undan för lagar från rättsområden som var mindre representerade eller inte alls representerade i materialet.

Statsrådets translatorsbyrå kunde inte ge mig tillgång till en granskad version med revideringar för alla propositioner. Orsaken till detta är att translatorsbyrån i motsats till de övriga institutionerna inte upprätthåller ett arkiv över granskade versioner. Det är upp till översättaren själv att spara reviderade versioner om hon eller han så vill. En orsak till att inget arkiv över reviderade versioner upprätthålls är att den reviderade versionen ses som en arbetsprodukt, medan det är den version i vilken revideringarna

förts in som är byråns slutliga produkt. En följd av detta är att endast tre av de åtta propositionerna omfattar granskningsversioner från translatorsbyrån. För de övriga lagpropositionerna ingår translatorsbyråns slutversion i vilken revideringarna redan är införda. De lagpropositioner som ingår i det undersökta textmaterialet framgår av tabell 1.1.

1.2.2 Undersökningens sekundärmaterial

Utöver två primärmaterial har jag för undersökningen även använt ett sekundärmaterial som stött de olika delstudierna. Sekundärmaterialet kan delas in i tre grupper: 1) handböcker och skrivna rekommendationer för författningsöversättning, 2) observationer i anknytning till lagöversättningsprocessen och 3) diskussioner med översättare och granskare vid de institutioner som omfattas av undersökningen.

Som grund för revideringsanalysen har jag studerat olika handböcker med rekommendationer och riktlinjer för lagöversättning och juridisk svenska. Fokus har legat på handboken *Svenskt lagspråk i Finland* (SLAF, 1998, 2004) men jag har även tagit del av rekommendationer som utfärdats för finska författningar i Finland, framför allt *Lainlaatijan opas*, och för svenska författningar i Sverige *Svarta listan – ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk* (2004[7]), *Gröna boken. Riktlinjer för författningsskrivning* (1998) och *Språket i lagar och andra författningar* (1967). Jag har även bekantat mig med en del handböcker avsedda för skrivande av myndighetstexter eftersom även dessa påverkar det svenska lagspråket. Sådana handböcker är *Myndigheternas skrivregler* (1997) och *Myndigheternas föreskrifter* (1998).

Eftersom SLAF är den handbok som haft störst betydelse för och inverkan på analyserna kommer jag här att presentera handboken närmare. SLAF, som ges ut av Statsrådets svenska språknämnd, är ett av de primära rättesnörena för lagöversättning till svenska i Finland: handboken ger rekommendationer och riktlinjer för det praktiska lagöversättningsarbetet. Den första upplagan av handboken utkom 1990 och har efterföljts av omarbetade upplagor 1998 och 2004. Eftersom materialet för denna undersökning är från 2001 och 2003 är det framför allt rekommendationer i handbokens andra upplaga från 1998 som jag väger in vid analysen, även om jag också beaktar den

[7] Svarta listan gavs ut första gången 1988. Ordlistan ges ut av rättschefen i Statsrådsberedningen och har utarbetats av språkexperterna på Justitiedepartementets granskningsenhet. Ordlistan tar upp ord som ger ett stelt, kanslispråkligt intryck. Ersättningsorden och -fraserna är så gott som alla hämtade från moderna författningar och alltså redan etablerade i författningsspråket (http://www.regeringen.se/sb/d/243/a/19775).

senaste reviderade versionen av handboken från 2004. Handbokens syfte är att bidra till att göra det svenska lagspråket så gott som möjligt och att förenhetliga vissa återkommande uttryckssätt. Dessutom eftersträvar handboken att textförfattare och översättare ska veta vilka principer som följs vid granskningen av lagöversättningarna vid statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriet och riksdagens svenska byrå och justeringsenhet (SLAF 1998:11). Sålunda eftersträvar man öppenhet och enhetlighet i översättningsprocessen.

Utöver rekommendationer som enbart hänför sig till juridiskt språk och den juridiska genren, innehåller handboken även en del rekommendationer om sådant som i normalspråket kan uttryckas på olika sätt och där bruket i allmänspråket kan vara vacklande (t.ex. samman- och särskrivning), men som i författningar måste uttryckas så enhetligt som möjligt (SLAF 1998:11). Som Bruun (2004) skriver är avsikten att vissa fraser och uttryck ska vara enhetliga i lagar och andra författningar. Ibland tillåter handboken dock en viss variation, men som handboken skriver kan man genom att följa handbokens regler undvika att texterna ändras och rättas i olika riktning i olika skeden av lagstiftningsprocessen, även i sådana fall när andra alternativ kan vara riktiga (SLAF 2004:13). (Termen *lagstiftningsprocess* i SLAF motsvarar min användning av *översättningsprocess*.)

Utgående från kapitelindelningen diskuterar kapitel 1–3 och 9–15 i SLAF uttryckligen frågor som hänför sig specifikt till texttypen författningstext. Kapitel 4–8 tar upp frågor i anknytning till språkriktighet och skrivregler, och gäller i många fall även andra texter än författningstexter, även om samtliga frågor diskuteras utgående från författningar och problematik knuten till översättning av dessa. I handboken tas även den tänkta mottagaren upp och begriplighet samt läsbarhet diskuteras på ett antal ställen, om än mer implicit. I kapitel 3.2 däremot diskuteras begriplighet explicit:

> När man skriver författningar bör målet vara nutida, vårdad sakprosa. Meningen är att den som en lag eller annan författning riktar sig till skall ha möjlighet att förstå vad som sägs i författningen. Om språket är klart och enkelt är det lättare att koncentrera sig på de frågor som är invecklade i sak. Lagspråket behöver alltså inte ges någon särskild tyngd med hjälp av ett arkaistiskt (eftergjort ålderdomligt) skrivsätt. (SLAF 1998:36)

Det som däremot inte diskuteras explicit är vem mottagaren till en författningstext egentligen är, och ingen diskussion förs om skillnader mellan mottagare som å ena sidan jurister och tjänstemän som läsare av författningar i sitt arbete och å andra sidan lekmän som läser lagtexter för att få svar på frågor om rättigheter och skyldigheter.

Stilfrågor och ett större antal termer och begrepp tas upp i enskilda kapitel och i den omfattande ordlistan i slutet av handboken, och diskuteras även mera allmänt i kapitlet *Principer för ett modernt svenskt lagspråk*. Här diskuteras till exempel redan nämnda problematik med språklig frihet i ändringslag respektive ny lag (1998:37). Stilistiska hänsyn får enligt handboken (1998:37) ibland ge vika för kravet på tydlighet, eftersom språklig variation inte är någonting att eftersträva om det sker på tydlighetens eller begriplighetens bekostnad. Frågan är om det med stilistiska hänsyn här avses den traditionella juridiska stilen i lagtexter, eller om tydlighet och begriplighet motsvaras av traditionen, medan stilistisk variation motsvaras av möjlig modernisering, med bl.a. enklare lexikon och syntax.

Inför Sveriges och Finlands inträde i EU 1995 gav den svenska delegationen för översättning av EG:s regelverk 1994 ut en promemoria i vilken det framhölls vikten av att de anvisningar som fastställs för utformningen av författningar och översättningsarbetet är mycket betydelsefulla: ”Goda anvisningar – som tar hänsyn till de olika språkens särart – ger enhetlighet genom att slå fast goda lösningar på redaktionella problem.” (1994:19). SLAF hade då funnits sedan 1986 och gällde som i dag i första hand den nationella lagstiftningen och översättningen av den. Handboken är ändå ett tydligt exempel på anvisningar som ges för utformningen av den svenska lagtexten med hänsyn till översättning från en finsk förlaga, med målet att skapa ökad enhetlighet och ett tydligare språk i svenska författningstexter i Finland. Därtill framhålls tydligt i handboken att det svenska lagspråket i Finland i så hög grad som möjligt ska närma sig det svenska lagspråket i Sverige. Dels för att på detta vis delta i en gemensam utveckling av det svenska lagspråket, dels för att det inom EU finns endast en variant av svenska, som då ska vara gemensam för Sverige och Finland. (SLAF 2004:51.)

Utöver detta är de diskussioner jag fört med översättare och granskare vid de tre institutionerna och de observationer jag gjort vid två tillfällen ett viktigt sekundärmaterial för undersökningen. Genom min egen erfarenhet som översättare vid Statsrådets translatorsbyrå 2000–2001 hade jag en god inblick i arbetet vid den institutionen, men däremot visste jag mindre om hur arbetet organiserades vid de två övriga institutionerna. Inbjuden av riksdagens svenska byrå följde jag hösten 2001 under två dagar med arbetet med slutjusteringen vid riksdagens svenska byrå. Mina kontaktpersoner vid justitieministeriet informerade mig om granskningsarbetet vid justitieministeriet. Diskussioner i olika sammanhang med översättare och granskare vid de tre institutionerna har gett mig information om hur aktörerna ser på lagtexten ur språklig och funktionell synvinkel. Utöver en beskrivning av hur lagöversättning till

svenska går till i praktiken, har diskussionerna och observationerna också bidragit med information som påverkade ramarna och innehållet för mina studier. Ett resultat av detta är nämnda beslut att insamlingen skulle inledas vid slutjusteringen vid riksdagens svenska byrå. Jag deltog även i ett möte mellan de tre institutionerna (2004). Syftet med mötet var att utveckla och förbättra samarbetet och kommunikationen mellan institutionerna. De inlägg och kommentarer som gavs på mötet gav mig en insyn i personers normuppfattningar och den kommunikativa situationen, vilket hjälpte mig då jag utformade den enkät som jag använde i delstudie 3.

1.3 Avgränsning

I denna undersökning har följande avgränsningar gjorts:

- I de undersökta lagpropositionerna studeras endast paragraftexten. De inledande motiveringarna för varje proposition beaktas inte.
- Forskningsmaterialet täcker inte alla juridiska områden. Dock har vid insamlingen av materialet även den tematiska distributionen beaktats så att generaliseringar i mindre grad ska kunna göras.
- I avhandlingen görs ingen systematisk jämförelse med svenska lagar i Sverige, inte heller med svenska lagar utfärdade inom Europeiska unionen.
- I avhandlingen studeras endast nutida svenska lagar i Finland. Därmed görs ingen diakron studie, vare sig ifråga om lagtexterna eller ifråga om de handböcker som finns för juridisk översättning.
- I avhandlingen studeras endast nutida lagar i Finland som översatts från finska till svenska. Jag studerar inte det fåtal lagar som översatts i motsatt riktning, dvs. från svenska till finska.

1.4 Avhandlingens disposition

Avhandlingen har följande disposition: I kapitel 2 diskuteras lagöversättning i Finland. I kapitel 3 och 4 presenteras den teoretiska ramen för undersökningen; kapitel 3 redogör för tidigare forskning om juridiskt språk, juridisk svenska och lagöversättning och i kapitel 4 diskuteras översättningsforskning och centrala begrepp för undersökningen. Kapitel 5–7 utgör avhandlingens empiriska del. I kapitel 5 presenteras resultaten från den produktorienterade revideringsstudien, dvs. delstudie 1, medan kapitel 6 presenterar resultaten från den processorienterade revideringsstudien, delstudie 2, och i kapitel 7

presenteras resultaten från den enkätbaserade delstudie 3. Avhandlingens åttonde kapitel sammanfattar avhandlingen och diskuterar undersökningens resultat.

2 Lagöversättning i Finland

2.1 Inledning

I länder med mer än ett officiellt språk är lagöversättning ofta en del av den rättsliga traditionen. Lagöversättningens främsta roll är då att betjäna en eller flera språkliga minoriteter (von Bonsdorff 1984:423, von Bonsdorff hänvisar här endast till Finland) och därmed har all juridisk översättning, inte endast lagöversättningen, en speciellt viktig funktion i två- och flerspråkiga länder (Šarčević 2000a:14-15), funktionen att trygga alla medborgares juridiska rättigheter.

I Finland föreligger alla lagar och andra författningar på landets båda officiella språk, finska och svenska. I majoriteten av fallen är den svenska språkversionen en översättning från en finsk förlaga, undantagsvis kan dock lagar och författningar beredas på svenska och översättas till finska (se närmare avsnitt 2.2). Utmärkande för lagöversättningen i Finland är att den görs inom ett enda rättssystem. I många andra två- eller flerspråkiga länder sker översättningen inte endast mellan två språk utan även mellan två olika rättssystem. Typexemplet på ett land med två officiella språk och två rättssystem är Kanada, som utöver att översätta mellan franska och engelska även översätter mellan rättssystemen *common law* och *civil law*. Mycket av problematiken knuten till översättning från ett källrättssystem till ett målrättssystem har att göra med terminologiska aspekter, förhållandet mellan begrepp och begreppsinnebörd (Šarčević 2000a, Mattila 2002). Men även skillnader i stil och meningsbyggnad kan vålla problem för översättaren. För Kanadas del finns stora skillnader mellan den franska och engelska stiltraditionen för lagtexter, den juridiska franskan utmärks av ett stilistiskt och retoriskt rikt utsmyckat språk, vilket den traditionella engelska stilen inte gör i samma utsträckning (Mattila 2002, Šarčević 2000a). Andra flerspråkiga länder med mer än ett rättssystem är bl.a. Indien, Israel och Sydafrika. Officiellt flerspråkiga länder vid sidan om Finland med endast ett rättssystem är däremot bl.a. Belgien och Schweiz. Även i dessa länder kan den juridiska översättningen ofta stöta på problem vid översättningen av framför allt termer och begrepp. I Finland däremot har lagöversättningen en så lång historia att de finska och svenska motsvarigheterna i avseende på termer och begrepp är väletablerade. I stället är det i första hand allmänna språkrelaterade problem för översättning mellan finska och svenska som den juridiska översättningen stöter på t.ex. i fråga om konstruktioner, ordval och satsstruktur.

I vilket skede av lagberedningsprocessen översättning till ett eller flera språk kommer in varierar mellan länder. I till exempel Kanada tillämpas ett system med s.k. *co-drafting* (Šarčević 2000a, http://www.justice.gc.ca), vilket innebär att båda språkversionerna bereds parallellt från början till slut. Arbetet sköts av jurister och juristlingvister med språkvetenskaplig utbildning. I Finland däremot föregår den finska källtexten den svenska översättningen, efter ett utkast på finska följer den svenska översättningen, men översättning till svenska görs inte sida vid sida med den finska beredningen. Ett undantag från denna regel var översättningen av den nya språklagen (2001) som bereddes parallellt på svenska och finska. Trots att erfarenheterna från den beredningen var övervägande positiva, anses det i dagens läge inte vara möjligt att övergå till en sådan arbetsform, framför allt på grund av att det finns för få jurister i landet med tillräckliga kunskaper i svenska kombinerat med ett intresse för lagberedning (muntlig uppgift av lagstiftningsråd Paulina Tallroth, justitieministeriet, 2004). Översättarens roll i den finländska lagberedningsprocessen har ändå åtminstone i teorin fått en högre status genom att översättningen i dag ses som en del av lagberedningen (muntlig uppgift, Statsrådets translatorsbyrå i februari 2006).

I det följande ges en kort historisk överblick av lagöversättningen i Finland. I kapitel 2.3 diskuteras lagberedningen och lagöversättningen i Finland i dag, medan kapitel 2.4 redogör för språkliga reformer av det svenska lagspråket och den svenska lagöversättningen.

2.2 Historia och tradition

Sedan Finland 1917 blev självständigt har finska och svenska varit landets två officiella språk. År 1860 grundades *Finlands författningssamling* och den har från första stund publicerats på både svenska och finska, även om finskan under 1860-talet befann sig i en sekundär ställning i förhållande till svenskan (Mattila 2002:271). Den lagstiftande församlingen i landet bestod av de fyra stånden i lantdagen. Av dessa var ridderskapets samt adelns och borgarståndets mandat antingen i sin helhet eller till största del besatta av svenskspråkiga och enligt von Bonsdorff (1984:402) var det för de svenskspråkiga lantdagsmännen naturligt att lagarna skulle beredas och avfattas på svenska. Inom bondeståndet var däremot de finskspråkiga i majoritet och eftersom många av dem inte förstod svenska krävde de att propositioner och betänkanden även skulle finnas tillgängliga på finska (von Bonsdorff 1984:402-403). Detta krav godkändes, men i praktiken utarbetades de finska lagtexterna av personer som inte hade tillräckliga kunskaper i språket. Resultatet var att de finska lagtexterna ofta var klumpiga

översättningar med ett stort antal svetisismer. Den bristfälliga situationen avspeglades även i åtgärden att senatstranslatorerna under 1860-talet hade full rätt att före en lag promulgerades korrigera de finska lagtexterna efter att de godkänts av lantdagen, medan de svenska texterna inte längre fick röras (von Bonsdorff 1984).

Senatstranslatorerna var tjänstemän anställda vid Finlands senat (jfr statsrådets translatorsbyrå). De deltog dock inte i lagberedningsarbetet och översatte inte heller lagtexterna från svenska till finska. I stället utarbetades lagtexterna direkt på finska. Praxis var att lagtexterna, såväl svenska som finska, granskades av jurister. Eftersom det finskdominerade bondeståndet dock saknade finskspråkiga jurister som hade kunnat granska de finska lagtexterna, granskades de av personer tillhörande adeln eller borgarståndet, vilka dock ofta inte hade språklig förmåga att granska texterna. Den rådande inställningen var att de finska lagtexterna endast var översättningar och därmed av smärre betydelse. De fungerade sålunda under denna tid inte som de svenska översättningarna i dag, dvs. som original jämställda källtexten. Ett exempel är då det i redan godkända lagförslag påträffades grova fel av typen ordbortfall och direkt felaktiga översättningar till följd av slarv eller okunnighet. Som då finskans ”saanto” (*fångst*) felaktigt blivit ”sääntö” (*stadga*, *bestämmelse*) i ett redan godkänt lagförslag (E. G. Palmén 1913, enligt von Bonsdorff 1984:403 ff).

År 1884 grundades i Finland en särskild lagberedningskår (Mattila 2002:271). Av tradition utkom betänkanden mer eller mindre uteslutande på svenska under åren 1886-1890. Under 1890-talet blev det däremot allt vanligare med betänkanden även på finska. Lagberedarna behärskade fortfarande inte alla gånger finska väl, men de som gjorde det granskade de finska översättningarna (Pajula 1960:212). Svenska fortsatte att vara arbetsspråket vid lagberedningen fram till 1906 (Tyynilä 1984:182-183). Då förändrades den politiska situationen i Finland. Lantdagsreformen som ägde rum samma år förde med sig att lantdagsordningen blev fullständigt tvåspråkig, vilket stärkte finskans ställning. Lantdagsordningen bereddes på svenska och finska i den mån parallellt att det inte längre var möjligt att peka ut en språkversion som original. Från år 1906 blev också finska lagberedningskårens arbetsspråk och alla lagberedningsbetänkanden publicerades även på finska. (Mattila 2002:272.) Enligt Pajula (1960:237) var härefter finska även beredningsspråket för de flesta betänkanden. En ändring som följde av den nya lantdagsordningen var att både finska och svenska skulle användas vid lantdagens förhandlingar. Däremot skulle enligt arbetsordningen enbart den finska texten läggas till grund för förhandlingarna (jfr med riksdagsbehandlingen i dag nedan). För beredningen av de svenska lagtexterna grundades ett svenskt kansli vid lantdagen (jfr riksdagens svenska byrå nedan), medan

de svenska texternas slutliga ordalydelse fastställdes av justerings- och expeditionsutskotten (jfr justeringen vid riksdagens svenska byrå nedan) (von Bonsdorff 1984:404). I och med att finskan definitivt slog igenom i senaten skrevs även lagpropositionerna på finska och översattes därefter till svenska. Också lagberedningen utarbetade sina betänkanden i första hand på finska. (von Bonsdorff 1984:404, Pajula 1960:237.) Språksituationen var nu helt den omvända i jämförelse med den svenska tiden och den ryska tiden fram till början av 1900-talet.

Fram till början av 1970-talet publicerades betänkanden på både finska och svenska, därefter har de publicerats i huvudsak på finska (Mattila 2002:275, Mäntynen 1980:1). I och med den nya språklagen från år 2001 bifogas dock i dag till varje betänkande alltid en sammanfattning på svenska och föreslagna bestämmelser översätts alltid till svenska (Mattila 2002:273, *Nya språklagen* / *Uusi Kielilaki* 2001:199). Då traditionen för att översätta lagtexter från finska till svenska diskuteras brukar år 1906 ses som den tidpunkt då lagöversättningen från finska till svenska fick sin början (von Bonsdorff 1984, Mattila 2002). Den svenska lagöversättningens historia är därmed över hundra år gammal. Det bör påpekas att den svenska lagöversättningssituationen i dag inte på något sätt kan jämföras med den tidiga finska lagöversättningen. Arbetet är välorganiserat och utförs av professionella översättare och jurister med utmärkta kunskaper i både käll- och målspråk.

2.3 Lagberedning och lagöversättning i Finland i dag

2.3.1 Lagberedningen

Enligt grundlagen (79 § 4 mom.) stiftas och publiceras lagar på finska och svenska i Finland. Det här innebär att båda språkversionerna är identiska och juridiskt sett fullständigt ekvivalenta (”äger lika vitsord”) (Palmgren 1990:17). Efter att lagtexterna översatts och ratificerats existerar sålunda juridiskt sett inte längre ett original och en översättning utan endast två språkversioner (Nya språklagen 2001:73, Svenskt lagspråk i Finland 2004:33). Lagar och förordningar publiceras i författningssamlingen som utkommer som två parallella serier, den finska *Suomen säädöskokoelma* och den svenska *Finlands författningssamling*. Därtill publiceras regelbundet lagböckerna *Suomen Laki* och *Finlands Lag*. Den finskspråkiga versionen utkommer varje år medan den svenskspråkiga versionen utkommer vartannat år. Båda versionerna är också tillgängliga för allmänheten på nätet under adressen www.finlex.fi. Ett avsteg från den formella tvåspråkigheten är däremot bestämmelsen i 59 § riksdagens arbetsordning,

enligt vilken endast den finskspråkiga texten ligger till grund för behandlingen i riksdagen. (von Bonsdorff (1984:407.)

I dag bereds uppskattningsvis åtminstone 97 % av alla lagar och förordningar på finska och översätts därefter till svenska. Det finns dock inga direkta bestämmelser om vilket språk en författning i Finland skall beredas på (von Bonsdorff 1984:408). De 3 % författningar som bereds på svenska och översätts till finska berör vanligen det svenskspråkiga Åland eller är propositioner som bygger på nordiskt samarbete (SLAF 1998:32). Svenska kan även fungera som det egentliga lagstiftningsspråket i sådana fall då sekreteraren för det lagstiftande organet har svenska som modersmål och ordförande samt alla medlemmar har goda kunskaper i svenska (Mattila 2002:273). Följande beskrivning av hur en lag i dag kommer till följer beskrivningen i SLAF (1998:30, 2004:31)

Lagberedningsprocessen består i huvudsak av följande åtta steg [kursivering anger mina tillägg och återfinns inte i motsvarande lista i SLAF]:

1. ett initiativ till en lagstiftningsåtgärd (*ny lag eller ändringar av tidigare lag*) tas,
2. ärendet bereds och ett utkast till en proposition med ett eller flera lagförslag utarbetas,
3. utlåtanden (remissutlåtanden) inhämtas om propositionsutkastet,
4. utkastet till en proposition revideras eventuellt och sänds vanligen till justitieministeriets granskningsbyrå för granskning,
5. regeringen avlåter propositionen till riksdagen,
6. propositionen behandlas i riksdagen (först i utskott, sedan i plenum, *endast den finska texten används som grund vid förhandlingen*) som antingen godkänner (med eller utan ändringar, *utskottsbetänkanden*) eller förkastar lagförslaget,
7. presidenten stadfäster lagen,
8. lagtexten publiceras i författningssamlingen *parallellt på finska och svenska*.

Initiativet till en lagstiftningsåtgärd tas vanligen inom ett ministerium eller också kan en lag stiftas utgående från en lagmotion som har väckts i riksdagen. Större lagstiftningsprojekt finns vanligen omnämnda i regeringsprogrammet. Innan en proposition kan utarbetas måste saken beredas av antingen a) tjänstemän eller arbetsgrupper som tillsätts av respektive ministerium, i b) kommissioner tillsatta av ett ministerium, eller i c) kommittéer tillsatta av statsrådet. Justitieministeriets lagberedningsavdelning bereder i sin egenskap av fackorgan lagstiftning inom ministeriets verksamhetsområde (privaträtt, straff- och processrätt, centrala delar av den

offentliga rätten). När ett utkast blivit klart överlämnas det till ansvariga minister varefter förslaget skickas på remiss till de myndigheter och organisationer som närmast berörs av förslaget.

Propositionen avlåts till riksdagen vid föredragning för republikens president. I riksdagen remitteras propositionen efter en eventuell remissdebatt till ett specialutskott. Utskottet hör vanligen sakkunniga från olika områden och behandlar lagförslaget eller lagförslagen i detalj. Utskottsberedningsarbetet leder till ett betänkande i vilket det föreslås huruvida lagförslaget/n skall godkännas i oförändrad form eller med vissa ändringar. Lagförslaget kan även förkastas, vilket dock sker mycket sällan.

Utskottets betänkande föredras därefter vid plenum i riksdagen. Sammanlagt kan lagpropositionen genomgå tre behandlingar innan den slutgiltigt godkänns eller förkastas. Utgående från lagtexten i propositionen och de ändringar som utskottet föreslagit och riksdagen godkänt utarbetas riksdagens svar på propositionen på finska och svenska, varefter svaret justeras av tjänstemän. En av de fem justeringsmännen är svenskspråkig, liksom hans eller hennes suppleant. Justeringsmännen sammankallas dock endast vid behov för att avgöra principiellt viktiga frågor.

För att en lag som riksdagen antagit skall träda i kraft krävs det att republikens president stadfäster den. Därefter publiceras lagen i den finska och den svenska författningssamlingen.

2.3.2 Den svenska lagöversättningen

Minst tre institutioner deltar i arbetet med att översätta lagar till svenska; 1) statsrådets translatorsbyrå, 2) justitieministeriet och 3) riksdagens svenska byrå. Majoriteten av alla lagar i Finland översätts och granskas vid dessa institutioner. En del lagar översätts dock av ministeriernas egna översättare, av översättare vid Svenska Finlands Folkting eller av frilansöversättare. Till exempel lagar som bereds vid justitieministeriet och finansministeriet översätts ofta av ministeriernas egna översättare och inte vid statsrådets translatorsbyrå. Översättare vid Folktinget liksom frilansöversättare anlitas ibland som en form av underleverantörer för statsrådets translatorsbyrå, om arbetsmängden kräver det. I denna avhandling är det dock endast de primära institutionerna statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriet och riksdagens svenska byrå som omfattas av undersökningen. Därför kommer endast dessa att diskuteras närmare här.

Vanligen kommer svenskan in i lagberedningen i ett relativt sent skede. I praktiken utarbetas propositionsutkasten endast på finska. Om utkastet grundar sig på ett kommittébetänkande ingår dock ett svenskt sammandrag. Det är först efter att det preliminära ärendet sänts på remiss och därpå blivit föremål för en granskning vid justitieministeriet som svenskan kommer in i lagstiftningsprocessen, varvid lagöversättningsprocessen inleds.

När ett ministerium utarbetat ett propositionsutkast sänds det vanligen för översättning till statsrådets translatorsbyrå, som utgör en enhet vid statsrådets kansli. Vanligen strävar man efter att endast en översättare översätter en proposition för att därigenom bl.a. kunna garantera en genomgående enhetlig stil i översättningen. Om propositionen däremot är lång och tidsramarna knappa kan en proposition fördelas mellan två eller tre översättare. Även undantagssituationer med upp till sex översättare som översätter en proposition har förekommit. Dessa fall hör dock inte till det normala. Efter att propositionen översatts till svenska granskas översättningen av en granskare på translatorsbyrån. Translatorsbyråns chef och två biträdande chefer fungerar som granskare vid byrån. Efter att texterna granskats och översättaren fört in föreslagna revideringar sänds översättningen till uppdragsgivaren. Denna version är således translatorsbyråns slutprodukt.

Följande steg i översättningsprocessen är justitieministeriets laggranskningsbyrå. För granskningen av lagöversättningar till svenska ansvarar tre svenskspråkiga lagstiftningsråd. Lagtexterna i enskilda propositioner granskas av ett av de tre lagstiftningsråden. Uppskattningsvis 70 % av samtliga propositioner genomgår granskning vid justitieministeriet. Orsaken till att inte alla lagar granskas är i första hand tidsbrist. Om lagen snabbt ska till riksdagen kan granskningen vid justitieministeriet utgå. Då svenska lagöversättningar granskas vid justitieministeriets laggranskningsenhet kontrolleras förutom den svenska språkdräkten, också att de finska och svenska språkversionernas fullständiga innehållsliga motsvarighet och vid granskningen görs revideringar som anser vara nödvändiga. Även den finska versionen av lagen granskas vid justitieministeriet. Denna granskning föregår vanligen den svenska granskningen.

Från justitieministeriet skickas den reviderade svenska lagöversättningen tillbaka till uppdragsgivaren som tar ställning till revideringsförslagen. Därefter avlåts både den finska och svenska lagtexten till riksdagen. Då förslaget att avlåta en lagproposition till riksdagen föredras för presidenten ska både den svenska och den finska versionen ligga som grund och fogas till föredragningslistan.

Vid riksdagen genomgår lagförslaget behandlingar inom utskott och slutligen behandlas det i plenum. De utskottsbetänkanden med eventuella ändringar, tillägg och strykningar som utskotten delger i samband med riksdagsbehandlingen, översätts till svenska av översättare vid riksdagens svenska byrå. Detta utgör det tredje steget i den svenska lagöversättningsprocessen. De översatta utskottsbetänkandena granskas vanligen av chefen för riksdagens svenska byrå. Vid granskningen görs revideringar som anses vara nödvändiga av juridiska, innehållsmässiga eller språkliga skäl.

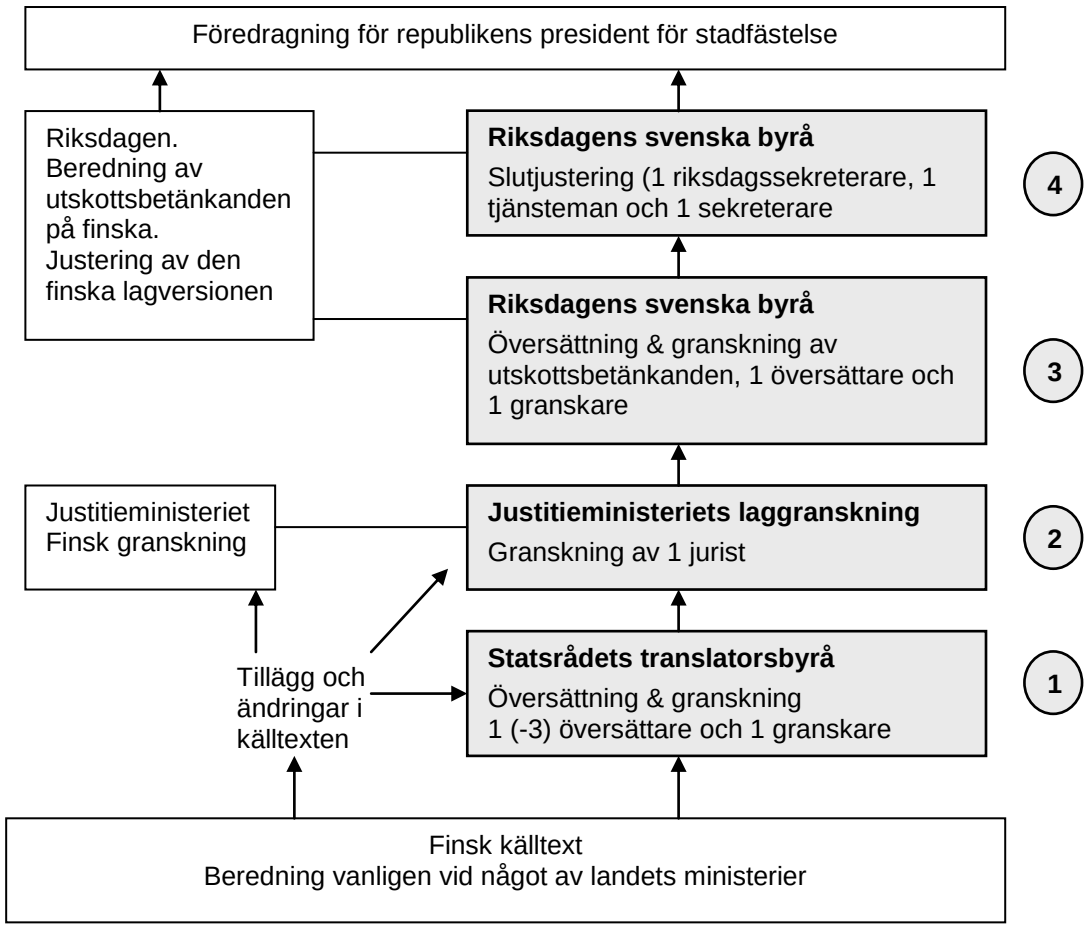
Vid riksdagsbehandlingen slås lagens slutliga lydelse fast både i den finska och i den svenska versionen. Efter detta justeras texterna. För justeringen av den svenska versionen ansvarar en riksdagssekreterare och en tjänsteman vid riksdagens svenska byrå. Dessutom deltar en granskningssekreterare i slutjusteringen. Justeringen innebär att språkversionerna läses mot varandra i syfte att garantera den juridiska ekvivalensen mellan versionerna. Detta är det sista skedet i både lagöversättnings- och lagberedningsprocessen. Justeringen, som jag även kallar slutgranskning, av den svenska versionen görs därmed av en arbetsgrupp om tre personer. Under justeringen fästs även uppmärksamhet vid språkdräkten och eventuella översättningsfel. De justerade texterna sänds sedan till statsrådet och föredras för republikens president för stadfästelse. Justeringen har därmed att annat juridiskt värde än övriga granskningar.

Inom lagöversättningsprocessen arbetar drygt 37 personer med översättning och granskning av lagar. Av dessa är 29 översättare. Vid den första institutionen i processen, Statsrådets translatorsbyrå, arbetar de flesta översättarna, 22 personer, och därtill har translatorsbyrån tre granskare. Vid justitieministeriet arbetar tre jurister med uppgift att granska den svenska lagöversättningen. Riksdagens svenska byrå har sex översättare och tre granskare, byråchefen och riksdagssekreteraren med ansvar för den sista granskningen, slutjusteringen, samt en tredje person som granskar översättningen tillsammans med riksdagssekreteraren. Med varje enskild lagöversättning som genomgår denna översättningsprocess arbetar sålunda minst åtta personer, av dessa åtminstone två översättare (en vid translatorsbyrån och en vid riksdagens svenska byrå) och fem granskare (en vid translatorsbyrån, en vid justitieministeriet, en granskare vid riksdagen av översatta utskottsbetänkanden och två slutjusterare).

Arbetsindelningen inom institutionerna är klart definierad och fastslagen, översättarna översätter medan juristerna granskar texterna. Även institutionernas verksamhet är klart organiserad. Statsrådets translatorsbyrå betjänar landets samtliga ministerier. En stor del av verksamheten går ut på just översättningen av lagpropositioner. Andra texter som översätts är bl.a. förordnanden, statsbudgeten, riksdagens skriftliga spörsmål och tal av

olika slag. Justitieministeriets laggranskningsenhet har som uppgift att granska de översatta lagpropositionerna. Riksdagens svenska byrå betjänar riksdagen och en stor del av dess översättningsverksamhet gäller översättningen av utskottsbetänkanden. Dessutom ansvarar som sagt riksdagens svenska byrå för justeringen av den svenska lagtexten och bär sålunda det slutliga ansvaret för att den svenska lagtexten är fullständigt ekvivalent med den finska versionen.

I figur 2.1 illustreras lagöversättningsprocessen för svenska lagar i Finland utgående från ramen för denna undersökning. Figuren ska läsas nerifrån–upp enligt processens kronologi. Siffrorna i marginalen anger de olika stegen i processen och den ordning de följer på varandra.

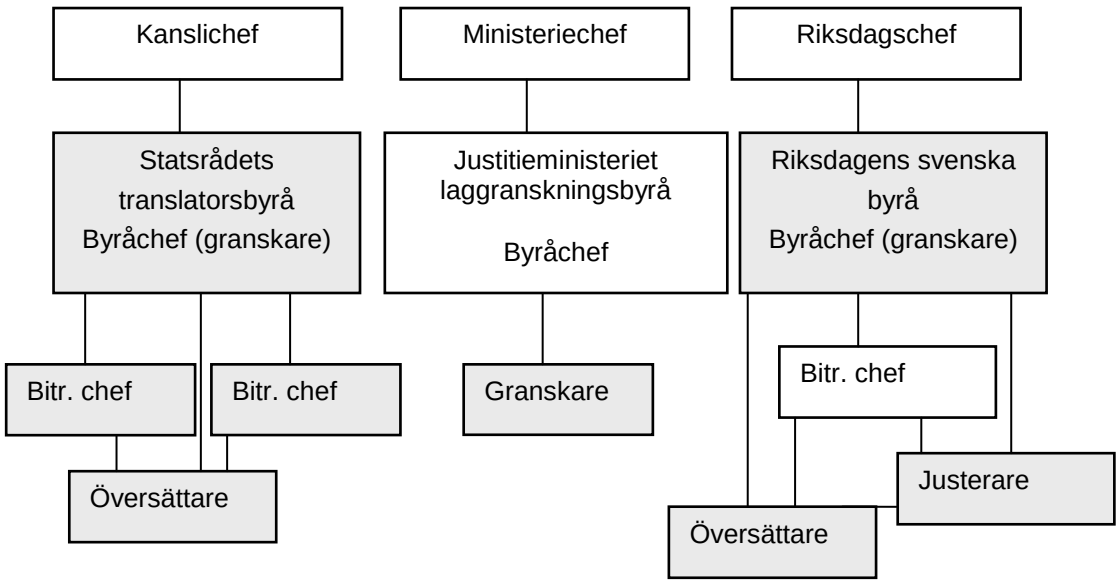

Figur 2.1 Översättningsprocessen för den svenska versionen av en lag i Finland.

Trots att den finska versionen hela tiden föregår den svenska under berednings- och översättningsprocessen, lever de två språkversionerna sida vid sida genom hela processen. Den finska förlagan är ingen stabil källtext, utan kan ändras under hela

beredningens gång. Detta gör även den svenska versionen, då allt som ändras stryks eller läggs till i den finska versionen ska överföras i den svenska versionen. Det här är varför det allmänna utgångsläget inom den traditionella översättningsforskningen med en stabil källtext kan därmed inte överföras på den studerade lagöversättningsprocessen. Alla ändringar, strykningar och tillägg som görs i den finska lagtexten måste även göras i den svenska lagtexten. Utmärkande för den studerade lagöversättningsprocessen är dessutom att varje lagtext genomgår flera revideringar vid tre olika institutioner. Sammanlagt granskas varje lagöversättning tre gånger i avseende på hela texten och fyra gånger om granskningen av utskottsbetänkanden inberäknas. Således är översättningsprocessen en omfattande kvalitetskontroll.

Organisationsteoretiskt är de tre institutionerna som ingår i översättningsprocessen självständiga institutioner. De lyder inte under en gemensam chef eller ledning, utan varje enskild institution har en egen chef och en egen hierarkisk uppbyggnad. De institutioner som omfattas av undersökningen ingår dessutom i större organisationer, statsrådets kansli, justitieministeriet och riksdagen. Om ett organisationsschema ritas upp för institutionerna inom den undersökta översättningsprocessen framträder sålunda tre olika scheman (se figur 2.2). I schemana har de enheter och aktörer som ingår i min undersökning markerats med grått.

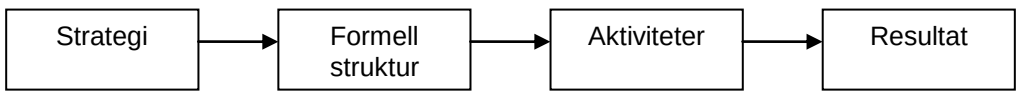
Figur 2.2 Institutionerna enligt klassiskt organisationsschema som visar hierarkier (Bakka & Fivelsdal 2001:46).

Institutionerna ansvarar ändå tillsammans för en gemensam slutprodukt. Trots att det inte finns en gemensam ledning för översättningsarbetet har översättningsprocessen ur ett funktionsperspektiv en tydlig organisation (se figur 2.3), som därför närmast kan beskrivas som *funktionsorganiserad* (Bakka & Fivelsdal 2001:48), dock med avsaknad av en övergripande administrativ chef, vilket vanligen är fallet inom organisationer.

Institutionernas organisationsschema är en del av institutionernas formella struktur. Med formell struktur avses de huvudregler som gäller inom en organisation, eller institution, framför allt i avseende på arbetsfördelning och styrning. Den formella strukturen anger även hierarkier, vilket i praktiken blir tydligt genom arbetsfördelning, inflytande och t.ex. löner. Den enskilda individen kan även direkt omfattas av den formella strukturen genom tjänstebeskrivningar (Gunnarsson 1991:44). Reglerna för den formella strukturen kan finnas nedskrivna eller basera sig på traditioner som är allmänt accepterade inom organisationen (Bakka, Fivelsdal & Lindkvist 1988:39). Hur verksamheten är organiserad kan avläsas i dess organisationsschema eller organisationsplan. Enligt sociologen Max Weber är den formella strukturen ett medel att utifrån en strategi uppnå olika mål genom aktiviteter. Den formella strukturen ser till att resurserna inom organisationen används på bästa sätt för att det eftersträvade målet ska kunna uppnås genom att man analyserar, systematiserar och fördelar arbetsuppgifter på ett ändamålsenligt sätt (Bakka, Fivelsdal & Lindkvist 2001:45, 1988:47-48), (se figur 2.4).

Figur 2.3 Institutionernas organisation enligt funktion.

Figur 2.4 Den formella strukturen i styrningskedjan från strategi till resultat enligt Max Weber.

Till den formella strukturen hör även en geografisk och lokal förankring (Gunnarsson 1991:43). De undersökta tre institutionerna ligger alla i centrum av Helsingfors, men i olika byggnader och på olika håll. Avståndet mellan institutionerna är ca 0,5 km och 2,5 km. Verksamheten är alltså inte koncentrerad till en byggnad eller ett mindre område, såsom t.ex. industrier ofta är. Den formella strukturen omfattar vidare något som kallas för organisationernas informella struktur, vilken har att göra med samspelet mellan människor utanför de formella ramarna, och kunde placeras inom det som i Webers schema kallas ”aktiviteter”. En utgångspunkt är att det lokala avståndet liksom den tydliga indelningen i olika institutioner kan påverka kommunikation och samhörighet. Institutionernas informella struktur kommer att diskuteras närmare i kapitel 7.

2.4 Språkliga reformer och rekommendationer

Diskussioner om det svenska juridiska språket i Finland, främst författningsspråket, förs framför allt i de språkvetenskapliga tidskrifterna *Språkråd*, som ges ut av Statsrådets svenska språknämnd, och *Språkbruk*, som ges ut av Forskningscentralen för de inhemska språken, samt i *Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland*. I framför allt äldre forskning har det svenska författningsspråket i Finland ofta kritiserats för att uppvisa interferenser från den finska förlagan (von Bonsdorff 1984, Thors 1979) och för att språket är mer arkaistiskt än det sverigesvenska författningsspråket. Juridiskt språk har beskrivits som ”frozen patterns of language which allow little or no variation of form” (Baker 1992:63). Faktumet att lagöversättningen har en lång tradition i Finland kan tänkas stärka denna säregenhet hos det svenska författningsspråket i Finland. Sedan länge etablerade och i författningstext standardiserade formuleringar, konstruktioner, ord och uttryck som i allmänsvenskt språkbruk upplevs arkaistiska används mekaniskt vid lagöversättning i enlighet med de etablerade mallar som stöder sig på att författningsspråket är starkt kodifierat. Normer styr alla nivåer i texten; från textens makrostrukturella uppbyggnad i paragrafer, moment och stycken till meningsbyggnad, formuleringar och terminologi.

I Finland har framför allt språkvården under de senaste drygt 20 åren aktivt arbetat för att förbättra det svenska lagspråket i Finland, ofta med stöd av motsvarande arbete i Sverige. Följande redovisning av klarspråksarbete i Sverige och Finland för författningssvenska bygger långtgående på SLAF (2004:49ff.). Eftersom mycket av det reformarbete som gjorts i Finland följer det klarspråksarbete som gjorts i Sverige, ges här även utrymme för sverigesvenskt klarspråksarbete kring författningssvenska.

I vår lagbok i dag ingår lagar från fyra århundraden. De äldsta texterna är de delar av 1734 års lag som fortfarande gäller. Språket i dessa delar är av naturliga orsaker ålderdomligt, och de har haft en stor betydelse som mönster vid skrivning av lagtext fram till 1900-talet. I det tidiga lagspråket användes med avsikt ord och uttryck som inte förekom i allmänspråket, för att därigenom ge det en upphöjd och vördnadsfull prägel (SLAF 2004:49, Mattila 2002), vilket delvis förklarar lagspråkets utmärkande arkaistiska stil. I dag arbetar man för att frångå denna arkaistiska stil och bl.a. SLAF framhåller att den inte längre är nödvändig och har spelat ut sin roll. I Sverige har klarspråksarbetet både en längre tradition och en starkare bas än motsvarande arbete i Finland. Redan 1967 gav Statsrådsberedningen i Sverige ut promemorian *Språket i andra lagar och författningar*. Promemorian var den första skriften med rekommendationer för det svenska författningsspråket. Tolv år senare kom promemorian *Några riktlinjer för författningsspråket* som kompletterade den tidigare promemorian. Bland annat framhölls behovet av en modernisering och förenkling av författningssvenskan. År 1998 kom *Gröna boken* med Statsrådsberedningens riktlinjer för författningsskrivning. Dessutom ger Statsrådsberedningen ut handböckerna *Svarta listan* (2004), med uppslagsord och exempelfraser, och *Myndigheternas skrivregler* (2001) och *Myndigheternas föreskrifter* (1998). Syftet med listan är att modernisera ord och fraser i författningar. Svarta listan utkom första gången 1988 och dess tredje upplaga utkom 2004.

År 1993 inrättades Klarspråksgruppen vid regeringskansliet i Sverige med uppgift att främja språkvårdsaktiviteter hos myndigheterna. I dag är det stöd till myndigheternas klarspråksarbete som tidigare bedrevs av Klarspråksgruppen flyttat till Språkrådet. Klarspråksgruppens uppgifter omfattade granskning, rådgivning, kommittémedverkan, utbildning och utgivningen av handböcker (liksom de ovan nämnda) för att på så sätt arbeta för ett modernt och begripligt författningsspråk som kan fungera som mönster för olika myndighetstexter och förvaltningsskrifter (SLAF 2004:49). Språkrådet erbjuder föreläsningar, seminarier och konferenser om klarspråk för att främja klarspråk på bl.a. myndigheter. Till stöd för klarspråksarbetet finns en rådgivande nämnd bestående av bl.a. språkexperter och jurister. (Se närmare http://www.sprakradet.se/servlet/GetDoc?meta_id=2317.)

I Finland tillsattes redan 1960 en svensk språknämnd vid statsrådet, men språknämnden blev permanent först år 1988. Liksom klarspråksgruppen i Sverige har den svenska språknämnden i Finland gett många rekommendationer gällande det svenska författningsspråket i Finland. År 1982 utfärdade statsrådet ett beslut om en förbättring av de statliga myndigheternas språk (FörfS 497/1982). Enligt beslutet ska författningar

skrivas så att innehållet utan vidare förstås, och i handlingar som inte är avsedda för specialister bör uttryck som inte är allmänt kända eller inte tydligt framgår av sammanhanget undvikas, eller om nödvändigt förklaras. Sålunda diskuteras, om än mer indirekt, författningstextens mottagare och det görs en tudelning i experter och icke-experter. Den första versionen av SLAF gavs ut av justitieministeriets lagberedningsavdelning 1986. Från 1988 tog Statsrådets svenska språknämnd över ansvaret och i dag har det getts ut reviderade versioner av handboken; 1990, 1998 och 2004. Enligt den senaste versionen av handboken har:

> De målmedvetna satsningarna på att modernisera och förbättra lagspråket i Finland burit frukt. Även om det fortfarande förekommer författningar som språkligt sett inte håller måttet, är svenskan i våra lagar och förordningar i allmänhet av god kvalitet. (SLAF 2004:51).

I förvaltningslagen från 2003 ingår en bestämmelse om att myndigheterna ska använda ett sakligt, klart och begripligt språk. Den allmänna rekommendation som ges i SLAF (2004:51) är följande:

> När man skriver författningar bör målet vara nutida, vårdad sakprosa. Meningen är att den som en lag eller annan författning riktar sig till skall ha möjlighet att förstå vad som sägs i författningen. Om språket är klart och enkelt är det lättare att koncentrera sig på de frågor som är invecklade i sak. Lagspråket behöver alltså inte ges någon särskild tyngd med hjälp av ett arkaistiskt (eftergjort ålderdomligt) skrivsätt. (SLAF 2004:51).

Även här omtalas mottagaren av lagtexten, men ingen klar tudelning görs mellan olika grupper, såsom i Statsrådets beslut från 1982. Vidare sägs att det svenska lagspråket i Finland i så hög grad som möjligt bör närmas lagspråket i Sverige (SLAF 2004:51).

Inom statsförvaltningen har det dessutom getts ut ett antal rapporter och utredningar om översättning inom statsförvaltningen. Motsvarande finska handbok till SLAF är *Lainlaatijan opas* (1996), och de mer avgränsade handböckerna, *Lainlaatijan perustuslakiopas* (2000) och *Lainlaatijan EU-opas* (2004). Av åtminstone den senare finns även en svensk version, *Lagberedarens EU-handbok* (2004).

Ett konkret led i klarspråksarbetet för det svenska författningsspråket i Finland var det språkvårdsprojekt som inom ramen för Statsrådets svenska språknämnd pågick två månader hösten 2007. Projektet omfattade statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriets granskningsbyrå och riksdagens svenska byrå. Under tiden för språkvårdsprojektet besökte språkkonsulten och klarspråksexperten Barbro Ehrenberg-Sundin från Sverige de tre institutionerna. Resultatet och erfarenheterna av projektet ska utvärderas och

beaktas i de rekommendationer som ges i följande reviderade upplaga av SLAF (Malmsten 2007). Projektet kommer inte att beaktas närmare i denna avhandling, eftersom det tidsmässigt faller utanför tidsperioden för de undersökta lagöversättningarna.

3 Forskning om juridiskt språk

3.1 Inledning

Det finns både språkvetenskapliga, översättningsvetenskapliga och juridiska studier som inriktar sig på juridiska texter och juridiskt språk, varav en del särskilt intresserar sig för lagtexter och lagspråket. Det finns dessutom ett antal språkvetenskapliga studier som intresserar sig specifikt för det *svenska* juridiska språket, framför allt svenskt lag- och författningsspråk. I detta kapitel ges en överblick över tidigare forskning inom ämnet och de tidigare studier diskuteras som är teoretiskt relevanta för den undersökning som presenteras i denna avhandling.

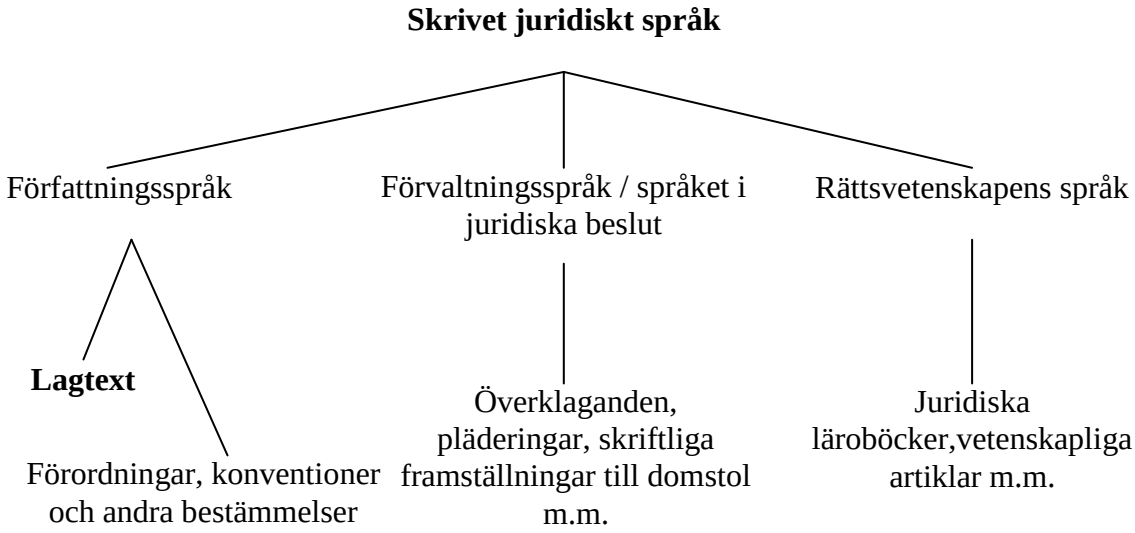
Flera forskare både inom språkvetenskapen och juridiken drar en övergripande gräns mellan det skrivna och talade juridiska språket (Bhatia 2004, 1993, Landqvist 2000, Fredrickson 1992, Danet 1985) och gör därefter ytterligare indelningar utgående från funktion och användningsområde. Fredrickson (1992:5) delar för sin del in både det skrivna och det muntliga juridiska språket på basis av den kontext språket används i; för det skrivna juridiska språkets del anser hon lagstiftningsprocessen utgöra en kontext vid sidan om en akademisk och allmän juridisk kontext. Landqvist (2000:34-35) gör en något motsvarande indelning då han skiljer mellan språket i lagar och andra författningar och språket i andra juridiska dokument, såsom domstolsutslag, avtalstexter och artiklar i juridiska tidskrifter. Gunnarsson (1982) diskuterar endast det skrivna juridiska språket och skiljer då mellan det hon kallar ”lagspråk” och ”legalspråk”. Med ”lagspråk” avser hon explicit språket i lagar och andra författningar, medan det mer övergripande ”legalspråket” motsvarar engelskans ”legal language” och betecknar språket i juridiska dokument, dokument i domstolsprocesser osv.

Juristen Šarčević (2000a:11) väljer för sin del att dela in det skrivna juridiska språket i tre grupper utgående från texttyp och funktion: 1) primärt preskriptiva texter, 2) primärt deskriptiva texter som dock har preskriptiva drag och 3) rent deskriptiva texter. De primärt preskriptiva texterna omfattar lagar och andra författningar, kontrakt, avtal och konventioner, dvs. texter som genom sin existens skapar och reglerar handlingar såsom köp och skuld. Primärt deskriptiva texter med preskriptiva drag är i stället bl.a. juridiska beslut som används i juridiska och administrativa förfaranden, såsom överklaganden, pläderingar och skriftliga framställningar till domstol. De rent deskriptiva texterna, såsom juridiska läroböcker och vetenskapliga artiklar, har ingen handlingskraft i sig utan beskriver endast juridiken. Jurister i Norden som diskuterat indelningar av juridiskt

språk är bl.a. Mattila (2002), Grönqvist (1991), Portin (1989) och Mosesson (1986). Liksom många av de ovan refererade forskarna gör Mattila (2002) en indelning i skrivet och talat juridiskt språk. Därefter diskuterar han det juridiska språket utgående från begreppen ”rättsspråk”, ”lagspråk” och ”författningsspråk”. Rättsspråket delar Mattila (2002:5) vidare in i ”rättsvetenskapens språk”, ”domstolens språk”, ”förvaltningsspråk” och ”juristers språkbruk”. Grönqvist (1991) och Portin (1989) gör en liknande indelning som Mattila då de diskuterar ”lagspråk”, ”myndigheternas språk”, ”rättsvetenskapens språk” och ”juristernas yrkesspråk”. Mosesson (1986) å sin sida gör en tudelning i talat och skrivet juridiskt språk på basis av den situation i vilken språket används. Han skiljer mellan juridiskt språk mellan jurister och rättssystemet, mellan rättssystemet och samhället, juridiskt språk *inom* rättssystemet och juridiskt språk *om* rättssystemet (Mosesson 1986:34, 37-42). Ytterligare en indelning av juridiskt språk vid sidan om dessa vore med utgångspunkt i rättsområden, t.ex. språket inom civilrätt, offentlig rätt och straffrätt. Gemensamt för alla dessa forskare är emellertid att de i avseende på skrivet juridiskt språk gör en tydlig gränsdragning mellan lag- och författningsspråk och andra former av juridiskt språk, och att de delar uppfattningen att det skrivna juridiska språket kan delas in i lag- och författningsspråket, förvaltningsspråk och rättsvetenskapens språk (se figur 3.1). Den tydliga skiljedragningen mellan lag- och författningsspråket från annat skrivet juridiskt språk hänger framför allt samman med texternas funktion, effekt och mottagaromfattning. Ännu en grundläggande indelning av olika former av juridiska texter är indelningen i autentiska och icke-autentiska texter. Autentiska juridiska texter är lagar och andra författningar, konventioner och bestämmelser. Gemensamt för dessa texter är att de alla är performativa, regulativa och har en preskriptiv kraft. Till de icke-autentiska texter hör texter som beskriver juridiken som vetenskap eller som beskriver juridiska texter, dvs. en form av metatexter som återfinns i läroböcker och vetenskapliga artiklar (jfr med deskriptiva juridiska texter enligt Šarčević 2000a:11, se ovan).

Utgående från ett normativt hierarkiperspektiv[8] placerar sig lagtexter som autentiska juridiska texter över andra författningstexter. Det som är fastslaget i lag väger tyngre än vad som står skrivet i andra författningstexter. Lagtexter kan beskrivas som en egen subkategori bland författningstexter (se figur 3.1), vilket språkligt blir tydligt både genom typiska drag i lagtexter och genom de översättnings- och textproduktionsnormer som styr utformningen av källtext och måltext (jfr även med Landqvist 2000).

[8] Utgående från en juridisk normhierarki placerar sig lagtexter i normativt avseende högst i hierarkin följt av andra författningar såsom förordningar, konventioner och beslut av olika slag.

Figur 3.1 Det skrivna juridiska språket.

I det följande diskuteras tidigare forskning om juridiskt språk (3.2), följt av juridisk svenska (3.3) och juridisk översättning (3.4).

3.2 Forskning om juridiskt språk

Gemensamt för studier om juridiskt språk är att många av dem är fackspråksinriktade, deskriptiva textstudier. Det finns dock även en del deskriptiva rättslingvistiska studier med fokus på det juridiska språket, då ofta ur ett komparativt perspektiv mellan rättssystem och rättstraditioner (se t.ex. Mattila 2002).

I språkvetenskapliga studier om skrivet juridiskt språk har det konstaterats att framför allt författningsspråket utmärks av långa meningar (Gustafsson 1975, Hiltunen 1984, Bhatia 1987, 1993), en komplex syntax med många inbäddade bisatser liksom en stor andel terminologi och specialord (Nordman 1992, Laurén och Nordman 1987). Som ett fackspråk skiljer sig det juridiska språket från allmänspråket[9] i fråga om både stil och funktion (Mattila 2002:3). Och trots att det juridiska språket är *ett* fackspråk, innehåller det drag från andra fackspråk som en följd av att juridiken omfattar olika samhällsområden varav många har egna fackspråk. Det här blir tydligt framför allt på det terminologiska planet, till exempel innehåller skattelagstiftning

[9] Se diskussioner kring problematik knuten till begreppet ”allmänspråk” i t.ex. Hoffmann 1984 [genom Nordman 1992], Laurén och Nordman 1987.

bokföringsterminologi och miljölagstiftning biologisk terminologi vid sidan om den juridiska terminologin. En annan beskrivning av det juridiska språket är att det är en funktionell variant av allmänspråket, en variant som har ett avgränsat användningsområde, som styrs av särskilda språkliga normer och som dessutom i sin användning kan sammankopplas med specifika samhälleliga roller, liksom kärande, svarande, sökande osv. (Duarte 1993, 1998, Prieto de Pedro 1991; [genom Mattila 2002:3]).

Flera tidiga studier om framför allt det engelska juridiska språket utgick från en rent lingvistisk synvinkel. Crystal och Davy (1969) studerar det engelska juridiska språket utgående från ett köpekontrakt och ett försäkringskontrakt. Utöver en syntaktisk analys gör de analyser av ordförråd, typografi och en del textlingvistiska faktorer, bland annat textbindning. Gustafsson (1975) gör en syntaktisk analys av en engelsk lag. Hon undersöker sådant som meningslängd, meningars struktur, bisatser, nominaliseringar och inskjutna satser. Liksom Crystal och Davy konstaterar Gustafsson att karakteristiskt för det juridiska språket är en komplex satsstruktur, en logisk ordföljd med bestämningar placerade direkt före eller efter det ord de bestämmer, en nominal stil och satser utan finita verb. Ytterligare en studie som fokuserar lexikon och syntax i engelskt juridiskt språk är Hiltunen (1990). Resultaten från studier om engelskt juridiskt språk stämmer överens med senare studier av det svenska juridiska språket (Gunnarsson 1982, Nordman 1992, Landqvist 2000).

Danet (1980) tillför en sociologisk aspekt på studiet av juridisk engelska, *legal English*, Med *legal English* avser Danet både det skrivna språket i lagar och andra juridiska dokument och det talade språket i bland annat domstolar. Hon diskuterar en frågeställning som är relevant vid all diskussion om lagtexters begriplighet och lagtexters mottagare, nämligen huruvida det juridiska språket är en dialekt knuten till en viss grupp människor eller ett register knutet till vissa funktioner. Danets slutsats är att den juridiska engelskan är både och, den kan både ses som en dialekt och som ett register, beroende på hur vi ser dess roll i samhället. I Danet (1985) diskuteras den juridiska diskursen vidare, medan Danet (1990) i likhet med Gibbons (1994) ger en översikt av forskning om juridisk engelska. En motsvarande översikt över forskning om juridiska texter men inom främst det tyska språkområdet ges i Frilling (1995), medan Busse (1992) koncentrerar sig på tyskspråkig forskning inom ämnet rättslingvistik.

En typindelning av juridiska texter har intresserat flera forskare. I Danmark har germanisten Engberg (1997) studerat tyska och danska domstolsutslag och intresserar sig för rådande konventioner vid en typindelning av facktexter i sorter. I Finland har

Hiltunen (1984:5) diskuterat finskans *lakikielen ala* (*lagspråkets område*) och han konstaterar att begreppet kan avse enbart författningsprotokoll eller också andra texter inom förvaltningen, avtalstexter och olika juridiska publikationer. Även Lehto (1999) diskuterar begreppet ’juridiska texter’ och vilka typer av texter som kan föras under begreppet.

Traditionellt har fackspråk i gemen definierats som den skrivna och talade kommunikationen mellan två eller flera experter [se t.ex. Nordman 1984:18]. För det juridiska fackspråket är denna definition en del av sanningen, men inte hela sanningen. Den juridiska facktexten har mottagare även utanför det juridiska fackområdet. Detta gäller även författningstexter som fastslår regler och förhållningssätt som berör ett lands samtliga medborgare, inte endast medborgare med en juridisk expertis. Det här innebär att författningsspråket har åtminstone två mottagare: fackmannen och lekmannen. Stengel-Hauptvogel (1997:24) uppmärksammar denna dubbla mottagaraspekt genom att framhålla att denna dubbla mottagaranpassning skapar ett språkligt dilemma då författningars språk ska förstås av både den som följer lagen generellt och jurister:

> [...] die Rechtssprache in ihrer normierten Form (Gesetztexte) vor dem Dilemma steht, zwei unterschiedliche Adressaten berücksichtigen zu müssen: den Juristen und den Rechtsfolger [...].

Begreppet ”Rechtsfolger” [den som följer lagen] som Stengel-Hauptvogel använder kan problematiseras eftersom det även omfattar juristen i egenskap av en person som följer lagen. Ändå sätter Stengel-Hauotvogel fingret på den problematik författningsspråket står inför då det på en juridisk kunskapsnivå ska möta väldigt olika mottagare; både personer med och personer utan juridisk expertis. I stället för begreppet ”Rechtsfolger” kunde de allmänna begreppen fackman och lekman eller expert och lekman användas. Vid sidan om juristen och lekmannen kan dessutom en tredje mottagarpart urskiljas, tjänstemannen utan juridisk utbildning som använder författningstexter i sitt arbete (se t.ex. Mattila 2002:3-4). Mattila (2002:3) påpekar vidare att författningstexter och det juridiska språket används professionellt av bl.a. nämndemän vid rättegångar. Gunnarssons (1982) studera explicit lagtexter och deras begriplighet. Hon urskiljer två huvudfunktioner för lagtexter till vilka hon för olika primära mottagare (Gunnarsson använder begreppet ”primäradressat”): *Handlingsdirigerande* lagar har den vanliga medborgaren som primär mottagare och resulterar i korrekta handlingar, medan *kontrollerande* lagar har domstolsjuristen som primär mottagare och resulterar i korrekta domar (Gunnarsson 1982:120).

På engelskt håll diskuterar Bhatia (1997:210) i sin studie om engelska lagtexters begriplighet indirekt olika mottagare av lagtexter. Han skiljer mellan tillvägagångssätten *easification for the specialist audience* och *simplification for the lay audience*. Således anser han inte att en lagtext på ett begriplighetsplan samtidigt kan vara tillfredsställande både för lekmannen och för experten. Vidare utgår han från att även de juridiska texter som har experter som mottagare kan göras mer begripliga i enlighet med klarspråkssträvanden. Liksom Stengel-Hauptvogel (1997) lyfter Bhatia här fram specialisten och lekmannen som lagtextens två mottagare. Bhatia (1982, 1983, 1987, 1993) studerar den juridiska diskursen inom den engelska rättstraditionen och konstaterar att de mål som ställs för lagberedningen att skriva både en tydlig, precis, begriplig och mycket informationstät text, leder till syntaktiskt komplexa och informationstunga författningstexter.

Inom det praktiska lagspråksarbetet har olika mottagare och mottagaranpassning uppmärksammats redan länge. Sverige och Finland hör till de länder som gjort mycket för att skapa ett klarare författningsspråk på nationell nivå. Men även inom EU har juridiska texters mottagaranpassning och det juridiska språkets begriplighet uppmärksammats. För engelskans del har Cutts (2001) vid Europeiska kommissionen arbetat för ett klarare språk i de engelska texter som produceras inom unionen. Utöver allmänna förslag och rekommendationer för att förbättra begripligheten ger Cutts förslaget att lagtexter skulle förses med en ”Citizens´ summary” (ung. Medborgarens sammanfattning). Sammanfattningen skulle på ett klart och lättläst språk redogöra för innehållet i lagen. Därmed skulle juristen inte behöva ge för mycket avkall på det traditionella juridiska språket i själva lagtexten, samtidigt som lekmannen skulle få tillgång till lagens övergripande innehåll snabbt och begripligt. Någon liknande diskussion har till min kännedom inte förts om lagtexter i Finland eller Sverige. Inom EU har ytterligare förts klarspråkskampanjer såsom den omfattande Fight the FOG-kampanjen[10] och dessutom ingår i Amsterdamfördraget från 1997 ett avtal om kvalitet vid lagberedning inom EU, ”Interinstitutional Agreement on the quality of legal drafting”. I avtalet nämns dock ingenstans ordet ”översättning”. För svenskan inom Europeiska kommissionen har tidigare framför allt Kenneth Larsson intresserat sig för klarspråksfrågor. I dag arbetar Ingemar Strandvik, språklig koordinator för svenskan inom Europeiska kommissionen, med klarspråksfrågor för att svenskan inom EU ska göras begripligare och mer mottagaranpassad. Det klarspråksarbete som gjorts för

[10] Kampanjen ”Fight the FOG” startades 1998 av översättare vid Europeiska kommissionen för ett klarare och begripligare språk i de texter som skrivs inom EU. Översättarna ansåg att budskapet i EU:s texter inte nådde allmänheten eftersom de var skrivna på ett svårläst kanslispråk (= FOG). FOG är även en akronym för bl.a. ”farrago of Gallicism”., ”frequency of gobbledygook” , ”full of garbage” etc. Se närmare ec.europa.eu/translation/writing/clear_writing/fight_the_fog_en.pdf.

författningssvenskans på framför allt nationell nivå i Sverige och Finland diskuterades närmare i kapitel 2.

Den juridiska diskursen som en form av institutionell kommunikation sker således mellan experter samt mellan experter och lekmän. Detta resulterar i att diskursen präglas av ett asymmetriskt förhållande mellan expert och lekman[11]. Experten, dvs. juristen, deltar i diskursen med utgångspunkt i den egna juridiska sakkunskapen, medan lekmannen deltar i diskursen utgående från en annan kunskapsbas som ofta inte omfattar juridisk sakkännedom. I forskning om institutionella samtal mellan läkare och patient har begreppen ’voice of medicine’ i förhållande till ’voice of lifeworld’ använts för att beskriva rådande asymmetrier mellan expert och lekman (Mischler 1984, Lindholm 2003, Nordman 2002). Överfört på den juridiska diskursen kunde begreppen ’voice of legislation’ för juristen och ’voice of lifeworld’ för lekmannen användas. Frågan som då infinner sig är var den tredje mottagarparten, tjänstemannen, placerar sig. Med en viss insyn och erfarenhet av juridisk sakkunskap har tjänstemannen visserligen mer juridisk sakkunskap än lekmannen, men betydligt mindre juridisk sakkunskap än juristen. Således torde tjänstemannen som mottagare placera sig mellan ’voice of legislation’ och ’voice of lifeworld’. I en juridisk kontext kan ett s.k. asymmetriskt förhållande dessutom råda vid sammanställandet av internationella avtal så att det språk som grundversionen av avtalet skrivits på kan fungera på egna villkor med avseende på det begreppssystem som ligger bakom termer som används i avtalet, medan andra språkversioner av avtalet i stället måste ty sig till parafraseringar då direktöversättningar inte är möjliga (Mattila 2002:35). Därmed har det språk som använts i beredningen en dominerande position framför andra språkversioner.

3.3 Forskning om juridisk svenska

Det finns en del studier explicit om svenskt juridiskt språk, bland dessa har Gunnarssons (1982) avhandling redan nämnts. I synnerhet forskningen om äldre tiders juridiska språk, då framför allt lagspråket under medeltiden, har en lång tradition inom det svenska området. Det klassiska verket är Wessén (*Svenskt lagspråk*, 1968). Flera forskare, bland dessa Wessén, understryker ändå behovet av forskning om hur lagspråket har utvecklats efter 1734. Pettersson (1992) hör till de forskare som gör detta då hon studerat svenska lagar och lagförslag från 1734 framåt i syfte att kartlägga och förklara de språkliga förändringarna i lagtexterna med de nya krav som samhällsutvecklingen ställt. I dag finns det även ett antal studier om det moderna

[11] Se närmare kapitel 4.6.1 om utmärkande drag för institutionell kommunikation.

juridiska språket. Jag väljer att uttryckligen diskutera forskning om språket i nutida svenska i lagar och författningar, eftersom min egen undersökning placerar sig inom ramen för sådan forskning. Vidare diskuterar jag några juridiska studier om det svenska författningsspråket som har relevans för den teoretiska ramen för min undersökning.

Gunnarsson (1981, 1982) närmar sig lagtexter, som tidigare nämnts, ur ett begriplighetsperspektiv. Utgående från Medbestämmandelagen diskuterar hon (Gunnarsson 1982) vilka faktorer som inverkar på lagtextens begriplighet och ger förslag till hur lagen kunde skrivas om för att göras mer begriplig. Gunnarsson (1987) diskuterar begripligheten i lagar i relation till lagberedningsprocessen, och utvidgar därmed ramen för sin forskning till att omfatta sociolingvistiska perspektiv på lagtexter. Tillsammans med Edling har Gunnarsson vidare undersökt laganvändning på kommunnivå (Gunnarsson & Edling 1985).

Ett intresse för det asymmetriska förhållandet i användningen av juridiskt språk mellan experter och mellan experter och lekmän visas av bland annat Hellner (1973), Eklundh (1985, 1988) och redan nämnda Mosesson (1986). Eklundh diskuterar om rättsspråket verkligen kan anses ha även lekmannen som mottagare eller endast är juristens egendom. Med beaktande av det aktiva klarspråksarbetet i fråga om författningsspråk och myndighetsspråk, i kombination med att författningssamlingar och andra juridiska dokument i dag finns tillgängliga för allmänheten på webben, förefaller ändå en diskussion som utesluter lekmannen som mottagare till en författningstext i dag mindre motiverad. Hur olika mottagare i *praktiken* beaktas i författningstexter förtjänar däremot mer uppmärksamhet.

Inom projektet *Svenskt fackspråk* utesluts lekmannen som mottagare i definitionen av fackspråk som det språk som används i kommunikation mellan två specialister inom samma område, då de talar om detta specialområde (Nordman 1992:18). Inom projektet har Laurén (1993) och Nordman (1992) studerat olika fackspråk inom olika fackområden, häribland juridiken. I projektets korpus ingår dock endast texter som författats i Sverige och sålunda studeras inte finlandssvenska texter och därmed inte heller svenska lagtexter i Finland. Detta val motiveras med att man inte ville föra in översättningsproblematik i undersökningen och dessutom inte var intresserad av potentiella regionala nyanser i språket (Nordman 1992:13).

Om det svenska lagspråket i Finland skriver redan Bergroth (1917) att det går sin egen väg i förhållande till lagspråket i Sverige. Även senare forskare är inne på samma problematik. Bland annat Thors (1979:251) påpekar att det svenska lagspråkets

utveckling i Finland är värt närmare undersökningar. De studier om det svenska lagspråket i Finland som gjorts efter Thors har långtgående närmat sig lagspråket utgående från en mer praktisk och ofta språkvårdande synvinkel. Språkvårdare Mikael Reuter och juristerna Per Erik von Bonsdorff och Sten Palmgren var redaktörer för den första versionen av handboken SLAF som utkom 1986. Reuter har även deltagit i arbetet med senare upplagor av handboken. Ett undantag från det praktiskt förankrade lagspråksarbetet är Landqvists (1996, 2000) språkvetenskapliga studier som även omfattar svenskt lagspråk i Finland. Studierna är kontrastiva studier mellan svenskt författningsspråk i Sverige och Finland. Landqvist studerar karakteristiska drag för genren lagtext i förhållande till andra juridiska genrer och texttyper och utgår från syntaktiska och textuella strukturer i nutida svenskt författningsspråk i Sverige och Finland. De studier som Landqvist gjort visar att de syntaktiska skillnaderna mellan det sverigesvenska och finlandssvenska lagspråket är mindre än vad man antagit. Landqvist (2003) har senare inom projektet ORDAT (det svenska ordförrådets utveckling från adertonhundratalet) studerat det svenska juridiska ordförrådets utveckling från 1800-tal till 2000-tal. Vidare språkvetenskapliga studier om svenska juridiska texter är Westman (1984) som har studerat textstrategier i juridiska texter.

3.4 Forskning om juridisk översättning

Under senare år har intresset för och forskning kring juridisk översättning ökat betydligt. En del översikter över forskningsfältet tar till och med upp juridisk översättning som en egen inriktning inom översättningsforskningen (se t.ex. Williams & Chesterman 2002). Juridisk översättning har ändå främst studerats som en form av facktextöversättning. Dessutom har den diskuterats i samband med normer (Toury 1995:54). Juridiska texter har också fått exemplifiera hur textens funktion i mottagarkulturen påverkar översättningsstrategin, utgående från om den juridiska texten har som primärt syfte att informera om det juridiska innehållet eller om den juridiska översättningen skapar en autentisk juridisk text. Toury kallar den förra formen ’översättning av juridiska dokument’ och den senare ’strikt juridisk översättning’ (Toury 1995:169).

Den forskning som explicit fokuserar juridisk översättning gör ofta en indelning av juridik översättning i tre grupper utgående från texttyp och textuell kontext (Garzone 2000). Den första kategorin omfattar juridiska översättningar av autentiska juridiska texter i tvåspråkiga länder med ett eller två rättssystem, varav Finland är ett exempel på

det förra och Kanada ett exempel på det senare. Källtext och måltext är då juridiskt likvärdiga autentiska dokument, såsom lagtexterna som studeras här.

Den andra kategorin utgörs av icke-autentiska översättningar. Källexterna begränsar sig till en nation eller ett land och till ett specifikt rättssystem, och översättningens primära syfte är att informera om juridiska handlingar och deras verkan, t.ex. vid ingående av äktenskap eller bodelning, utgående från det gällande rättssystemet och dess lagar och förordningar. Översättningarna redogör på ett förenklat sätt för t.ex. lagtexters innehåll och de kan liknas vid en glossa eller ett referat av den ursprungliga texten och användas som ett stöd för att förstå originaltexten. Översättningen äger dock ingen juridisk giltighet i motsats till originalet. Dessa två kategoriseringar följer den tidigare diskuterade indelningen i autentiska och icke-autentiska juridiska texter.

Den tredje kategorin omfattar s.k. juridiska hybridtexter. Juridiska hybridtexter skapas i t.ex. internationella, supranationella eller multikulturella språkgemenskaper (eng. *discourse community*) - organisationer eller institutioner - inom vilka det inte existerar någon språkligt neutral bas (Trosborg 1997:143-146). Exempel på sådana är EU, FN och OECD. Alla översättningar till de officiella språken inom gemenskapen (lagar, konventioner, avtal, protokoll osv.), har samma status. Efter ratificering är varje språkversion juridiskt sett fullständigt likvärdig och ”äger laga kraft”, men detta gäller dock endast språkversioner som är skrivna på organisationens eller gemenskapens officiella språk. Översättningar till andra språk än de officiella, har endast en informativ funktion och är inte autentiska juridiska dokument. Till exempel är OECD:s officiella språk engelska och franska, och sålunda är en översättning till tyska inte ett autentiskt juridiskt dokument (Garzone 2000), utan har endast en informativ funktion.

Hybridtexterna innehåller ofta textuella drag som strider mot målkulturens språkkonventioner, något som Trosborg (1997) ser som bevis på medvetna och avsiktliga beslut av översättaren. Koskinen (2000a) framhåller att EU-texter inom översättningsforskningen ofta har kallats hybridtexter (se t.ex. Schäffner & Adab 2001, Trosborg 1997). Inom översättningsforskningen har hybridöversättningar definierats som produkter av en eller flera kulturer, eller kompromisser mellan ett antal kulturer. De uppvisar drag som i något avseende gör dem avvikande/underliga/ovanliga i mottagarkulturen (Schäffner & Adab 2001). Denna definitions användbarhet har dock ifrågasatts eftersom den inte nödvändigtvis begränsar sig till hybridtexter, Alla översättningar är produkter av och kompromisser mellan två eller flera kulturer (Koskinen 2002a:87). Koskinen (2000a:88) för sin del anser att regelrätta hybrida texter inom EU främst förekommer inom EU-lagstiftningen, eftersom lagtexterna tydligt

uppvisar drag som strider mot de språkliga konventionerna i målspråket (t.ex. EU-svenska).

Ett av de digraste internationella verken om juridisk översättning är Šarčević (1997, 2000a) monografi *New approach to legal translation*. I boken ger Šarčević en utförlig bild av vad som utmärker den juridiska översättningen på ett praktiskt och ett teoretiskt plan. Hon närmar sig ämnet tvärvetenskapligt från juridiskt och översättningsteoretiskt perspektiv. Tyngdpunkten i monografin ligger vid autentiska juridiska texter som lagar och förordningar med hög auktoritet skrivna vid nationella, internationella och supranationella institutioner. Primärt diskuteras översättning mellan rättssystemen *common law* och *civil law*, men även juridisk översättning i två- och flerspråkiga länder med andra rättssystem tangeras. Šarčević framhåller hur förvånansvärt det är att juridiska texter, framför allt lagtexter, fram till slutet av 90-talet studerats i så liten utsträckning inom översättningsforskningen (Šarčević 2000a:21). En förklaring till detta är enligt henne att institutionella texter överhuvudtaget sällan studerades inom översättningsforskningen. Detta kan enligt henne bero på att de funktionsorienterade teorierna som länge dominerade forskningsfältet utgår (delvis) från att en kommunikativ funktionsförändring sker (eller kan ske) vid översättningen mellan käll- och måltext. Vid institutionell översättning sker däremot oftast ingen funktionsförändring mellan käll- och måltext utan alla språkversioner har samma kommunikativa funktion (Šarčević 2000a). Framför allt vid översättning av autentiska institutionella texter är en funktionsförändring mellan käll- och måltext inte möjlig om översättningens syfte ska uppnås (Šarčević 2000a:18f.) och därför kan inte heller översättningsstrategier vid juridisk översättning endast basera sig på funktionella aspekter.

En aspekt på juridisk översättning som återkommande framhålls vid diskussioner om juridisk översättning är problematiken kring översättningen av termer och begrepp, framför allt då översättningen sker mellan olika rättssystem. Šarčević (1997:229 ff.) påpekar att korrekt termåtergivning är av yttersta vikt vid lagöversättning för att den översatta lagtexten ska uppfylla sitt syfte att motsvara originalet både i fråga om innehåll och om funktion. I Finland har terminologiska aspekter på juridisk översättning studerats av bl.a. Lehto (1985:151, 1999:125), Mattila (1999, 2002) och Probirskaja-Turunen (2001). Lehto (1985, 1999) diskuterar metodologiska aspekter av och problem vid juridisk översättning och lyfter fram problematiken knuten till en korrekt återgivning av termer. Som hon påpekar bygger ett rättssystem långtgående på sitt ordförråd och sin terminologi. Mattila (1999, 2002:483-581) framhåller att rättspråkets främsta särdrag är den stora användningen av termer i syfte att återge juridiska begrepp. En korrekt termåtergivning anser han är det svåraste vid juridisk översättning.

Probirskaja-Turunen (2005) studerar explicit översättningen av juridiska termer mellan finska och ryska.

Mattilas (2002) omfattande monografi *Vertaileva oikeuslingvistiikka* [kontrastiv rättslingvistik] diskuterar lagspråk, rättstraditioner och lagöversättning mellan och inom rättssystem bland annat ur ett nordiskt perspektiv. Mattila ger en gedigen allmänbild av lagberedningens och lagöversättningens historia. Lagöversättning i Finland tas även upp i Mattila (1999:91). Liksom Šarčević (2000a) konstaterar Mattila att problem knutna till begreppsdefinitioner och terminologi mera sällan uppstår vid översättning inom ett rättssystem, medan en korrekt begrepps- och termåtergivning är ett av de största problemen vid översättning mellan rättssystem. Ett exempel Mattila (1999:48-49) ger är svårigheten att översätta ordet ”statsråd” (valtioneuvosto), då det avser olika statliga organ i olika länder. Mattila (1999:91-94) diskuterar också utgående från ett funktionalistiskt perspektiv översättningsarbetet som praktik. Vid sidan om lexikala frågor tangerar Mattila kort syntaktiska aspekter vid lagöversättning och framhåller att den syntaktiska strukturen i källtexten bör bibehållas i översättningen, vilket innebär att även mångtydighet i källtexten skall bibehållas i måltexten. Enligt Mattila (1999:93) är det domstolarna eller någon annan behörig myndighet som ansvarar för den bindande tolkningen av en lagtext, inte översättaren. Mattila (1999) anlägger dessutom ett sociologiskt perspektiv på juridisk översättning då han diskuterar översättarens hjälpmedel. Ett hermeneutiskt perspektiv på lagöversättning tillför Kinnunen (2006) som studerar tyska skilsmässobeslut och deras översättningar till finska i jämförelse med motsvarande finska beslut. Kinnunen konstaterar att översättaren utöver en god språkkänsla måste ha en djup förståelse för både texttyp och det aktuella ämnet för att tillfredsställande kunna översätta dokumenten.

I Finland tangeras lagöversättning dessutom ur ett EU-perspektiv. Liiri (1999) lyfter fram terminologiska aspekter på lagöversättning mellan rättssystem utgående från en EU-kontext. Koskinen (2008) för sin del studerar översättning till finska vid Europeiska kommissionen, med fokus på institutionell översättning ur ett sociologiskt och etnometodologiskt perspektiv. Också Koskinen (2000a:86, 2000b) närmar sig klarspråk i författningstexter utgående från att diskutera mångkulturella aspekter på EU-översättning. Hon påpekar att eftersom finska EU-författningar har en annan kulturell bas än finska författningar på nationell nivå är det en utmaning för de finska översättarna att överföra de i Finland etablerade kraven på klarhet och läsbarhet och samtidigt bibehålla källtextens format och dess ibland medvetna och politiskt nödvändiga oklarheter i källtexten. Koskinen framhåller dessutom att de problem som generellt associeras med (finska) EU-översättningar utöver författningar, delvis kan

förklaras med att de strategier som tillämpas vid juridisk översättning direkt överförs till översättning av andra texter (Koskinen 2000a:87).

Inom det tyska språkområdet har framför allt Sandrini (1996, 1999) studerat översättningen av lagtexter och terminologiskt arbete ur översättarens synvinkel. Stengel-Hauptvogel (1997), som nämndes tidigare, har studerat juridisk översättning utgående från översättning av tyska och spanska fastighetsavtal (Immobilienvertag). Germanisten Engberg (2002) har för sin del utöver en typindelning av juridiska texter även studerat juridisk översättning. Engberg (2002) diskuterar översättningen av juridiska texter utgående från kvalitetskontroll och bedömning av korrekthet, medan Engberg (2003) intresserar sig för vilken roll s.k. textsortkonventioner har för den juridisk översättningens status och för beskrivningen lagöversättning. Hjort-Pedersen (1996) diskuterar den dubbla orienteringen mot både källtext och måltext vid juridisk översättning. Liksom andra forskare tar även Hjort-Pedersen upp olika typer av juridiska texter och skiljer mellan informativa och regulativa texter.

Liksom översättningsforskningen generellt under senare år rört sig från en källtext- och källkulturorientering mot en måltext- och målkulturorientering, har även många forskare som explicit studerat juridisk översättning allt mer börjat fokusera måltext och målkultur (Weyers 1999, Ballansat-Aebi 2000, Arntz 2001) trots att juridisk översättning är starkt bunden vid källtexten. Ändå bör vid juridisk översättning beaktas huruvida översättningen kommer att ha en juridisk funktion eller inte. Engberg (2002:382 ff.) påpekar att detta är något som i större utsträckning bör beaktas vid studier av juridisk översättning.

Ytterligare ett perspektiv på juridisk översättning ges av Mayoral (2005) som diskuterar riskanalys vid beslutsfattande under juridisk översättning. Enligt Mayoral är riskanalys en självklar del av juridisk översättning och han framhåller att beslut under översättningsprocessen ofta står i konflikt med varandra. Detta leder till att översättaren måste analysera vilken risk varje enskilt beslut han eller hon fattar under översättningsarbetet innebär. Varje beslut innebär sålunda en större eller mindre risk, eller är mer eller mindre tryggt. Till exempel är det ur juridiskt perspektiv tryggare att översätta mycket ordagrant och att följa den etablerade jargongen än att ge utrymme för kreativa lösningar och stilistiska bearbetningar som ökar begripligheten för icke-jurister. Enligt Mayoral är riskerna mellan olika val vid juridisk översättning så uppenbara att översättare av juridiska texter genomgående, medvetet eller omedvetet, beaktar risken mellan olika val (eng. *decision-making*), under översättningsprocessen. Mayoral pekar här på en av de mest omdiskuterade frågorna för juridisk översättning, förhållandet

mellan tradition och språkliga reformer. Som översättare av juridiska texter stötte även jag relativt ofta på att språklig konservatism motiverades med att invanda textmönster garanterar juridisk korrekthet. Det traditionella och konservativa har en betydligt lägre riskfaktor än ett val som strider mot den etablerade juridiska jargongen.

Det finns några få svenska studier om juridisk översättning, men intresset för ämnet har ökat efter Finlands och Sveriges medlemskap i EU 1995. För Sveriges del innebar EU-medlemskapet en ny verklighet med översatta svenska officiella dokument, en situation som för Finlands del däremot redan länge varit en del av vardagen. I Sverige föranledde EU-medlemskapet diskussioner om huruvida det svenska språket skulle komma att påverkas av översättningen och skapa en s.k. EU-svenska eller ”översättningska” (Ekerot 2000a, Edengren 2000). Melander (2000a:7) konstaterar att de farhågor som målades upp kan summeras med *krångelsvenska*, *översättningssvenska* och *undantagssvenska*. Att EU:s påverkan på det svenska språket väckte så stor uppmärksamhet i Sverige kan ha flera orsaker. Vid sidan om den nya översättningsverkligheten för Sveriges del har man i Sverige sedan ca 40 år tillbaka ett etablerat klarspråksarbete med syfte att skapa enklare och mer lättlästa lagtexter och andra myndighetstexter. EU-texterna visade här en motsatt verklighet. Studier av EU-texter pekade bl.a. på längre och mer komplicerat byggda meningar, långa fundament, mycket information på satsadverbialets plats och mer högtravande språkbruk än i motsvarande svenska texter (Ehrenberg-Sundin 2000:145, se även Ekerot 2000b, Edengren 2000, för terminologiska frågor Bucher & Gustafssons 2000).

I Finland väckte inträdet i EU mindre språklig debatt. Palmgren (2000:30) framhåller att detta kan förklaras med att Finland redan hade en lång tradition med översättning inom statsförvaltningen. Som en följd av denna etablerade översättningsverklighet hade Finland en annan beredskap för översättningsarbetet (Palmgren 2000:31). Här organiserades översättningsarbetet så att en tillfällig översättningsenhet tillsattes vid justitieministeriet med fast anställda översättare och granskare. I Sverige anställdes däremot frilansöversättare och översättningsarbetet samordnades av en översättningsdelegation som också stod för granskningen av översättningarna (Palmgren 2000:30-31).

Svenska språkvetenskapliga studier om juridisk översättning utanför en EU-kontext är få. Ett undantag är Landqvist (2000) som i sin studie om svenskt lagspråket i Sverige och Finland visserligen inte primärt fokuserar översättning, men beaktar översättningssituationen för svenska författningstexter i Finland. Landqvist presenterar i sin avhandling en modell med förklaringar till de skillnader som finns mellan svenska

lagtexter i Sverige och svenska lagtexter i Finland. Landqvist uppmärksammar bl.a. skillnaderna mellan finskans och svenskans struktur och utgår från att detta syns bland annat genom skillnader i meningslängd och förekomst av framförställda och efterställda bestämningar till huvudord i nominalfraser. Landqvist (2000:367) konstaterar att i sådana fall då svensk lagstiftning föreligger före motsvarande finsk lagstiftning uppvisar den finlandssvenska lagtexten större likheter med den svenska än då finsk lagstiftning föregår motsvarande svensk lagstiftning. Detta kan sannolikt förklaras med att översättaren av den svenska lagen i Finland då kan använda den sverigesvenska lagtexten som källa och hjälpmedel i översättningsarbetet. Vidare Künzlis (2007b) undersökning om revideringar vid bl.a. juridisk översättning är visserligen inte språkvetenskaplig utan översättningsvetenskaplig, men är ett viktigt bidrag till studier kring juridisk översättning.

Inom juridiken finns en del studier om lagöversättning till svenska i Finland, även om också dessa är få till antalet. En god överblick över lagöversättningstraditionen och det nuvarande systemet för lagöversättning i Finland ges i von Bonsdorff (1984). Utöver en översikt över lagöversättningsarbetet under olika tider ger von Bonsdorff även exempel på språklig problematik knuten till lexikonöversättning under de perioder då lagtexterna bereddes på svenska och översattes till finska. Ett historiskt perspektiv på lagberedning och lagöversättning i Finland anläggs av Pajula (1960), medan Palmgren[12] (1990, 1995) i ett flertal publikationer diskuterar lagspråket och lagöversättning i Finland ur såväl ett praktiskt som ett teoretiskt perspektiv. Palmgren (1990) har intresserat sig bland annat för lagöversättningssituationen i Finland och för lagspråkets utveckling (1995). Han har även lyft fram betydelsen av en god källtext och behovet att lagberedarna bör ge akt på att texten ska översättas och känna ansvar även för den svenska lagtexten (Palmgren 2003).

Sammanfattningsvis kan konstateras att gemensamt för studier om juridiskt skrivet språk, juridisk svenska och juridisk översättning är diskussioner kring utmärkande och särskiljande drag liksom även olika typindelningar av juridiska texter, i bl.a. autentiska och icke-autentiska texter. Dessutom framhålls den juridiska textens mottagare inom både språkvetenskaplig forskning, översättningsforskning och juridisk forskning. Liksom flera av de ovan refererade forskarna delar jag uppfattningen att juridiska texter

[12] Sten Palmgren är lagstiftningsråd och i dag verksam vid justitieministeriets lagberednings- och laggranskningsenhet. Palmgren har bl.a. genom ett flertal publikationer visat sitt intresse för det svenska lagspråket i Finland. Palmgren är i dag ordförande för Statsrådets svenska språknämnd och har deltagit i arbetet med handboken Svenskt lagspråk i Finland (1986, 1998, 2004). Palmgren deltog även bl.a. i beredningen av den nya språklagen 2003, en lagberedningsprocess unik i Finland, då den samtidigt bereddes på finska och svenska, i stället för det sedvanliga med beredning på finska och översättning till svenska.

har flera mottagare. Utöver juristen och lekmannen som lagtextens mottagare instämmer jag med Mattila (2002) i att det juridiska språket även har tjänstemän vid olika myndigheter som mottagare. Därmed har varje lagtext tre mottagargrupper: (1) juristen, (2) tjänstemannen och (3) lekmannen. Lekmannen som mottagare av lagtexter och andra myndighetstexter uppmärksammas indirekt i handböcker (SLAF 1998:36, 2004:51) i uttryck som ”den som en lag vänder sig till”. Hur dessa mottagare beaktas i praktiken och huruvida det finns en prioritering mellan de tre mottagargrupperna är intressanta frågeställningar som kommer att tangeras i kapitel 7 som redovisar för delstudie 3.

4 Översättning som forskningsfält

4.1 Inledning

Den i dag väletablerade engelska benämningen på översättning som forskningsfält, *translation studies*, introducerades av James S. Holmes i skriven form 1988. På svenskt håll används både den direkt inlånade benämningen *translation studies* och de svenska benämningarna *översättningsforskning, översättningsvetenskap* och ibland även *översättningsteori* för att beteckna hela forskningsfältet. Eftersom denna avhandling utöver att placera sig inom ramen för översättningsvetenskap även placerar sig inom ramen för nordistik har jag valt att i första hand använda benämningen *översättningsforskning* vid hänvisning till forskningsfältet. Därmed ser jag översättning även som en del av nordistiken i dag. Mitt val baserar sig dessutom på att översättningsforskning är en neutral benämning och att forskning om översättning genom sin tvärvetenskapliga natur bedrivs inom många olika vetenskapsgrenar, framför allt inom språkvetenskap, litteraturvetenskap, kommunikationslära, historia och kulturforskning.

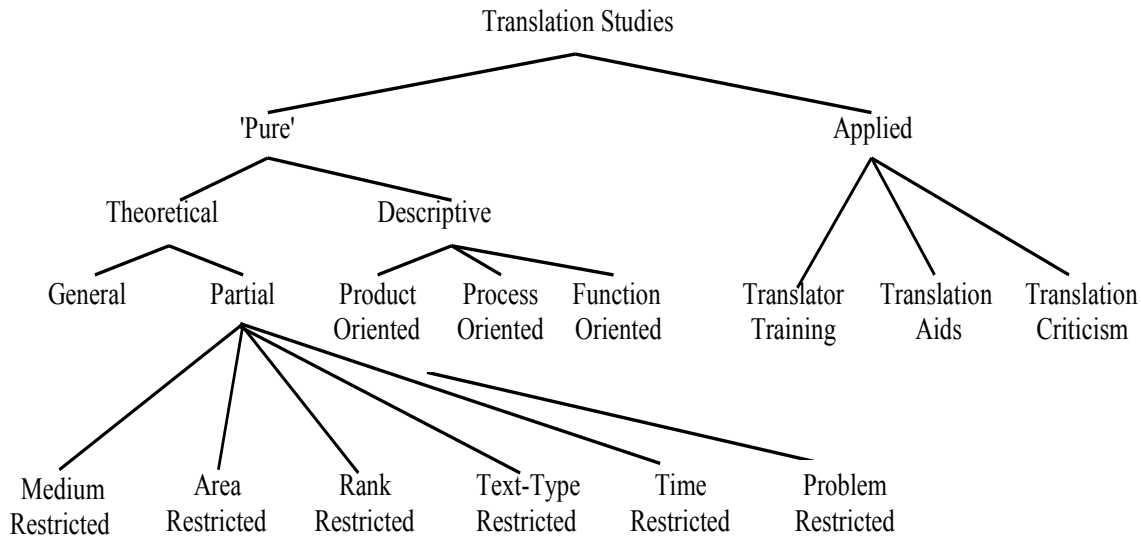
I detta kapitel ger jag en allmän översikt över översättningen som forskningsfält och diskuterar hur min avhandling placerar sig inom det. Kapitlet inleds med en orientering över forskningsfältet och dess olika inriktningar utgående från Holmes (1988) (kap. 4.1). Därefter presenteras den deskriptiva översättningsforskningen (kap. 4.2), vilken är den primära teoretiska ramen för denna avhandling. I kapitel 4.3 förs en diskussion kring forskningsfältets utveckling och det avslutande kapitlet 4.4 redogör för översättningssociologi, en inriktning inom den deskriptiva översättningsforskningen som denna avhandling anknyter till.

4.2 Holmes schema över översättningsforskningen

James S. Holmes artikel ”The name and nature of translation studies” (Holmes 1988/2000) hade en avgörande betydelse för översättningen som forskningsfält. Gentzler (1993:93) menar att Holmes beskrivning av forskningsfältet är ”generally accepted as the founding statement for the field”, medan Hermans (1999:30) kallar den ”the declaration of independence of translation studies”. Sin syn på forskningsfältet och ett schema (se figur 4.1) över forskningsfältet presenterade Holmes redan 1972 på konferensen ”Third International Congress of Applied Linguistics” i Köpenhamn.

Holmes lyfte inte bara fram de forskningsinriktningar som redan bedrevs inom forskningsfältet utan pekade också på nya möjliga inriktningar. Trots att forskningsfältet utvecklats i flera avseenden sedan Holmes artikel återknyter fortfarande majoriteten av dagens forskare till Holmes (Pym 2006). Schemat har sedermera modifierats i en del avseenden av bl.a. Toury (1991, 1995), Lambert (1991) och Snell-Hornby (1988, 1990). För översättningsforskningen hade schemat stor betydelse i och med att det gav en första sammanhängande och övergripande bild av fältet. Det visade de möjligheter forskningsfältet hade att utvecklas till en egen vetenskaplig disciplin, som enligt Holmes skulle befatta sig med ”the complex of problems clustered round the phenomenon of translating and translations” (1988:67).

Innan Holmes föredrag och artikel hade den vedertagna beteckningen på forskningsfältet varit *översättningsteori* (translation theory, Übersetzungstheorie, théorie de la traduction). Problemet var att detta egentligen endast beskrev en begränsad del av fältet. Holmes föreslog därför den gemensamma beteckningen *translation studies* medan fältets olika inriktningar och delområden fick egna beteckningar, varav en var ”översättningsteori”. Holmes schema var logiskt med avgränsade begrepp som klargjorde forskningsområdets inriktningar och pekade på dess forskningsobjekt. De kategorier som presenterades var enkla, vetenskapligt avgränsade och hierarkiskt placerade (Pym 1998:1). Tillämpad översättningsforskning ställdes mot ”ren” översättningsforskning (*Pure Translation Studies*) som för sin del delades in i teoretisk och deskriptiv översättningsforskning (se figur 4.1).

Figur 4.1 Holmes (1988) schema över översättningsforskningen.

Inriktningen *pure translation studies* har det dubbla målet att 1) beskriva översättning som praktik och som produkt (deskriptiv översättningsforskning) och 2) etablera generella principer för att kunna förklara och förutse fenomen relaterade till översättning och översättning(ar) (översättningsteori). Den deskriptiva översättningsforskningen delar Holmes vidare in i tre underavdelningar; produktorienterade, processorienterade och funktionsorienterade studier. För att forskningsfältet ska få en klar insyn i den mångsidighet som utgör översättningsfenomen, och för att detta ska ske inom en förenad (tvär)vetenskap, bör samtliga tre orienteringar och deras förhållande till varandra beaktas. Produkt, process och funktion utgör tillsammans en komplex helhet, de kan inte skiljas från varandra i andra syften än metodiska (Holmes 1988, Toury 1995). Översättningsteorin delar Holmes in i *allmänt inriktad översättningsteori* och *partiellt inriktad översättningsteori*. Den partiella översättningsteorin kan enligt Holmes vara begränsad till att gälla särskilda medier, områden, språknivåer, texttyper, problem eller tidsperioder.

Den andra övergripande inriktningen, *applied translations studies*, tillämpad översättningsforskning, omfattar aktiviteter som har att göra med översättning som praktisk tillämpning, såsom utbildning av översättare, hjälpmedel i översättningsarbetet (t.ex. ordböcker, datorprogram, översättningsminnen, termbanker) och översättningskritik. Holmes egen bakgrund inom litteraturvetenskapen och hans intresse för skönlitterär översättning har ansetts spegla hans val att se översättningskritiken som en egen underavdelning inom den tillämpade översättningsforskningen (Chesterman 2005:97).

Schemat utgår från att det råder ett dialogiskt, varandra stödjande, förhållande mellan teoretiska, deskriptiva och tillämpade översättningsstudier, men Holmes ger ingen närmare beskrivning av detta förhållande och hurudant det är framgår inte heller entydigt av orienteringsschemat. Snarast förefaller de tre huvudgrenarna inneha samma status. Holmes påpekar också detta själv då han skriver att de tre huvudgrenarna genom det sätt på vilket de framställs i schemat kan ge sken av att forskningsfältet är strikt uppdelat i tre relativt självständiga grenar, men han tillägger att så dock inte är fallet: ”though the needs of a given moment may vary, attention to all three branches is required if the discipline is to grow and flourish” (Holmes 1972/1988:78-79).

Det schema som visas i figur 4.1 är den etablerade bilden av Holmes beskrivning av forskningsfältet och schemat ingår även i bl.a. Toury 1995:10. Holmes skissade inte själv upp något schema i sin artikel från 1988, utan beskrev endast de olika intriktningarna och grenarna. Intressant är, att den fjärde gren som Holmes beskriver

under de tillämpade översättningsstudierna, översättningspolicy (translation policy), inte finns med på det etablerade schemat, trots att Holmes explicit nämnder grenen i artikeln från 1988 som också ingår i t.ex. *The translation studies reader* (Venuti 2004). Varför denna gren har utelämnats i det etablerade schemat är oklart, men något som påpekas av Chesterman (u.u.). Grenen är intressant även i förhållande till denna avhandling, eftersom översättningspolicy även har att göra med beslut om kvalitetskontroll vid översättning (jfr Chesterman u.u.). Eftersom denna gren inom den tillämpade översättningsforskningen dock inte diskuterats närmare inom den idag etablerade översättningsforskningen, kommer jag i detta arbete inte närmare att gå in på den.

Toury (1995:19) har valt att beskriva förhållandet mellan de tre huvudgrenarna med hjälp av verbbruket: de teoretiska studierna ger oss information om vad översättning *kan vara* eller *sannolikt är*. De deskriptiva studierna ger oss information om vad översättning verkligen *är*, medan de tillämpade studierna pekar på vad översättning *borde vara*.

I de följande avsnitten diskuteras inriktningarna närmare (4.2.1 – 4.2.4). Den deskriptiva översättningsforskningen diskuteras närmare i kapitel 4.3.

4.2.1 Produktorienterade och processorienterade studier

Produktorienterade studier och processorienterade studier kan beskrivas så att de förra är textorienterade och de senare primärt personorienterade. De produktorienterade studierna intresserar sig för översättningen som text, medan de processorienterade studierna ofta fokuserar översättare och andra aktörer vid översättning. De två perspektiven kombineras i somliga studier (se bl.a. Englund Dimitrova 2005, Künzli 2007b, Nordman 2004), såsom denna avhandling.

De *produktorienterade studierna* kan intressera sig för en enskild text, eller flera texter ur ett jämförande perspektiv. Komparativa studier kan omfatta (1) förhållandet mellan översättning och original, (2) förhållandet mellan två eller flera översättningar av samma text till ett eller flera målspråk (Holmes 1988:72), (3) förhållandet mellan olika versioner av en källtext och översättningarna av dem, (4) förhållandet mellan översättningar och icke-översatta texter inom samma genre eller texttyp (till exempel översatta svenska lagtexter i Finland i jämförelse med svenska lagtexter i Sverige, se Landqvist 2000). En subkategori inom denna fjärde grupp är studier om s.k. *översättningska* (*translationese*) dvs. översättarens benägenhet att välja språkliga lösningar som avviker från prosa skriven direkt på målspråket. EU-översättningar och

EU-texter har intresserat forskare utgående från detta perspektiv (Melander 2000, Ekerot 2000, Piehl och Vihonen 1999, 2001, 2006). Slutligen en femte (5) typ utgörs av diakrona beskrivningar av översättningens historia från ett produktorienterat perspektiv. Exempel på sådana studier är Bassnett & Lefevere (1990) Lieven D´hulst (1990) och Pym (2000).

Exempel på svenska produktorienterade studier med fokus på översatta texter är Gullins (1998, 2002) och Lindqvists (2000) avhandlingar. Lindqvist anlägger ett polysystemperspektiv på översättning av låg- och högprestigelitteratur, medan Gullin intresserar sig för normer och strategier vid skönlitterär översättning. Eftersom de produktorienterade studierna är just textorienterade kan de ge material till textkorpusar (t.ex. översättningar inom bestämda tidsperioder och översättningar tillhörande specifika texttyper och genrer). Textkorpusar har gjort det möjligt att studera bl.a. universella drag i översättningar (se t.ex. Baker 1995, 2004, Laviosa 1998, Mauranen & Kujamäki 2004, Jantunen 2004).

De *processorienterade studierna* studerar översättningsprocessen ur tre perspektiv: (1) ett kognitivt perspektiv, (2) ett textproduktionsperspektiv och (3) ett sociologiskt perspektiv. De kognitivt inriktade studierna, som länge dominerade den processorienterade forskningen, försöker finna svar på frågan vad som sker i översättarens huvud, i ”svarta lådan”, då hon eller han översätter. Intresset ligger bl.a. vid översättarens interna beslutsfattande under översättningen som handling *(interim solution process* Tirkkonen-Condit 2000). Många av studierna är protokollstudier i vilka metoden TAP, *Think-Aloud Protocol* (tänka-högt-protokoll) används. I studierna försöker man komma åt hur översättaren resonerar under arbetets gång. Metoden utgår från att översättaren högt formulerar sina tankar och motiverar sina beslut. Även retrospektiva intervjuer används. Därtill kan även översättarens tangentslag på datorn registreras, av vilket bl.a. framgår tidsanvändningen för olika delar av arbetet. Exempel på studier vid vilka metoden tillämpats är Tirkkonen-Condit (1992, 1997), Kussmaul & Tirkkonen-Condit (1995), Jääskeläinen (1999), Hansen (1999) och Englund Dimitrova (2003, 2005). Processtudier har även gjorts ur ett komparativt perspektiv då professionella översättares arbete har jämförts med icke-professionella översättares arbete (Englund Dimitrova 2005).

Ett annat intresseområde inom den processorienterade översättningsforskningen är de tekniska arbetsskeden översättningsarbetet omfattar vid överföring av källtext till måltext (Nida & Taber 1969, Nord 1997, Mossop 2000). Översättning närmas sålunda ur ett textproduktionsperspektiv. Utgångspunkten är att översättning omfattar olika

skeden såsom tolkning, överföring och bearbetning. Nyare processtudier har utvidgat arbetsskedena till att inbegripa ett antal (reviderade) versioner som föregår den slutliga översättningen (Koskinen 2008, Nordman 2002, 2003, 2004a). Metoder inom denna typ av processtudier ur ett textproduktionsperspektiv är text- eller diskursanalys och textanalytiska metoder i kombination med t.ex. självevalueringar, protokoll eller/och intervjuer och enkäter (se Koskinen 2008, Künzli 2007b, Englund Dimitrova 2005 och föreliggande avhandling).

Ett tredje perspektiv på översättningsprocesser är det sociologiska. De sociologiskt inriktade studierna ser översättning som en social praktik och intresserar sig framför allt för de aktörer som deltar i översättningsarbetet. Dessutom studera de vilka yttre faktorer som påverkar och är en del av översättningsarbetet (Chesterman och Williams, 2002:23). Det har efterlysts mer forskning om översättares arbetspraktiker och arbetsorganisering (Mossop 2000) och här erbjuder översättningssociologin en teoretisk förankring för att analysera dessa aspekter. I praktiken är översatta texter sällan produkter av endast en översättare, utan ett större antal aktörer såsom granskare, klienter, redaktörer och förlag, deltar i översättningsarbetet. Toury (1995:183) påpekade redan för mer än tio år sedan att översättar*en* inom forskningen diskuterats närmast som en hypotetisk konstruktion, ett begrepp som snarast beskriver förhållandet mellan två texter, medan de egentliga översättarna, personerna, som aktörer uppmärksammades i endast ringa omfattning. De sociologiskt orienterade översättningsstudierna ses ofta som en del av den deskriptiva översättningsforskningen. Exempel på studier som diskuterar översättning ur ett sociologiskt processperspektiv är utöver denna undersökning t.ex. Buzelin 2007 som studerar samarbetet mellan olika aktörer under översättningsprocessen. Eftersom jag studerar lagöversättningsprocessen ur delvis ett sociologiska förankrat perspektiv kommer jag att diskutera översättningssociologi närmare i kapitel 4.4.

Bland studier om juridisk översättning i allmänhet eller lagöversättning i synnerhet har jag inte stött på några studier som genomgående kombinerar juridisk översättning med en processorientering. En studie som tangerar juridisk översättning i ett processperspektiv är som tidigare nämnts Künzli (2007b), som studerat hur professionella översättare reviderar bl.a. en juridisk text. Huvudfokus i studien ligger dock vid revidering och inte på den juridiska textgenren och Künzli går inte närmare in på lagöversättning explicit.

I den studie som presenteras här anlägger jag ett kombinerat produkt- och processperspektiv på översättning. Det senare perpektivet innebär att studien bl.a. bidrar

med ett för översättningsforskningen nytt processperspektiv på juridisk översättning i allmänhet och lagöversättning i synnerhet. Studien är produktorienterad (delstudie 1) i det avseende att den studerar olika versioner av varje översatt lagproposition som mellanprodukter under översättningsprocessen. Materialet utgörs av *texter* och fokus ligger på de revideringar som görs i texterna. Studien är processorienterad (delstudie 2) då revideringarna ställs i relation till de institutioner som arbetar med textversionerna. Perspektivet förskjuts sålunda från produkt till process (motsvarande perspektiv 2 ovan) bland de processorienterade studierna. Slutligen anläggs ett sociologiskt processperspektiv (motsvarande perspektiv 3 ovan) då aktörerna som arbetar med översättningen fokuseras (delstudie 3) utgående från arbetsorganisering och arbetspraktiker, samarbete mellan personer och personliga och institutionellt förankrade normuppfattningar. Utgångspunkten är här att översättningsprocessen är en dynamisk produktionsprocess som omfattar flera aktörer som tillsammans skapar en produkt, den svenska lagtexten.

4.2.2 Funktionsorienterade studier

Funktionsorienterade deskriptiva översättningsstudier intresserar sig för översättningens funktion i den specifika mottagarkulturen (eller en del av den) och mottagarsystemet. Studier inom denna inriktning har även kallats kulturella eller sociokulturella översättningsstudier. De kulturella funktionsorienterade studierna undersöker vilka texter som översattes och vilka som inte översattes inom en viss kultur eller nation vid en viss tidpunkt och vilka konsekvenser översättningarna, liksom faktumet att somliga texter inte översattes, hade i mottagarsystemet. Funktionsorienterade studier är ofta studier av översättningens historia, även om detta inte uttryckligen nämns av Holmes. Pym (1998) har kritiserat Holmes för detta[13]. Frågor man önskar besvara i denna typ av studier är vilka texter som översattes vid en specifik tidpunkt i en specifik kultur, varför en specifik text översattes och hur den översattes. Den sista frågan tangerar faktorer som uppdragsgivare, förlag, läsare och även översättaren själv och inte bara översättningen som text. Holmes tar däremot inte fasta på översättaren som person[14], utan fokuserar texter som produkter (se närmare kapitel 4.5). Exempel på nordiska funktionsorienterade översättningsstudier är Kujamäki (1998) och Leppihalme (1997).

[13] Enligt Pym (1998) är detta en av orsakerna till att Holmes schema inte kan anses vara fullständig.

[14] Holmes diskuterar inte explicit översättaren som person, och traditionellt har den deskriptiva översättningsforskningen främst intresserat sig för *texter* som produkter (se närmare kap. 3.4). Holmes (1988:72) för ändå fram tanken att denna orientering inom forskningsfältet genom en starkare systematisering kan leda till en ny inriktning, nämligen en översättningssociologisk sådan. Exakt vad denna enligt Holmes skulle omfatta diskuterar han däremot inte.

De funktionsorienterade studierna kopplas starkt samman med skopos-teorin (Vermeer 1982, 1996, Reiss & Vermeer 1984), som dock ligger utanför den deskriptiva översättningsforskningen. Skopos-teorin, som snarast tillhör de preskriptiva teorierna inom översättningsforskningen, utgår från att översättningens funktion i målkulturen är det främsta kriteriet vid valet av översättningsstrategi. Översättarens uppgift är att skapa en översättning som tillfredsställer mottagarens kulturella förväntningar på den specifika texttypen, utgående från översättningens funktion i målkulturen. Översättningen beskrivs som ett informationsanbud (*Informationsangebot*) som kan ha olika form beroende på översättningens syfte. Eftersom källtextens funktion och måltextens funktion kan skilja sig från varandra kan en *Funktionsveränderung* ske mellan käll- och måltext. Fokus ligger vid mottagare och målkultur. Källtextens roll är mindre framträdande i förhållande till många av de tidiga översättningsteorierna som var källtextorienterade (se närmare kapitel 4.5). Skopos-teorin omkullkastar även tidigare framför allt lingvistiskt förankrade åsikter om ekvivalens mellan käll- och måltext (se närmare kapitel 4.6.2). Målet för teorin är att beskriva de faktorer som leder till en idealisk översättning, och därmed präglas den av ett tydligt preskriptivt perspektiv på översättning. Teorin ska enligt dess skapare Vermeer kunna tillämpas på all typ av översättning, även juridisk översättning. Ändå har många forskare ställt sig kritiska till skopos-teorins lämplighet för autentisk juridisk översättning (Trosborg 1997, Madsen 1997, Šarčević 2000a), främst pga. dess syn på funktionsförändring mellan käll- och måltext, eftersom autentiska juridiska texter inte tillåter någon form av funktionsförändring mellan mål- och källtext. Andra menar däremot att teorin inte förutsätter en funktionsförändring och sålunda kan tillämpas även vid autentisk juridisk översättning (Garzone 2000). Detta diskuteras närmare i kapitel 4.6.2.

4.2.3 Teoretiska översättningsstudier

Översättningsteorins primära uppgift är att skapa ramar, generaliseringar och hypoteser och förklaringar i dialog med deskriptiva, empiriska studier. I dag existerar inte en gemensam översättningsteori som skulle omfatta hela forskningsfältet, vilket kanske inte heller är eftersträvansvärt. De verk som behandlar översättningsteori försöker inte heller göra anspråk på en översättningsteori, utan teorierna är ofta knutna till specifika inriktningar inom fältet eller också pekar titlarna på försök att förena forskningsfältet till en mer enhetlig disciplin genom skapandet av en allmän ramteori (Catford 1965 *A linguistic theory of Translation*, Reiss & Vermeer 1984 *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Toury 1980 *In search for a theory of translation*). Termen översättningsteori i sig och dess egentliga innebörd har länge varit ämne för debatter och diskussioner inom forskningsfältet. Ett inlägg i debatten är Chesterman (1997). Han

föreslår en övergripande översättningsteori baserad på begreppen normer, strategier och värderingar.

De diskussioner som omgett begreppet översättningsteori präglas också av de definitioner som ges i handböcker och ordböcker. I Shuttleworth & Cowie (1997) ges översättningsteori, *translation theory*, den dubbla innebörden att 1) beteckna hela disciplinen översättningsforskning och 2) beteckna ett systematiskt sätt att beskriva somliga eller alla fenomen knutna till översättning. Den första innebörden börjar i dag vara förlegad, även om termen för 20–30 år sedan primärt användes med just den innebörden.

I Holmes (1988) schema tydliggörs skillnaden mellan övergripande *allmänna* teorier för översättning och avgränsade *partiella* teorier. Med allmänna teorier avser Holmes sådana som har som målsättning att beskriva alla typer av översättning samtidigt som de strävar efter att kartlägga allmänt gångbara generaliseringar gällande all översättning. De partiella teorierna delar Holmes in i de sex underavdelningarna medium, område, språknivå, texttyp, problem och tidsperiod. De *mediumbegränsade teorierna* gäller bl.a. teorier om muntlig och skriftlig översättning, datoröversättning och AV-översättning. *Områdesbegränsade teorier* begränsar sig till det eller de språk som studeras, t.ex. svenska och finska, och/eller den eller de kulturer som står i fokus i studien. Studierna kan även vara språkgruppsbegränsade, t.ex. vid studier av översättning mellan romanska och germanska språk eller finsk-ugriska och germanska språk. Denna typ av översättningsteorier står nära den komparativa lingvistiken och stilistiken[15]. Ett exempel på en språkparsbegränsad studie är Vinay & Darbelnet (1977/1995). *Språknivåbegränsade teorier* försöker förklara texter eller diskurser som helheter, men utgår oftast från lägre nivåer än hela texter t.ex. från lexikonnivå till satsnivå. Terminologisk översättning och teknisk översättning räknas ofta till denna underavdelning (se t.ex. Göpferich 1995). Också studier som undersökt s.k. översättningska kan föras till denna underavdelning. Textlingvistiskt förankrade studier inom denna underavdelning är bl.a. Hatim & Mason (1990) samt Neubert & Schreve (1992). De *texttypbegränsade teorierna* fokuserar problematiken kring översättning av specifika texttyper och genrer, t.ex. skönlitteratur, drama, juridiska texter, myndighetstexter, bibeltexter. Här sammanför således Holmes texttyp och genrer. Framför allt Reiss och Vermeer (1984) och Nord (1997) har intresserat sig för texttyper vid översättning. Genrespecifika studier om juridisk översättning har gjorts av bl.a. Šarčević (2000a) och Bhatia (bl.a. 1983, 1997). Exempel på en studie av

[15] Som Baker (1997) påpekar var översättningsforskningen, eller *translation studies*, ursprungligen en del av den komparativa lingvistiken.

myndighetstexter i Finland i vilka översättningen från finska tangeras är Lassus (2007) studie om broschyrer utgivna av Folkpensionsanstalten i Finland, medan Piehl & Vihonen (1999, 2001) behandlar översättning och tolkning inom EU och s.k. EU-finska (2006). De *tidsbegränsade teorierna* intresserar sig för översättning av samtida eller äldre texter under en specifik tid eller period. De *problembegränsade teorier* slutligen begränsar sig till att studera ett eller flera problem inom den generella översättningsteorin. Exempel på detta är allusioner (Leppihalme 1997), dialekter (Englund-Dimitrova 1997) och namn (Toivonen 2000).

4.2.4 Tillämpade översättningsstudier

De *tillämpade översättningsstudierna* har som mål att finna lösningar på praktiska problem. I motsats till de två huvudkategorierna teoretiska och deskriptiva översättningsstudier är de tillämpade studierna preskriptiva. De studerar inte möjligheter, hypoteser eller fakta om verkligt beteende, utan skapar regler och normer som fokuserar vad som ska eller inte ska göras inom ramen för den accepterade normauktoriteten (Toury 1995:19, Chesterman 1997:52). Toury (1995:18) ser de tillämpade översättningsstudierna som en *applied extension* av översättningsforskningen, alltså som mindre central än Holmes (ibid.).

De tre underavdelningarna inom de tillämpade översättningsstudierna är:
(1) översättarutbildning, (2) hjälpmedel och verktyg för översättningsarbetet och
(3) översättningskritik (se figur 4.1). De tillämpade översättningsstudierna utgår från andra aktörer än översättaren, bl.a. översättningskritiker, lärare i översättning och personer som arbetar med verktyg och hjälpmedel för översättare. Praktiserande översättare omfattas av de tillämpade översättningsstudierna endast om de själva medvetet vill utveckla sin kompetens (Toury 1995:18). Under *översättarutbildning* tar Holmes upp didaktiska metoder för utbildningen av översättare och även utbildningen av översättningslärare. Utbildningen av översättningslärare har lett till framväxten av forskningsområdet ”översättningens didaktik”. Konferensvolymerna *Teaching translation and interpreting*, 1-4 (1992 (Dollerup red.), 1994 (Dollerup & Lindegaard red.), 1996 (Dollerup & Appel red.), 2002 (Hung red.) visar på områdets framväxt, liksom verken Hönig (1995) och Kiraly (2000). Till *hjälpmedel och verktyg för översättningsarbetet* för Holmes hjälpmedel dels för översättare verksamma inom professionen, dels för översättarutbildningen. I dag existerar en rad terminologiska, lexikografiska och grammatiska hjälpmedel. Datateknikens utveckling har fört med sig en stor mängd elektroniska hjälpmedel och verktyg för översättare såsom elektroniska versioner av ordböcker, termlistor, grammatiskt stöd och översättningsminnen.

Översättningskritiken omfattar både korrigering av studenters översättningar och recensioner av översatta verk.

Holmes schema över översättningen som forskningsfält var ett tidigt försök att avgränsa forskningsområdet. Trots att schemat modifierats och kritiserats under de dryga 30 år som gått sedan den presenterades, innehar den fortfarande i dag något av en roll som *locus classicus* (se t.ex. Chesterman 2005:97). En brist i schemat är dock att Holmes endast presenterar olika typer av forskning, men inte olika typer av forsknings*objekt* (Chesterman 2005:97). Man kan också fråga sig om målet med ramarna för forskningsfältet fortfarande är att särskilja det från andra vetenskapliga discipliner. Somliga trender inom fältet har framhållit att forskningsfältet inte så mycket skall ses som *en* vetenskap, utan framför allt som en *tvär*vetenskap (se t.ex. Snell-Hornby/Pöchhacker/Kaindl 1994). Som påpekats (Chesterman 2005:96) resulterar en tvärvetenskaplig syn på forskningsfältet dock inte i ett minskat behov av klart avgränsade ramar, utan snarare i att ramarna förskjuts utåt. Schemat ska inte ses som en statisk ram för forskningsfältet, det utvecklas i stället dynamiskt sida vid sida med det fält schemat avser beskriva (Pym 1998:1). De olika inriktningar som Holmes fört in i schemat kvarstår i dag, samtidigt som flera av dem utvecklas vidare och nya inriktningar, t.ex. översättningssociologin, kunde föras in i det.

I Holmes schema placerar sig min undersökning inom de deskriptiva översättningsstudierna. I det följande diskuterar jag ramen för denna studie närmare, den deskriptiva översättningsforskningen enligt Toury (1995).

4.3 Deskriptiv översättningsforskning och en kontextualisering av översättning som forskningsobjekt

Det är framför allt den deskriptiva översättningsforskningen (härefter DTS, *descriptive translation studies*) som framhållit att den sociokulturella ramen bör beaktas då översättning studeras som forskningsobjekt, att en bredare kontextualisering är nödvändig för att greppa den komplexa helhet översättning är[16]. Ett första led i en sådan kontextualisering var de systemteoretiska perspektiv på översättning som fördes fram i framför allt Even-Zohars (1979/1990) polysystemteori. Polysystemteorin utgörs av en

[16] En del forskare anser att det är denna bredare kontextualisering som bidragit till att översättningsforskningen i dag kan ses som en självständig disciplin (se bl.a. Koskinen 2008, Lindqvist 2002:13). Trots att den deskriptiva översättningsforskningen anses vara den inriktning som tydligast bidragit med att studera översättning i en bredare kontext, beaktade även såväl skopos-teorin under sent 70-tal och 80-tal som de olika modeller med utgångspunkt i diskursanalys och register under 90-talet översättning (som produkt och text) en bredare sociokulturell kontext vid studiet av översättning.

rad hypoteser om hur litteratur inom en kultur påverkas och utvecklas över tid genom att interagera med andra dynamiska system, såsom originallitteratur och den översatta litteraturen i ett samhälle. För översättningens del skapas ett system av interaktionen mellan olika delsystem[17]. Systemteoriperspektivet på översättning ledde till en tydligare måltextorientering inom översättningsforskningen och ett deskriptivt forskningsgrepp med tonvikt vid att beskriva verkliga översättningspraktiker (se t.ex. Shuttleworth & Cowie 1997:127-128). I systemteorins kölvatten utvecklades DTS enligt framför allt Toury (1980, 1995).

DTS utgår från att genom en kombination av teori och empiri kunna förklara och förutse fenomen relaterade till översättning som praktik och produkt. Den utgår däremot inte från att resultaten ska förändra de fenomen den beskriver (Toury 1995:17), vilket är en avgörande skillnad i förhållande till de preskriptivt orienterade teorierna, vilka bland annat påstått att ”translation theory´s main concern is to determine appropriate translation methods” (Newmark 1981:19)[18]. DTS uppstod i flera avseenden som en reaktion mot den rådande preskriptiva fokuseringen inom forskningsfältet, och översättningsforskningens utveckling från mitten av 1980-talet kan beskrivas som en process från det preskriptiva mot det deskriptiva. Visserligen noterar redan Holmes (1988) att den deskriptiva grenen inom forskningsfältet har stor betydelse, men det är

[17] Tanken om polysystem vidareutvecklades av flera forskare inom fältet och gav bland annat upphov till den s.k. *manipulation school* (Hermans 1985).

[18] Att den tidiga översättningsforskningen i stor utsträckning utgick från ett preskriptivt perspektiv på översättning kan säkert sammanföras med att översättning användes som en metod vid språkinlärning och språkundervisning. Källtextens roll framhölls och diskussionerna rörde sig mycket kring begreppet ekvivalens. En av de vägledande normerna för en ”god” översättning ansågs vara att översättningen var ekvivalent med källtexten. Ekvivalens tillhör de begrepp som diskuterats mest inom översättningsforskningen och i de tidiga definitionerna utgick man långtgående från lingvistiska villkor (Jakobson 1959/2000, Nida 1964, Catford 1965). Begreppet ekvivalens diskuteras närmare i kapitel 5.4.2.

De funktionsorienterade teorierna utvidgade visserligen det ekvivalensbaserade konceptet för bedömning av översättningar. Den stora skillnaden var att värderingsgrunden för översättningens kvalitet inte längre var källtexten, utan primärt måltexten och dess kommunikativa funktion i en sociokulturell kontext. Framför allt Vermeers *skopos-teori*, Holz-Mänttäris (1984) *Handlungstheorie*/*Theory of Action*, Reiss (1977/1989) teori om texttyper och språkfunktioner och Nords (1997) textanalytiska modeller representerar denna inriktning. Eftersom den funktionsorienterade översättningsforskningen utgår från översättningen som profession har man ett normativt och evaluerande perspektiv på översättning genom att översättningen bedöms i förhållande till dess funktion i en given situation i en specifik kultur. Funktionsorienterade teorier använder visserligen även deskriptiva metoder (liksom komparativ textanalys) för att till exempel lokalisera kommunikativa normer och konventioner. I motsats till de deskriptiva teorierna är beskrivning och förklaring dock inte målet för studien, utan målet är att resultaten skall kunna tillämpas praktiskt vid översättning och bedömningen av översättningar (Nord 1997:2). Översättare ska inte endast kunna producera goda översättningar (dvs. funktionella översättningar) som tillfredsställer uppdragsgivaren, de ska även ha goda argument för att förklara och försvara sina produkter mot omotiverad kritik från klienter och användare (Nord 1997:2-3). En ensidigt preskriptiv syn på översättning uppfattas ändå i dag av en del forskare som förlegat, icke-vetenskapligt och icke-empiriskt (Chesterman & Wagner 2002:2) och i stället framhålls den deskriptiva översättningsforskningen som basen för översättning som vetenskap.

framför allt Toury (1985, 1995) som utvecklat DTS av i dag och bidragit till dess nuvarande starka position inom forskningsfältet. Efter att ha intresserat sig för de sociokulturella villkoren för översättning av utländsk litteratur till hebreiska, arbetade Toury med att skapa en allmän teori för översättning från en deskriptiv grund. Toury lägger stor vikt vid att översättningsforskningen ska vara empiriskt baserad med två syften; att beskriva och förklara. Ett omfattande resultat av Tourys arbete är monografin *Descriptive Translation Studies and beyond* (Toury 1995). I den efterlyser han en systematisk deskriptiv gren med enhetliga metoder och principer för att ersätta och sammanföra de dittills rådande många fristående studierna inom översättningsforskningen.

> What is missing is not isolated attempts reflecting excellent intuitions and supplying fine insight (which many existing studies certainly do), but a systematic branch proceeding from clear assumptions and armed with a methodology and research techniques made as explicit as possible and justified within translation studies itself. Only a branch of this kind can ensure that the findings of individual studies will be intersubjectively testable and comparable, and the studies themselves replicable. (Toury 1995:3)

Toury (1995:1) påpekar att en deskriptiv gren är en förutsättning för att översättningsforskningen ska kunna göra anspråk på att vara en självständig disciplin. Toury utgår även i detta från Holmes (1988:71) då det gäller möjligheterna för översättningsforskningen att utvecklas till en självständig disciplin och en självständig empirisk vetenskap. DTS utmärks av att den mycket starkt driver tesen att en översättning tillhör målspråket och målspråkskulturen; en översättning är först och främst en del av det sociala och kulturella litterära systemet inom målspråkskulturen och positionen i detta system styr de översättningsstrategier som tillämpas (1995:13). Målet är att genom att beskriva och förklara översättning formulera teoretiska principer gällande översättning som produkt och process (Toury 1995:25). Det inom de preskriptiva teorierna ofta studerade ekvivalensförhållandet mellan källtext och måltext närmar sig DTS från en ren deskriptiv synvinkel. DTS och Toury tar för givet att ekvivalens råder mellan käll- och måltext och i stället fokuseras vilken eller vilka relationerna mellan käll- och måltext verkligen är (se närmare kapitel 5.4.2).

Toury (1995:12-13) utgår från att de tre orienteringarna inom DTS, produkt- process- och funktionsorienterade studier, står i ett nära förhållande till varandra och därför inte kan studeras isolerat utan beaktande av de två andra:

> The prospective function of the translation, via its required textual-linguistic make-up and/or the relationship which would tie it to its original, inevitably also governs the strategies which are resorted to during the production of the text in question, and hence the translation process as such. [...] Thus, there is no real point in a product-oriented study without taking into account questions pertaining to the determining force of its intended function and to the strategies governed by the norms establishing a 'proper' product. (Toury 1995:12-13)

Toury (1995:13) illustrerar förhållandet mellan de tre orienteringarna genom att visa hur översättningens kommande position, eller funktion, inom mottagarkulturen till stora delar styr översättningens utformning och hur position och produkt tillsammans påverkar översättningsprocessen genom val av strategier (se figur 4.2).

FUNKTION (POSITION) — the (prospective) systemic position & function of a translation

Determines

PRODUKT — its appropriate surface realisation (= textual-linguistic make-up)

Governs

PROCESS — the strategies whereby a target text (or parts thereof) is derived from its original, and hence the relationships which hold them together

Figur 4.2 Förhållandet mellan orienteringarna inom DTS (Toury 1995:13, stödorden markerade med fet stil i marginalen har lagts till av skribenten).

De tre orienteringarna stöder varandra och skapar tillsammans en helhetsbild av vad översättning är. Som framgår av figur 4.2 anser Toury att översättningens (framtida) position eller funktion i målkulturen styr översättningens (produktens) textuella utformning och stil, vilket vidare påverkar de strategier som tillämpas för att överföra källtext (eller delar därav) till måltext (processen). *Funktion* ska här tolkas semiotiskt och avser det värde som tillskrivs ett visst föremål inom ett visst system utgående från det nätverk av relationer som existerar inom systemet (Toury 1995:12, se även Even-Zohar 1990:10). Funktionen gäller här ändå inte endast produktens position, utan även processen sedd som en form av textproduktion och processens position i mottagarkulturen som t.ex. central eller perifer, hög- eller lågprestige (Toury 1995:13).

Toury (ibid.) påpekar explicit att ”funktion” inte ska uppfattas som synonymt med vad som avses med ”funktion” inom t.ex. skopos-teorin, eftersom Toury (1995:12) tillskriver funktion mer än endast översättningens användning inom mottagarkulturen[19]. Översättningens position och funktion i målkulturen påverkar förhållandet mellan käll- och måltext och sålunda den slutliga översättningen som produkt. Toury utgår generellt primärt från att käll- och målkultur är olika. Han diskuterar inte översättning i en kontext där käll- och måltext har samma kulturella och sociala målgrupp, såsom de lagöversättningar som studerats för denna avhandling. Översättning inom en sådan sociokulturell kontext diskuteras överhuvud inte nämnvärt inom översättningsforskningen i dag, trots att sådana existerar i olika länder för olika texttyper.

Inom DTS har i stor utsträckning normer och strategier vid översättning diskuterats och Toury är den forskare som tidigt lyfte fram hur normer är en del av översättningsprocessen, allt från val av text som ska översättas till val av hur en enskild text översätts. Begreppen norm och strategi kommer att diskuteras närmare nedan och därför konstateras här endast att Toury (1995:54 ff.) lanserar begreppen initiala normer, preliminära normer och operationella normer som styr olika delar av översättningsprocessen. De strategier som Toury anser är grundläggande vid översättning är adekvans- respektive acceptansinriktade strategier, där de förra är knutna till källtexten och de normer som styrt den, medan de senare fokuserar måltext och målkultur. Chesterman (1997) har vidare diskuterat normer och strategier och skiljer för sin del mellan *expectancy norms* och *professional norms* (1997:64-70) och mellan textuella, semantiska och pragmatiska strategier. Även Hermans (1999) hör till de forskare inom DTS som diskuterat normer och strategier.

Normdiskussionen inom DTS kan även knytas till grenens grundläggande princip att ta avstånd från att vara preskriptiv. Studier kring översättningsnormer ger forskaren möjlighet att diskutera normer, vilka kan uppfattas vara preskriptiva av dem som följer dem, utan att forskaren själv är preskriptiv (Chesterman (1998:91):

> The concept of norms allows modern translation scholars to take a distance from this prescriptiveness: we can describe the norms which appear to exist in a given culture at a given time, but it is the norms that do the prescribing, not the scholars. That is, the norms are experienced by those who translate as being prescriptive, regulatory.

[19] Trots detta kan förvisso kopplingar finnas mellan de två funktionsdefinitionerna enligt DTS och enligt skopos-teorin (Toury 1995:12).

Då översättningsnormer studeras och diskuteras finns en naturlig koppling till kvalitet. I sådana fall där det föreligger explicita normer i form av t.ex. nedskrivna rekommendationer och riktlinjer för en översättningsuppgift, liksom handboken SLAF för författningsöversättning, blir förhållandet till kvalitet ännu tydligare. Det ensidiga avståndstagandet inom DTS till det preskriptiva har emellertid fört med sig att bl.a. kvalitet diskuterats i mycket liten omfattning inom DTS (Chesterman 2007) vilket i viss mån fjärmar teori och praktik från varandra eftersom kvalitet är en alltid närvarande del av det praktiska översättningsarbetet. Indirekt har kvalitet visserligen tangerats inom en deskriptiv ram i studier om bl.a. översättningskritik (Paloposki & Makkonen-Craig 2000, Reiss 2000).

För den översättningsprocess som studerats för denna avhandling kan begreppet kvalitet inte förbises, eftersom hela den översättningsprocess som undersöks kan jämställas med en kvalitetskontroll. De revideringar som görs vid granskningar förutsätter jag att görs utgående från en kvalitetsuppfattning baserad på juridiska och språkliga normer. En deskriptiv ram lämpar sig trots detta väl för studien, eftersom jag i enlighet med DTS har som mål att beskriva och förklara normer för lagöversättning till svenska i Finland i dag. Utgående från en deskriptiv ram tar jag som forskare däremot inte själv ställning till översättningens kvalitet.

4.4 Forskningsfältets utveckling

Ett sätt att se på forskningsfältets utveckling och breddning är att utgå från fyra forskningsinriktningar inom fältet: *textuella*, *kulturella*, *kognitiva* och *sociologiska* översättningsstudier (Chesterman 2007), vilka redan implicit omfattas i Holmes schema över forskningsfältet. Inom den textuella översättningsforskningen studeras översättningen som produkt och den kontextuella ramen som refereras till är den skrivna diskursen. Studieobjektet är den översatta texten i relation till en eller flera källtexter eller också översättningen i relation till motsvarande icke-översatta texter på målspråket. En orsak till att översättningsforskningen länge främst intresserade sig för översättningen som text och produkt i relation till bl.a. grundbegrepp som ekvivalens är att översättningen länge endast var en del av språkundervisningen. En annan orsak är att översättningsforskningen ansågs, som nämndes tidigare, vara en del av den tillämpade lingvistiken (Baker 1997, s.v. ”linguistic”.). Dessutom studerades framför allt skönlitterär översättning ur ett textperspektiv, eftersom många av översättningsforskarna var och är litteraturvetare (t.ex. Holmes, Hermans).

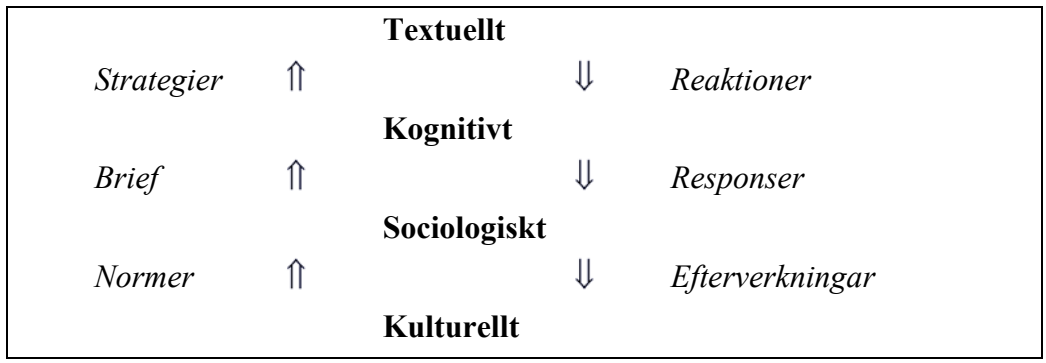
Under 1980-talet utvidgades fältet med en kulturellt orienterad inriktning. Den kulturellt förankrade översättningsforskningen var till stor del en följd av den bredare kontextualiseringen som förespråkades inom den deskriptiva översättningsforskningen. Intresset ligger vid vilken roll originaltexten ursprungligen hade, eller har, i sin kontextuella ram. Nyckelord är överförande av kulturellt kapital, ideologier, kulturell identitet, värderingar, relationer mellan centralt och perifert, makt och etik. Den kulturella expansionen sägs även ha lett till en oppositionell linjedragning mellan de kulturellt och de lingvistiskt inriktade forskarna, långtgående var dock denna opposition artificiell, vilket påpekats av bl.a. Bassnett & Lefevere 1998, Tymoczko 2002 och Pym 2006. Den kulturella expansionen utgjorde en så tydlig breddning av fältet att den senare kallats ”the cultural turn of the 80´s” (Bassnett & Lefevere 1990, Snell-Hornby 1990), något som i sig har kritiserats av andra. Bl.a. Baker (1997) ansåg att beteckningen motarbetade synen på en enhetlig disciplin. Hon framhåller att översättningsforskningen rör sig om *en* disciplin med flera delar, och inte flera discipliner. Tydligt är ändå att forskningsfältet växte och breddades genom olika kulturellt orienterade studier under 1980-talet. Även inom den kulturellt förankrade översättningsforskningen utgörs studieobjektet i första hand av text och översättning som produkt.

Under 1990-talet fokuserades kognitiva aspekter på översättning. Man intresserar sig för vad som på det kognitiva planet sker hos översättaren då han eller hon översätter i avseende på beslutsfattande vid översättningsproblem och individuell arbetsorganisering under översättningsprocessen.

I dag upplever översättningsforskningen en fjärde fas, den sociologiska fasen. Här fokuseras aktörerna i översättningsprocesser och deras arbetspraktiker. Forskningsfältet har därmed rört sig från produkt till process, från att enbart fokusera översättningen som text till att även beakta aktörer vid översättning. Kronologiskt har utvidgningen rört sig från textuellt orienterad till en kulturellt orienterad forskning som följts av den kognitiva översättningsforskningens framväxt till den sociologiska expansionen. Sålunda kan översättningsforskningen i dag beskrivas ha fyra huvudinriktningar. Det diskuteras huruvida översättningssociologi ska ses som en del av den processorienterade deskriptiva översättningsforskningen, eller utgöra en egen inriktning inom deskriptiv översättningsforskning. Hittills har det tidigare alternativet dominerat.

De olika inriktningarna kan beskrivas som ett uttryck för forskningsfältets tvärvetenskaplighet, något som för sin del kan anses medföra risker för fältets sammanhållning. Risken finns att forskningsfältet bli allt mer fragmenterat. Ett försök

att motverka detta ges av Chesterman (2007) som lanserar följande begrepp som länkar ihop översättningsforskningens inriktningar: *normer*, *brief*, *strategier*, *reaktioner*, *responser* och *efterverkningar* (se figur 4.3).

Figur 4.3 Huvudinriktningar inom översättningsforskningen och sammanknytande begrepp (Chesterman (2007).

Normer är kulturellt och sociologiskt förankrade. Vilka normer som följs och är dominerande inom en viss genre eller för översättning av en viss texttyp framgår delvis av den *brief* som ges för varje översättning. Med en brief avses vanligen specifika anvisningar om bl.a. funktion, syfte, form och målgrupp för en översättning. För lagöversättning existerar inte motsvarande briefar. Däremot är handboken SLAF en samling normer för lagöversättning till svenska i Finland. Handboken omfattar bl.a. genrebundna juridiska normer, språkliga rekommendationer och riktlinjer för lagöversättning, författningssvenska och myndighetstexter. Den redogör för vilka principer och normer som ska följas vid lagöversättningsarbetet. Från ett praktiskt förankrat perspektiv diskuteras i den även bl.a. ekvivalens både mellan käll- och måltext, inom samma textversion och mellan lagtexter inom samma område. Därmed ger handboken på ett motsvarande sätt som en brief översättaren riktlinjer för översättningens form. Handboken ger till och med översättare och granskare mer information än vad en traditionell brief ger.

Bundenheten av en brief kan variera. Briefen kan innehålla entydiga regler för hur en text ska översättas (jfr Lindqvist 2002) eller också innehålla rekommendationer om vad som ska beaktas vid översättningen. Anvisningarna i en brief kan därmed variera i normativ styrka (se närmare diskussion om normer i kapitel 4.6.3). Likaså kan en brief vara mycket vag eller näst intill obefintlig, vilket försvårar översättningsuppdraget för översättaren. Briefen skapas på det sociologiska planet och överförs av översättare och granskare kognitivt då de arbetar med översättningen. På ett kognitivt plan väljer

översättaren *strategier* (medvetet eller omedvetet). Han eller hon utgår från den brief som finns för den aktuella översättningen vid valet av strategi.

Samspelet mellan strategi och de uppgifter översättaren har om översättningen blir synligt på det textuella planet, i översättningen som text. Vi kan även utgå från det textuella planet och från det röra oss över det kognitiva och sociologiska planet till det kulturella. En översättning som text väcker *reaktioner* hos läsaren, liksom alla texter gör. Reaktionerna sker på det kognitiva planet. Responserna däremot är de tecken vi kan iaktta på den effekt översättningen har på individ- och gruppnivå. Responserna kan ha formen av revideringar i texten, som en recension av översättningen eller en refusering av översättningen. Skillnaden mellan reaktion och respons är enligt Chesterman (2007) att reaktioner är vad läsaren tänker och känner, medan *responserna* är vad läsaren gör som en följd av reaktionen. De revideringar som jag studerar i denna avhandling kan således definieras som responser som följer på reaktioner hos granskarna. Responser sker således på det sociologiska planet och slutligen når *efterverkningarna* det kulturella planet. Efterverkningen av positiva reaktioner i form av positiv kritik av ett skönlitterärt verk kan leda till att fler böcker av samma författare översätts och införs i målkulturen. Efterverkningarna kan även ha formen av en ändring av existerande normer (för en närmare diskussion kring normer, se kapitel 4.6.3).

De olika inriktningarna ska inte ses isolerade från varandra, utan de kompletterar varandra. I praktiken placerar sig inte all forskning inom endast en av inriktningarna, många studier närmar sig översättning från fler än ett perspektiv. Inom text- och diskursstudier görs något motsvarande indelningar som inom översättningsforskning. Bhatia (2004:21) diskuterar genreanalys och dess områden *social space, socio-cognitive space* och *textual space*. Han framhåller det dialogiska förhållandet mellan dem, och menar att studiens syfte och forskarens utgångsläge avgör om studien rör sig från den större sociala sfären till den textuella sfären, eller tvärtom från analyser av den textuella sfären mot den sociala sfären, i syfte att finna förklaringar till den textuella analysen. Utgående från Bhatias diskussion närmas i denna avhandling lagöversättning först från en textuellt perspektiv och sedan från ett sociologiskt perspektiv. I det följande presenteras översättningssociologin närmare.

4.5 Översättningssociologi

Översättningssociologin ser översättning som en social praktik. Fokus ligger primärt vid människor och deras observerbara handlingar. Liksom annan textproduktion är översättning i dag många gånger en gruppverksamhet av dynamisk karaktär. Framför

allt den institutionella översättningen sker i grupper eller team, vilket resulterar i en aktivitet som starkt karakteriseras av sociala handlingar mellan människor och grupper. Även språkvetenskaplig forskning om skrivande i organisationer och vid institutioner har visat att skrivande ofta är en social aktivitet som utmärks av en kollektiv process, i vilken flera personer deltar och bidrar till att skapa en slutprodukt, en sluttext (se t.ex. Jämtelid 2002:34). För översättningens del är denna slutprodukt den färdiga översättningen.

Skillnaden mellan kulturellt inriktad forskning och översättningssociologi är att den förra intresserar sig för ideologier, kulturell identitet och kulturell mångfald, medan översättningssociologin studerar människor och deras handlingar och intresserar sig för aspekter som roller, status, makt, grupper och institutionell aktivitet (Chesterman 2006). Sociologiskt orienterade processtudier med fokus på översättares arbetsmiljöer, arbetsorganisering och arbete inom bl.a. institutioner har efterlysts av framför allt Mossop (1998, 2000) medan Pym (1998) har påpekat att personerna som producerar översättningarna och deras arbetsförhållanden (”*material conditions”*) borde studeras. Både Mossop och Pym kan sägas tillhöra pionjärerna då det gäller att uppmärksamma översättarna bakom översättningarna. Som översättningshistoriker har Pym även fokuserat översättaren ur ett historiskt perspektiv. Mossop[20] (1998, 2000) å sin sida har intresserat sig för arbetsprocesser och arbetsmiljö, framför allt i institutionella miljöer. De frågeställningar sådana studier intresserar sig för är t.ex. hur översättarna fördelar sin tid mellan olika uppgifter, vilken referenslitteratur de använder, vilket kontaktnät arbetet innebär och hur det utnyttjas, hur översättarna reviderar sina texter och när, hur översättare håller sig a jour med de nyaste rönen och den senaste utvecklingen inom professionen, vilka tekniska hjälpmedel som används och huruvida skönlitterära översättare arbetar annorlunda än översättare av facktexter (Mossop 2000, Williams & Chesterman 2002:23-24). Områden som studeras är bl.a. översättningsmarknaden, den roll förlag och andra aktörer på marknaden spelar och de principer de följer, den sociala status översättare och översättning som profession har i ett visst samhälle vid en viss tidpunkt och den sociala praktik som Toury (1995:249) kallar *translating event*. Mellan dessa två skeden ingår en mängd arbetsskeden som innefattar interaktion mellan individer och aktörer i översättningsprocessen, såväl mänskliga som icke-mänskliga sådana (Mossop 2000). Resultaten från sådana studier kan ofta direkt tillämpas praktiskt inom t.ex. översättarutbildningen eller i den professionella översättningsverksamheten.

[20] Brian Mossop arbetar själv som professionell översättare inom den institutionella ramen för översättning vid Kanadas federala regering.

Det är ett intressant faktum att översättningssociologin med ett intresse för aktörerna som skapar översättningen är så pass ny inom översättningsforskningen. Pym (2006) menar att det finns förklaringar till detta. För det första var många av de tidiga översättningsforskarna intresserade av bibelöversättningar (t.ex. Nida). Det gav sig då naturligt att det primära studieobjektet utgjordes av det skrivna ordet[21]. För det andra resulterade den tidiga deskriptiva översättningsforskningens starka förankring inom skönlitterär översättning i att det naturliga studieobjektet även då var det skrivna ordet. För det tredje var sociolingvistiken inte ett självklart val för översättningsforskningen, eftersom den tidiga sociolingvistiken intresserade sig för språket *i bruk*[22] och det var det muntliga språkbruket i olika sociala skikt som uppmärksammades.

Jettmarová (2005) menar däremot att översättningssociologiska aspekter har beaktats av tidigare forskare, men att dessa förbisetts av forskningsfältet. Hon menar att översättningssociologi och sociala agenter (social agency) uppmärksammats i flera av de i dag klassiska verken av Popovič (1971, 1975, 1983) och Levý (1967), men att dessa verk inte nått forskarna i väst eftersom de inte funnits översatta till engelska (inte heller franska och endast undantagsvis till tyska). Jettmarová anser även att Holmes tangerar översättningssociologi då han diskuterar översättningens funktion. Jettmarová tolkar ”funktion” hos Holmes som likvärdigt med den inom den tjeckoslovakiska strukturalismen rådande definitionen av funktion, nämligen att ett objekt har en funktion/ett värde om, och endast om en social enhet, människan, dvs. den sociala kontexten, tillskriver objektet denna funktion/detta värde. Hon menar vidare att Popovič explicit innefattar sociala agenter i det han ursprungligen kallar översättningspraxis (Praxeology of translation) och senare översättningssociologi (*Sociology of translation*, Jettmarová 2005:100). Inga av de klassiska verk Jettmarová diskuterar baserar sig dock på empiriska sociologiska studier och de sociologiska aspekterna nämns ofta implicit. De exempel hon för fram visar att det sociala i de nämnda verken tangerats nästan uteslutande utgående från en större social kontext: översättaren som en del av det sociokulturella fältet och det rådande litterära fältet samt översättningens påverkan på såväl mål- som källkultur.

[21] Det finns dock i dag åtminstone ett exempel på en studie om bibelöversättning ur ett sociologiskt perspektiv. Johanna Månsus (2006) pro gradu-avhandling om ett bibelöversättningsteams arbetsprocesser, översättningsproblem och strategier är ett bidrag till översättningssociologin.

[22] I dag omfattar sociolingvistiken även bl.a. kommunikativa mönster på arbetsplatser, rollidentifiering och gruppdynamik vid textproduktion, språkval i olika kommunikativa situationer och språkliga attityder utgående från människors handlande och inte endast utifrån deras språkbruk (för nordiska exempel se t.ex. Gunnarsson 1992, 1997, Jämtelid 2001, Mattfolk 2005, Kristiansen & Vikør 2006).

Det finns dock också exempel på studier inom översättningsforskningen i väst som tangerat sociologiska aspekter på översättningen som praktik och teori. Ett antal sociolingvistiska studier har diskuterat socialt förankrade villkor för och aspekter på översättning (Gouanvic, 1999, 2002, Brisset, 1990) och även Nida (1996) diskuterar sociolingvistiska perspektiv på översättning (se bl.a. *The Sociolinguistics of Interlingual Communication,* 1996*).* I studier av hur måltexten fungerar i sin kontext har i viss utsträckning sociologiskt, sociolingvistiskt och kulturellt förankrade analyser tillämpats, även om fokus legat på texterna och inte aktörerna (Pym 2006:2). Också i polysystemteorin ingår sociologiska aspekter och den har av vissa forskare utvidgats från sin ursprungliga kulturellt textorienterade ram till att omfatta frågan om vilken påverkan förläggare och andra sponsorer har och haft i valet av texter som ska ges ut (Lefevere 1992). Skopos-teorin däremot beaktar mottagaren, förhandlingarna mellan översättare och klient vid val av översättningsstrategier och diskuterar vilken reaktion översättningen väcker hos läsaren (Chesterman (2006). Ingen av dessa teorier kan dock ses som sociologiska teorier och alla utgår de från översättningen som text medan personerna bakom texten inte uppmärksammas.

Den deskriptiva översättningsforskningen för sin del har alltid betonat vikten av kontextuella faktorer (se bl.a. Toury 1995). Pym (2006:2) påpekar ändå att den tidiga deskriptiva översättningsforskningen visserligen bidrog med en tydlig kontextualisering av översättningen som text, men däremot är det svårare att finna en kontextualisering i avseende på översättaren även i de klassiska verken som refereras till inom den deskriptiva översättningsforskningen (Popovič, Levý, Holmes, Even-Zohar). I stället låg vikten vid översättning som en serie olikheter (*shifts*) mellan käll- och måltext eller också studerades översättningens effekter som interferenser på målkulturen (Pym 2006:2). Inom den deskriptiva översättningsforskningen har ändå Toury (1988, 1995) visat ett visst intresse för översättare genom att bl.a. föra in det sociologiska begreppet normer i översättningsforskningen.

Enligt Toury kan översättningsnormer rekonstrueras utifrån de upprepade val som gjorts vid översättningen och som bildar mönster i texten. Normer definieras därmed som upprepning av ett visst beteende, en *mänsklig* verksamhet. Han utgår från sociologiska verktyg i stället för att som många föregångare utgå från att analysera strikt lingvistiska strukturer (Pym 2006:2). Toury (1995) har vidare introducerat begreppet *strategi* i översättningsforskningen. Strategier är starkt förknippade med beslutsfattande i samband med översättningen som praktik och påverkas av rådande normer. Strategier utgår därmed på samma sätt som normer från människan, strategier kan definieras som medvetna val hos bl.a. översättare eller granskare. I Tourys *translating event*, som

inleds med klientens förfrågan om att få en text översatt och avslutas med att ersättningen för det slutförda arbetet erläggs av klienten (Chesterman 2005:2, 2007 utvidgar begreppet till att även omfatta skeenden efter att översättningen levererats till uppdragsgivare), ingår vidare både översättaren och de personer som bidrar med responser på översättningen. Han anser att de personer som bidrar med responser på översättningen är mottagaren/mottagarna, uppdragsgivaren och ibland även skribenten/skribenterna av originaltexten (1995:249). Till dessa kan även föras översättningens granskare, vilka dock även kan ses ingå i gruppen ”mottagare”. Implicit pekar Toury här på de aktörer som tillsammans deltar i skapandet av översättningen. För Toury är översättningen dock inte explicit en gruppverksamhet, i stället har han intresserat sig för hur personer blir översättare och vad översättningens professionella kontext kännetecknas av (1995:241 ff.).

Översättaren har också tangerats i den forskning som inriktat sig på maktrelationer vid översättning, se bl.a. Lefevere (1992) och Venutis (1998). Både Lefevere och Venuti publicerade sina monografier under 1990-talet, och utmärkande för det årtiondet är aktualiseringen av översättarens synlighet och ett synliggörande av översättarens roll. Det är därför något av en paradox att översättaren trots dessa studier, länge varit mycket osynlig inom forskningsfältet, och att det är först nu under 2000-talet som översättaren blir mer synlig inom översättningsforskningen[23] (jämför även med Koskinens (2008:1) om översättares ”skuggtillvaro”).

Helt nytt inom översättningsforskningen är däremot den inriktning som entydigt kan kallas översättningssociologi. Den utgår från en sociologisk syn på översättning som praktik, från aktörerna som deltar i översättningsarbetet. På senare år har översättningsforskningen fått ett antal studier inom denna inriktning. Nordiska exempel är Risku (2004) och Lindqvist (2002), liksom även till vissa delar Jämtelids (2002) avhandling om textproduktion vid ett storföretag. I avhandlingarna studeras översättning och flerspråkig textproduktion som en social praktik. Översättningssociologiska studier utanför Norden är bl.a. Brownlie (2003), Wolff (1999, 2006, 2007a, 2007b), Simeoni (1998) och Gouanvic (1999). Intresset för

[23] I tolkningsstudier utgör människan, tolken, däremot mycket tydligt studieobjektet (för tolkningsstudier se t.ex. Gile 1995, 1998, 2001, Hatim & Mason, 1990, Mason, 2001, Wadensjö 1998, Rainó 2004, Vik-Tuovinen 2006). Sociologiska studier med tolkar har gjorts också bl.a. inom språkvetenskapen och andra vetenskaper, vilka emellertid inte uppmärksammats i större utsträckning inom översättningsforskningen. Ett exempel är Karttunens (1996) monografi *Between worlds: interpreters, guides, and survivors*. Karttunen redogör i boken för en studie av 16 tolkar i framför allt Sydamerika som innehaft nyckelroller i att överföra även sin kultur till missionärer, upptäcktsresande och antropologer. Studien placerar sig visserligen framför allt inom antropologin, men kan även ses som en sociologisk studie.

sociologiska perspektiv på översättning framgår också av internationella konferenser med en klar fokusering på översättningssociologi. Ett exempel på det senare är konferensvolymen *Translating and Interpreting as a Social Practice* (Wolf & Fukari red. 2007). Fokuseringen på översättningssociologi har i dag vuxit sig så pass stark att en del forskare till och med vill se forskningsinriktningen som en självständig underdisciplin inom DTS.

Att översättningsforskningen i dag ser ett ökat sociologiskt intresse på översättning kan ges flera förklaringar. Generellt kan konstateras att den institutionella översättningsmiljö som bl.a. Mossop diskuterar är ett resultat av den utveckling som skett inom den professionella översättningen. Den institutionella översättningen vid bl.a. internationella organisationer och supranationella institutioner har vuxit fram i snabb takt och även medvetenheten om dessa institutionella översättningsverkligheter har ökat. Teknologiseringen och industrialiseringen av språktjänster och översättningstjänster har också lett till att branschen i dag ser väsentligt annorlunda ut än för några tiotals år sedan. Översättningen som aktivitet har fått en annan kontext och den kommersiella översättningsmarknaden har vuxit markant (Cronin 2003). De metoder och teorier som traditionellt använts inom deskriptiv översättningsforskning, med vikten lagd vid skönlitterär översättning och dess makronivåsyn på den kulturella kontexten, är inte längre alltid möjliga att tillämpa på empiriska studier i andra miljöer (Koskinen 2008) och man har sökt sig till sociologin för att kunna utvidga fältet med ett sociologiskt perspektiv. I institutionella miljöer är inte endast de skönlitterära texterna som översätts annorlunda än vid skönlitterär översättning; hela ramen för översättningsaktiviteten skiljer sig från den skönlitterära översättningen (Koskinen 2008).

Av olika former av institutionell översättning kan EU tillskrivas en betydande roll när det gäller det ökade intresset inom översättningsforskningen för både institutionell översättning och personerna bakom översättningen. I och med den verklighet som översättningen vid EU för med sig för unionens medlemsstater har överhuvudtaget bidragit till en starkare medvetenhet om översättningens roll i samhället, även i länder för vilka översättning inte var en lika självklar del av vardagen som i t.ex. det tvåspråkiga Finland.

Chesterman (2006) sammanfattar översättningssociologin enligt följande: översättningssociologin ser översättning som en social praktik som inbegriper utförandet av översättningsuppgift, som kan iakttas i samband med översättandet (Tourys (1995) *translation event*). Den sociala praktiken, översättning, är

institutionaliserad i större eller mindre utsträckning. Uppgifterna utförs av människor, med egna intressen och värderingar som avspeglar sig i deras arbete. De utför sitt arbete i samarbete med andra människor och bildar tillsammans större eller mindre nätverk och grupper, till vilka andra resurser än människor är knutna, t.ex. olika former av hjälpmedel. Samarbetet mellan människorna sker ofta i formen av så kallade multiprofessionella team. Ett multiprofessionellt team utmärks av att de personer som arbetar i teamet har olika roller och olika expertis, delvis på grund av olika utbildning. Till rollerna finns även en viss status bunden. Översättningen sker även inom särskilda ramar och efter särskilda riktlinjer, såsom normer eller allmänna principer.

Chesterman (2006) gör även ett försök att innefatta tidigare socialt förankrad översättningsforskning inom begreppet översättningssociologi. Han delar in översättningssociologi i de tre inriktningarna (1) översätt*ningars* sociologi, (2) översätt*ares* sociologi och (3) översätt*andets* sociologi. Översättningars sociologi ingår i studier om hur översättningar påverkat målkulturen genom bl.a. val av vilka texter som översatts när. Översättares sociologi har tangerats i de översättningshistoriska studier som gjorts om översättares villkor och profiler under olika tidsperioder. Nytt för i dag är översättandets sociologi, hur översättningen organiseras i praktiken utgående från olika aktörer som samarbetar och hur deras arbetspraktiker ser ut. Det är inom denna tredje inriktning min undersökning placerar sig, både vad gäller textmaterialet (delstudie 1 och 2) och utgående från aktörerna översättare och granskare i enkätstudien (delstudie 3). Denna typ av undersökning kan även beskrivas som processorienterad översättningssociologi. Den fokuserar den process under vilken människor, aktörer, tillhörande olika grupper och innehavande olika roller och status utför observerbara handlingar som leder till en slutprodukt, den färdiga översättningen. Detta omfattar sådant som teamarbete, nätverk, maktrelationer, revideringsprocesser, institutionell flerspråkig textproduktion o. dyl., vilket även motsvaras av Tourys (1995:249) *translation event*.

4.6 Centrala begrepp för undersökningen

4.6.1 Institutionell översättning

Begreppen ”institution” och ”institutionell” är mångfacetterade och kan definieras på olika sätt utgående från synvinkel. Inom de sociala vetenskaperna och i vardagligt tal kan ”institution” hänvisa till a) företeelser och sociala institutioner såsom bröllop, dop, familj, b) institutioner som kyrka, skola, sjukhus, c) officiella poster som kung,

president, påve och d) konkreta fysiska institutioner liksom riksdag, ministerier, EU:s institutioner och FN (Koskinen 2008:15, Ledin & Selander 2003:94 ff.). Gemensamt för alla former av institutioner är att de är uttryck för en klassificering av företeelser, att institutionernas praktiker är reglerade och styrs av möjligheten till sanktioner och att olika ritualer står för stabila inslag (även om ritualerna förändras över tid) (Ledin & Selander 2003:94).

Även institutionell översättning kan definieras på olika sätt beroende på perspektiv. På det mest abstrakta planet kan vi se all översättning som institutionell (Koskinen 2008:19). Om översättning ses som en aktivitet som i sig själv är en social institution, leder detta till att all översättning kan klassificeras som institutionell. Översättning och den diskurs som omger den utgör då översättnings*system*, eller översättningsinstitutioner[24]. En något snävare syn är att konstatera att översättning alltid sker inom en institutionell kontext:

> It must be borne in mind that all translation takes place in an institutional context [...] decisions like whether to change the level of language are not made simply by looking at the genre of the text, or at who the readers of the translation will be. Rather, such decisions are to a great extent pre-determined by the goals of the institution within which the translator works. (Mossop 1990:343)

Mossop utgår här från en betydligt mer konkret definition av institutioner. De exempel på institutioner Mossop ger är företag, statliga institutioner, tidningar, kyrkor och förlag (1990:345). Ett institutionellt perspektiv på översättning innebär enligt Mossop att översättare fattar medvetna beslut att anpassa översättningen så att den följer institutionens målsättning. Dessutom agerar översättaren vid institutionell översättning inte som individ, utan som en representant för institutionen (ibid. 1990:345, ibid. 1990:351). Koskinen (2008:21) har två invändningar mot detta. För det första anser hon att översättarnas beslut att anpassa sin översättning efter institutionens målsättning inte alltid är medveten. För det andra anser hon att det finns olika grader av institutionalitet inom den institutionella kontexten som Mossop beskriver. Jag följer Koskinen i detta synsätt. Jag utgår från att alla beslut översättaren (eller granskaren) fattar under översättningsprocessen inte är medvetna beslut i avseende på en medvetenhet att följa institutionens mål. Dels baserar sig de beslut som är medvetna även på andra aspekter än det institutionella målet med översättningen, dels är en del beslut omedvetna under översättningsprocessen. Besluten kan vara omedvetna som en följd av att individen har socialiserats in i arbetsgemenskapen och inte nödvändigtvis längre överväger olika alternativa möjligheter att lösa ett översättningsproblem. Besluten sker därmed i många

[24] För en närmare diskussion kring översättningssystem som sociala system se t.ex. Hermans 1999.

fall semiautomatiskt. Jag instämmer även i Koskinens åsikt att graden av institutionalitet varierar inom den institutionella kontext som Mossop beskriver.

Koskinen (2008) diskuterar som tidigare nämnts institutionell översättning utgående från översättning vid Europeiska kommissionen. Koskinens institutionella ram står därmed nära den institutionella ramen för min studie, lagöversättning knuten till statliga institutioner. Av denna orsak lämpar sig Koskinens definition väl för min undersökning. Hon definierar institutionell översättning som översättning vid officiella institutioner (statliga myndigheter, multinationella företag och organisationer, privata företag osv.) där översättningen används som ett medel att ”tala” till en särskild publik (Koskinen 2008:22). Den röst som hörs i översättningen är institutionens[25]. Implicit påpekar också Mossop (1990:352) detta då han diskuterar översättningens läsare och den bild läsarna skapar sig av vem som tilltalar dem i texten och skriver:

> [This picture] affects the image and authority of the institution in cases where the institution is the named author (e.g. a manufacturer translating a user manual), or the soruce-text author is identified as belonging to the institution (e.g. a government researcher) or the readers are aware of the institution as they read the translation (e.g. translations appearing in newspapers).

Översättning inom institutioner kan placeras inom en gradskala av ökad institutionalitet (jfr Koskinen 2008:22 ff). Begreppet *institutionell översättning* används här för att beskriva den starkaste ändan av gradskalan[26], officiella översättningar som produceras vid offentliga statliga och kommunala institutioner, internationella och supranationella organisationer, multinationella affärsdrivande företag etc. I den svagaste ändan av gradskalan finns bland annat översatta romaner som ges ut av förlag. Ramen för översättningen är visserligen institutionell, men det är inte institutionen (förlaget) som skrivit romanen och det är inte förlagets röst som hörs i översättningen. Vidare uppfattas inte romanförfattaren som en representant för förlaget och läsaren försöker vanligen inte skapa sig en bild av institutionen, dvs. förlaget, då han eller hon läser romanen. Översättningar inom den svagaste ändan av gradskalan präglas inte av de faktorer som enligt Mossop (1990:352) utmärker institutionell översättning (jfr Koskinen 2008.22 ff). En institutionell kontext är alltså inte ett tillräckligt kriterium för att definiera en översättning som institutionell. Det här får även stöd av forskning kring institutionella samtal, inom vilken man påpekar att det inte är den institutionella kontexten i sig som skapar det institutionella:

[25] Detta gäller även generellt för facktexter. Facktexter har beskrivits som opersonliga på grund av att skribenten inte är synlig i texten. För lagtexter och författningstexter har utgångsläget al.ltid varit att skribenten (eller översättaren) inte ska synas (jfr Landqvist 2000:19 ff., 30).

[26] I detta följer denna studie Koskinen (2008).

> Thus the institutionality of an interaction is not determined by its settings. Rather, interaction is institutional insofar as participants´ institutional identities are somehow made relevant to the work activities in which they are engaged. (Drew & Heritage 1992/1998:3-4).

Drew och Heritage (1998) definierar institutionella samtal, ”institutional talk”, bl.a. som samtal inom vilka åtminstone en part representerar en formell organisation av något slag. Därmed utesluts t.ex. familjen som institution från deras definition. Vidare utmärks det institutionella samtalet enligt Drew och Heritage (1998) av att 1) samtalet har ett visst syfte, 2) syftet realiseras med hjälp av särskilda rutiner, 3) samtalen ska leda till resultat, 4) aktörerna kan ha komplementära och asymmetriska roller, 5) åtminstone en av samtalsdeltagarna ska representera en formell organisation av något slag, 6) samtalsdeltagarnas institutionella eller professionella identitet görs på något sätt relevanta för arbetet och 7) det institutionella samtalet är inte ett vanligt samtal (”ordinary conversation”) (se även Linell 1990 och Lindholm 2003, jfr även med Koskinen 2008:26). Utgående från det numera väletablerade citatet av John Heritage, nämligen att ”institutions are talked into being” diskuterar även Koskinen (2008:25) institutionell översättning och konstaterar att ”in multilingual settings institutions are to a large extent *translated* and *interpreted into being*”. [Mina kursiveringar.]

Om de utmärkande dragen för institutionella samtal överförs på institutionell översättning kan det konstateras att de långtgående motsvarar varandra: 1) översättningen har ett visst syfte (och funktion), 2) översättningsarbetet realiseras med hjälp av särskilda rutiner, 3) arbetet ska leda till ett resultat, dvs. en slutprodukt (översättningen), 4) aktörerna som deltar i den institutionella översättningen kan ha asymmetriska och komplementära roller, 5) aktörerna bakom översättningen representerar en formell institution medan läsaren inte behöver göra det, 6) aktörernas institutionella och professionella identitet som översättare (eller t.ex. granskare) är relevanta för arbetet och slutligen 7) skiljer sig institutionell översättning från andra former av översättning om institutionell översättning betraktas från den starkaste ändan av gradskalan som beskrevs ovan (Koskinen 2008:22). Punkterna 1-3 kan förvisso överföras på all översättning, medan punkterna 4-7 mer entydigt gäller institutionell översättning.

Den institutionella översättningen utmärks också, liksom institutionellt skrivande i allmänhet, av att praktiken är en kollektiv process (Faigley 1985, Gunnarsson 1992, Jämtelid 2002), texterna respektive översättningarna uppkommer genom någon form av teamarbete. Forskning om textproduktion inom organisationer har visat att bilden av en ensam textproducent är allt mer sällsynt i dag, i stället är det många personer som ingår

i och påverkar skrivprocessen (Odell 1985:250). Det samma kan sägas om institutionell översättning. Arbetet utförs vanligen av och inom s.k. multiprofessionella team, vilket nämndes tidigare[27].

Inom översättningsforskningen har översättarens roll generellt beskrivits som den av en förmedlare mellan källtext och måltext. Översättaren befinner sig mitt emellan; mellan källtexten och måltexten, mellan skribenten och läsaren, och översättaren har ansetts ha ett dubbelt lojalitetsförhållande, dels till källtext, dels måltext (Nord 1991). I institutionell översättning är detta lojalitetsförhållande mer komplext eftersom ett tredje lojalitetsförhållande tillkommer, institutionen. Den fråga som inställer sig är huruvida en översättare (alltid) kan vara en neutral förmedlare, eller om översättarens lojalitet är partisk även i fråga om formaliserad institutionell översättning (se även Koskinen 2008). Här avses inte i första hand huruvida översättaren väljer en källtext- eller måltextorienterad översättningsstrategi, utan hur hon eller han identifierar sig själv i förhållande till texten, textens mottagare och framför allt den institution inom vilken översättningen görs och i vars namn översättningen produceras. Lojalitet och partiskhet vid institutionell översättning kan tänkas utgå från den egna gruppen, institutionen och de eventuella andra institutioner som deltar i översättningsarbetet. För de institutioner som diskuteras i denna avhandling kan en partisk lojalitet leda till att en översättning anpassas efter de konventioner och normer som prioriteras inom den egna institutionen eller efter de konventioner och normer som följande granskande institution prioriterar, om översättaren är medveten om dessa. Om institutionernas konventioner och normprioritering är olika kan översättaren befinna sig i en konfliktsituation. Frågan är då hur översättaren ser sig själv och sin roll som en del av översättningsprocessen; är översättaren endast en skapare av den egna institutionens produkt eller en del av den större översättningskedja som omfattar flera institutioner? I det senare fallet är det tänkbart att översättaren då är medveten om och möjligen beaktar aktörerna vid de övriga institutioner som deltar i arbetet, och inte endast aktörerna inom den egna institutionen. En orsak till det ökade intresset för forskning kring institutionell översättning vid just statliga institutioner, organisationer, affärsdrivande företag etc. finns i att det i dag produceras ett stort antal översättningar inom denna institutionella kontext[28]. Trots att dessa institutionella miljöer skiljer sig från varandra i en del avseenden, har de många gemensamma drag: översättningarna som produceras har

[27] Trots att begreppet multiprofessionellt team nämns i studier om institutionell kommunikation (se t.ex. Nikander 2003) är det ändå svårt att finna studier som teoretiskt diskuterar begreppet ur ett textproduktionsperspektiv.

[28] Den ökade produktionen av översättningar vid institutioner och organisationer konstaterades i kapitel 4.4 även vara en av orsaker till ett ökat intresse för sociologiska aspekter på översättning, dvs. forskningsinriktningen *översättningssociologi*.

skapats och kontrolleras av institutionen, institutionen som ett officiellt organ ger översättningen en auktoritet och en performativ kraft.

Inom språkvetenskapen har intresset för textproduktion inom institutionella kontexter lett till flera sociolingvistiska studier om textproduktion inom organisationer (Jämtelid 2002, Gunnarsson 1992, 2000, Odell 1985). En del av den textproduktion som studerats i dessa studier har varit översättning (se t.ex. Jämtelid 2002). Textproduktion använder jag här som ett övergripande begrepp som omfattar a) enspråkigt skrivande dvs. att en text skrivs direkt på målspråket, b) översättning från ett (eller flera) källspråk till ett (eller flera) målspråk och c) s.k. parallell skrivning (se t.ex. Jämtelid 2002) som kombinerar översättning och skrivande direkt på målspråket. Studier om textproduktion inom institutionella ramar har visat att skrivverksamheten påverkas av organisationens kultur, historia, ideologier och traditioner (Faigley 1985, Gunnarsson 1992). I fall då flera institutioner tillsammans skapar en produkt, dvs. där det multiprofessionella teamet inte endast existerar inom en institution, utan utgörs av olika institutioner som för lagöversättning i Finland, kan dessa skillnader antas påverka samarbete och samspel mellan individer och institutioner. Texter och översättningar skapas således inte inom ett vakuum, utan ingår i ett socialt sammanhang. De påverkar och påverkas av både den närliggande kontexten och den vidare kontexten.

Ytterligare ett perspektiv på institutionell textproduktion ger Bhatia (2004:22 ff.) då han diskuterar genrebaserade perspektiv på diskurs, som han definierar som lingvistiskt beteende inom en akademisk eller professionell omgivning. Textproduktion (liksom översättning) inom en institution utmärks utgående från detta perspektiv av specifika kommunikativa syften som identifieras och förstås av alla medlemmar inom den professionella gemenskapen. Äldre medlemmar inom en särskild professionell och institutionell gemenskap har större kunskap om och förståelse för de konventioner som gäller textproduktionen än de medlemmar som är nyare i gemenskapen, de nyare medlemmarna måste socialiseras in i gemenskapen och dess normer och konventioner. Texterna som produceras inom institutionen reflekterar institutionens kultur, och därmed reflekterar de även de sociala handlingar som ingår i den professionella och institutionella praktiken. Dessutom har alla professionella genrer en egen integritet, som kan identifieras på basis av textuella, diskursiva och kontextuella faktorer som samtliga påverkar individens och gruppens beteende inom institutionen.

4.6.2 Ekvivalens

Juridisk ekvivalens

Den komplexitet som omfattar den juridiska diskursen är en orsak till att juridisk översättning traditionellt studerats utgående från kravet på en stark källtextorientering (Šarčević 2000a). Fokus har legat vid den lingvistiska överföringen av källtextens innehåll och vid en återgivelse med etablerade stilistiska medel. Juridisk översättning har även beskrivits som bokstavstrogen och ordagrann (”strict literal”, Šarčević 2000a:24). I takt med att diskussionerna kring juridisk översättning vidgats, har även andra aspekter fokuserats. Bland annat har denna fokusbreddning bidragit till uppkomsten av begreppet *legal equivalence* (Beaupré 1986, Šarčević 2000a), *juridisk ekvivalens*. Här måste framhållas att den juridiska ekvivalensen gäller *autentiska* juridiska texter. Den juridiska ekvivalensen strävar efter att skapa en identisk betydelse mellan original och översättning, genom att utöver en återgivning av innehåll även återskapa källtextens funktion och effekt i måltexten (Sager 1993:180). Trots att ett starkt rättesnöre vid översättning av autentiska juridiska texter naturligt är källtexten, innefattar juridisk ekvivalens också krav på symmetri och motsvarighet mellan lagtexter: dvs. likhet mellan lagtexter i avseende på t.ex. terminologi, ordval och fasta konstruktioner inom en och samma lagtext och mellan lagtexter tillhörande samma ämneskategori (se närmare Nordman 2002). Tidigare lagtexter binder nya lagöversättningar i både juridiskt och språkligt avseende. Denna tanke följer språkvetenskapens syn på texters intertextualitet – varje text förutsätter andra texter, både tidigare och kommande (Fairclough 1995, Englund & Ledin 2003, Bhatia 2004, se närmare nedan).

Den juridiskt ekvivalenta översättningen behöver således inte vara absolut bokstavstrogen, men måste vara ekvivalent i avseende på innehåll, funktion, effekt utgående från målkulturens språk, rättssystem och rättstradition. Den språkliga utformningen är här av avgörande betydelse. Läsaren måste acceptera lagöversättningen som en autentisk lag. För att göra detta bör läsarens förväntningar på lagtextens form, stil och uppbyggnad uppfyllas. Översättningen måste smälta in i det textmönster som motsvarande lagtexter som skrivits direkt på målspråket uppvisar.

Šarčević (2000a:71) definierar juridiskt ekvivalenta texter som parallella texter med samma juridiska verkan i den praktiska tillämpningen. Hon menar att jurister visserligen inte kan förvänta sig identiska lagtexter med exakt samma [språkliga] innehåll, men däremot juridiska texter med samma juridiska funktion och effekt (2000a:71). Beauprés

(1987, genom Šarčević 2000a) har diskuterat framför allt lagöversättning i Kanada mellan franska och engelska och påpekar att den juridiska översättningen bör röra sig från tanken om språklig och ”grammatisk parallellism” och i stället strävar efter ”lingvistisk renhet” inom ramen för juridisk ekvivalens. Han framhäver det naturliga språket i översättningen, vilket förutsätter att översättaren utöver språklig kompetens även bör ha kunskap om käll- och måltextens avsedda juridiska funktion (Šarčević 2000a:72, Lehto 1985:156).

Vikten av juridisk ekvivalens blir tydlig då en autentisk juridisk översättning ska användas i praktiken. Det heter att språkversionerna ”äga lika vitsord” (Palmgren 1990:17), vilket innebär att de juridiskt sett är original jämställda källtexten. Detta kan även formuleras så att den kommunikativa funktionen (jfr textens *skopos*, Vermeer 1984) mellan käll- och måltext förblir konstant, trots att olika språkversioner vänder sig till olika mottagargrupper (Šarčević 1997:21). Översättningen är därmed mer eller mindre ”osynlig” i den praktiska tillämpningen. Det här blir också tydligt t.ex. då man jämför med situationen vid Europeiska kommissionen, där man inte skapar ”översättningar” utan 23[29] olika ”språkversioner” av lagtexter, vilket ger en felaktig bild av att flerspråkiga författningar bereds parallellt, i stället för att översätts från ett källspråk (Koskinen 2008:25).

Sammanfattningsvis kan juridisk ekvivalens återges enligt följande definition: *juridisk ekvivalens innebär att originaltext och översättning innehar samma juridiska auktoritet och är fullständigt ekvivalenta i avseende på innehåll, effekt och funktion.* För juridisk översättning i allmänhet och lagöversättning i synnerhet är ekvivalens således en utgångspunkt och ett rättesnöre.

Begreppet ekvivalens inom översättningsforskningen

Begreppet ekvivalens hör till de omdebatterade begreppen inom översättningsforskningen. Det finns de som håller fast vid att ekvivalens är ett nödvändigt begrepp vid studiet av översättning (dock utgående från mycket olika definitioner på ekvivalens) och de som till och med velat förkasta begreppet och dess betydelse för översättning (för en närmare diskussion se bl.a. Chesterman 1997, Pym 1995).

[29] Europeiska unionen har i dag (2008) 23 officiella språk: bulgariska, danska, engelska, estniska, finska, franska, grekiska, italienska, iriska, lettiska, litauiska, maltesiska, nederländska, polska, portugisiska, rumänska, slovakiska, slovenska, spanska, svenska, tjeckiska, tyska och ungerska.

Ett problem med begreppet är att det getts en rad olika definitioner under olika tidsperioder, utgående från olika teoretiska perspektiv på översättning. I de tidiga definitionerna utgick man från källtexten och översättningens mål var att på basis av primärt lingvistiska kriterier skapa en med källtexten ekvivalent översättning (Jakobson 1959/2000, Catford 1965), vilket uppnåddes genom att översättningen låg källtexten så nära som möjligt (Wilss 1977:72). Vid tidpunkten då dessa definitioner gavs dominerade de preskriptivt orienterade teorierna som hade som målsättning att de skulle kunna tillämpas i det praktiska översättningsarbetet, bl.a. vid bedömningen av översättningar och i evalueringar av översättarutbildning. Men trots att utgångspunkten så långt var gemensam, enades man inte om en gemensam definition av vad ekvivalens var.

Nida (1964) gör en indelning i *formell* och *dynamisk ekvivalens*, där den formella ekvivalensen fokuserar texten och budskapet (översättningen ska ha samma form och innehåll som originalet) medan den dynamiska ekvivalensen fokuserar hur översättningens tas emot av läsaren och översättningens pragmatiska aspekter (översättningen ska ha samma effekt på läsaren som originalet). Andra forskare diskuterar motsvarighetsförhållandet mellan käll- och måltext genom att de ersätter ”ekvivalens” med olika *typer* av översättning: Newmark (1981) skiljer mellan *semantisk* och *kommunikativ översättning*, där den kommunikativa översättningen liksom Nidas dynamiska effekt tar i beaktande pragmatiska perspektiv på översättning. House (1977) å sin sida skiljer mellan *overt* och *covert* översättning, medan Nord (1991) diskuterar *dokumentativ* och *funktionell* översättning och Jakobsen (1994) *imitativ* och *funktionell* översättning. Andra parallella begrepp på engelska är *similarity, correspondance*, *matching*, *analogy* och *adequacy*. Samtliga avser någon form av motsvarighetsförhållande, men inte samma. De många olika begreppen ledde också till något av en begreppsförvirring. De begrepp och definitioner av dessa som ligger närmast lagöversättning är de översättningar som beskrivits som funktionella (Nord 1991, Jakobsen 1994) liksom Nidas (1964) dynamiska ekvivalens.

Funktionsorienterade teorier på översättning (se t.ex. Reiss & Vermeer 1984, Vermeer 1989) framhåller att viktigare än ekvivalens är översättningens *lämplighet* (adequacy) i den sociokulturella kontexten i mottagarkulturen. Med en lämplig översättning menas här att den ska följa de anvisningar och ramar som ges i den informativa sammanfattningen, briefen, för översättningen. Sålunda är definitionen en annan än t.ex. Tourys definition av adekvat, som har att göra med att översättningen följer källspråkets normsystem (Toury 1995:56).

Inom den funktionsorienterade skoposteorin är ekvivalens endast ett av många möjliga mål vid översättning (Nord 1997:138) och i stället för beteckningen ekvivalens används begreppet *koherens* för att beskriva förhållandet mellan käll- och måltext och man skiljer mellan *intratextuell* och *intertextuell* koherens (Reiss & Vermeer 1984:109ff.). Med intratextuell koherens avses översättningens lämplighet och betydelse med avseende på den kommunikativa situation inom vilken den används i målkulturen. Översättningen bör dock även uppvisa ett förhållande till källtexten, vilket motsvaras av skoposteorins begrepp intertextuell koherens. Vilken form den intertextuella koherensen har varierar dels utgående från översättarens tolkning av källtexten, dels utgående från den enskilda översättningens skopos. Sålunda är definitionerna relativt öppna och ger möjlighet till anpassning efter texttyp. En orsak till att forskare som intresserat sig för juridisk översättning ofta ansett skoposteorin vara olämplig vid studiet av juridiska översättningar är att teorin ser översättningen primärt som ett informationsanbud, (Reiss & Vermeer 1984:67 ff., se även kapitel 4.2.2). Man anser att olika läsare (eller samma läsare vid olika tidpunkter) finner olika betydelser i samma lingvistiska material som förmedlats genom översättningen[30] (Nord 1997/2001:31). Många juridiskt orienterade forskare anser att detta degraderar källtexten och betydelsen av ekvivalens. Autentiska juridiska översättningar kan inte klassificeras som endast informationsanbud eftersom de är regelrätta verktyg likställda originalet. Möjligheten för läsaren att tolka översättningens innehåll på olika sätt (andra än juridiska) utgående från situation finns inte för juridiska översättningar (Šarčević 2000a). Andra forskare har dock påpekat att skoposteorin kanske tolkats för snävt av dem som motsatt sig dess lämplighet, och att den trots allt kan tillämpas även för juridisk översättning (Garzone 2000). För det första bör man hålla i minnet att juridisk översättning även är översättning av annat än juridiskt *autentiska* texter. Som diskuterades i kapitel 3 kan juridisk översättning även ha som syfte att endast informera om textinnehållet. I ett sådant fall är översättningen snarast ett informationsanbud. Också skoposteorins skapare menar att teorin på grund av sin öppenhet kan tillämpas på all typ av översättning (Reiss & Vermeer 1984), eftersom det viktiga är att tolka vilken översättningens funktion i målkulturen kommer att vara. Om översättningens funktion då är den att fungera som en autentisk juridisk text i målkulturen så ska den översättas därefter. Det viktiga enligt Reiss och Vermeer (1984:109 ff.) är att översättningen uppnår intratextuell koherens, vilket innebär att mottagaren förstår översättningen, att översättningen fungerar i sin explicita kommunikativa situation i sin målkulturella kontext. För lagöversättning innebär detta att den uppfattas som och fungerar som en autentisk lag då detta är översättningens syfte och funktion. Det här följer även den regel som inom skoposteorin kallas *fidelity rule* (Reiss & Vermeer 1984) enligt vilken översättningen ska uppvisa likheter med

[30] Nord (1997:31) skriver ”[...] a ’text’ is as many texts as there are receivers”.

originalet, vilket kan innebära att kraven på juridisk ekvivalens uppfylls. Jag vill påstå att denna anpassningsmöjlighet av skoposteorin utgående från t.ex. genre och texttyp gör att den kunde tillämpas även på lagöversättning, vilket även diskuterats av andra forskare (Garzone 2000).

Inom översättningsforskningen har mer komplexa klassificeringar av ekvivalens delat in begreppet i olika funktionella, stilistiska, semantiska, formella, grammatiska, statistiska och textuella underkategorier, vilka sedan placerats i hierarkier som ger vissa underkategorier högre prioritet än andra utgående från bl.a. texttyp och kommuniativ situation (Chesterman 1997:9). En av dessa mer komplexa indelningar har skapats av Koller (1979). Koller beskriver fem typer av ekvivalens: 1) denotativ, 2) konnotativ, 3) textnormativ, 4) pragmatisk och 5) formell ekvivalens. Den denotativa ekvivalensen berör enligt Koller textinnehållet som en konstant enhet mellan käll- och måltext, konnotativ ekvivalens står i relation till stilistiska aspekter och lexikala val, medan textnormativ ekvivalens gäller texttyper i olika kommunikativa situationer. Den pragmatiska ekvivalensen, som även kan kallas kommunikativ ekvivalens, är orienterad mot mottagaren och motsvaras av Nidas (1964) *dynamiska ekvivalens*. Slutligen gäller den formella ekvivalensen textens form i avseende på bl.a. enskilda stilistiska drag, ordlekar, metaforer etc. Sålunda gör Koller ett försök att summera alla de ekvivalensförhållanden som kan gälla mellan käll- och måltext. Juridisk ekvivalens tangerar samtliga aspekter på ekvivalens som Koller för fram, vilket innebär en *språklig, innehållslig, pragmatisk och funktionell motsvarighet mellan käll- och måltext* (jfr med Koller 1979). Med språklig avser jag här inte den traditionella lingvistiska synen eller ”ord-för-ord”-översättning, utan en för målspråket stilistisk och språkriktig översättning, som beaktar både den juridiska genren och språkrekommendationer. Gemensamt för alla perspektiv på ekvivalens är ändå att översättning ses som ersättning för uttryck i källtexten med motsvarande, formellt, semantiskt och/eller pragmatiskt ekvivalenta uttryck i måltexten.

Det finns dock forskare som menat att ekvivalens är ett mindre viktigt begrepp för översättningsteorin, en del har till och med ansett ekvivalens vara direkt icke-relevant vid studiet av översättning (Mary Snell-Hornby 1988:26) eller hämma översättningsforskningens utveckling (Gentzler 1993). Andra framhåller i stället att översättningsteorin kunde fokusera på de olika *relationer* som kan existera mellan käll- och måltext i stället för att primärt utgå från en tanke om ekvivalens (Chesterman 1997:10). Kollers indelning av begreppet är här ett bidrag till att visa på begreppets mångfald (Koller 1979). Koller lyfter nämligen begreppet ekvivalens som ett argument mot sådana teorier som framfört att översättning egentligen är omöjligt (eng.

untranslatability). Problemet med begreppet ekvivalens är att det bygger på likhet och invarians. Fullständig ekvivalens förutsätter att käll- och måltext är synonyma och därmed utbytbara med varandra (Pym 1992:37, Snell-Hornby 1988:20). Som Lindqvist (2002:39) skriver kan en översatt text aldrig vara lika med källtexten, eftersom den skapas som en representation av källtexten och fungerar inom ett annat kulturellt system. Därmed är det inte endast språket som ändras utan också textens betydelse, funktion och kontext. Denna problematik har framförts framför allt av de kulturellt och skönlitterärt orienterade översättningsforskarna. Att ställa krav på synonymi på ett lingvistiskt plan mellan käll- och måltext är förvisso en omöjlighet. Däremot kan käll- och måltext som redan konstaterats vara funktionellt utbytbara med varandra och följaktligen funktionellt synonyma. I de tidiga diskussionerna kring omöjligheten att uppnå ekvivalens mellan käll- och måltext påpekades att det enda verkliga beviset för att ekvivalens existerar är möjligheten att genom översättning av måltexten tillbaka till källspråket (eng. *backtranslation*) skapa samma text som den ursprungliga källtexten. Trots diskussionerna om ekvivalensbegreppets vara eller icke-vara har även åsikter om ekvivalensbegreppets oumbärliga roll vid studiet av översättning framhållits av forskare, eftersom det är ett uttryck för den unika relationen mellan källtext och måltext (Pym 1995:166).

Inom DTS som denna avhandling teoretiskt stöder sig på har Toury (1995) definierat ekvivalens inte så mycket som ersättning eller motsvarighet, utan i stället som *relationen* mellan käll- och måltext. Ekvivalens i betydelsen ”likhet” eller ”motsvarighet” är då endast två möjliga relationer mellan käll- och måltext. Toury frångår således den problematik som är knuten till kravet på fullständig likhet eller synonymi mellan original och översättning. Det som i stället är av intresse är vilken typ av relation som råder mellan källtext och måltext och vilka faktorer som påverkat denna relation och gjort översättningen till vad den är (jfr Chesterman 1997). Toury förespråkar ett deskriptivt, icke-preskriptivt, synsätt på ekvivalens:

> Rather than being a single relationship, denoting a recurring type of invariant, it comes to refer to any relation which is found to have characterized translation under a specified set of circumstances. (Toury 1995:61)

Den definition som Toury ger har visserligen kritiserats för att vara så vag och öppen att den inte längre är praktiskt användbar (Snell-Hornby (1988:21). Andra menar i stället att den i förhållande till många andra definitioner är realistisk, pragmatisk och tar i beaktande olika sorters texter. Dessutom tillåter definitionen att förståelsen och definitionen av vad en översättning är varierar över tid eftersom den inte utgår från vad

förhållandet mellan käll- och måltext *borde* vara, utan vad den *är* och *varför* (Chesterman 1997:37).

Ett perspektiv på förhållandet mellan käll- och måltext som översättningsforskningen däremot inte beaktat är språkvetenskapens syn på intertextualitet inom och mellan texter. Intertextualitet innebär att varje text förutsätter andra texter (Ajagán-Lester, Ledin & Rahm 2003:203). Ledin (1997, 2003:222 ff.) utgår från Fairclough (1992, 1995) då han skiljer mellan intertextualitetsförhållandena textsamspel och normsamspel. Med textsamspel avses intertextualitet i ett snävt förhållande, hur olika texter blir tydliga i andra texter. Mest tydligt är detta genom citat, anföringar och referat. I lagtext förekommer denna form av intertextualitet både synligt och dolt, genom att de textelement från tidigare lagtexter som förs in i den aktuella lagtexten inte nödvändigtvis markeras. Med normsamspel avses i stället en mer abstrakt kommunikationsnivå. Det handlar snarast om kommunikationskonventioner inom genrer och diskurser. Vi kan här tala om olika textnormer (Ajagán-Lester, Ledin & Rahm 2003:226). Att vid diskussioner kring ekvivalens mellan käll- och måltext utgå från ekvivalens som ett intertextuellt förhållande ger möjlighet att inte endast se på förhållandet källtext - måltext, utan även beakta förhållandet mellan olika versioner av en översättning, mellan översättningen och parallella texter, mellan texter inom samma genre och beakta de institutionella, sociala normernas inflytande på översättningen. Per Linell (1998) diskuterar bl.a. intratextualitet och avser då det som sker inom en och samma text, ett inomtextuellt förhållande. Kombinationen av inter- och intratextualitet i lagtext täcker de krav på inom- och mellantextuell ekvivalens som konstaterats vara utmärkande för lagtext och lagöversättning. Denna syn på ekvivalens kompletterar Kollers (1979) indelning av begreppet och ger en grundläggande bas för definitionen av juridisk ekvivalens som jag stöder mig på i denna avhandling. Definitioner, liksom Tourys (1995), som endast förutsätter att det existerar *någon* relation mellan språkversioner fungerar utmärkt som ett deskriptivt verktyg vid beskrivningen av den verkliga relationen mellan käll- och måltext även vid lagöversättning, men är inte tillräcklig som krav för översättning av autentiska juridiska texter.

4.6.3 Norm

I allmänspråket definieras norm som ”regel, rättesnöre, måttstock, mönster” (*Svenska Akademiens ordbok* 1998:584) och ”allmänt godtagen regel för handlande eller tänkande ofta av social karaktär och ej nedskriven [---] äv. konkretare om fastställda regler el. mått att jämföra med el. konstruera efter” (*Svensk ordbok* 1999:816). Lingvisten Bartsch (1987:xii) definierar normer som ”the social reality of correctness

notions”. Inom en gemenskap existerar en delad uppfattning om vad som anses vara ett korrekt och lämpligt beteende. Som Lindqvist (2002:42) skriver definieras normer inom sociologin som ett uttryck för generella värderingar och idéer som delas av en specifik grupp individer om vad som är rätt eller fel.

Normer är beteendeinstruktioner som den enskilda individen tillägnar sig i socialiseringsprocessen. På gruppnivå kan normer beskrivas som ett resultat av gruppens etablering som en social enhet och gemenskap. Normer är redskap för att lösa specifika problem och de gör det möjligt att förutsäga och värdera beteenden. De bygger på en social konsensus och utgör en dynamisk enhet som hela tiden utvecklas. Normernas styrka skapar ett kontinuum, där de starkaste normerna är nästan regellika (dock inte regler), medan de svagaste snarast är likställda ett idiosynkratiskt beteende inom gruppen (Toury 1995:54). Normer består av två delar: ett *norminnehåll* (eng. *norm content*) och en *normativ kraft* (eng. *normative force*) (Bartsch 1987:176). Norminnehållet är den socialt delade uppfattningen om vad som är rätt och riktigt. Den normativa kraften utgår från en normauktoritet, men normens kraft upprätthålls också av gruppen som är medveten om den regerande normen. Gemensamt för normer är att brott mot dem vanligen leder till någon form av sanktion. Revideringar i en översättning är en form av sådana sanktioner, andra sanktioner kan vara att översättningen inte godkänns av uppdragsgivaren eller att översättaren inte får fler översättningsuppdrag. Till sin form kan normer vara kodifierade (systematiskt sammanställda i t.ex. handböcker), statuerade (fastställda inom gruppen), informella (existera endast genom överenskommelser inom en grupp) och konsensuella (samförstånd om förhållandeprinciper). De kan vara formulerade eller icke-formulerade (Gunnarsson 1991:26). De icke-formulerade kan baseras på stillatigande konsensus eller existera på grund av makt (Gloy 1987).

På en gradskala placerar sig normer mellan konventioner och lagar (Chesterman 1997, Hermans 1999). Konventioner representerar en svagare överenskommelse än normer. Liksom personer socialiseras in i en normgemenskap, socialiseras individen in i gällande konventioner inom en grupp. Konventioner är praktiker som inte är bindande – ett brott mot konventionen ses snarast som okonventionellt (Chesterman 1997:55). De behöver inte basera sig på externa motiveringar och i sin svagaste form motiveras de endast enligt principen ”så här har vi alltid gjort”. Konventioner hänger därmed samman med ett invant beteende och traditioner för hur ett arbete ska utföras. Konventioner gäller liksom normer inom grupper, gemenskaper, organisationer och institutioner, men inte utanför dem. Lagar däremot är absolut bindande och utfärdade av en auktoritet och brott mot lagen bestraffas av en auktoritet. Auktoriteten utövar sin makt i rollen av en talesman för samhället, men det är dess ställning som auktoritet i samhället som gör att

lagen är lag. (För en närmare diskussion kring konventioner, normer och lagar se Hermans 1999.)

Bartsch (1987) skiljer mellan produktnormer och produktionsnormer. Produktnormer reglerar hur en produkt ska se ut för att anses vara korrekt och ändamålsenlig och de berör språkliga aspekter. Produkten ska motsvara de språkliga konventionerna (följa språkliga normer inom språksystemet) och uppfylla den tänkta kommunikativa funktionen (kommunikativa normer i förhållande till kommunikativt beteende). Produktionsnormer däremot reglerar de metoder och strategier som tillämpas för att skapa en produkt som anses korrekt och ändamålsenlig.

Inom översättningsforskningen var det framför allt Toury som började diskutera normer vid översättning (1980, 1995). Normer har använts som en form av begreppsliga verktyg för att kunna beskriva och förklara upprepningar som bildar mönster i en översättning – mönstren är inte normerna i sig, utan implicerar de bakomliggande normerna (Hermans 1991, 1999, Toury 1995, Chesterman 1997, se även Schäffner 1999). Hermans (1999:163) definierar norm som:

> A regularity in behaviour, together with the common knowledge of about and the mutual expectations concerning the way in which members of a group or community ought to behave in certain types of situations. The directive force of a norm guides the behaviour of individuals so as to secure the content of the norm.

Toury (1995) föreslår en tredelning av normer: preliminära normer, initiala normer och operationella normer (jfr kapitel 4.3). De *preliminära normerna*, eller urvalsnormerna, utgår från översättningspolicyn inom en viss kultur. De har att göra med vilka texter som översätts inom en viss kultur och social kontext, och huruvida texterna översätts via ett annat språk. De utgår således från urvalet av verk som översätts och vilka språk som är aktuella att översättas från och till. De visar huruvida en kultur är öppen eller sluten beträffande främmande influenser som överförs genom översättningar. De preliminära normerna gäller därmed sociala, kulturella, ekonomiska och politiska principer. Denna avhandling studerar inte denna typ av normer, eftersom mitt syfte är att diskutera de normer som gäller arbetet med översättningen, produktionsprocessen. Dessutom baserar sig det undersökta materialet inte på ett urval av lagar eftersom alla lagar översätts till svenska.

Däremot är de normer Toury kallar *initiala* och *operationella normer* aktuella för min undersökning. De *initiala normerna*, eller strategiska normerna, styr översättarens val att ansluta sig till källtextsystemets eller måltextsystemets normer. De initiala normerna

är knutna till översättningen som process, och kan snarast ses som produktionsnormer (jfr Bartsch 1987 ovan). En källbunden översättning kallas enligt Toury (1995:57) en *adekvat översättning*, medan en målanpassad översättning kallas *acceptabel översättning*. Toury utgår här från det klassiska grundproblemet vid översättning, huruvida texten ska läsas som en översättning eller som ett original, ”att ta texten till läsaren eller läsaren till texten” (Schleiermacher (1813/1992). Tourys definitioner återspeglar hans eget utgångsläge i skönlitterär översättning. En acceptabel översättning kan sålunda skilja sig från originaltexten, beroende på t.ex. översättningens funktion i målkulturen. För Toury är det fråga om översättning mellan kulturer, alltså översättning som innefattar någon from av kulturell-transfer. För att kunna överföras på översättning av autentiska juridiska texter måste definitionen utvidgas något, eftersom den kontextuella ramen är en annan och utgångsläget är att översättningen läses som ett original. Som tidigare nämnts kan dock även lagöversättning beröras av problematiken knuten till kulturell transfer i sådana fall då översättningen sker mellan olika rättssystem och olika rättsliga kulturer. Lagar på flera språk inom ett land och en kultur, liksom i Finland, existerar däremot i samma kulturella kontext och innehar samma funktion. I sådana fall sker ingen kulturell transfer mellan käll- och måltext.

De *operationella normerna* för sin del reglerar verkliga beslut under översättningsprocessen. De påverkar dels textens språkliga utformning (textual-linguistic norms), dels hela texten, matrisnormer (matricial norms). De operationella normerna är produktnormer eftersom de styr den slutliga produktens form (jfr Bartsch 1987). Indirekt inverkar de därmed även på beslutsfattande under översättningsprocessen. De reglerar allt från textens layout till språkliga formuleringar. En del är generella, medan andra är specifika för en genre eller texttyp, såsom författningstexter. Utgående från de operationella normerna som är synliga i översättningen genom de mönster som framträder, kan de initiala normernas fokusering på adekvans eller acceptans rekonstrueras. Matrisnormerna styr valet att respektera källtextens fullständighet i översättningen, bl.a. graden av utelämningar, tillägg och andra förändringar som tillåts vid överföringen. Vid lagöversättning tillåts dock ingen sådan bearbetning av källtexten i översättningen. Däremot kan detta förekomma vid andra former av institutionell översättning då källtextens och måltextens funktion skiljer sig från varandra. En lagtext kan t.ex. i sammandrag återges på ett annat språk i syfte att informera om lagtextens innehåll. Lagöversättningen är då inte ett autentiskt dokument, utan har endast en informativ funktion, vilket tillåter utlämningar och tillägg i förhållande till källtexten.

Chesterman (1997:64 ff.) diskuterar normer ur ett något annat perspektiv och skiljer mellan *expectancy norms* och *professional norms*, vilka snarast omfattar Tourys initiala och operationella normer. *Expectancy norms* avser de förväntningar målspråksläsaren har på översättningen i avseende på grammatisk korrekthet, lämplighet, stilistik, form etc. och är således produktnormer. De professionella normerna styr metoderna och strategierna under översättningsprocessen och är därmed processnormer. De kan vidare delas in i *accountibility norms*, *communication norms* och *relation norms* (Chesterman 1997:68 ff.). Även Toury (1999) har för sin del senare vidareutvecklat diskussionen genom att se normer som förhandlingsbara begreppsmässiga enheter varigenom översättaren inte längre upplevs som en styrd aktör, utan som en aktivt deltagande aktör.

Enligt Toury (1999:16) tjänar studier av översättningsnormer primärt syftet att kunna ge förklarande hypoteser för vad som görs vid och i översättning. Han skiljer mellan två huvudsakliga källor för översättningsnormer: textuella och utomtextuella. De textuella källorna omfattar översatta texter och deras källtexter, andra översatta texter och icke-översatta texter på samma språk. Utomtextuella källor är bl.a. uttalanden av översättare och andra aktörer i översättningsprocessen (granskare, förläggare, normauktoriteter liksom språknämnder etc.) och översättningskritik. Uttalanden om normer, normutsagor (*norm statement*) anser Toury (1995:65, 1999:16) dock endast vara sekundära källor då översättningsnormer rekonstrueras. Normutsagorna är inte normer i sig, utan visar vilken den rådande uppfattningen om normer är hos aktören, gruppen eller institutionen som ingår i arbetet med en översättning. Normutsagorna avspeglar sålunda en medvetenhet hos en individ eller grupp om vilka de existerande normerna är och vilka normer som väger tyngre än andra. Normutsagor avspeglar sålunda individens och institutionens normsyn, vilket kommer att diskuteras mer i kapitel 7 i samband med redovisningen av delstudie 3.

Jag vill ändå i likhet med Pym (1998) framhålla normutsagornas roll *i kombination med* textuella källor för normer. Att endast se normutsagor som ett sekundärmaterial förminskar deras betydelse i skapandet av klarhet i relationen mellan normer i teori och praktik. Normutsagor ger förklaringar till varför de i texten framträdande mönstren är sådana de är. En endast textuellt förankrad normanalys kan inte ge motsvarande information. Pym (1998) har till och med kritiserat den normteori som tillämpats inom deskriptiv översättningsforskning för att vara för textbaserad eftersom det lett till att personerna bakom översättningarna (framför allt översättarna) inte noterats tillräckligt.

Vidare ett perspektiv på normer som är relevant vid studiet av framför allt institutionell översättning ger Bhatia (2004). Visserligen utgår han inte från ett

översättningsperspektiv utan från ett institutionellt genreperspektiv då han diskuterar det han kallar *disciplinary culture* (Bhatia 2004:130). Från ett utomtextuellt perspektiv har den disciplinära kulturen att göra med professionella mål och syften, genrebundna (generic) normer och konventioner och en professionell och organisationsmässig identitet. De normer och konventioner som råder inom kulturen definierar han som icke-explicit formulerade beteendeprinciper som de flesta professionella följer i sitt dagliga arbete som en del av sitt professionella liv. Normer för skrivande och översättning inom institutioner har dock ofta kodifierats, till exempel i form av skrivregler eller handböcker för en viss typ av skrivande eller översättning inom en viss genre, eller blivit explicit formulerade genom t.ex. mallar, typbrev eller etablerade principer om vilken norm som ska efterföljas då flera alternativ ges. Handboken SLAF är ett exempel på en kodifikation över språkliga normer för författningsöversättning från finska till svenska i Finland. I sådana fall då kodifierade normer i form av t.ex. handböcker finns, är det möjligt att studera hur givna normer efterföljs i praktiken. Inom den deskriptiva översättningsforskningen däremot har utgångsläget varit att på basis av de mönster som framträder vid en analys av översättningen rekonstruera vilka normer som styrt översättningsarbetet (jfr Toury 1999:16-17). En orsak till att detta varit utgångsläget inom den deskriptiva översättningsforskningen är att handböcker inte finns för all typ av översättning. Framför allt för skönlitterär översättning finns inte regelrätta handböcker, även om formulerade principer kan förekomma (jfr Lindqvist 2002).

Sammanfattningsvis kan konstateras att gemensamt för normer är att de förutsätter en möjlighet till variation i beteendet och den regelbundenhet som översättningen uppvisar implicerar de bakomliggande normerna (Toury 1999:16). Eftersom variation är möjlig kan normkonflikter uppstå. Konkurrerande normer kan indelas i tre grupper; normer som dominerar översättning inom en viss kontextuell ram för en viss typ av översättning för tillfället (systemets centrala normer), tidigare normer som fortfarande tillämpas och begynnande nya normer (Toury 1995:62-63). Förenklat avspeglar dessa det *trendiga*, *gammalmodiga* och *progressiva* (Toury 1995:63). Överfört på juridisk översättning kan de progressiva normerna (och till viss del de trendiga) exemplifieras av klarspråks- och begriplighetsrekommendationer, de gammalmodiga normerna av den etablerade traditionen för skrivande av juridisk text med bl.a. tunga konstruktioner, långa meningar med en komplicerad satsbyggnad, nominaliseringar och arkaistiska ordval och fraser. Däremot är det svårt att se några trendiga normer för juridisk översättning. De normer som dominerar vid juridisk översättning är snarast en kombination mellan tradition inom den juridiska genren och moderna strävanden efter klara och begripliga lagtexter. Mångfald och variation ska därmed inte ses som en implikation på att det inte existerar

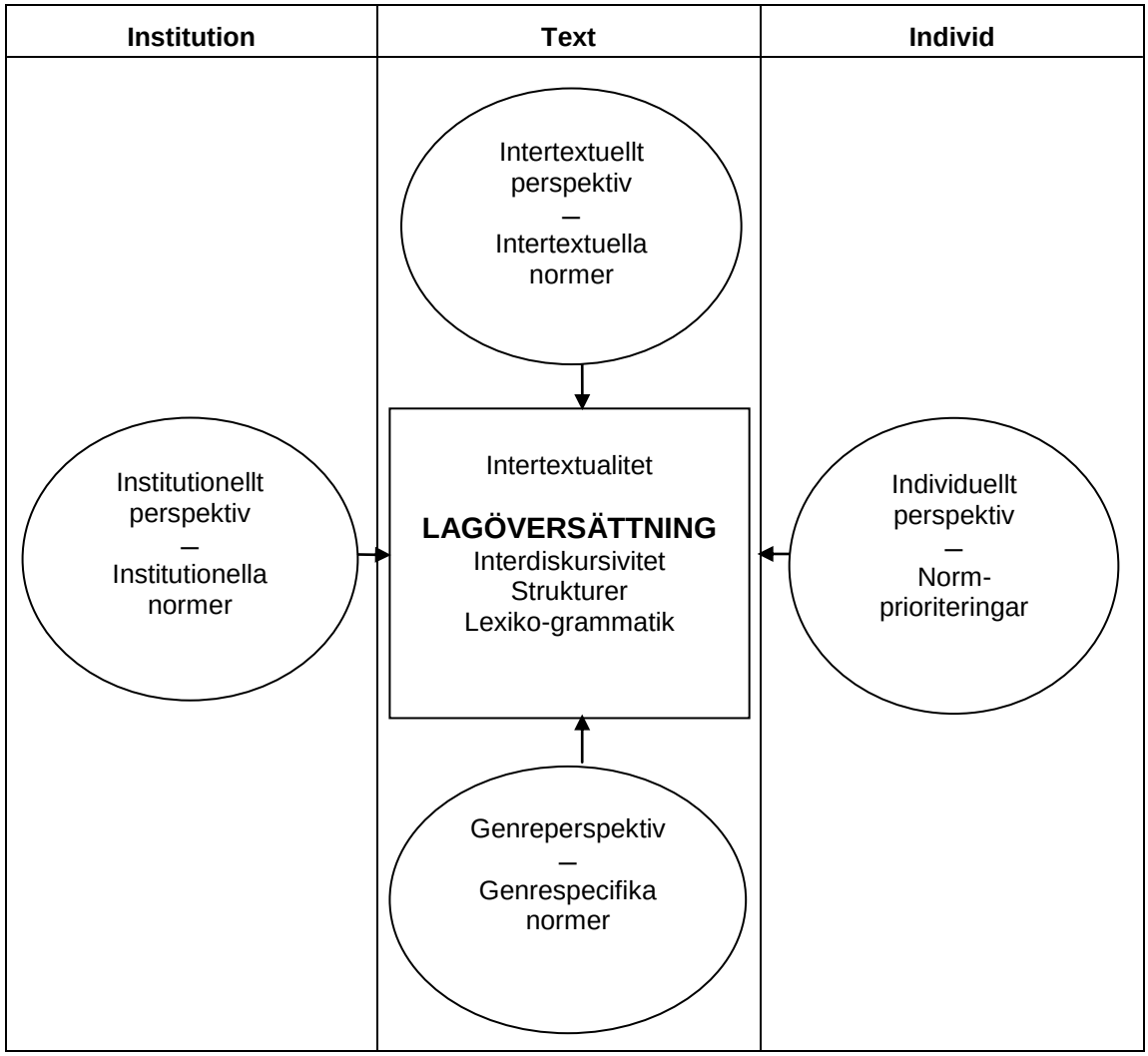
normer, utan tecken på den komplexitet som utmärker textproduktion i allmänhet och översättning i synnerhet (Toury 1995:63).

Som jag nämnt tidigare (kap. 1.3) studerar jag lagöversättning utgående från översättningen, institutionerna och aktörerna. Även i avseende på normer för lagöversättning utgår jag från dessa tre infallsvinklar och dessutom från fyra perspektiv på normer för lagöversättning (se figur 4.4). Utöver att jag stöder mig på de normativa perspektiv som jag diskuterat ovan och lagöversättning som institutionell översättning stöder jag mig även på Bhatia (2004:132) och hans diskussion kring perspektiv på *generic integrity*[31].

Från ett genreperspektiv styrs lagöversättningen av normer specifika för lagtexten som genre. Med genre avser jag ett invant framställningssätt för ett visst syfte i en viss verksamhet (Hellspong 2001:74). Lagtexten kan därför ses som en genre bland juridiska texter eller en genre bland förvaltningstexter. Genrespecifika normer baserar sig på den juridiska traditionen och författningstexten som genre. De motsvarar dels av det Toury kallar ”gammalmodiga” normer, de normer som bygger på traditionen inom genren, dels det Toury kallar ”progressiva” normer (i början av sin existens ”trendiga”), som bygger på det arbete som görs för att modernisera och utveckla författningsspråket. Båda finns långtgående kodifierade i form av regler och rekommendationer i handböcker liksom SLAF (1998, 2004). De ”progressiva” normerna kan konkurrera med de ”gammalmodiga” genrespecifika normerna. Genreperspektivet utgår även från lagtextens interdiskursivitet eller diskursiva ramar, vilka hänger samman med juridiken som fackämne och lagtexten som diskurs, med särskilda textuella drag som skiljer juridiken från andra fackämnen och andra diskurser. Angående interdiskursivitet i lagtexter[32] framhåller Bhatia (2004:55 ff.) förhållandet mellan de olika diskurserna relaterade till rättsfall och lagstiftning, mellan den *verkliga världen* och den *ideala världen*.

[31] Bhatia (2004:123) definierar “generic integrity” som: "a socially constructed constellation of form-function correlations representing a specific professional, academic or institutional communicative construct realizing a specific communicative purpose of the genre in question (...) constructed in the context of the goals of the professional or disciplinary culture it is often associated with". *Generic integrity* definieras utgående från text-interna faktorer (kontextuella, textuella, intertextuella) och text-externa faktorer (diskursiva praktiker, diskursiva processer, disciplinära kulturer).

[32] Interdiskursivitet diskuteras generellt av bl.a. Fairclough (1995) Linell (1998), Englund & Ledin (2003) och utgående från ett juridiskt perspektiv av Bhatia. Bhatia (2004) framhåller att lagtexter har ett starkt drag av interdiskursivitet och intertextualitet och förefaller primärt i sitt resonemang utgå från den engelska rättstraditionen.

Figur 4.4 Perspektiv på normer för lagöversättning.

För att vi ska förstå den argumentation som läggs fram vid t.ex. behandlingen av ett rättsfall, måste vi förstå förhållandet mellan olika former av juridisk diskurs (Bhatia 2004:55). Interdiskursivitet för lagtexter kan även betraktas från de olika diskursiva verkligheter lagtexten används inom då den ratificerats. Lagtextens diskursiva verklighet varierar beroende på om lagtextens används av en jurist vid en rättegång, av en tjänsteman som finner stöd i lagtexten i sitt arbete eller ska summera innehållet för någon annan, eller av en lekman som önskar finna svar på hur han ska göra vid t.ex. arvskifte.

Det andra textbaserade perspektivet på normer för lagöversättningen är ett intertextuellt perspektiv. Det omfattar intertextuella normer för lagöversättning som har att göra med hur översättningen styrs av den direkta textuella kontexten, både tidigare (och kommande) lagtexter inom samma rättsområde och den aktuella lagtextens krav på en inomtextuell ekvivalens (jfr intratextualitet ovan). T.ex. måste ändringar som görs i

redan existerande lag respektera den äldre, omkringliggande texten och översättas så att de nya textfragmenten inte sticker ut i texten, vilket som tidigare diskuterats kan försvåra moderniseringar eller tillämpning av klarspråksrekommendationer.

Från individens perspektiv påverkas lagöversättningen av att de aktörer som deltar i översättningsarbetet med lagtexten, översättare och granskare, arbetar med utgångspunkt i en egen uppfattning om och prioritering av olika normer för lagöversättning. I min undersökning utgår jag från att alla personer, mer eller mindre medvetet, arbetar efter existerande normer. Det individuella perspektivet baserar sig således på de personer som arbetar med översättningen och deras arbete som en social praktik. I Tourys termer belyser det individuella perspektivet översättarnas och granskarnas initiala och operationella normer i skapandet av en översättning.

Som figur 4.4. visar styrs lagöversättning också av institutionella normer. Ett institutionellt perspektiv på normer för lagöversättning ger insikt i de krav och förväntningar som ett medlemskap i institutionen eller gruppen förutsätter och som bör efterföljas för att harmoni ska råda. Till detta perspektiv hör normer, konventioner och konsensus inom institutionen och mellan institutioner som diskuterades ovan. Normkonflikter kan uppstå mellan individen och institutionen eller mellan institutionerna om normprioriteringarna är olika. Det institutionella perspektivet har således liksom det individuella perspektivet att göra med den praktiska tillämpningen av normer men perspektivet hänger även samman med hierarkier och maktförhållanden mellan individer i avseende på vilka normer som följs var och när.

I denna avhandling utgår jag från dessa fyra normperspektiv på lagöversättning som presenterades i figur 4.4. Jag anser alltså att de övergripande normerna för lagöversättning kan sammanfattas i de fyra större grupperna 1) genrespecifika normer, 2) intertextuella normer 3) individuella normprioriteringar och 4) institutionella normer. Då jag analyserar översättningsnormerna för de undersökta lagtexterna kombinerar jag de två grundläggande normkällorna enligt DTS: textuella källor, översättningar och olika versioner av dem (kapitel 5 och 6) och utomtextuella källor, normutsagor av normauktoriteter såsom de framkommer i handböcker, (kapitel 5 och 6) och normutsagor av översättare och granskare (kapitel 7).

4.6.4 Revidering

Brian Mossop sammanfattar i en artikel från 2007 de studier som publicerats på engelska om revidering vid översättning. Jag kommer i detta kapitel att diskutera några av dem, för en mer omfattande diskussion se dock Mossop (2007).

Mossop (2001:169) definierar revidering som: *checking a draft translation for errors and making appropriate amendments*. Mossop ser därmed revideringar dels som kontrolläsningen av en översättning, dels som korrigeringen av fel i översättningen. Kontrolläsning motsvaras nedan i kapitel 5 och 6 av det jag kallar granskning, medan revidering motsvarar korrigeringar i översättningen. I Norstedts Svensk ordbok (1999) definieras verbet revidera som ”förändra till ett modernare och effektivare tillstånd efter grundlig genomgång”. Båda definitionerna omfattar en kvalitativ utvärdering, fel korrigeras och att något görs modernare och effektivare kan väl i dag likställas med att det görs bättre. Mossop (2001:99) listar fyra punkter som personer fokuserar då de granskar och reviderar en översättning: 1) överföringen (förhållandet mellan källtext och måltext, 2) innehållet (både logik och faktainnehåll), 3) språket (utgående från målspråkets pragmatiska och stilistiska aspekter, kohesion, språklig utformning) och 4) format (layout och typografi). Mossop skiljer på revidering gjord av översättaren själv, vilket han kallar självrevidering (eng. *self-revision*) och revidering gjord av någon annan än översättaren.

Inom översättningsforskning är det framför allt Mossop (2000), Krings (1986, 2001), Englund Dimitrova (2005) och forskare inom det fransk-engelska GREVIS projektet (*Groupe de recherche en révision humaine)* samt Künzli (2004, 2007b) som problematiserat revideringar i översättningsprocessen. Även jag har diskuterat revidering vid översättning tidigare (Nordman 2002, 2003, 2004a, 2004b). Revideringar har även tangerats i diskussioner kring normer och de sanktioner som följer om de rådande eller förväntade normerna inte följs av översättaren (Toury 1995, Hermans 1999, Chesterman 1997). Under senare tid har det allmänna intresset för revideringar ökat, vilket säkert kan kopplas samman med det ökade intresset att studera både översättningsprocesser och översättning inom institutionella ramar.

Revidering är en väletablerad del av översättningsprocessen. Både inom den privata översättningsmarknaden, inom internationella organisationer och vid statliga och kommunala institutioner hör revideringen av översättningar till praxis och är en del av bearbetningen av översättningen. Huruvida revideringen görs endast av översättaren själv (självrevidering) eller (också) av andra aktörer varierar. Forskning har dock visat

att utvärderingen av revideringen inom professionell översättning ofta görs av någon annan än översättaren själv, i många fall av en annan översättare (Krings 2001, Mossop 2001). Hur revideringsarbetet organiseras varierar. Faktum är dock att för professionella översättare är revideringen av deras texter en del av översättningsarbetet. Däremot är det mindre vanligt att en person som granskar översättningar inte själva översätter, utan har granskning som sin primära arbetsuppgift, vilket är situationen för lagöversättning i Finland. Vid översättning vid t.ex. Europeiska kommissionen har granskningen av översättningar inom den egna institutionen gjorts av översättare (muntliga kommunikation med översättare vid EU-kommissionen september 2006), men i och med den nya CEN standarden 15038:2006 bör granskningen och revideringen av översättningar inom EU göras av en annan part än översättarna själva. Genom standarden framhålls granskarnas roll och betydelse i översättningsprocesser.

Krings (2001) diskuterar ur ett kognitivt processperspektiv post-revideringar (revideringar gjorda efter att översättningen skrivits ner) av maskinöversättningar. Krings konstaterar bland annat att revideringen av texter av medelkvalitet kräver mer kognitivt arbete än texter av låg kvalitet, vilket hade varit att vänta. Han förklarar detta med nödvändigheten att vid revideringen hela tiden jämföra källtext med måltext för att man ska kunna avgöra om ett aktuellt textavsnitt i måltexten kan accepteras eller inte. Även studier som gjorts ur ett kognitivt processperspektiv beaktar revideringar, men då utgående från att revideringen är ett sätt för översättaren att lösa och bearbeta översättningsproblem (Englund Dimitrova 2005, Künzli 2004, 2007b, Tirkkonen-Condit 1990, 1997). Englund Dimitrovas (2005) studie visar att revideringar förekommer både under själva skrivfasen och under post-skrivfasen. Revideringar har därmed en viktig funktion i utformningen av måltexten (Englund Dimitrova 2005:143). En annan studie om revideringar är Koskinen (2008), som analyserar revideringar som en del av den omfattande översättningsprocessen av texter inom EU.

Englund Dimitrova (2005:106) ger en betydligt bredare definition av revidering än Mossop. Hon definierar revidering som de ändringar översättaren gör under skrivfasen och post-skrivfasen i sin översättning. Medan Mossop utgår från fel i texten, förutsätter alltså Englund Dimitrova inte att ändringar endast är korrigeringar av fel i översättningen. Revideringarna kan till exempel vara av strukturell natur, t.ex. så att *Styrkan och sanningen bakom hans ord är slående* ändras till *Hans ord äger slående styrka och sanning* (2005:114). Revideringar kan alltså korrigera fel, men de kan också vara förbättringar enligt den som gör revideringen. Englund Dimitrovas studie behandlar översättningsprocessen utgående från översättaren och det är översättarnas egna revideringar som studeras. Studien baserar sig på översättningar gjorda av

professionella översättare, översättningsstudenter och språkstudenter. Englund Dimitrova studerar därmed inte endast post-revideringar (dvs. den fas som följer på själva skrivfasen), såsom Krings, utan även revideringar under själva skrivfasen.

Eftersom texten granskas för att både finna problem av olika slag och lösa dem genom korrigeringar (Englund Dimitrova 2005:5) omfattar revideringsprocesser utvärderingen av en text eller översättning. En revidering beror t.ex. på vilken normhierarki granskaren arbetar efter: alla revideringar är inte korrigeringar av översättningsfel eller bidrar med stilistiska eller funktionella förbättringar (Künzli 2007b). Chesterman (2005, 2006) anser revideringar vara responser på översättningen och konstaterar att responser är likställt det läsaren gör som en följd av den reaktion översättningen väcker hos honom eller henne. Reaktioner sker på det kognitiva planet, medan responser sker på det textuella och sociologiska planet. Responser är därmed det en person gör som en följd en reaktion. (Chesterman 2006: jfr även kapitel 4.3) och revideringar är en form av respons. Om översättningen inte väcker någon reaktion hos läsaren om att översättningen borde ändras i något avseende, kan man utgå från att inga revideringar heller görs.

Som diskuterades i det inledande kapitlet till denna avhandling är ett tydligt särskiljande drag mellan tidigare studier och denna undersökning att jag utgår från revideringsprocessen såsom den ter sig i praktiken, i den verkliga översättningsprocessen. Tidigare studier har utgått från en experimentell grund. Forskaren har valt de texter som testpersonerna ska översätta och de testpersoner som deltagit i undersökningen. I studierna har testpersonerna fått information om vad de ska göra och om studien de ingår i. I mitt fall har personerna vid tidpunkten för översättningen och granskningen inte varit medvetna om att deras översättningar kommer att studeras inom ett forskningsprojekt. Översättningarna (och deras reviderade versioner) som jag studerat existerade redan vid tidpunkten för insamlingen av materialet.

I min analys av revideringar utgår jag från att granskare inte alltid behöver anse sina korrigeringar vara absolut nödvändiga i den betydelsen att utelämnande av korrigeringar skulle leda till fel eller sanktioner. I stället spelar även individens uppfattning om vilka normer som väger tyngre än andra en roll, liksom vilka individens personliga preferenser är, då det kommer till vad som ändras, eller inte ändras, i en översättning då den granskas.

5 Revideringar ur ett produktperspektiv

5.1 Inledning

Under översättningsprocessen gör granskarna vid de tre nämnda institutionerna revideringar i översättningarna. Som framgick i kapitel 4.6.4 har revidering inom översättningsforskningen dels diskuterats i samband med metoder för kvalitetskontroll av översättningar (Brunette, Gagnon & Hine 2005, Mossop 2001), dels som en del av arbetsprocessen då en översättning skapas (Englund Dimitrova 2005, Künzli 2004, 2007b, Mossop 2001). Den här undersökningen utgår från motsvarande perspektiv men bidrar också med ett tredje perspektiv på revidering, nämligen flerstegsrevidering som en del av institutionella översättningsprocesser där granskningen görs av andra personer än översättaren själv. Flerstegsrevidering innebär, som diskuterades i kapitel 4.6.4, att samma textfragment granskas, och ibland även revideras, av olika personer/institutioner under olika steg i översättningsprocessen. Dessutom belyser undersökningen revidering som ett karaktäristiskt drag för lagöversättning.

I detta kapitel redogör jag för delstudie 1 i vilken jag analyserat grammatisk kategoritillhörighet och relation till normer för revideringar som görs i de olika versionerna av översättningarna. Vidare har jag gjort en kartläggning av revideringarnas antal i de undersökta lagtexterna. Delstudien har som mål att enligt den deskriptiva översättningsforskningens principer beskriva, diskutera och förklara revideringarna och att utgående från givna rekommendationer för lagöversättning till svenska rekonstruera dominerande normer för lagöversättningen och –granskningen på basis av de revideringar som görs i det studerade materialet. I det senare utgår jag delvis från modeller presenterade av Toury (1995) och Hermans (1999) m.fl.. Delstudien är kvalitativ, och de kvantifierbara data som utgör grunden för studien analyseras kvalitativt. Studien är explorativ och utgår från en induktiv ansats, vilket innebär att observationer leder till generaliseringar (jfr t.ex. Wiedersheim-Paul & Eriksson, 2006) i den utsträckning det är möjligt. Eftersom motsvarande studier inte gjorts tidigare, vare sig vad gäller lagöversättningsprocessen i Finland eller motsvarande institutionella översättningsprocess annanstans, finns inte tidigare forskningsresultat som jag kunde anknyta till eller utgå från för att formulera regelrätta hypoteser om översättningsprocessen för svenska lagtexter i Finland. I stället utgår jag i delstudien från tre explorativa frågeställningar som studien har som syfte att besvara. Dessa frågeställningar är:

1. Hur många revideringar görs under översättningsprocessen?
2. Vilka typer av revideringar görs under översättningsprocessen?
3. Vilka normer följer revideringarna?

5.2 Revideringar som en del av översättningsprocessen

Jag definierar revideringar som *de korrigeringar och ändringar som en granskare gör i en översättning då han eller hon granskar översättningen*. I detta följer jag delvis Mossops (2001: 169) definition av revidering[33] (se kapitel 4.6.4) med den skillnaden att jag i motsats till honom inte anser att granskningen av lagöversättningar primärt har som syfte att upptäcka direkta fel, utan görs för att garantera översättningens kvalitet som självständig text. Revideringar kan sålunda göras som en följd av olika prioriteringar hos granskare i avseende på t.ex. val av stilmarkörer, juridisk tradition, klarspråksrekommendationer, men kan naturligtvis även korrigera direkta fel och garantera en korrekt motsvarighet med den finska texten. Jag följer i detta Englund Dimitrovas (2005:106) vidare definition på revidering som omfattar alla de ändringar översättaren gör (se kapitel 4.6.4).

Revideringar resulterar alltid i någon form av ändring i en text eller översättning. Sådana ändringar i en översättning implicerar vilka strategier översättare och granskare tillämpat[34] och vilka normer de valt att följa. På engelska används termen *shift* för olikheter mellan käll- och måltext och definieras av Shuttleworth & Cowie (1997:153) som:

> [...] such as a move from an abstract to a concrete form of expression, or a tendency, for example, towards archaism, explicitation, intensification in TT. Such phenomena variously result from the translator's personal stylistic preferences or from the translational policy or norms which are being adhered to [...]

[33] "the process of checking a draft translation for errors and making appropriate amendments, [e.g.] rewording [the] text either to correct or improve it" (Mossop 2001:169).

[34] Chesterman (1997:92) följer Gile (1992, 1995) då han delar in strategier i strategier för förståelse (*comprehension strategies*) och strategier för produktionen av översättningar (*production strategies*). Enligt Chesterman är produktionsstrategier resultatet av strategier för förståelse. Chesterman definierar produktionsstrategier enligt följande: "Production strategies are in fact the result of various comprehension strategies: they have to do with how the translator manipulates the linguistic material in order to produce an appropriate target text." (Chesterman 1997:92).

Motsvarande definition täcker åtminstone en del av det som sker i en översättning vid revidering. För starkt formbunden översättning, liksom autentisk juridisk översättning, placeras rådande översättningspolicy och rådande normer visserligen före personliga stilistiska preferenser. En ändring från abstrakt till konkret som Shutteleworth & Cowie (1997:153) nämner kan i de studerade lagtexterna t.ex. omfatta ändringen från passiv till aktiv form, medan arkaismer och förtydliganden är drag som beskrivits som utmärkande för lagspråket – dock inte i avseende på förhållandet till källtexten, utan i förhållande till annan sakprosa och andra facktexter, framför allt i förhållande till det svenska lagspråket i Sverige.

En skillnad i förhållande till *shifts* är att revideringar i stor utsträckning görs av andra personer än översättaren själv, i mitt material av granskare. Som konstaterades i kapitel 4.6.4 är revideringar följden av granskarnas reaktioner på översättningens kvalitet. Hur stark reaktionen ska vara för att den leder till en revidering varierar högst antagligen i viss utsträckning mellan granskare. Även för lagtexter med tydliga formella riktlinjerna för hur en lagöversättning ska se ut, kan vi utgå från att också granskarens subjektiva uppfattning och toleransnivå inverkar på när, hur och varför han eller hon gör en revidering. Det är därmed osannolikt att granskarna inom den undersökta översättningsprocessen alltid har samma uppfattning om hur stark en reaktion ska vara för att leda till en revidering. Skillnader i toleransnivå kan sålunda innebära att någonting i översättningen visserligen väcker reaktioner hos flera granskare, men att endast en granskare anser att en revidering är nödvändig.

I kapitel 4.6.3 beskrevs normer som generella värderingar delade av en gemenskap om vad som är rätt eller fel. Normer fungerar även som kriterium vid bedömningen av en produkt, huruvida den uppfyller förväntningarna (jfr Chestermans (1997) *expectancy norms*) eller inte (Englund Dimitrova 2005:149). Som konstaterades förutsätter normer valmöjligheter. En revidering är därför resultatet av ett val mellan (åtminstone) två alternativ (Englund Dimitrova 2005:149). De revideringar som görs implicerar därmed vilka normer som följts och vilka normer som prioriteras, både inom hela den process vi kallar ”lagöversättning” och av enskilda institutioner och individer. Tidigare konstaterades också att normer kan vara svagare eller starkare, och att de kan placeras i hierarkiska förhållanden till varandra. Dessa hierarkiska förhållanden kan dels framgå explicit av normutsagor av normauktoriteter, liksom språknämnder, språkvårdsorgan eller ämnesspecifika organ, dels implicit genom socialiseringen in i gruppgemenskapen och slutligen kan individen skapa egna normhierarkier utgående från vilka normer som följs i arbetet. Exempelvis kan gruppen eller individen prioritera en mycket formbunden översättning framför en friare och begripligare översättning.

För att anknyta till de normperspektiv på lagöversättning som diskuterades i kapitel 4.6.3 närmar sig denna delstudie normer utifrån ett genreperspektiv och ett intertextualitetsperspektiv på basis av vad som görs i texten genom revideringar.

5.3 Metodbeskrivning

Materialet för delstudie 1 utgörs av undersökningens textmaterial som presenterades i kapitel 1.2.1 och omfattar upp till fyra versioner av åtta lagpropositioner.

För att analysera de revideringar som gjorts i översättningarna har jag skapat en analysmodell som består av två delar. Den första delen består av ett kategoriseringssystem med en allmängrammatisk (i enlighet med Svenska Akademiens grammatik, 1999) och textuell förankring (jfr Englund Dimitrova 2005) med utgångspunkt i olika nivåer i texten (jfr Björkvall 2000): *revideringar på textnivå*, *revideringar på syntaktisk nivå*, *revideringar på lexikal nivå*, *revideringar på morfologisk nivå* och *revideringar på innehållslig nivå* (se tabell 5.1). Kategorierna får även stöd av handboken SLAF (1998, 2004).

Tabell 5.1 Kategorier för revideringsanalysen.

Kategori	**Underkategorier**	**Exempel**
1) Revideringar på textnivå	Textstruktur, ingress, skrivtekniskt, typografi	Layout, ingressuppställning, rubriksättning
2) Revideringar på syntaktisk nivå	Nominaliseringar, ordföljd, lexikonupprepning, satskonnektion, syftning, modala hjälpverb, passivkonstruktioner, tillägg och strykningar av icke-innehållslig karaktär	Från: Kontrolleras Till: vara föremål för observation
3) Revideringar på lexikal nivå	Termer, specialord, allmänord	Från: avföra Till: utplåna
4) Revideringar på morfologisk nivå	Species, numerus, tempus, genus	Från: den behöriga myndigheten Till: behörig myndighet
5) Revideringar på innehållslig nivå	Strykningar och tillägg som påverkar textens innehåll/innebörd	Från: kontroll eller tillsyn Till: kontroll

Textnivå: Kategorin textnivå avser primärt det som kan betecknas textens *makrostruktur* i avseende på textens övergripande form och disposition (se bl.a. Gläser 1990:45), och gäller då lagtextens uppbyggnad i rubriker, ingresser, paragrafer, moment och stycken liksom även textens layout. Dessutom för jag till kategorin rent skrivtekniska revideringar och revideringar av typografi. Med skrivtekniska revideringar avser jag bl.a. interpunktion, avstavning och olika textstrukturmarkörer. Begreppet textnivå diskuteras närmare i kapitel 5.4.1.

Syntaktisk nivå: Vid kategoriseringen av revideringar på syntaktisk nivå stöder jag mig på Svenska Akademiens grammatik (härefter SAG, 1999). Jag utgår från syntaktiska drag som är utmärkande för lagtext och myndighetstext (Nordman 1984, Landqvist 2000, Bhatia 2004) och som förekommer i de undersökta lagtexterna. I analysen av syntaktiska revideringar anknyter jag, liksom för övriga kategorier, även till rekommendationerna i SLAF (1998). Revideringar på syntaktisk nivå omfattar revideringar av ordföljd, satskonnektion, nominaliseringar, substantiveringar, lexikonupprepning, syftning, passivkonstruktioner, modala hjälpverb samt tillägg och strykningar av icke-innehållslig karaktär (se närmare nedan), framför allt referensbindning genom upprepning. (Kapitel 5.4.2.). Jag tar upp modala hjälpverb som revideringar på syntaktisk nivå eftersom jag stöder min kategorisering på SAG, som diskuterar modala hjälpverb i samband med satsen (SAG 1999:282 § 32).

Lexikal nivå: Revideringar på lexikal nivå har grupperats utgående från lagtexter som en del av den juridiska genren i *termer*, *juridiska specialord* och *allmänord*. Revideringarna omfattar ändringen av ett ord till ett annat. Ett undantag från detta är flerordsprepositioner (*i enlighet med*) som ersätter ettordsprepositioner (*enligt*) eller tvärtom. Med stöd av att SAG definierar prepositionsfraser som flerordsprepositioner analyserar jag dessa revideringar som lexikala revideringar. (Kapitel 5.4.3.)

Morfologisk nivå: De morfologiska revideringarna berör substantiv, verb och adjektiv, inklusive bestämningar till dem. Revideringar av dessa slag är till exempel tillägg eller strykningar av bestämningar till substantiv, tempus, numerus och species. (Kapitel 5.4.4.)

Innehållslig nivå: De innehållsliga revideringarna berör endast tillägg och strykningar som påverkar textens sakinnehåll. Som Englund Dimitrova skriver (2005:114) kan naturligtvis även syntaktiska och lexikala revideringar anses påverka textens innehåll från ett satssemantiskt eller lexiko-semantiskt perspektiv. Men eftersom jag i denna

undersökning inte gör någon semantisk analys avgränsas den innehållsliga kategorin till strykningar och tillägg av sakinnehåll. (Kapitel 5.4.5.)

Varje kategori omfattar även en indelning i handlingarna *ändringar*, *strykningar* och *tillägg*. Handlingarna bygger i förenklad form på typer av sådana ändringar som flera framför allt kontrastiva studier inom översättningsforskningen visat att sker vid översättning från ett språk till ett annat (bl.a. Vinay & Darbelnet 1958/1995, Nida 1964, Catford 1965, Chesterman i fråga om översättares strategier 1997).

Vid analysen av revideringar har de olika nivåerna i texten behandlats avgränsade från varandra som separata kategorier. Detta innebär att då en lexikal revidering görs i en sats samtidigt som en syntaktisk revidering görs i samma sats (t.ex. ordföljd) har detta analyserats som två revideringar, en syntaktisk (ordföljd) och en lexikal (ordförändring). Se t.ex. exempel 5.16 nedan, där den lexikala revideringen *av i överensstämmelse med* > *i enlighet med* ingår i en syntaktisk revidering av ordföljd. Detta har jag analyserat som två revideringar, en lexikal och en syntaktisk.

Det valda kategoriseringssystemet har många likheter med Englund Dimitrovas (2005) revideringsstudie av professionella och icke-professionella översättare vid översättning från ryska till svenska. Ramarna och kriterierna för kategoriseringssystemet skiljer sig dock i en del avseenden från Englund Dimitrovas, eftersom de anpassats efter denna studies specifika material och syften[35]. Jag stöder mig även på Chestermans (1997) definitioner av syntaktiska och semantiska strategier vid indelningen av syntaktiska och lexikala revideringar.

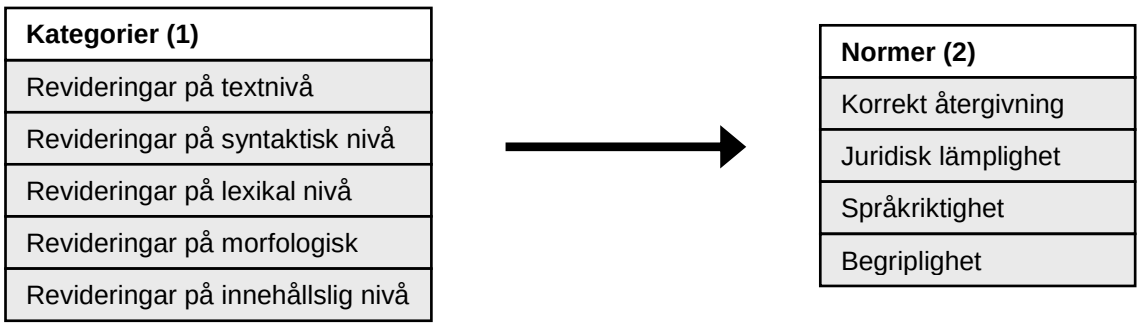
Valet av allmängrammatiska kategorier motiveras av att rekommendationer i handböcker för författningsskrivande och författningsöversättning utgår från allmängrammatiken. Framför allt rekommendationerna i SLAF (1998, 2004) kan föras till de fyra kategorierna textnivå, syntax, lexikon och morfologi. Eftersom handboken är en stark norm för den svenska lagöversättningen i Finland är det viktigt att analysen av revideringar beaktar den. Vid val av kategorin *innehåll* utgår jag från översättningsprocessens parallellitet med den finska beredningsprocessen (se närmare kapitel 2). Som nämnts tidigare innebär detta att källtexten inte är stabil under översättningsprocessen utan ändras och justeras parallellt med översättningen, vilket återspeglas i den svenska översättningen. De ändringar, strykningar och tillägg som görs

[35] Till morfologiska revideringar för jag till exempel inte revideringar av verbformer från passiv till aktiv och vice versa, vilket Englund Dimitrova (2005:114) gör, utan jag analyserar sådana revideringar som syntaktiska revideringar.

i den finska texten måste även föras in i den svenska översättningen. Alla kategorier kan även kopplas till översättningsteorins syn på olikheter (eng. *shifts*) mellan källtext och måltext som diskuterades tidigare, vilket här utvidgats till att gälla relationen mellan olika versioner av måltexten.

Då den första delen i analysmodellen ger en deskriptiv bild av vad som görs genom revidering, ger den andra delen genom de normer den ställer upp förklaringar och orsaker till varför revideringarna gjorts. I den andra delen i analysmodellen relateras revideringarna till normer för lagöversättning-

Sammanlagt har fyra generella normer ställts upp: *Korrekt återgivning*, *juridisk lämplighet, språkriktighet* och *begriplighet*. Analysmodellen utgörs därmed av två steg: 1) en allmängrammatisk och textuellt förankrad kategorisering och 2) en kategorisering av revideringarnas relation till generella normer för lagöversättning (se figur 5.1). Normerna i modellen motsvarar det genreperspektiv och intertextualitetsperspektiv på normer för lagöversättning som diskuterades i kapitel 4.6.3 (se figur 4.4) och utgår från översättningen som text. Normerna i modellen motsvaras av Tourys (1995) operationella normer. Figur 5.1 illustrerar dels de två delarna i analysmodellen, dels arbetsskedena vid analysen: först analyseras revideringarna enligt kategori (1), därefter relateras de till normer (2). Pilen i figur 5.1 ska läsas som det arbetsskede då revideringarna klassificerade enligt kategoritillhörighet ställs i relation till normerna i modellen.

Figur 5.1 Analysmodell för den textbaserade revideringsanalysen.

Normerna i modellen utgår både från givna normer och rekommendationer för lagöversättning till svenska i Finland enligt handboken SLAF (1998), och från lagtexten som en del av den juridiska genren. Dessa har sammanförts till fyra generella, övergripande normer i analysen. Begreppet ”generella normer” ska inte förväxlas med det Toury kallar ”general textual-linguistic norms” som avser allmänna normer för all

typ av översättning. Här är de generella normerna klart anpassade efter den juridiska facktexten och dess särdrag. Det bör vidare framhållas att dessa fyra generella normer var för sig rymmer flera mer specifika, avgränsade, normer. Till exempel så att den generella normen *juridisk lämplighet* omfattar specifika normer som stöder sig på tradition och genre (jfr Landqvist 2000). I fortsättningen i denna avhandling kallar jag för enkelhetens skull dock dessa generella normer endast normer och diskuterar revideringar utgående från deras relation till dessa normer.

De fyra generella normerna som ingår i analysmodellen definieras enligt följande:

Korrekt återgivning: Med korrekt återgivning avses översättningens förhållande till den finska förlagan, både i fråga om översättning av källtextens innehåll och i fråga om val av ord och uttryck. Korrekt återgivning omfattar även revideringar som görs som en följd av att den finska förlagan ändras under beredningsprocessen, för att göra språkversionerna innehållsligt ekvivalenta. Normen *korrekt återgivning* har därmed att göra med översättningsfel och källtexten som en icke-stabil text under översättningsprocessens gång. Därtill kan den korrekta återgivningen gälla valet att följa en mycket formellt källtextorienterad strategi i avseende på t.ex. återgivelse av källtextens ordföljd, liksom då ”som föreskrivs eller anges” ändras till ”som anges eller föreskrivs”. Detta analyserar jag som en revidering som följer normen *korrekt återgivning*, trots att det första alternativet inte är språkligt felaktigt eller ger texten ett annat innehåll än källtexten. Korrekt återgivning generellt gäller förvisso all översättning, men här avses en sådan korrekt återgivning som krävs för att lagtexten ska fungera som en autentisk juridisk text och sålunda hänför sig normen *korrekt återgivning* här till de genrespecifika normerna.

Juridisk lämplighet: Normen *juridisk lämplighet* är starkt bunden till den juridiska ekvivalensen (se kapitel 4.6.2) och översättningens mål att uppfylla en juridiskt ekvivalent text. Normen utgår från lagtexten som en del av den juridiska genren och lagtexten som en autentisk juridisk text. Den juridiska lämpligheten omfattar lagtexten som texttyp och särskilda kriterier i relation till den, såsom kriterier för lagtextens formaliserade layout och textdisposition, lexikon (terminologi, etablerade ord och uttryck), hänvisningsteknik, stilistiska hänsyn, genrespecifika skrivregler och kravet på inom- och mellantextuell ekvivalens. Till den juridiska lämpligheten förs även den juridiska traditionen i fråga om standardiserade formuleringar och uttryckssätt. En del av de rekommendationer som ges i handboken SLAF omfattas av normen *juridisk lämplighet*, såsom reglerna för ingressernas utformning och specialord och termer.

Normen *juridisk lämplighet* hänför sig både till de genrespecifika normerna och de intertextuella normerna för lagöversättning.

Språkriktighet: Normen *språkriktighet* hänger samman med revideringarnas allmänna relation till språkriktighet och skrivregler, men framför allt till rekommendationer om språkriktighet och skrivregler som ingår i handboken SLAF. Liksom normen *korrekt återgivning* gäller många språkriktighetsnormer textproduktion eller översättning i allmänhet. Här hänför sig normen dock primärt till genrespecifika normer på översättning, dock i något utvidgad bemärkelse.

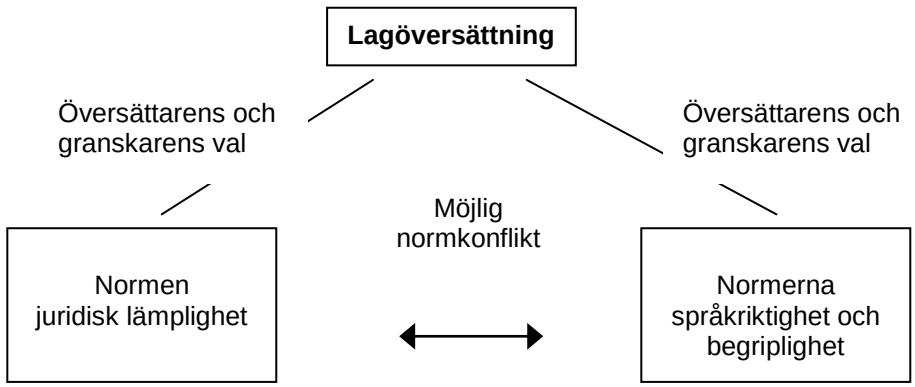
Begriplighet: Normen *begriplighet* avser förhållandet till begriplighet (klarspråk) med (möjligt) beaktande av den tänkta mottagaren. Normen utgår från de rekommendationer som ges i SLAF och andra handböcker för författningstexter på svenska, om att den som en lag vänder sig till ska förstå vad som sägs i lagen. Enligt rekommendationen behöver t.ex. ingen tyngd ges åt språket i form av ett arkaistiskt språkbruk och komplicerade ord och formuleringar, vilket påverkar begripligheten negativt. Även revideringar med relation till normen *språkriktighet* kan naturligtvis anses öka begripligheten av en text. Här reserveras dock normen *begriplighet* för sådana revideringar som explicit kan kopplas till forskningsresultat om vad som visat påverka begriplighet i texter (t.ex. Gunnarsson 1981, Björkvall 2001) och rekommendationer som explicit ges med en motivering om ökad begriplighet och/eller läsbarhet. Normen *begriplighet* hänför sig här till genrespecifika normer, även om det liksom andra av de normer som ingår i modellen naturligtvis även gäller annan form av textproduktion och översättning. Eftersom det dock är lagöversättningar som jag studerar här, är det begriplighet för lagtexter som är utgångsläget vid analysen.

Då inga förklaringar utgående från dessa normkategorier kan iakttas analyserar jag revideringen som en följd av en *personlig preferens*. Naturligtvis kan även valet mellan att följa en norm framför en annan anses vara en personlig preferens. Här avser jag med personlig preferens dock endast sådana fall då ett val görs mellan två mer eller mindre likvärdiga alternativ och ingen förklaring annan än en personlig preferens hos granskaren kan ges till valet.

Alla de i analysmodellen givna normerna existerar inom den normativa gradskala som beskrevs i kapitel 4.6.3 (Jfr även Toury 1995:5), en del revideringar ligger närmare regellika normer för beteendet, medan andra är betydligt svagare och ligger närmare konventioner. Till exempel normen *juridisk lämplighet* omfattar sådant som inte ger möjlighet till alternativa lösningar, såsom hänvisningsteknik och termer. I mitten av

gradskalan ges däremot möjlighet till alternativa lösningar. Översättaren och granskaren kan t.ex. välja nominaliseringar framför verbhandlingar, välja att skriva passiv i stället för aktiv, maskulint pronomen i stället för könsneutralt skrivande eller favorisera nakna substantiv framför bestämd form. Om han eller hon gör det så följs den juridiska traditionen (och traditionen för kanslispråk överhuvud) och därmed normen för *juridisk lämplighet*. Samtidigt bryter han eller hon dock mot normen *språkriktighet* och ofta även normen *begriplighet*. Slutligen ger den juridiska traditionen även upphov till de svagaste normerna, de närmast konventionslika normerna som inte direkt kan ställs i förhållande till normen *språkriktighet*. De konventionslika normerna omfattar sådant som en meningsstruktur med mycket långa meningar, komplicerad satsstruktur med bisatsinledda meningar med många underordnade bisatser. Det här är utmärkande för genren författningstext. Alternativa lösningar finns, men innebär en relativt fri översättning från den finska textens struktur. Ändringar i större skala av dessa aspekter i översättningarna skulle kräva nya generella principer för hur författningstext ska skrivas, och därmed även översättas.

Den valmöjlighet till alternativa lösningar som normer ger kan leda till normkonflikter. Framför allt torde valet mellan normen *juridisk lämplighet* och normen *språkriktighet* med vikt vid klarpsråk kunna vara konkurrerande och leda till potentiella konflikter (se figur 5.2).

Figur 5.2 Förhållandet mellan normen juridisk lämplighet och normen språkriktighet ur ett konkurrerande perspektiv.

De normer som jag ställt upp i analysmodellen har vissa likheter med de kriterier som använts inom det engelsk-franska GREVIS-projektet som nämndes i kapitel 4.6.4 (Brunette, Gagnon & Hine 2005). Inom projektet har revideringar studerats i översättningar tillhörande olika genrer och olika texttyper. Kriterierna som användes inom projektet var *accuracy*, *readability*, *appropriatness* och *linguistic coding*. Till

appropriatness för GREVIS-projektet revideringar som gäller översättningens anpassning efter textens funktion och texttyp, vilket motsvarar *juridisk lämplighet* i denna studie. Kriteriet *accuracy* definieras inom projektet som ”compliance with all the items in the brief the translator received concerning the translation to produce”. Detta är inte direkt överförbart på lagtexterna i denna studie, men motsvaras i stort av normerna *korrekt återgivning* och *juridisk lämplighet*. *Readability* däremot omfattar *begriplighet* medan *lingusitic coding* står närmast *språkriktighet*. Enligt tidigare studier är dessa kriterier uttömmande vid analysen av revideringar (Brunette 1997).

Det bör påpekas att de två analysskeden som ingår i modellen innehar något olika status. Revideringarna är faktiska och dokumenterade i de olika textversionerna och bygger på väletablerade och fastslagna grammatiska och textuella kategorier, medan analysen av normer i större utsträckning bygger på tolkning. Tolkningen baserar sig visserligen på den kunskap tidigare forskning gett om utmärkande drag för juridisk svenska/ juridiska texter och på de givna, fastslagna normer som finns formulerade i handböcker för svensk lagtext både i Finland och i Sverige, bl.a. SLAF. För det analyserade materialet har handboken SLAF vägt mycket tungt, eftersom den hör till de hjälpmedel som både granskare och översättare använder i sitt dagliga arbete och som således är gemensamt för alla personer och institutioner i översättningsprocessen. Genom min egen erfarenhet som översättare vid en av institutionerna och genom den information jag fått vid diskussioner med granskare och översättare vid de olika institutionerna, framgår tydligt att SLAF är ett explicit, medvetet hjälpmedel för dem som arbetar med lagtexterna. Vidare har som sagt flera av framför allt granskarna varit med och utarbetat rekommendationerna i SLAF. Jag kan därför i analysen av revideringarnas normtillhörighet utgå från att granskarna är medvetna om rekommendationerna i SLAF och ofta även konsulterar handboken och andra handböcker av samma slag.

Eftersom en normanalys dock alltid bygger på en större grad av tolkning från forskarens sida än en grammatisk analys, har det naturligtvis inte alltid varit alldeles entydigt vilken norm en revidering följrer. I en del fall följer därför också gjorda revideringar till fler än en norm. Sådana fall är då det utgående från endast texten som källa är omöjligt att klart avgränsa huruvida revideringen gjorts för att följa norm a eller norm b. Sådana svårigheter har bland annat funnits mellan normerna *språkriktighet* och *begriplighet*, eftersom dessa i flera avseenden ligger mycket nära varandra. Jag har därför varit försiktig vid klassificeringen av revideringar med relation till normen *begriplighet*. Antalet normer med en dubbel normkategorisering är dock få. För att minimera deras

antal, har jag strävat efter att entydigt och troget följa de ramar som jag ställt upp för de olika normrelationerna.

Jag vill slutligen framhålla vikten av att jag vid min klassificering av revideringar till fler än en norm endast har utgått från översättningen som text. Om jag hade diskuterat de enskilda revideringarna med de granskare som gjort dem är det möjligt (dock inte säkert) att de själva hade haft uppfattningen att de i revideringen följt endast en norm och inte flera.

Varje version av lagöversättningarna har beaktats som en egen textversion vid analysen av revidering och därmed ingår upp till fyra versioner av varje propositionstext. Revideringarna har i denna undersökning analyserats utgående från den svenska måltexten och studeras i första hand som revideringar i en *svensk* text, vars uppkomstsituation genom översättning gör att *översättning* är en möjlig förklarande faktor till de revideringar som görs. Det här innebär att jag inte har gjort någon systematisk komparativ analys mellan den finska källtexten och den svenska översättningen. En praktisk orsak till detta är att jag inte haft tillgång till alla olika mellanversioner av den finska källtexten. Den finska källtexten har dock beaktats då det har varit möjligt. Från justitieministeriet har jag genomgående haft tillgång till motsvarande granskade finska källtext. I övrigt har den lagtext som legat som grund vid riksdagsbehandlingen och lagtextens slutliga form noterats då dessa kunnat ge förklaringar till gjorda revideringar.

Jag har valt att beteckna de olika textversionerna med förkortningarna TB1, JM2, RD3 och RD4. Bokstavskombinationen står för förkortningen av institutionernas namn; TB står därmed för Statsrådets **t**ranslators**b**yrå, JM för **j**ustitie**m**inisteriet och RD för **r**iks**d**agen. Siffrorna efter bokstavskombinationen anger vilken version av översättningen det gäller. TB1 står sålunda för ”Statsrådets translatorsbyrå, version 1”, dvs. den första granskade versionen av översättningen, medan RD4 står för ”riksdagen, version 4”, därmed den fjärde och sista granskade versionen av översättningen (se tabell 5.2). Således följer numreringen en kronologisk princip. Vid exemplen hänvisas även till den proposition i vilken revideringen gjorts och vilken revidering i ordningen i den aktuella propositionsversionen det är fråga om. Hänvisningen till propositioner följer vedertagna principer inom fackområdet och inom statsförvaltningen; propositionerna anges med en bokstavsförkortning för titeln ”Riksdagens proposition” efterföljt av en sifferkombination som anger propositionens nummer och det årtal då den utfärdats. RP 80/2001 står på så vis för ”*Riksdagens proposition*, den *åttionde* propositionen under år *2001*”.

Tabell 5.2 Förkortningar som används vid hänvisning till olika versioner av de studerade lagtexterna.

TB1	Statsrådets translatorsbyrå, version 1.	Första granskning, version granskad av granskare på Statsrådets translatorsbyrå
JM2	Justitieministeriets laggranskningsbyrå, version 2.	Andra granskning, version granskad av granskare på justitieministeriets laggranskningsbyrå
RD3	Riksdagen, granskning av översatta utskottsbetänkanden, version 3.	Tredje granskning, version granskad av granskare vid (chefen för) riksdagens svenska byrå. Granskning endast av utskottsbetänkanden som har översatts vid riksdagens svenska byrå, inte granskning av hela lagtexten.
RD4	Riksdagen, slutjustering och slutlig granskning, version 4.	Fjärde granskning, version granskad av granskare (slutjusterare) vid riksdagens svenska byrå. Säkerställande av fullständig likhet med den finska källtexten.

Varje enskild revidering som gjorts i någon av de undersökta textversionerna har jag analyserat och räknat som ett belägg. Detta innebär att i de fall då samma revidering görs flera gånger i samma översättning räknar jag varje förekomst som ett enskilt belägg. Ett exempel på detta är då institutionsnamnet *teleförvaltningscentralen* (RP 80/2001) ändras till *kommunikationsverket* åtta gånger i samma textversion (JM2) ser jag detta som åtta revideringar och analyserar dem som åtta belägg för en lexikal revidering. Denna princip motiveras av att delstudien även syftar till att kartlägga revideringarnas frekvens i översättningarna. Vidare är revideringar som denna värda att notera, eftersom de tyder på konsekvens i granskningsförfarandet.

Samtliga revideringar som studerats har gjorts för hand i texterna. Revideringarna har manuellt förts in i en databas med hjälp av programmet *MS/Microsoft Access* och kodats efter typ, den textversion i vilken revideringen gjorts och vilken revidering i ordningen det är fråga om i varje enskild version av översättningen. Detta har möjliggjort sökningar utgående från typ av revidering och textversion. Bearbetningen och analysen av revideringarna har däremot gjorts manuellt. De kvantitativa resultaten angående frekvens av olika typer av revideringar ska ses som tendenser som kan testas vidare i fortsatta, mer omfattande studier, t.ex. korpusstudier. Trots att studien bygger på kvantifierbara data, är studien ändå till sin form framför allt kvalitativ. Därför har heller

inga statistiska beräkningar gjorts, och sålunda heller inga signifikansberäkningar (jfr Englund Dimitrova 2005:83). De kvantitativa resultaten återges i siffror och procent.

Även kommentarer som förts in av översättare och granskare i marginalerna beaktas i analysen. Dessa är få till antalet, men de förklarar ofta de val översättare och granskare gjort.

Eftersom delstudien är explorativ har den som primärt syfte att deskriptivt kartlägga allt det som sker genom revidering i lagtexterna under de olika granskningarna. Studien är sålunda tydligt data driven, dvs. jag utgår från vad som verkligen görs i lagtexterna under översättningsprocessen och inte från fastslagna förhandsinställningar i form av t.ex. avgränsade hypoteser. Det här angreppssättet resulterar dock i att olika avsnitt under de övergripande kategorierna i en del avseenden har olika djupa underordningsgrader och i att de olika underkategorierna i en del fall är tämligen disparata. Delstudiens syfte att vara en första kartläggande studie av revideringar under den svenska lagöversättningsprocessen i Finland motiverar dock detta, och studien ska läsas och förstås som en första grundläggande studie i ämnet, vars resultat senare kan testas vidare utgående från ett större material, eller i relation till motsvarande översättningsprocesser t.ex. inom EU. I dag finns inga sådana studier som analysresultaten skulle kunna speglas mot. På grund av det här syftar studien inte till att sammanställa statistiska analyser och inga signifikansberäkningar görs.

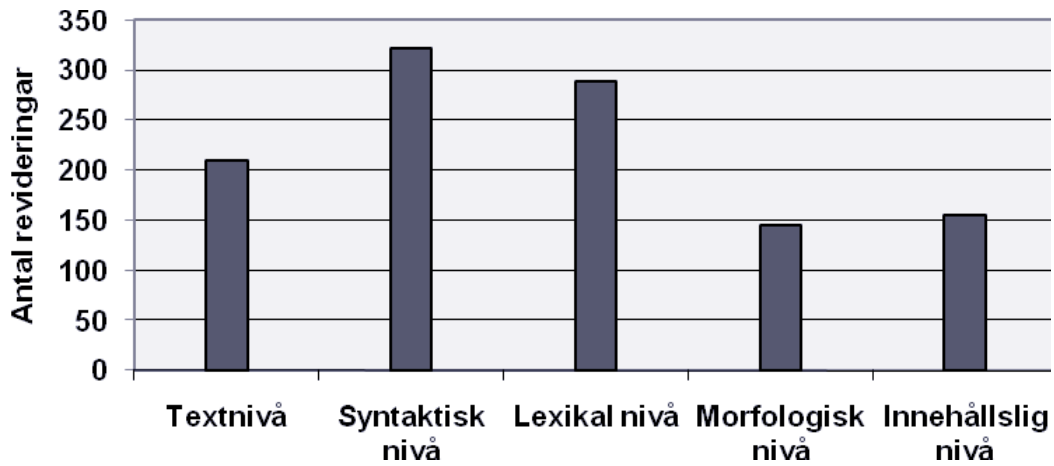
I det följande presenteras resultaten från delstudie 1. I kapitel 5.4 diskuteras revideringarnas frekvens i förhållande till propositioner och huvudkategorier och därefter diskuteras de enskilda kategorierna närmare (5.4.1–5.4.5). I varje kapitel diskuteras även revideringarnas relation till normer. I kapitel 5.5 ges en sammanfattning och diskussion av delstudien.

5.4 Analys

I de åtta lagpropositionerna görs sammanlagt 1118 revideringar vid de tre institutionerna. Denna relativt höga siffra visar att revideringsarbete är omfattande under översättningsprocessen. Som framgår av diagram 5.1 fördelar sig revideringarna mellan kategorierna *revideringar på textnivå, syntaktisk nivå, lexikal nivå, morfologisk nivå* och *innehållslig nivå* så att det största antalet revideringar görs på lexikal och syntaktisk nivå. Även i avseende på textnivå görs många revideringar. Att de syntaktiska och lexikala revideringarna står för 54 % av samtliga revideringar kan anses

vara ett förväntat resultat med avseende på vad som utmärker det juridiska fackspråket. Syntaxen och ordförrådet med ett stort antal termer och specialord samt allmänord med specifik, avgränsad betydelse och användning har konstaterat vara utmärkande för det juridiska fackspråket (Nordman 1992, Mattila 1999, 2002). Dessa är även aspekter som diskuterats generellt och explicit tas upp i bl.a. SLAF (1998, 2004). I avseende på syntaxen ges ofta utrymme för alternativa lösningar och val, man kan välja att följa traditionen eller anamma klarspråksrekommendationer. I avseende på lexikon är de alternativa valmöjligheterna mer begränsade. Å ena sidan kan ett etablerat men arkaistiskt lexikonval kontrahera mot ett lexikonval närmare ett modernt språkbruk och klarspråk och göra alternativa lösningar möjliga, å andra sidan kan valet av lexikon vara klart avgränsat så att endast ett alternativ är möjligt (detta gäller framför allt i avseende på termer). I båda fallen kan revideringar göras och görs, vilket bidrar till det höga antalet belägg för denna kategori.

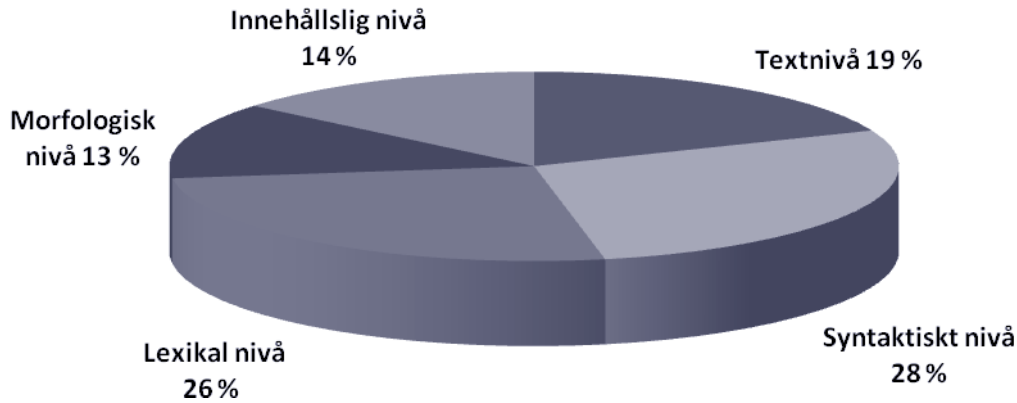
Diagram 5.1 Antal revideringar per huvudkategori.

Revideringar på morfologisk och innehållslig nivå är relativt jämnt representerade med 145 respektive 155 belägg. Att de morfologiska revideringarnas är betydligt färre till antalet än de syntaktiska och lexikala kan säkert delvis förklaras med översättarnas (och granskarnas) höga kompetens i målspråket. Morfologisk korrekthet i enlighet med grammatiska regler för svenska är inte problematisk för dem. Morfologi omspänner dock även aspekter som inte har att göra med språkkompetens eller bristande sådan, utan alternativa möjligheter att uttrycka sig beroende på t.ex. genre och traditionen inom den genren. Exempel på detta är den traditionellt vanliga användningen av naket substantiv i lagtext, dvs. substantiv utan bestämningar i singulars (till exempel ”Hus som står på tomt” i stället för ”Ett hus som står på en tomt”), vilket rekommenderas att

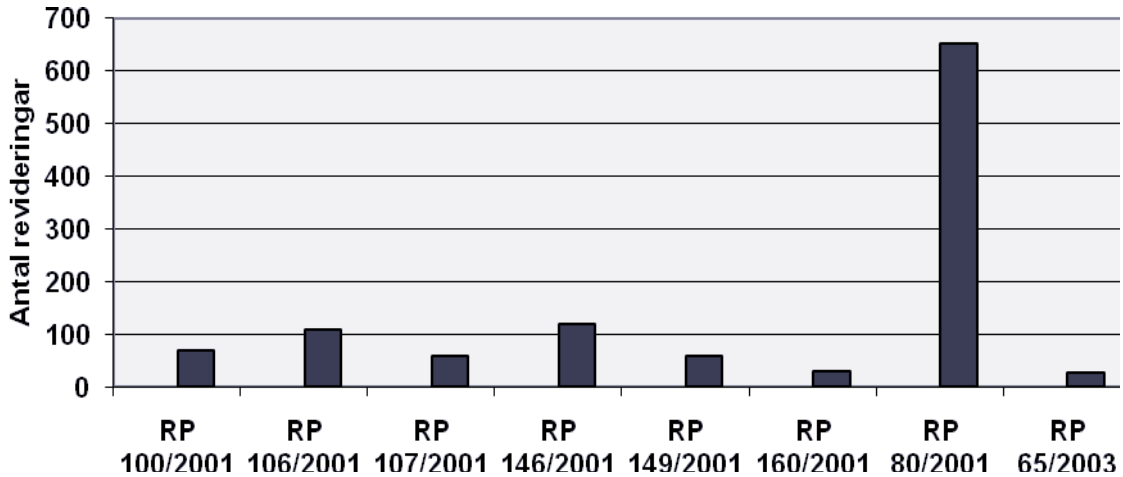
ska undvikas i modernt lagspråk (SLAF 1998, 2004). De innehållsliga revideringarnas antal tolkar jag som att innehållsliga tillägg och strykningar görs i förhållandevis stor utsträckning, då de till och med är något fler än de morfologiska. Den procentuella fördelningen inom enskilda kategorier framgår av diagram 5.2.

Diagram 5.2 Procentuell fördelning av revideringar mellan huvudkategorier.

I proposition RP 80/2001 (slutgiltig version 5792 ord) som är den längsta av de undersökta propositionerna görs flest revideringar, medan minst revideringar görs i RP 160/2001 (slutgiltig version 741 ord) och RP 65/2003 (slutgiltig version 271 ord). (se diagram 5.3.)

Diagram 5.3 Fördelning av antal revideringar mellan undersökta propositioner.

Revideringarnas procentuella förhållande till textens totala längd i antal ord varierar en hel del i materialet, i de undersökta propositionerna representerar antalet revideringar mellan 3 % och 15 % av hela textmassan i de enskilda propositionerna. Sålunda är skillnaderna stora. I t.ex. de längsta propositionerna, RP 80/2001 (5795 ord) och RP 100/2001 (2134 ord) är skillnaden i procentuell andel revideringar så stor som 11 % respektive 3 % (se tabell 5.3).

Tabell 5.3 Antal revideringar i förhållande till propositionernas längd.

Proposition	**Antal ord (slutgiltig version)**	**Antal revideringar**	**Procentuell andel revideringar i förhållande till antal ord**
RP 80/2001	5795	652	11 %
RP 100/2001	2134	68	3 %
RP 106/2001	728	109	15 %
RP 107/2001	558	58	10 %
RP 146/2001	1833	119	7 %
RP 149/2001	964	58	6 %
RP 160/2001	741	28	4 %
RP 65/2003	271	26	10 %
Totalt	13024	1118	9 %

Siffrorna i tabell 5.3 utgår från den slutgiltiga versionen av lagöversättningarna, den som finns i bl.a. *Finlex*. Siffrorna ska läsas mot faktumet att revideringar som gjorts vid Statsrådets translatorsbyrå (TB1) endast ingår för propositionerna RP 106/2001, RP 107/2001 och RP 149/2001, vilket innebär att siffrorna för de övriga propositionerna kan vara något högre om även revideringar gjorda vid translatorsbyrån ingick. Andelen revideringar i förhållande till det totala antalet ord materialet är ca 9 % (8,58 %). Detta betyder att det görs 86 revideringar per 1000 ord. De studier som analyserat revideringar inom översättningsforskningen har till min kännedom inte närmare studerat förhållandet mellan revideringar och hela textmassan, och därför är jämförelser med andra studier inte möjliga. På språkvetenskapligt håll har af Hällström-Reijonen (2005) studerat antalet ändringar per sida vid redigeringen av det skönlitterära manuskriptet av Tavaststjernas *Lille Karl* och kommer till resultatet 1,25 ändringar per sida. Då en sida motsvarar ca 222 ord, motsvarar detta 5,6 revideringar per 1000 ord. Även om dessa två studier naturligtvis inte är fullt jämförbara, så kan man ändå utgå från att antalet revideringar i det undersökta materialet är högt.

I det följande diskuteras revideringar i materialet utgående från de fem kategorierna och revideringarnas relation till normer. Under de fem huvudkategorierna diskuteras de mest

frekvent förekommande typerna av revideringar som görs i det undersökta materialet. Revideringstyper anges genom exempel som är utdrag ur versioner av lagtexterna. I exemplen markeras det ställe i texten där revideringen gjorts med fet stil. Då det varit möjligt, har det ställe som ändras genom revidering markerats både i den version som föreligger den reviderade versionen (A) och i den reviderade versionen (B). Då någonting däremot strukits, markeras det som tagits bort med fet stil i den version som föregår den reviderade versionen (A). På motsvarande sätt, kan ett tillägg av något slag endast markeras i den reviderade versionen (B). Samtliga markeringar av revideringar utmärks dock genomgående med fet stil. Närmast diskuteras revideringar på textnivå.

5.4.1 Revideringar på textnivå

I det undersökta materialet görs sammanlagt 209 revideringar på textnivå, vilket avspeglar att lagtexten har en tydligt fastslagen disposition och layout. Som diskuterats tidigare utmärks lagtexten som genre av en stark formalisering inte endast av lexikon och syntax, utan även av en starkt formaliserad layout, textens indelning i paragrafer, moment och stycken och användningen av typografiska hjälpmedel. Revideringarna är dels skrivtekniska revideringar som följer fastslagna normer angivna i olika skrivhandböcker såsom *Svenska skrivregler*, dels följer de av traditionen och de fastslagna konventionerna för en lagtexts uppbyggnad och utformning enligt finländsk tradition. Vid analysen av revideringarna på textnivå i paragraftexterna framträder framförallt revideringar av *textstrukturmarkörer*, *interpunktion*, *ortografi* och *avstavning*. Den svenska termen *textstrukturmarkör* har myntats av Landqvist (2000:176) och är en översättning av engelskans *textual-mapping device*. Med textstrukturmarkör avses diskursiva strategier med en primär text-koherent funktion, med syfte att binda ihop textens olika element och relatera dem till varandra, antingen inom en och samma författning eller mellan författningar (Bhatia 1993:141). Exempel på detta är punktuppställningar för att ange villkor och definiera begrepp samt hänvisningar till lagrum inom den aktuella författningen eller till lagrum i andra författningar (Bhatia 1993). Andra markörer är inledande bestämmelser och definitioner för att precisera genrekonstituerande drag för genren lagtext (Landqvist 2000:176). Textstrukturmarkörerna kan därmed ses som skribentens verktyg för att organisera sin text. Dessa verktyg som lagberedaren och därmed även lagöversättaren har för att utöver att organisera sin text även signalera till läsaren hur den är strukturerad betonas såväl av forskare inom som utanför Norden. Både betydelsen av typografi, grafisk utformning i lagtexter (bl.a. Britt-Louise Gunnarson 1982:79, Landqvist 2000) och layout i juridiska facktexter (Danet 1985:289) har framhållits av tidigare forskare.

Till revideringar på textnivå för jag revideringar som görs i textdispositionen, den fasta ingressen och revideringar av typografi, samt revideringar av rent skrivteknisk karaktär. De senare omfattar revideringar av ortografi, sär- och sammanskrivning, avstavning, kommatering, skiljetecken och förkortningar, därmed revideringar som ansluter sig till allmänna skrivregler för svenska som även tas upp i handboken SLAF (1998, kapitel 5), varför det är motiverat att diskutera dem explicit i denna undersökning. Revideringar på textnivå gäller således textens *makrostruktur*. Det finns en viss problematik knuten till hur begreppet makrostruktur ska definieras. Inom textlingvistiken används ofta termen *makrostruktur* för att beteckna såväl en texts överordnande form som överordnande innehåll (t.ex. Gläser 1990:54 ff.). Bland annat Gläser och Baumann påpekar att makrostruktur definieras olika av olika forskare, trots att begreppet är centralt inom textlingvistisk forskning (Gläser 1990:54 ff., Baumann 1992:76–95). Koskela (1996:167) väljer att använda *makrostruktur* för att beteckna den övergripande innehållsliga dispositionen i en text. Landqvist (2000:88) å sin sida väljer att följa Vagle, Sandvik och Svennevig (1994) och gör en distinktion mellan en texts *makrostruktur* och *genreschema*. Enligt detta reserveras makrostruktur för att beskriva textens överordnande innehåll medan genreschema beskriver textens överordnande form (Landqvist 2000:88). Enligt Landqvist (2000:90) består finländska lagtexters genreschema av komponenterna lagtextens numrering (1), titelrubrik (2), utfärdandebestämmelse (3), ingress inkl. uppgifter om regeringens proposition och riksdagsbehandling (4), lagtext (5), ikraftträdandebestämmelse (6), avslutning (7) och underskrifter (8). De flesta revideringar i det undersökta materialet görs i lagtextens genreschema enligt Landqvist, framför allt i ingressen och lagtexten (paragraftexten).

Jag kommer här inte att gå närmare in på de teoretiska diskussionerna kring skillnaden mellan makrostruktur och genreschema. Med makrostruktur avser jag därmed här både textens överordnande form och innehåll (disposition). Detta innebär att de komponenter som enligt Landqvist utgör lagtexters genreschema ingår i begreppet makrostruktur. Sålunda förs även alla revideringar som görs i lagtextens ingress till revideringar på textnivå. Ingressen är en av standardbyggstenarna i en författningstext. Dess främsta funktion är att informera om vad som kommer att fogas till, ändras eller strykas i lagen samt ställa den eller de aktuella lagarna i relation till andra lagar inom samma område och/eller tidigare versioner av de(n) aktuella lagtexten/-texterna. Som författningstextens mest formaliserade del måste inte endast dess uppbyggnad utan även dess språkliga uttryckssätt följa det fastslagna mönstret som finns för författningsingresser (SLAF 1998:169). Ingressen är därmed en sluten del i författningstexten som inte ger översättaren möjligheten till alternativa lösningar. Även informationsstrukturen i ingressen är fast reglerad och formaliserad, och därför placerar

jag även bl.a. ordföljdsändringar i ingressen under revideringar på textnivå, liksom revideringar av preposition, konjunktion eller subjunktion, för vilka det finns klara, etablerade normer. Textstrukturmarkörerna i ingressen omfattar liksom textstrukturmarkörerna i paragraftexten hänvisningar, typografi och textdisposition, däremot förkommer inte punktuppställningar i ingresserna. Textstrukturmarkörerna hänvisning, typografi och textdisposition är i stället mycket frekventa revideringar i ingresserna. De textdispositionella revideringar som görs i ingresserna är omplaceringar av stycken eller delar av satser, vilket leder till ordföljdsändringar. Ordföljdsändringar i ingressen analyseras som revideringarna på textnivå, eftersom ingen möjlighet till variation ges till följd av ingressens starka formalisering. Dessa normer skulle enligt Tourys (1995:54) normativa gradskala räknas till de regellika normerna. Om information däremot stryks eller läggs till i ingressen, framförallt hänvisningar, ser jag detta som en innehållslig revidering.

De revideringar på textnivå som görs av textstrukturmarkörer omfattar följande; *punktuppställningar*, *hänvisningar*, *typografi* och *textdisposition*. Av dessa är de första typerna sådana som både Bhatia (1983) och Landqvist (2000) tar upp i sina studier, medan typografins betydelse påpekas av bl.a. Gunnarson (1982). I det undersökta materialet görs dock även revideringar av textstrukturmarkörerna textdisposition och layout. Revideringar i textdispositionen resulterar i omplacering av paragrafer eller moment i texten. Revideringar av punktuppställningar och hänvisningar är av skrivteknisk karaktär och således revideringar *i* textstrukturmarkörer, medan revideringar av typografi och textdisposition kan klassificeras som revideringar *av* textstrukturmarkörer. I avseende på interpunktion görs revideringar både av punkt mellan meningar, liksom punkt efter fasta juridiska formuleringar som står som självständiga textelement i lagtexten. Att många av revideringarna på textnivå gäller just textstrukturmarkörer visar på deras roll och frekvens i lagtexter.

En del revideringar i fråga om layout uppstår naturligt då texten bryts om under översättningsprocessen, i första hand revideringar av avstavning och placering av skiljetecken. Detta inverkar naturligtvis i viss mån på den kvantitativa representationen av revideringar på textnivå, dock inte i en sådan nämnvärd utsträckning att de skulle vara avgörande för fördelningen.

De fyra typerna av revideringar på textnivå är därmed följande: 1) *revideringar i textstrukturen* (textdisposition, layout), 2) *revideringar av skrivteknisk karaktär* (punktuppställningar, interpunktion, hänvisningsteknik i paragraftexten, ortografi, förkortningar, sam- och särskrivning, 3) *revideringar i den fasta ingressen*

(hänvisningsteknik, ordföljd, fasta formuleringar) och 4) *revideringar av typografi*. I det följande diskuteras dessa närmare.

5.4.1.1 Revideringstyper på textnivå

Revideringar i textstrukturen. Revideringar i textstrukturen följer av de konventionaliserade mönster (normer) och regler som finns för finländska lagtexters disposition och layout. De gäller bl.a. indelningen i kapitel och paragrafer, styckeindelning inom paragraferna (se exempel 5.1, revideringarna anges, som nämnts ovan, med fet stil, både det som ändras från och det som ändras till) och placering av ikraftträdande bestämmelser i slutet av lagtexten. Då textdispositionen ändras genom revidering följer detta nästan uteslutande av att motsvarande revidering görs i den finska versionen. De textdispositionella revideringarna relaterar därmed framför allt till normen *korrekt återgivning* i förhållande till den finska texten. Till exempel kan en paragraf (t.ex. i RP 80/2001) omplaceras i texten. Undantagsvis kan textdispositionella revideringar göras som en följd av slarvfel, t.ex. om samma paragraf upprepas två gången efter varandra.

Exempel 5.1 Revidering på textnivå. Styckeindelning. (RP 106/2001)

TB1
[...] arbetskyddsombudens namn, födelsedatum, modersmål, adress, deltagande i arbetarskyddsutbildning samt övriga uppgifter om ställning och arbetarskyddsverksamhet. Dessutom får arbetsgivaren då det gäller anställda i huvudsyssla [...]
JM2
[...] arbetskyddsombudens namn, födelsedatum, modersmål, adress, deltagande i arbetarskyddsutbildning samt övriga uppgifter om ställning och arbetarskyddsverksamhet. **Dessutom** får arbetsgivaren då det gäller anställda i huvudsyssla [...]

Även för rubriker i lagtexter finns det etablerade regler. Dessa regler omfattar hur kapitel och paragrafer ska numreras. Kapitel liksom paragrafer i finska lagtexter är numrerade så att siffra föregår ordet *kapitel* eller paragrafrubriken. Ett exempel på en revidering som berör detta är då JM2 vid granskningen för in rubriken ”5 kap.” i en av lagöversättningarna. I något skede då revideringen skrivs in i textversionen ändras dock rubriken till ”Kap. 5”. Då översättningen når slutjusteringen vid riksdagen RD4 ändras rubriken tillbaka till ”5 kap.”. Båda granskarna vid de två institutionerna följer därmed normen *juridisk lämplighet*.

I fråga om layout gäller revideringarna främst indrag av olika slag i paragraftexten och i ingressen. Även avstånd mellan stycken och rubrik och olika stycken hör till dessa revideringar.

Revideringar av skrivteknisk karaktär omfattar punktuppställningar, hänvisningsteknik, interpunktion och revideringar som främst hänför sig till allmänna skrivregler (förkortningar, avstavning, sam- och särskrivning etc.) samt ortografi, även om de sistnämnda är få. Punktuppställningar har blivit allt vanligare i finska och finlandssvenska lagtexter, även om de fortfarande är vanligare i sverigesvenska lagtexter I *Gröna boken. Riktlinjer för författningsskrivand*e (1998:38) ges rekommendationen att punktuppställning för överskådlighetens skull kan vara lämpligt vid längre uppräkningar i en paragraf. SLAF tar inte upp punktuppställningar, antagligen eftersom den utgår från översättningen av författningar och inte från skrivandet av författningar.

Punktuppställningar används för att ange villkor och definitioner och bidrar till att göra textens struktur tydligare för läsaren. De flesta av revideringarna som görs i punktuppställningarna gäller huruvida skiljetecken skall sättas ut efter den inledande satsen som föregår punktuppställningen, huruvida subjunktionerna *att* och *om* skall skrivas ut endast en gång innan punktuppställning som avslutning på den inledande satsen, eller om den skall upprepas som inledning i varje punkt (se exempel 5.2), och slutligen placering av skiljetecken i slutet av varje punkt. Samtliga anknyter sig därmed entydigt till allmänna skrivtekniska rekommendationer och regler för sakprosa.

De flesta revideringarna i punktuppställningarna är strykningar av ”att” och ”om” som inledare av varje enskild punkt, såsom exempel 5.2 visar.

Exempel 5.2 Revidering på textnivå. Punktuppställning (RP 80/2001)

JM(2):
Syftet med denna lag är 1. **att** främja effektiv, ändamålsenlig och tillräckligt störningsfri användning av radiofrekvenser, 2. **att** säkerställa en rättvis tillgång till dem, 3. **att** skapa betingelser för en så fri rörlighet för radioanläggningar som möjligt, 4. **att** främja kommunikationsmarkandens effektivitet vid allmän televerksamhet.
RD4:
Syftet med denna lag är **att** 1. främja effektiv, ändamålsenlig och tillräckligt störningsfri användning av radiofrekvenser, 2. säkerställa en rättvis tillgång till dem, 3. skapa betingelser för en så fri rörlighet för radioanläggningar som möjligt, 4. främja kommunikationsmarkandens effektivitet vid allmän televerksamhet.

Granskarna förefaller föredra att konjunktion eller subjunktion skrivs ut endast som avslutning på den inledande satsen till en punktuppställning före lexikonupprepning. Denna princip följer också den stil som allmänt sammankopplats med lagtexter med en ekonomisk textsyn (Nordman 1992). Revideringen i exempel 5.2 görs vid slutjusteringen vid riksdagen. Justitieministeriet har i sin granskning visserligen godkänt lexikonupprepningen, men har i stället strukit översättarens förslag med semikolon som avslutning på den inledande satsen.

Hur hänvisning till andra lagrum görs i en lagtext är både fast reglerat och ett utmärkande drag för lagtexten som texttyp. Ett lagrum eller en författning kan inte tolkas eller studeras isolerat. Varje lagrum och varje författning är delar av större helheter som bildar system. Detta framhävs av såväl jurister som de språkvetare och översättningsforskare som studerat författningstexter (se bl.a. Landqvist 2000, Šarčević 2000a, Gunnarson 1982). Helheterna utgörs av den samlade lagstiftningen i fråga om det aktuella rättsområdet liksom i fråga om den samlade lagstiftningen i ett visst samhälle vid en viss tidpunkt. Lagtexters intertextualitet bygger på andra lagtexter inom samma rättsområde och inom samma system. Därför är hänvisningar nödvändiga markörer i författningstexter (Palmgren 1986:77, Landqvist 2000:195). Hänvisningar i lag- och andra författningstexter är mycket frekventa textstrukturmarkörer och markerar lagtexters intertextualitet. Hänvisningarna kan göras till lagrum inom en författning eller till andra författningar. Hänvisningar i de analyserade propositionstexterna uppträder i ingresserna och paragraftexterna liksom i formen av självständiga textelement mellan paragrafer. Här diskuteras hänvisningsrevideringar i paragraftexten, medan hänvisningsrevideringar i ingresserna tas upp i samband med övriga ingressrevideringar. I exempel 5.3 ges exempel på hänvisningstekniska revideringar.

Exempel 5.3 Revidering på textnivå. Hänvisning. (Olika propositioner)

JM2 (RP	RD3
(8—9 punkten som 7—8 punkten i RP)	(8 **och** 9 punkten som 7 **och** 8 punkten i RP)
RD3 utskottsbetänkanden för granskning (RP 146/2001)	RD3 granskad version av utskottsbetänkande (RP 146/2001)
3 § (som i RP) – 8 § (som i RP)	3 och 8 § (som i RP)

Som framgår av exempel 5.3 är de hänvisningstekniska revideringarna alla formella och tekniska och påverkar inte textens innehåll. Tydliga normer för hur hänvisningar görs inom en lagtext bidrar till textens och genrens formmässiga enhetlighet.

I fråga om interpunktion görs flest revideringar i de undersökta propositionerna av kommatering. Kommateringsrevideringar uppträder framför allt i två fall; i samband

med villkorssatser och som interferensfenomen från den finska versionen. Kommatering vid villkorsbisatser rekommenderas i handboken SLAF (1998: 58) av tydlighetsskäl för att skilja mellan villkorssatsen och huvudsatsen. För om-satser inne i meningar stärks rekommendationen till en regel som bör följas: ”Om-satser inne i meningen skall alltid omslutas av kommatecken.” (SLAF 1998:58). Revideringar som följer denna rekommendation relaterar till normen *språkriktighet*, men kan också ses följa normen *juridisk lämplighet* på grund av det för lagtexten utmärkande genredraget med mycket frekvent användning av villkorssatser. Jag har primärt ansett dem relatera till normen *språkriktighet*, men några fall finns som jag ansett relatera till två normer (se exempel 5.4 och 5.5). Bestämmelser i lagar och författningar är mycket ofta uppbyggda så att det först anges ett villkor eller en förutsättning i en bisats, och att det sedan till denna sats anknyts en huvudsats (se också SLAF 1998:56). Kommateringen bidrar då framför allt till att *om* inte kan uppfattas som en preposition (se exempel 5.5) men kan även föras in vid granskning endast som en följd av att granskaren följer de allmänna rekommendationerna och reglerna, och inte för att risk för missförstånd skulle föreligga (se exempel 5.4).

Exempel 5.4 Revidering på textnivå. Kommatering. (RP 100/2001)

JM2
Teleförvaltningscentralen har i anslutning till sin uppgift att säkerställa postgången rätt att öppna ett slutet brev**,** om 1. det är nödvändigt för att reda ut mottagaren eller avsändaren, eller 2. [...]

I den andra punktuppställning som följer direkt på den punktuppställningen som exempel 5.4 visar, förs däremot inget komma in i den inledande villkorssatsen. En möjlig förklaring till inkonsekvensen är att det i det senare fallet rör sig om ett slarvfel från granskarens sida Den kommateringsrevidering som visas i exempel 5.5 har vidare en förklaring i att den följer principerna för korrekt placering av kommatecken vid villkorssatser (se exempel 5.5).

Exempel 5.5 Revidering på textnivå. Kommatering. (RP 106/2001)

TB(1)	JM(2)
6) arbetarskyddschefens, arbetarskyddsfullmäktiges och vicefullmäktiges**,** **samt om** det på arbetsplatsen har utsetts en arbetsskyddsnämnd eller ett motsvarande organ, medlemmarnas namn, födelsedatum, modersmål, adress [...]	6) arbetarskyddschefens, arbetarskyddsfullmäktiges och vicefullmäktiges **samt, om** det på arbetsplatsen har utsetts en arbetsskyddsnämnd eller ett motsvarande organ, medlemmarnas namn, födelsedatum, modersmål, adress [...]

Den senare versionen JM2 i exempel 5.5 följer reglerna för kommatering i svenska och reglerna för kommatering i författningstext enligt SLAF. Den första versionen, TB(1), förefaller i stället vara påverkad av den finska versionens kommatering: *6) työsuojelupäällikön, työsuojeluvaltuutetun ja varavaltuutetun**, sekä jos** työpaikalla on nimitetty, työsuojelutoimikunnan tai muun vastaavan jäsenten ja työsuojeluasiamiesten nimet, syntymäajat, äidinkieli, osoitteet [...]*. I version TB1 i exemplet görs därmed valet att följa normen *korrekt återgivning*. I versionen följs källtexten så nära att även den finska kommateringen överförs till den svenska versionen. En annan orsak till den finskpåverkade kommateringen kan naturligtvis även vara en för personerna omedveten interferens från finskan. I handboken SLAF (1998) diskuteras skillnader mellan finskans och svenskans kommateringsregler, men detta innebär naturligtvis ändå inte att översättare och granskare under hela översättningsprocessen regelbundet kontrollerar vad som står skrivet i SLAF. Den senare versionen i exemplet (JM2), illustrerar en revidering med relation till normen *språkriktighet*. Även den finska versionens kommatering revideras i samband med granskningen vid JM2, så att det tidigare kommatecknet inte stryks, men ett kommatecken läggs i stället till framför den jos-inledda villkorssatsen, i enlighet med finskans kommateringsregler. Normerna för kommateringsrevideringen vid JM2 är därmed både *språkriktighet* och *korrekt återgivning* i förhållande till den finska texten, emedan granskarna har tillgång till den reviderade finska versionen i samband med granskningen: *6) työsuojelupäällikön, työsuojeluvaltuutetun ja varavaltuutetun**, sekä, jos** työpaikalla on nimitetty, työsuojelutoimikunnan tai muun vastaavan jäsenten ja työsuojeluasiamiesten nimet, syntymäajat, äidinkieli, osoitteet [...]*.

Generellt är kommateringen i svenskan relativt fri och styrs inte av bestämda ord, med undantag av *dels - dels* (Svenska skrivregler). För författningstext finns dock en del genrespecifika regler, liksom kommateringen vid villkorssats. Allmänt används kommatering i svenskan dock för att underlätta läsningen av en text och komma sätts ut mellan led som är förhållandevis fristående från varandra. I fall med mycket långa meningar skriver *Svenska skrivregler* ändå att komma bör sättas ut för att underlätta läsningen även om det innebär brott mot andra kommateringsregler (Svenska skrivregler 2002: 145, 152). Det görs en del, om än inte många, sådana kommateringsrevideringar i materialet (se exempel 5.6).

Exempel 5.6 Revidering på textnivå. Kommatering. (RP 80/2001)

RD4
Den som bryter mot ett förbud som har meddelats eller en förpliktelse som har ålagts med stöd av denna lag och som har förstärkts med vite eller hot om att verksamheten avbryts**,** kan inte med stöd av 1 mom. dömas till straff för samma gärning

Revideringen i exempel 5.6 relaterar till normen *begriplighet*, eftersom den direkt kan hänföras till vad som anses öka läsbarheten. Om dock hela textstycket i exemplet beaktas med dess för genren traditionellt långa mening och passivkonstruktioner, är texten fortfarande tung och svårläst, vilket kommateringsrevideringen inte påverkar i större utsträckning. Kommateringstillägget är därmed snarast av marginell betydelse för textens generella läsbarhet.

Revideringar av punktsättning omfattar främst allmänna skrivtekniska regler, som att punkt avslutar en grafisk mening medan punkt inte sätts ut efter rubrik. Korrigeringar gäller främst felslag eller slarvfel av översättaren. Samtliga av dessa revideringar följer normen *språkriktighet*. Däremot är revideringar av punktsättning för att dela upp en mening i flera meningar få. I det undersökta materialet förekommer sådana revideringar endast vid justitieministeriet. En orsak till att meningar ogärna delas in i två eller flera meningar kan sammankopplas med den s.k. punktregeln som säger att en mening i källtexten ska motsvaras av en mening i måltexten. Den främsta orsaken till punktregeln är att hänvisning till ett sakinnehåll i en mening i lagtexten skall återfinnas i motsvarande mening i alla språkversioner. I dag rekommenderas dock allt mer att punktregeln inte längre behöver följas om detta sker på bekostnad av begriplighet och normal meningsbyggnad. I det undersökta materialet förekommer meningar med upp till 60 ord (om meningslängd i fackspråk se t.ex. Nordman 1984). I begriplighetsavseende gör detta textens tungläst. De långa meningarna resulterar i en komplicerad satsbyggnad med många inbäddade bisatser, vilket försvårar läsbarheten.

Det finns ändå några exempel på att ny meningsindelning gjorts utan att motsvarande revidering görs i den finska texten. I sådana fall avviker granskaren både från en formellt bunden översättning och från den juridiska principen om punktregeln till förmån för en ökad begriplighet. En sådan revidering illustreras i exempel 5.7.

Då orsaken till revideringen är att motsvarande revidering görs i den finska versionen, har jag fört revideringen till normen *korrekt återgivning*, trots att den även resulterar i en ökad begriplighet. Revideringen i exempel 5.7 relaterar dock till normen *begriplighet*.

Exempel 5.7 Revidering på textnivå. Interpunktion. (RP 106/2001)

TB1
Personregistret för arbetarskyddet är ett personregister som förs av social- och hälsovårdsministeriet, nedan ministeriet, och användningsändamålet är att förmedla arbetarskyddsinformation och – material samt information som hänför sig till anordnandet av arbetarskyddsutbildning och att främja tillsynen och kontrollen av arbetarskyddet på arbetsplatserna.
JM2
Personregistret för arbetarskyddet är ett personregister som förs av social- och hälsovårdsministeriet, nedan ministeriet**. Avsikten** med registret är att förmedla arbetarskyddsinformation och – material samt information som hänför sig till anordnandet av arbetarskyddsutbildning och att främja tillsynen och kontrollen av arbetarskyddet på arbetsplatserna.
Finsk version (JM)
Työsuojeluhenkilörekisteri on sosiaali- ja terveysministeriön, jäljempänä ministeriö, pitämä rekisteri, jonka käyttötarkoituksena on työsuojelutiedon ja –materiaalin sekä työsuojelukoulutuksen järjestämiseen liittyvän tiedon välittäminen ja edistää työsuojelun työpaikkakohtaista valvontaa sekä tarkastustoimintaa.

Ortografi, förkortningar, avstavning, sam- och särskrivning. I fråga om revideringar av ortografi görs revideringar främst av slarvfel, vilka jag inte kommer att diskutera närmare här. Undantag finns i några få fall framför allt i fråga om huruvida namn på officiella myndigheter ska skrivas med versal begynnelsebokstav eller gemen. Exempel på detta är revideringen av *kommunikationsverket* till *Kommunikationsverket* vid granskningen av utskottsbetänkandet (RD3) i RP 80/2001. SLAF (1998:115ff.) tar explicit upp om namn på offentliga myndigheter ska skrivas med liten eller stor begynnelsebokstav. Enligt handboken är bruket vacklande, i allmänspråket föredras att benämningar med karaktär av egennamn skrivs med stor bokstav, till dessa räknas även statliga affärsverk. Rekommendationen är dock att liten bokstav ska användas i författningstext ”om respektive författning gör det” (1998:115). Dessutom tilläggs att den allmänna utvecklingen i författningar går mot ökad användning av stor bokstav. Revideringen av *kommunikationsverket* till *Kommunikationsverket* ser jag därför som motiverad. Revideringen följer normerna *språkriktighet* och *juridisk lämplighet*.

Då det gäller avstavning finns det ganska många fall av revideringar. De flesta uppstår dock då texten bryts om. Några revideringar korrigerar avstavningar som inte följer allmänna avstavningsprinciper (ang-es – an-ges) eller sammanför tidigare avstavade ord som vid ombrytning flyttats till på samma rad i texten (ut-anför – utanför).

I materialet ingår endast ett exempel på revidering av typen sam- och särskrivning. Revideringen gäller beteckningen vice fullmäktige, som i versionerna TB1 och JM2 skrivs ihop, *vicefullmäktige*, men ändras till att skrivas i sär vid slutjusteringen, version

RD4, *vice fullmäktige* (RP 106/2001). I allmänspråket skrivs titlar med förleden vice alltid isär. Vice är ett oböjligt adjektiv. Orsaken till att motsvarande titlar ofta skrivs ihop i finlandssvenskan har säkert en del att göra med finskans sammanskrivning av motsvarande titlar, *varavaltuutettu* och *varapuheenjohtaja*. (*Reuters rutor*, 21.9.1990.) Enligt SLAF (1998:301) kan ”vice ofta betraktas som ett självständigt, oböjligt adjektiv, i andra fall sammanskrivs det med huvudordet.” SLAF ger exemplet vice ordförande och skriver att det i Finland ofta sammanskrivs och tillägger att *åtminstone* i nya texter bör särskrivning tillämpas. Därmed ingår en liten reservation i SLAF vilket skiljer den från allmänna språkriktighetsrekommendationer. Samskrivning av titeln ser jag ändå att bryter mot språkriktighetsrekommendationer och sålunda följer revideringen här normen *språkriktighet*.

Revideringar i den fasta ingressen görs framför allt gällande interpunktion. Kommateringen i ingressen är liksom de textstrukturella markörerna fast konventionaliserade. Revideringar av textstrukturmarkörer i ingressen görs av hänvisningar, typografi, textdisposition och layout. Den formaliserade modell som finns för lagingresser fastslår hur hänvisningar till tidigare lagstiftning görs och var de placeras i satsen, vilka typografiska hjälpmedel som används, hur lagingressens disposition ser ut och i fråga om layout, vilka indrag som skall göras. Vanligt är att ett stort antal revideringar görs i samma ingress, inte endast vid en granskning utan flera (se exempel 5.8).

Eftersom alla revideringar i ingressen är resultat av att de formaliserade regler som existerar för lagtexters ingresser efterföljs, relaterar samtliga ingressrevideringar till normen *juridisk lämplighet*.

I ingressen görs också en del syntaktiska revideringar i form av ordföljd. Då ingressen dock inte ger alternativa möjligheter till ordföljd, placerar jag dessa som ingressrevideringar på textnivå.

Exempel 5.8 Revidering på textnivå. Ingressrevidering. (RP 149/2001)

TB1 ogranskad version
Lag om ändring av **30 a § och 77 §** folkpensionslagen I enlighet med riksdagens beslut ändras 77 § folkpensionslagen (347/1956) av den 8 juni 1956 sådan den lyder i lag 724/2001 och fogas till 30 a § **ett nytt 3 mom., varvid de nuvarande 3, 4** **och 5 mom. blir 4, 5 och 6 mom.,** **sådan som 30 a § lyder i lagarna 979/1996, 837/1998 och** 724/2001 samt **fogas** till 30 b ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom, blir 4 mom., sådan som 30 b § lyder i lag 979/1996 och 724/2001 som följer:
TB1 granskad version
Lag om ändring av folkpensionslagen I enlighet med riksdagens beslut **ändras i folkpensionslagen av den 8 juni 1956 (347/1956) 77 §,** sådan den lyder i lag 774/2001**,** och **fogas** till 30 a §, **sådan den lyder i lagarna 979/1996, 837/1998 och nämnda lag** 724/2001, samt **till** 30 b, **sådan den lyder i de nämnda lagarna 979/1996 och 724/2001**, varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom**., som följer**:

Revideringar av typografi. Den typografiska markering i propositionstext som återfinns i den slutliga lagtexten är kursivering. Kursivering används i huvudsak i tre fall: 1) i ingresserna kursiveras orden upphävs, ändras och fogas (räknas som ingressrevidering, exempel 5.9), 2) paragrafrubrikerna står alltid i kursiverad form och 3) definitioner kan markeras med kursivering. Dessa kursiveringar har som syfte att tydliggöra textens struktur för läsaren och de påverkar därmed textens läsbarhet.

Exempel 5.9 Typografisk markering i ingress. (RP 100/2001)

I enlighet med riksdagens beslut, tillkommet på det sätt som 73 § grundlagen anger, *ändras* i lagen den 6 april 2001 om posttjänster (313/2001) 13 § 2 mom., 17 § 3 mom., 18 § 23 mom., 24 § 4 mom., 27 § 3 mom., 28 § 3 mom., 30 § 2 mom., 31 och 32 §, 33 § 1 och 2 mom., 37–39 § och 42 § 2 mom. samt *fogas* till lagen ett nytt 5 a kap. och en ny 38 a § som följer:

Typografiska markeringar används i större utsträckning som ett hjälpmedel och verktyg för översättarna och granskarna under översättningsprocessen. Kursivering under översättningsprocessen görs av tillägg och ändringar i lagtexten som sker under översättningsprocessens gång och synliggör vilka de nya eller ändrade textelementen i

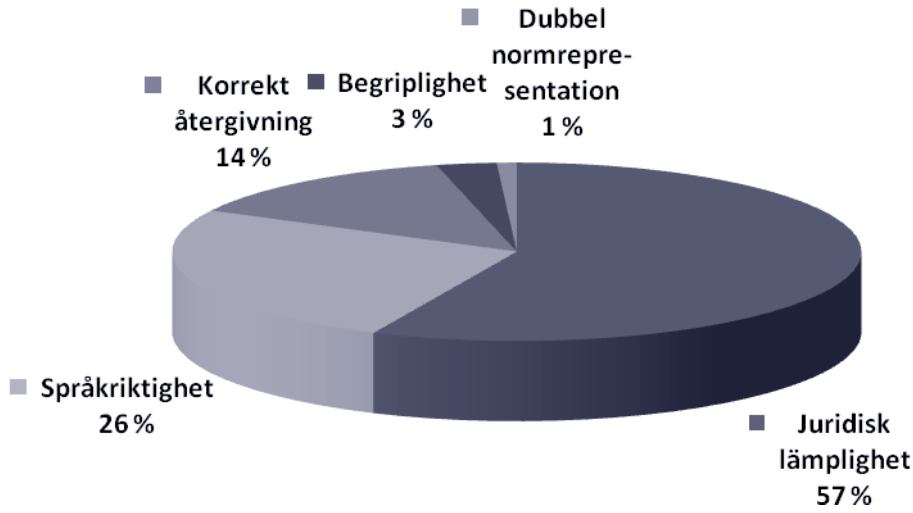
lagtexten är. Det primära syftet är att underlätta arbetet för översättarna och granskarna. Även typografisk markering genom fet stil förekommer i lagtexterna. Fet stil används för att markera tillägg i texten i sådana textavsnitt som redan markerats med kursivering. Markering med fet stil görs framförallt av tillägg eller ändringar i paragrafrubriker, men även vid ändringar i redan ändrade delar av den löpande paragraftexten som redan tidigare markerats med kursiv. Markeringen har i sådana fall som främsta syfte att vara ett tekniskt hjälpmedel för översättarna och granskarna.
Förekomsten i materialet av revideringar av typografiska markeringar är relativt litet (18). De förefaller främst vara följden av slarvfel av översättare eller granskare, och analyseras därför inte närmare här.

På textnivå görs vidare ett smärre antal revideringar av bl.a. numrering då kapitel och paragrafer omplacerats, strukits eller lagts till i texten. Dessa revideringar påverkar inte innehållet i lagen utan är en följd av den logiska, kronologiska, numreringen av kapitel och paragrafer inom proposition.

5.4.1.2 Normrelation för revideringar på textnivå

De totalt 209 revideringarna på textnivå representerar samtliga fyra typer av normer. Den dominerande normen för revideringar på textnivå är normen *juridisk lämplighet* som står för 56 % av samtliga revideringar. Detta stärker den bild som tidigare forskning (t.ex. Gunnarsson 1981, Bhatia 1993, Landqvist 2000) och även handboken SLAF ger av lagtexten som en ur ett genreperspektiv starkt formaliserad text i avseende på textens makrostruktur. Normen *språkriktighet* står för 26 % av revideringarna. Detta är ett väntat resultat i och med att många revideringar är av skrivteknisk karaktär och då direkt kan knytas till språkriktighetsprinciper. Normen *korrekt återgivning* är relativt välrepresenterad med 14 % av revideringarna, vilket visar att den svenska översättningen i avseende på disposition och skrivteknisk utformning nära följer den finska förlagan. Av de revideringar som görs på textnivå relaterar endast 3 % till normen *begriplighet*. Revideringarnas procentuella normrepresentation för samtliga revideringar på textnivå framgår av diagram 5.4.

Diagram 5.4 Normrepresentation för revideringar på textnivå.

Revideringar med relation till normen *juridisk lämplighet* omfattar revideringar som görs i textstrukturen, i den fasta ingressen och revideringar av typografi. Orsaker till det höga antalet revideringer som följer denna norm finns i den juridiska genren och dess traditioner samt klarspråksrekommendationer för författningstexter. Handboken SLAF tar explicit upp regler för hänvisningsteknik i författningstext, sålunda relaterar alla revideringar av hänvisningar i lagtexterna till normen *juridisk lämplighet*. För hänvisning i lagtext ges inget utrymme för alternativa lösningar, vilket gör normerna för hänvisningsteknik regellika med avseende på det normkontinuum som Toury (1995) beskriver. Att det trots detta görs mycket revideringar i ingressen anser jag dock inte ska ses som ett tecken på att översättaren eller granskaren haft svårigheter med eller valt att inte följa de rådande normerna. Revideringarna beror i de flesta fall på att motsvarande revidering görs i den finska texten under lagberedningen. Samma ingress revideras ofta vid flera institutioner som en följd av att den finska texten lever. Samtidigt tillhör dock ingressen även de delar av lagtexten som kräver att översättare och granskare ofta kontrollerar den rådande normen i form av konventionaliserade och fastslagna mallar i SLAF, vilket även framgår av översättares och granskares kommentarer vid de olika institutionerna (diskussioner med översättare och granskare i samband med materialinsamling). Ingressrevideringar kan därmed orsakas dels av motsvarande revidering i den finska texten, dels av att normerna inte följts.

Även typografiska revideringar följer explicita normer för lagtexter och relaterar entydigt till den juridiska genren och normen *juridisk lämplighet*. De skrivtekniska revideringarna representerar i viss utsträckning både normen *språkriktighet* och *juridisk lämplighet*, liksom i några fall *begriplighet*. Jag har utgått från revideringarnas förhållande till den slutliga lagtexten. I det undersökta materialet görs endast en

typografisk revidering som har relevans för arbetet under översättningsprocessen (kursivering av hel paragraf (RD3 RP 146/2001), medan övriga typografiska revideringar återfinns i den slutliga lagtexten.

Revideringar som leder till omdisponering av texten som följd av motsvarande revidering i den finska texten har relaterar till normen *korrekt återgivning*. Om revideringen däremot följer givna normer för lagtexter och lagöversättning till svenska har jag ansett dessa relatera till normen *juridisk lämplighet*. I annat fall har dessa revideringar analyserats som relaterade till normen *korrekt återgivning*. Revideringar av skrivteknisk karaktär liksom textstrukturmarkörer följer alla normen *språkriktighet*. De diskuteras som språkriktighetsfrågor i både SLAF (1998, 2004) och andra handböcker, såsom Svenska skrivregler (2001, 2005).

Även om normbrott inte studerats närmare kan ändå konstateras att en revidering som resulterar i att kommatering i långa meningar stryks, leder till brott mot normen *begriplighet*.

5.4.2 Revideringar på syntaktisk nivå

Som konstaterades i kapitel 2 har författningsspråkets syntax beskrivits som komplex, innehållande många opersonliga konstruktioner. Till det senare räknas passivkonstruktioner och nominaliseringar. Den juridiska textens meningsbyggnad och meningsstruktur i allmänhet karakteriseras av långa ordrika meningar, många satser per mening, många bisatser och få huvudsatser, många bisatsinskott och jämförelsevis många konditionalsatser (Nordman 1984:964). Vanligt är också att långa TSR-adverbial (adverbial som uttrycker tid, sätt och rum) placeras i mittfältet. (se t.ex. SLAF 1998, Gunnarsson 1982, Nordman 1992, Landqvist 2000) Referensbindning görs frekvent genom lexikonupprepning i stället för allmänspråkets alternativ genom t.ex. pronominalisering. Alla dessa drag förekommer i det studerade materialet och samtliga påverkar lagtextens begriplighet negativt (Gunnarsson 1982, Björkvall 2000). Dessutom strider de i många fall mot språkriktighetsrekommendationer för både allmänspråket och lagspråket (se Wellander 1974 och handböckerna SLAF, *Språket i lagar och andra författningar*, *Några riktlinjer för författningssvenskan*) och som i dag även av Statsrådets svenska språknämnd explicit påpekas att ska undvikas (*Språkråd* 1/2008:7

ff.)[36]. Samtidigt följer de den juridiska traditionen och genren och därmed normen *juridisk lämplighet*. De revideringar som gjorts på syntaktisk nivå i det undersökta materialet omfattar flera av dessa drag som ansetts vara karakteristiska för det juridiska språket i allmänhet och lagspråket i synnerhet. Att översättarna är medvetna om de typiska kanslisvenska dragen i författningstext framgår även av kommentarer i en av versionerna där översättaren i marginalen kommenterar de revideringar som granskaren gjort med ”Glöm inte att aktiv är att föredra på svenska” och ”Ja, hur var det nu med substantivsjukan” (RP 80/2001).

Totalt görs det 311 revideringar på syntaktisk nivå i materialet. De revideringstyper som är mest framträdande är revideringar av ordföljd och revideringar som gäller strykningar eller tillägg av bestämningar av icke-innehållslig karaktär. Dessa utgör tillsammans 49 % av samtliga revideringar på syntaktisk nivå. Dessutom görs revideringar av nominaliseringar, lexikonupprepning som referensbindning, satskonnektion och modala hjälpverb. Modala hjälpverb tas här upp under syntaktiska revideringar i stället för under lexikal revideringar, eftersom jag stöder mig på Svenska Akademiens grammatik (SAG, 1999) i min grammatiska klassificering. SAG väljer att placera modala hjälpverb som tillhörande satser och meningar och diskuterar där för dem i samband med dessa (SAG 1999:282 ff §32). Klart är att modala hjälpverb påverkar satsinnehållet, och därför vore det för snävt att studera sådana revideringar som lexikala. Eftersom de modala hjälpverben är av primär betydelse i regulativa texter som lagtexter, båda i avseende på lagtextens krav på ett entydigt innehåll och i avseende på textens funktion vid rättskipning/-utövning. Därför hör de modala hjälpverben till den lilla grupp revideringar som jag har upplevt varit tvungna att dubbelklassificeras. Utöver att de anger satsinnehållets möjlighet eller nödvändighet, påverkar de lagen innehållsmässigt – de anger huruvida jag är tvungen att göra som lagen säger, eller kan välja att göra annorlunda utan påföljder. Därför har jag även klassificerat dem som revideringar på innehållslig nivå, vilka kommer att diskuteras närmare längre fram i detta kapitel.

I det följande kommer dessa typer av syntaktiska revideringar att diskuteras närmare. Närmast diskuteras revideringar av preciseringar i from av tillägg och strykningar som inte påverkar textens innebörd (preciseringar i form av upprepningar). Därefter diskuteras revideringar av nominaliseringar, lexikonupprepning, passivkonstruktioner,

[36] De aspekter som tas upp i det nummer av tidskriften *Språkråd* som hänvisas till (1/2008) är långa inledningar på en mening (”trampoliner”), långa meningar (indelning i fler meningar rekommenderas), passivkonstruktioner och upprepningar som referensbindning. De rekommendationer som ges bygger på det språkvårdsprojekt som språknämnden ordnade hösten 2007 med språkkonsulten Barbro Ehrenberg-Sundin.

satskonnektion, modala hjälpverb och slutligen tillägg och strykningar som inte påverkar textens innehåll.

5.4.2.1 Revideringstyper på syntaktisk nivå

Tillägg och strykningar av icke-innehållslig karaktär utgör den mest representerade kategorin revideringar på syntaktisk nivå. Sammanlagt står de för en tredjedel av alla syntaktiska revideringar (33 %). Att denna typ är så välrepresenterad förklaras dels med det utmärkande draget för juridisk text i allmänhet och lagtext i synnerhet med stor explicithet inom varje mening, vilket resulterar i upprepning av sådant som redan tidigare nämnts i lagtexten. Preciseringarna har dels även att göra med valet att välja en formellt mycket källtextorienterad strategi, vilket innebär att även den finska syntaxen följs. Revideringar följer i sådana fall normen *korrekt återgivning*. Ytterligare orsaker till varför denna revideringstyp är så frekvent förekommande i det undersökta materialet hänger samman med granskarens valmöjlighet att antingen följa normen *juridisk lämplighet* med vikt vid tradition eller normen *språkriktighet* utgående från de rekommendationer som ges i SLAF om att författningsspråket ska närma sig allmän sakprosa. Upprepningar och icke-nödvändiga preciseringar gör generellt texten tyngre att läsa och sålunda mindre begriplig (jfr Gunnarsson 1982). Normen *språkriktighet* och normen *begriplighet* kan även följas om syftningen eller förståelsen av texten kräver ett tillägg i form av upprepning eller specificerande, framför allt i mycket långa meningar. Därmed följer tillägg och strykningar av icke-innehållslig karaktär till tre normer: *juridisk lämplighet, korrekt återgivning* och *språkriktighet*.

Tillägg i översättningarna följer antingen av den finska texten eller av granskarens val att prioritera den juridiska skrifttraditionen (se exempel 5.10). Likaså relaterar strykningar dels till den finska texten, dels till granskarens val att följa principerna för allmän sakprosa utan utmärkande lexikonupprepning/upprepning av textfragment (se exempel 5.11). Det senare överensstämmer med handboken SLAF (1998:36) som rekommenderar att målet för lagspråket ska vara nutida, vårdad sakprosa. Fördelningen mellan strykningar och tillägg är jämn, även om tilläggen överväger en aning.

I exempel 5.10 läggs bestämningen *som utfärdats av Teleförvaltningscentralen* till i den text som ingår i punkt 1. Motsvarande tillägg görs i den finska versionen vid granskningen vid justitieministeriet och därmed relaterar revideringen till normen *korrekt återgivning*. Revideringen ses som ett icke-innehållsligt tillägg eftersom det tidigare framgått att det är Teleförvaltningscentralen som utgör den myndighet som utfärdar frekvensföreskrifterna – paragrafen inleds med meningen. *Radiotillstånd och*

frekvensreservering beviljas av Teleförvaltningscentralen. Meningen är även ett exempel på användningen av nakna substantiv i enlighet med den juridiska traditionen som kommer att diskuteras närmare senare i detta kapitel i samband med morfologiska revideringar.

Exempel 5.10 Revidering på syntaktisk nivå. Tillägg. (RP 80/2001)

TB1	JM2	Finsk förlaga (motsvarande tillägg görs vid JM)
1) tillstånden eller frekvensreservation söks för ett frekvensområde som i en frekvensföreskrift [...]	1) tillstånden eller frekvensreservering söks för ett frekvensområde som frekvensföreskrifter **som utfärdats av Teleförvaltningscentralen** [...]	1) lupaa tai taajuusvarausta haetaan taajuusalueelle, joka taajuksen käytösta **Telehallintokeskuksen annetuissa** määräyksissä [...]

Revideringen i exempel 5.11 följer av den finska versionen, dock inte så att motsvarande revidering görs i den finska texten. Revideringen relaterar därmed till normen *korrekt återgivning*, med vitk vid principen om en formellt bunden översättning för att garantera en juridisk ekvivalens. Revideringen följer även normen *juridisk lämplighet* dels genom den för den juridiska texten typiska formbundna översättningen, dels genom att den följer principen om juridisk explicithet som omfattar lexikonupprepning och upprepning av textfragment . Vid översättningen och vid granskningen RD3 har det inte ansetts nödvändigt att föra in bestämningen *av en radiosändare*. Av den omgivande kontexten i paragrafen framgår att det som avses är tillverkare av radiosändningar, och sålunda är tillägget inte nödvändigt ur ett begriplighets- eller språkriktighetsperspektiv.

Exempel 5.11 Revidering på syntaktisk nivå. Tillägg. (RP 80/2001)

RD3	RD4	Finsk förlaga
Om tillverkaren inte har tillämpat de harmoniserade standarder som avses i 4 § [...]	Om tillverkaren **av en radiosändare** inte har tillämpat de harmoniserade standarder som avses i 4 § [...]	Radiolähettimen, jonka valmistaja on soveltanut 4 §:n 8 kohdassa tarkoitettuja yhdenmukaistettuja standardeja

I exempel 5.12 följer revideringen den juridiska traditionen och sålunda normen *juridisk lämplighet*. Revideringen görs inte som en följd av den finska texten. Det första alternativet som ges i den svenska översättningen är inte felaktigt, och ändras inte heller vid revidering RD3. Den strykning som görs vid RD4 av *det som* (…) *föreskriver* resulterar dock i att antalet ord minskar vilket stämmer överens med den traditionella juridiska stilen med en ordekonomisk syn på texter (Nordman 1992).

Exempel 5.12 Revidering på syntaktisk nivå. Strykning. (RP 107/2001)

RD3	RD4
[...] i enlighet med **det som** 28 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) **föreskriver**.	[...] i enlighet med 28 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999).

Exempel 5.13 och 5.14 visar tillägg och strykningar som följer normen *språkriktighet*. I exempel 5.13 stryks upprepningen av objektet, en upprepning (*radioanläggningar*) som inte är nödvändig för förståelsen och begripligheten utan utgår från den juridiska traditionen med upprepning för explicithet. I exempel 5.14 däremot görs ett tillägg av subjekt i satsen (dessutom ändra passiv till aktiv), vilket gör texten begripligare och följer normen *språkriktighet* i avseende på rekommendationen i SLAF om att författningsspråket ska närma sig allmän sakprosa. Version JM2 däremot följer den juridiska traditionen med verbalsubstantiv och passiv utan att nämna vem som utför handlingen.

Exempel 5.13 Revidering på syntaktisk nivå. Strykning. (RP 80/2001)

TB1 (JM2)	RD4	Finsk förlaga
Också andra radioanläggningar avsedda för marknaden i Finland än de **radioanläggningar** som nämns i [...]	Också andra radioanläggningar avsedda för marknaden i Finland än de som nämns i [...]	Suomessa markkinoille saatettavaksi tarkoitettu muukin kuin 1 tai 2 momentin mukainen radiolaite [...]

Exempel 5.14 Revidering på syntaktisk nivå. Tillägg. (RP 80/2001)

JM2	RD4
[...] vars tillsättande har anmälts till Europeiska gemenskapernas kommission.	[...] **som staten i fråga** har anmält till Europeiska gemenskapernas kommission [...]

Revideringar görs således både från och till normerna *språkriktighet* och *juridisk lämplighet.* De dominerande normerna är dock normen *korrekt återgivning* och *juridisk lämplighet*. De revideringar som följer normen *språkriktighet* visar en viss medvetenhet om normen, men de revideringar som görs visar tydligt att den inte i avseende på tillägg och strykningar är dominerande.

Revideringar av ordföljd är de näst mest representerade revideringarna på syntaktisk nivå, sammanlagt utgör de en tredjedel av alla syntaktiska revideringar (33 %). Revideringar av ordföljd gäller framför allt placeringen av adverbial och attributiva bisatser i meningen och revideringar som följer av den finska förlagans

ordföljd, antingen så att denna ordföljd efterföljs på ett osvenskt sätt, eller så att en osvensk finskpåverkad ordföljd ändras till en med målspråket språkriktig ordföljd. Generellt kan konstateras att reglerna för ordföljd skiljer sig åt betydligt mellan finska och svenska, då svenskan har mycket striktare regler för ordföljd än finskan, framför allt i fråga om placeringen av adverbial. Ordföljdsrevideringar omfattar dessutom ordföljden i fasta fraser och formuleringar i författningstext som i allmänspråket kan omformuleras medan de i författningsspråket har en fastslagen ordföljd. Därmed framträder fyra dominerande typer av ordföljdsrevideringar i det undersökta materialet vars normförhållanden omfattar normerna *korrekt återgivning*, *juridisk lämplighet* (med vikt vid genre och tradition) och *språkriktighet*.

Placeringen av adverbial i satsen, framför allt s.k. TSR-adverbial som beskriver tid, plats och sätt, diskuteras explicit i SLAF (1998:59 ff.). SLAF skriver att det i juridiska texter är relativt vanligt med långa TSR-adverbial i mittfältet, vilket dock gör meningarna tunga. Rekommendationen är att i stället placera dem först eller i slutet av satsen. Revideringar som gäller placeringen av adverbial kan relatera till samtliga fyra normer *juridisk lämplighet*, *korrekt återgivning*, *språkriktighet* och *begriplighet*. Då revideringen innebär att adverbial placerar i mittfältet enligt den juridiska traditionen eller på grund av att den finska satsstrukturen följs relaterar revideringen antingen till normen *juridisk lämplighet* eller till normen *korrekt återgivning*. Om däremot revideringen innebär att adverbialet flyttas först eller till slutet av satsen, eller också placeras nära det ord eller uttryck det logiskt hör samman med följs normerna *språkriktighet* och *begriplighet*.

En allmän regel är att ord och uttryck som logiskt hör ihop ska placeras intill varandra för att felaktig syftning och risk för feltolkning ska undvikas (SLAF 1998:61). En revidering som följer denna princip visas i exempel 5.15. Revideringen görs i en lång mening (59 ord) och relaterar till normen *språkriktighet* då syftningen blir korrekt genom revideringen, men också till normen *begriplighet*. Visserligen innebär revideringen att bestämningen placeras före det finita verbet (strider) och således ger meningen en högre grad av vänstertyngd. Med avseende på meningens totala längd resulterar trots detta revideringen i att meningen blir lättare att läsa utan inskott mellan det finita verbet och dess bestämning.

Exempel 5.15 Revidering på syntaktisk nivå. Ordföljd. (RP 80/2001)

TB1	JM2
Om det konstateras att en radioanläggning eller användningen av den strider mot lagen eller de bestämmelser som utfärdats med stöd av den **på ett väsentligt sätt** eller att den kan medföra [...]	Om det konstateras att en radioanläggning eller användningen av den **på ett väsentligt sätt** strider mot lagen eller de bestämmelser som utfärdats med stöd av den eller att den kan medföra [...]

Innehållsligt sker ingen ändring mellan versionerna. Revideringen relaterar till normen *korrekt återgivning* (motsvarande revidering görs i den finska versionen), men möjligtvis även till normen *juridisk lämplighet* med avseende på hänvisning mellan språkversioner.

I exempel 5.16 görs en revidering som resulterar i en vänstertyngd typisk för den juridiska texten, då TSR-adverbialet *12 § 2 mom. personuppgiftslagen* placeras från slutposition till mittfältsposition mellan det finita och infinita verbet. Revideringen följer den juridiska traditionen med relativt långa TSR-adverbial i mittfältet (SLAF 1998:59). I exemplet har sålunda de föregående granskningarna TB1 och JM2 (ingen revidering görs vid JM2) följt den rekommendation som SLAF ger, medan granskning RD4 valt att prioritera den juridiska traditionen. (I exemplet ingår även en lexikal revidering av *i överensstämmelse med* > *i enlighet med* som diskuteras i samband med lexikala revideringar.)

Exempel 5.16 Revidering på syntaktisk nivå. Ordföljd. (RP 107/2001)

JM2	RD4
Institutet för arbetshygien **skall** förstöra de känsliga uppgifter och prov som behandlas med stöd av 2 mom. i överensstämmelse med **12 § 2 mom. personuppgiftslagen** (…)	Institutet för arbetshygien **skall** i enlighet med **12 § 2 mom. personuppgiftslagen** förstöra de känsliga uppgifter och prov som behandlas med stöd av 2 mom. (…)

I långa meningar kan utbrytning av en bisats öka begripligheten. I exempel 5.17 omformuleras adjektivattributet *av en behörig myndighet i ett annat land* till den attributiva bisatsen *vilka utfärdats av en behörig myndighet i ett annat land* ut och placeras som ett icke-restriktivt led i satsen (RD4, vilket märkbart ökar begripligheten i förhållande till den föregående versionen (JM2).

Exempel 5.17 Revidering på syntaktisk nivå. Ordföljd. (RP 107/2001)

JM2	RD4
Teleförvaltningscentralen meddelar föreskrifter om hur ett tillstånd **av en behörig myndighet i ett annat land**, andra rättigheter eller märken som anger rätt att använda radiosändare skall godkännas som ett tillstånd enligt 1 mom.	Kommunikationsverket meddelar föreskrifter om hur ett tillstånd, berättigande eller märke som anger rätt att använda radiosändare, **vilka utfärdats av en behörig myndighet i ett annat land**, skall godkännas som ett tillstånd enligt 1 mom.

Revideringar av satskonnektion motsvarar 13 % av samtliga revideringar på syntaktisk nivå, vilket är en relativt stor andel av de syntaktiska revideringarna. Revideringarnas höga representation sammanhänger till stor del med att motsvarande revideringar görs i den finska versionen och då relaterar till normen *korrekt återgivning*. Sådana revideringar av satskonnektion är ändringar mellan konjunktionerna *och - eller*, *eller - samt, samt – eller*, *om – och*, *och – samt*. Därmed kan de revideringar som görs av satskonnektion indelas i betydelseskiljande och icke-betydelseskiljande revideringar. De icke-betydelseskiljande revideringarna relaterar till normen *språkriktighet*, medan de betydelseskiljande relaterar till normen *korrekt återgivning* i förhållande till den finska versionen (se tabell 5.6). Exempel på det senare är ändringar av *och* till *eller* och *eller* till *samt* för att den svenska versionen ska motsvara den finska, i vilken *ja* ändrats till *tai* och *tai* till *sekä*. De betydelseskiljande revideringarna av satskonnektion orsakas uteslutande av att motsvarande revidering görs i den finska versionen.

Då däremot konjunktionen *om* förs in genom revideringen som inledning till den andra villkorssatsen i en lång mening (55 ord) följer revideringen normen *språkriktighet*, i avseende på konjunktioner som inleder villkorssatser i författningstext, och normen *begriplighet* (se exempel 5.18).

Exempel 5.18 Revidering på syntaktisk nivå. Satskonnektion. (RP 146/2001)

RD4
Allmänna åklagaren får inte väcka åtal för kränkning av kommunikationshemlighet […] om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller gärningsmannen när brottet […] eller **om** ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

Nominaliseringar utgör 10 % av revideringarna på syntaktisk nivå. En nominalisering är då ett verbskeende uttrycks med en nominalfras vars huvudord är ett substantiv. Substantiven kan vara en verbavledning eller en adjektivavledning. Inom språkvården har framför allt verbalsubstantiv diskuterats mycket. Verbalsubstantiven är

också ett av de mest typiska dragen för kanslispråket. Redan år 1941 påpekar Wellander i det klassiska verket *Riktig svenska* (1941:266) följande:

> Verbets farligaste fiende är den s.k. substantivsjukan, som från kanslispråket och det lärda språket sprider sig till andra stilarter och allvarligt hotar livligheten och rörligheten hos vårt språk överhuvud.
>
> Substantivsjukan yttrar sig framför allt däri, att man ratar verbet, som ger liv och fart och spänstighet åt satsen, och i stället sammanpressas satsinnehållet i substantiviska block. Som syntaktiskt sammanbindande medel tjänar vissa innehållstomma verb. Den tanke, som talspråket uttrycker med orden ”Di bärgar höt” och skriftspråket med ”Höet bärgas”, ändras i första hand till ”Höbärgningen verkställes”. (Wellander 1941:266)

Inom fackspråk är ändå nominalisering som fenomen etablerad och dess frekventa förekomst är ett drag som skiljer fackspråket från allmänspråket. Konstruktionstypen ett verb plus verbalsubstantiv kan till vissa delar förklaras av kanslispråkets (och fackspråkets) förkärlek för allmänna och abstrakta uttryckssätt (Nordman 1992:88). Fördelar med nominaliseringar och användningen av verbalsubstantiv har diskuterats inom fackspråksforskningen (Beier 1980, genom Nordman 1992). Bland annat framhålls att substantivet möjliggör ett begreppsligt framställningssätt av skeendet och att det skapar en bättre definition än ett verb, som ofta upplevs för vagt för att kunna definieras. Substantivens syntaktiska flexibilitet gör att de kan användas på ett mera mångsidigt sätt än verb. Substantiv kan också användas isolerat och generaliserat samtidigt som de är språkligt ekonomiska (Beier 1980, genom Nordman 1992:88). Det sista argumentet kan omedelbart kopplas samman med det juridikens ekonomiska språksyn. Nordman (1992:89) påpekar vidare att verbalsubstantiven återspeglar det vetenskapliga sättet att tänka och tillfredsställer vetenskapens krav på begreppslig abstraktion. Enligt Bhatia (2004:7) är orsaken till att nominaliseringar används så frekvent i juridisk text att de tillåter lagberedaren att göra satsen koncentrerad och göra det möjligt att föra in efterföljande referenser i samma mening, vilka tillför precision och entydighet till rättsliga bestämmelser. Ur ett allmänt begriplighetsperspektiv har det dock konstaterats att nominaliseringar försvårar begripligheten i texter (Gunnarsson 1982, Björkvall 2000). En orsak till detta är att nominaliseringar gör deltagarna osynliga och inte säger vem som gör något eller mellan vilka någonting sker (jfr Hellspong 2001:137). I en studie av Charrow & Charrow (1979) framgår begriplighetsproblematiken tydligt då det visade sig att en omskrivning av nominaliseringar till verbhandlingar i juryinstruktioner ökade begripligheten signifikant.

Även handboken SLAF (1998:54 ff.) diskuterar verbalsubstantiv och påpekar att svenska myndighetstexter i Finland som översatts från finska ofta påverkas av finskans frekventa användning av verbalsubstantiv med efterleden *–minen* och *–ointi*. Sålunda

påverkas användningen av verbalsubstantiv i finlandssvenska myndighetstexter både av genre, tradition och finsk interferens. Konstruktionerna är vanliga dels eftersom de inte anger tempus, dels för att författaren inte behöver ta ställning till subjektet, vilket är praktiskt i propositionstexter (SLAF 1998:54). Handboken ger ändå en rad alternativ om hur -minen konstruktioner kan översättas till ”en ledig och naturlig svenska” som inte omfattar verbalsubstantiv. I SLAF poängteras dock att alternativen som ges inte ska tolkas som ett totalförbud mot verbalsubstantiv i svenskan. I stället kan de vara användbara och ibland t.o.m. den enda tänkbara möjligheten. Som exempel på detta ges rubriker och komprimerade sammanhang (1998:54-56).

Revideringar till och från nominaliseringar kan således föras till samtliga normer *språkriktighet, begriplighet, juridisk lämplighet* (med vikt vid tradition) och *begriplighet* och *korrekt återgivning*.

De revideringar som följer normen *korrekt återgivning* görs uteslutande som en följd av att översättningen visar interferens från den finska förlagan och förekommer i det undersökta materialet endast ett fåtal gånger. Dessa kommer därför inte att diskuteras närmare. I undantagsfall görs även revideringar till nominaliseringar som ökar begripligheten och sålunda är motiverade revideringar utgående från ett klarspråksperspektiv. I det undersökta materialet görs endast ett fåtal (2) sådana revideringar.

I materialet görs revideringar både till och från nominaliseringar, mest frekvent är ändå revideringar *till* nominalisering (84 %). Detta bestyrker att lagtexter av olika orsaker favoriserar nominaliseringar framför verbkonstruktioner. Bland de revideringar som resulterar i en nominalisering görs en del som tydligt kan föras till den kanslisvenska som bl.a. Wellander (1941) beskriver och språkvården i dag rekommenderar att ska undvikas. Exempel på sådana är då verbfrasen *väcka åtal* ändras till *vidta åtgärder för väckande av åtal* (RP 80/2001, RD3) eller då verbformen *kontrollera* ändras till nominalsatsen *bedriva observation* samt *kontrolleras* ändras till *vara föremål för observation* vilket görs i samband med granskning RD4 (RP 80/2001)(se exempel 5.19).

Exempel 5.19 Revideringar på syntaktisk nivå. Nominalisering. (RP 80/2001)

JM2	RD4
Kommunikationsverket har rätt att **kontrollera** radiokommunikation och det tekniska utförandet för att säkerställa [...] Identifieringsuppgifter för konfidentiella radiosändningar får **kontrolleras** och användas bara i den utsträckning det är nödvändigt för […]	Kommunikationsverket har rätt att **bedriva observation av** radiokommunikation och det tekniska utförandet för att säkerställa […] Identifieringsuppgifter för konfidentiella radiosändningar får **vara föremål för observation** och användas bara i den utsträckning det är nödvändigt för […]

Orsakerna till sådana revideringar som i exempel 5.19 kan hänföras till att granskaren väljer att följa normen *juridisk lämplighet* med vikt vid tradition. En annan möjlig förklaring till revideringen är att substantiveringen *bedriva observation* stöder sig på tidigare lagstiftning och att granskaren sålunda eftersträvar en mellantextuell ekvivalens genom revideringen. I Finlex ges dock endast två andra belägg på nominalfrasen *bedriva observation*, medan verbet *kontrollera* ger 124 belägg. De två övriga beläggen på *bedriva observation* förekommer i polislagen (493/1995) respektive tullagen (1466/1994). Sålunda ger inte tidigare lagstiftning i det här fallet stöd för föklaringen att revideringen görs för att skapa mellantextuell ekvivalens. I stället förefaller den primära orsaken vara granskarens personliga preferens att följa en traditionell kanslistil.

Nominaliseringar kan dock även påverka läsbarheten och begripligheten positivt i författningstexter. Sålunda är en del revideringar till nominaliseringar motiverade även ur ett begriplighetsperspektiv. Ett exempel på detta är den revidering som illustreras i exempel 5.20. (RP 80/2001.)

Exempel 5.20 Revidering på syntaktisk nivå. Nominalisering. (RP 80/2001)

RD3 ogranskad version	RD3 granskad version
För övervakningen skall tillverkaren ge bedömningsorganet nödvändiga uppgifter och tillåta kontroll av tillträde till lokalerna för att kontrollera tillverkning, kontroll, provning och lagring	För övervakningen skall tillverkaren ge bedömningsorganet nödvändiga uppgifter och **tillåta kontroll av sina produktions-, kontroll- och lagringslokaliteter.**

Den nominalisering som görs genom revideringen i exempel 5.20 anser jag vara motiverad och stöda normen *begriplighet*[37]. Denna tolkning får stöd av de kommentarer översättare och granskare ger i samband med enkätstudien, delstudie 3, som kommer att redovisas i kapitel 7. Begripligheten påverkas även positivt av att subjektet upprepas i

[37] Denna tolkning får stöd av de kommentarer översättare och granskare ger i samband med enkätstudien, delstudie 3 som redovisas för i kapitel 7.

nominalfrasen vid revideringen (pronomenet *sina* i prepositionsfrasen som står som attribut i nominalfrasen). I den tidigare versionen blir det oklart huruvida det är *tillverkaren* eller *bedömningsorganet* som avses. Utöver nominaliseringen sker även flera andra ändringar i texten i exempel 5.20. Innebörden ändras: i den första versionen tillåts kontroll av tillträde, medan den senare versionen tillåter kontroll. Antagligen är det här fråga om ett översättningsfel (detta diskuteras närmare under revideringar på innehållslig nivå). Vid granskningen görs även den lexikala revideringen av ”lokaler” till *lokaliteter*. Här strider revideringen mot allmänna rekommendationer om användningen av finlandismer. Enligt Finlandssvensk ordbok (af Hällström & Reuter 2000) ska det finlandssvenska *lokaliteter* ersättas med det allmänsvenska *lokaler*.

Eftersom nominaliseringar ofta används i författningstext då det är oklart vem som utför handlingen, existerar inte alltid alternativet att översätta med en verbfras i stället för en nominalfras. Om detta görs kan resultatet vara en oklar syftning eller också en språkligt felaktig översättning. Ett exempel på detta är översättarens val att använda en verbfras (RP 80/2001, TB1) *för att radioanläggningar ska få röra sig så fritt som möjligt* för att återge finskans *radiolaitteiden mahdollisimman vapaalle liikkuvuudelle* (se exempel 5.21). Översättningen resulterar i ett syftningsfel då betydelsen blir att *radioanläggningar* utför verbhandlingen *att röra sig fritt*, vilket naturligtvis inte avses. Ett inanimat substantiv (Hultman 2003:49-50) kan inte utföra en verbhandling. Översättningen ligger den finska källtexten formellt nära vilket kan vara en förklaring till översättarens val. Vid revideringen ändras dock verbhandlingen till en nominalisering i form av *för en så fri rörlighet för radioanläggningar som möjligt.* Jag anser denna revidering vara motiverad.

Exempel 5.21 Revidering på syntaktisk nivå. Nominalisering. (RP 80/2001)

TB1	JM2	Finsk version
3) att skapa betingelser för att radioanläggningar **ska får röra sig så fritt som möjligt** [...]	3) att skapa betingelser för en så **fri rörlighet för radioanläggningar som möjligt** [...]	3) luoda edellytykset *radiolaitteiden mahdollisimman vapaalle liikkuvuudelle* [...]

Nominaliseringar som ökar begripligheten är dock få i det undersökta materialet. Däremot är dess motsats, nominaliseringar som minskar begripligheten fler. Som framgått är några av dessa praktexempel på den traditionella kanslistilen och bryter således tydligt mot språkriktighetsrekommendationer.

Majoriteten av nominaliseringarna ligger dock mellan dessa två typer – de följer den genretypiska traditionen som föredrar nominala led framför verbala led. De följer alltså

normen *juridisk lämplighet*, och är många gånger resultatet av en formellt källbunden översättning. Samtidigt bryter de dock mot moderna språkriktighetsnormer för både allmänspråket och författningsspråket och påverkar begripligheten negativt.

Intressant är att det inom samma text och även textversion finns exempel på revideringar från och till nominaliseringar. Detta indikerar en medvetenhet om att nominaliseringar i många fall inte är att rekommendera, men även att den juridiska texten favoriserar och ofta kräver nominaliseringar på grund av den koncentrerade satsstrukturen (Jfr Bhatia 2004:7). Även om nominaliseringar i de flesta fall innebär ett brott mot normen *begriplighet* följer den således normen *juridisk lämplighet* med vikt vid tradition. Revideringar från och till indikerar även skillnader i normval mellan personer och institutioner. Stöd för denna tolkning ger även kommentarer under mötet mellan institutionerna i oktober 2004 (se närmare kapitel 1.2.2). Bland de språkfrågor som diskuterades ingick användningen av verbalsubstantiv och språkvårdens allmänna rekommendationer att undvika dem. En av översättarna påpekade att hon undviker nominaliseringar, även i rubriker, till förmån för att-satser. Hon motiverade detta med att texten blir tydligare och enklare och samtidigt närmar sig allmän sakprosa. Hennes strategi i avseende på detta översättningsproblem kan därmed beskrivas som en klarspråksorienterad acceptabel strategi. De som granskade hennes översättningar favoriserade däremot traditionen med nominaliseringar och följde därmed en juridiskt adekvat orienterad strategi. Exemplet visar på normkonflikter mellan personer i avseende på vilka norm som prioriteras högre och hur detta påverkar översättningen. En faktor som påverkar valet mellan normerna *begriplighet* och *språkriktighet* (översättaren i detta fall) i förhållande till normen *juridisk lämplighet* (granskaren i detta fall) kan även förutsättas vara vanan att ta till sig dokument som är skrivna inom genren juridiska texter. Begripligheten av dokumenten kan upplevas vara god om man själv lätt tar till sig innehållet och har lärt sig knäcka de genrespecifika språkkoderna. Man blir således blind för hur texten kan läsas av personer som inte innehar denna vana. I fråga om rubrikformer i författningstext är vidare rekommendationerna i SLAF inte helt entydiga, eftersom det som sagt konstateras att verbalsubstantiv kan användas i bland annat just rubriker (1998:55).

Revideringar gällande lexikonupprepning utgör liksom nominaliseringarna 10 % av revideringarna på syntaktisk nivå. Av dessa görs revideringar *till* lexikonupprepning i något större utsträckning än revideringar *från* lexikonupprepning, (18 st. respektive 12 st.). Detta motsvarar 6 % revideringar till lexikonupprepning och 4 % revideringar från lexikonupprepning. Lexikonupprepning innebär att referensbindningen görs genom upprepning av samma referent, substantiv

eller nominalfras. Ett alternativ till lexikonupprepning är pronominalisering, genom vilken temaprogressionen byggs upp så att det som var rema tidigare i ett textelement är tema i ett senare textelement och då åsyftas genom pronomen i stället för upprepning av nominalfras. Det vill säga att en redan nämnd referent refereras till genom användning av pronomen. Båda formerna av referensbindning är av typen *identitet* (Hellspong 2001:29, Nyström 2001:40 ff.). I författningstext dominerar referensbindning genom lexikonupprepning framför pronominalisering. Det här har förklarats med lagtextens strävan att undvika oklarheter och dess ambition att uppnå exakthet och precision (Swales & Bhatia 1983:1000, Hiltunen 1990:40, Trosborg 1997:126, jfr även Landqvist 2000:312). Därför föredrar man i författningstext ofta att upprepa nominalfrasen framför att använda pronomen, trots att detta resulterar i en tung och monoton text (Trosborg 1997:122). Lexikonupprepning kan dock även klargöra syftning, framför allt i de för den juridiska texten utmärkande långa meningarna med en komplicerad satsstruktur. Inga sådana revideringar till lexikonupprepning med relation till normen *begriplighet* görs dock i det undersökta materialet. I handboken SLAF tas inte lexikonupprepning upp. Överhuvudtaget diskuteras inte referensbindning i handboken. Antagligen utgår man från att den finska textens val efterföljs i den svenska versionen. Revideringar till lexikonupprepning följer i det undersökta materialet framför allt den juridiska traditionen och relaterar då till normen *juridisk lämplighet*, eftersom lexikonupprepning sker i fall där det ur ett klarspråksperspektiv vore att föredra att istället återknyta till huvudordet med ett pronomen. I många fall bryter revideringar till lexikonupprepning sålunda mot normen *begriplighet*, eftersom den gör texten mera tungläst. De revideringar i materialet som istället görs från lexikonupprepning till pronomen följer däremot normen *språkriktighet* och normen *begriplighet*.

Exempel 5.22 visar revidering till lexikonupprepning, men i samma lagtext sker också revidering som stryker lexikonupprepning, vilket låter antyda en något vacklande princip i och mellan granskningar. I exempel 5.22 är det förra alternativet att föredra, det torde inte finnas någon risk för syftningsfel med användningen av pronominet *dess* istället för upprepning av *institutet*.

Exempel 5.22 Revidering på syntaktisk nivå. Till lexikonupprepning.(RP 107/2001)

JM2	RD4
Institutet för arbetshygien kan för det vetenskapliga forskningsarbetet inom **dess** verksamhetsområde [...]	Institutet för arbetshygien kan för det vetenskapliga forskningsarbetet inom **institutets** verksamhetsområde [...]

I exempel 5.23 däremot leder revideringen i det andra alternativet till en lättare och mer läsarvänlig text, då huvudordet *berhörighetsbevis* den andra gången hänvisas till med den förkortade versionen *bevis*.

Exempel 5.23 Revidering på syntaktisk nivå. Från lexikonupprepning. (RP 80/2001)

JM2	RD4
[...] fem år sedan behörighetsbeviset beviljades påvisa att kompetens enligt **behörighetsbeviset** [...] upprätthållits.	[...] fem år sedan behörighetsbeviset beviljades påvisa att kompetens enligt **beviset** [...] upprätthållits.

Trots att revideringar till lexikonupprepning överväger visar resultatet ändå ingen entydig tendens att den juridiska traditionen med lexikonupprepning skulle favoriseras vid granskningarna av propositionerna. Eftersom det inte finns strikta regler för användningen av lexikonupprepning kan granskarna välja att antingen följa normen *juridisk lämplighet* med vikt vid genre och tradition eller normerna *språkriktighet* och *begriplighet*. I det undersökta materialet visar det sig att det i de flesta fall är kontexten som avgör – om klarheten kräver lexikonupprepningar på grund av meningslängd införs ofta lexikonupprepning (se exempel 5.22), medan i sådana fall då syftningen är klar inom meningen kan lexikonupprepning ändras till referens med pronomen enligt principen i allmän sakprosa (se exempel 5.23).

Modala hjälpverb analyserar jag som framgick ovan, som syntaktiska revideringar i enlighet med SAG (1999:282 32 §). De revideringar som görs av modala hjälpverb utgör 7 % av revideringarna på syntaktisk nivå och de berör samtliga deontisk modalitet, dvs. talarens avsikt i förhållande till skyldigheter och rättigheter, huruvida satsinnehållet är nödvändigt eller möjligt enligt samhälleliga eller funktionella normer eller enligt någons beslut, om det är en skyldighet, en befallning eller ett åtagande (SAG 1999:282 § 32). Revideringarna innebär sålunda stora skillnader i satsen (och textens) innebörd, men görs i majoriteten av fallen som en följd av att motsvarande ändring görs i den finska lagtexten under beredningsprocessen. Inga revideringar av modala hjälpverb görs som en följd av direkta översättningsfel.

Dessutom görs dock även revideringar av modala hjälpverb på grund av att den tidigare versionen följt finskans sätt att uttrycka deontisk modalitet med endast presens. I SLAF (1998:44) tas detta explicit upp och rekommendationen är att det i lag eller annan författning vanligen är bättre att använda *skall* vid bindande bestämmelser än endast presens (även om detta skulle följa den finska texten). I SLAF (1998:43) framhålls att vissa modala hjälpverb som används i äldre författningar (t.ex. må, äger, har att) i dag är föråldrade och ska ersättas med de modernare skall, bör, får, kan eller måste. I det

undersökta materialet görs dock inga revideringar till eller från sådana äldre modala hjälpverb, vilket visar att översättarna och granskarna är medvetna om att dessa ska undvikas i moderna författningar.

Därmed omfattar revideringarna av modala hjälpverb två typer: 1) revideringar som följd av motsvarande revidering i den finska versionen (relation till normen *korrekt återgivning*) och 2) revideringar av huvudverb i presens för att uttryck bindanden bestämmelser som interferens från finskan (relation till normen *språkriktighet* med vikt vid rekommendation i SLAF). De modala hjälpverb som ändras vid revidering omfattar hjälpverben *bör*, *kan* och *skall*.

I exempel 5.24 illustreras en revideringar som görs på grund av att motsvarande ändring görs i den finska versionen.

Exempel 5.24 Revidering på syntaktisk nivå. Modalt hjälpverb. (RP 80/2001)

TB1	JM2	Finsk version
[...] **skall** tillstånd inte beviljas.	[...] **kan** tillstånd inte beviljas	Från (version TB): [...] lupaa *ei ole myönnettävä* Till (revidering JM): [...] lupa *voidaan jättää myöntämättä.*

De revideringar som görs mellan modalt hjälpverb (*skall*) och presens för att uttrycka bindande bestämmelse uppstår antingen som interferensfenomen från finskan genom finskans möjlghet att uttrycka bindande bestämmelser med endast presens (se exempel 5.25), eller genom att vanligen översättaren väljer presens för att uttrycka bindande bestämmelser, trots att den finska versionen inte använder presens. Översättaren väljer då att prioritera allmänspråkets möjlighet att uttrycka förpliktelse före rekommendationen om att det i författningstext är bättre att använda det modala hjälpverbet *skall*. Detta är ett mindre väntat resultat, eftersom det följer en friare översättningsstrategi som närmar sig allmän sakprosa framför en juridiskt formellt bunden strategi.

Exempel 5.25 Revidering på syntaktisk nivå. Modalt hjälpverb. (RP 80/2001)

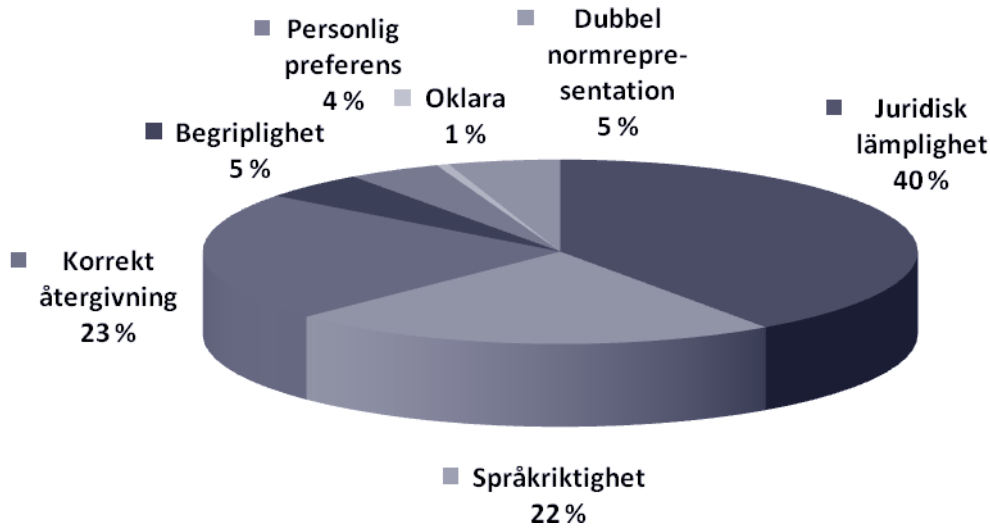
RD3 ogranskad	RD3 granskad	Finsk version
Registret **skall** också betjäna fackförbunden (…)	**Syftet** med registret **är** också att betjäna fackförbunden (…)	Rekisterin **tarkoituksena** on myös palvella ammattiliittoja (…)

Intressant i analysen av revideringar som gäller hur bindande bestämmelse ska uttryckas i lagtext är att det förefaller finnas olika uppfattningar om vilka principer som ska följas.

5.4.2.2 Normrelation för revideringar på syntaktisk nivå

Revideringar på syntaktisk nivå relaterar primärt till normen *juridisk lämplighet*, såsom diagram 5.5 visar.

Diagram 5.5 Normrepresentation för revideringar på syntaktisk nivå och andel revideringar som följer av personlig preferens.

Sammanlagt 40 % av samtliga revideringar på syntaktisk nivå följer normen *juridisk lämplighet*. Därefter följer normen *korrekt återgivning* och normen *språkriktighet* med 23 % respektive 22 %. Normen *begriplighet* representerar endast 5 % av de syntaktiska revideringarna. Denna siffra visar tydligt att vid valet mellan *begriplighet* och *juridisk lämplighet* i avseende på bl.a. nominaliseringar och ordföljd, favoriseras den juridiska traditionen. *Språkriktighet* beaktas dock i större utsträckning. Delvis kan detta säkert förklaras med en större medvetenhet om språkliga aspekter på lagtexter och det klarspråksarbete som gjorts i avseende på att förbättra författningsspråket i allmänhet, och de språkriktighetsrekommendationer som ges i handboken SLAF i synnerhet. Ändå är den juridiska traditionen dominerande, framför allt med beaktande av att det bland revideringar med relation till normen *korrekt återgivning* ingår revideringar som görs på grund av att granskarna väljer att följa den finska källtexten även i avseende på syntaktiska aspekter som satsstruktur och lexikonupprepning, vilket inte är nödvändigt för att säkerställa en juridisk ekvivalens varken i avseende på innehåll eller i avseende på funktion.

5.4.3 Revideringar på lexikal nivå

Juridiska facktexter, liksom andra facktexter, utmärks av ett stort antal termer[38] som är specifika för fackområdet liksom det ämne som behandlas i lagtexten. Som Mattila (2002) skriver omfattar det juridiska språket inte endast juridiska facktermer, utan även termer från andra fackområden, såsom t.ex. biologisk terminologi i miljölagar och fiskelagar, skatteterminologi i skattelagar och universitetsterminologi i universitets- och högskolelagar. En term kan beskrivas som en fastslagen språklig kod för ett specifikt begrepp (*Sanastotyön käsikirja* 1989). Termer tillhör explicit fackspråket. Tillsammans med andra termer inom ett fackspråk skapar termerna ett begreppssystem (*Sanastotyön käsikirja* 1989). En klassisk skillnad mellan termer och allmänord, är att termens innebörd inte är avhängig av kontexten medan allmänordets betydelse specificeras utgående från den kontext, i vilken ordet förekommer (Haarala 1981:15). Den här synen utgår från idealet att en term alltid motsvarar endast ett begrepp, och på samma sätt motsvarar ett begrepp endast en term. I praktiken är detta dock sällan fallet, även de juridiska termerna ger exempel på polysemi, dvs. att samma term kan beskriva olika begrepp (Mattila 1999:47), såsom termen *rätt* (*oikeus*). Däremot skiljer sig termer från icke-termer genom att de är entydigt definierade och avgränsade. Termer refererar dessutom till referenter som endast de personer som är experter inom fackområdet känner till, medan allmänspråket refererar till allmänt kända referenter.

Också om en term kan föras över från fackspråket till allmänspråket, kan termen upphöra att vara en term om den används i allmänspråket. Det är explicit i fackspråket termerna få sin identitet som just termer och inom vilket de givna definitionerna gäller. (Mattila 1999, 2002, Nordman 1984, 1992, Probirskaja-Turunen 1999).

Dessutom används ord och uttryck som inte är termer ofta på ett avgränsat sätt inom det juridiska fackspråket i allmänhet och författningsspråket i synnerhet. Detta påtalas även i SLAF då man skriver att det finns sådant som i allmänspråket kan uttryckas på fler sätt, men i författningsspråket bör uttryckas på ett enhetligt sätt (SLAF 2004:13). Det är rationellt att stilen i författningar och propositioner är så enhetlig som möjligt. Därför bör handbokens regler följas, även i de fall när andra alternativ språkligt sett kan vara riktiga." (SLAF 1998:11). Sådana ord och uttryck kallar jag här specialord. Den eventuella vaghet eller mångtydighet ord och uttryck kan ha i allmänspråket, måste i det juridiska fackspråket begränsas så långt som möjligt. Dessutom är användningen av

[38] Eftersom den här avhandlingen inte studerar terminologi i lagtexter ges här endast några grundläggande principer för hur en term definieras och vad som utmärker den. Närmare terminologiska principer diskuteras däremot inte.

återkommande allmänna ord och uttryck långt konventionaliserad och reglerad genom normer givna av bl.a. Statsrådets svenska språknämnd, för att enhetlighet ska råda inom och mellan lagtexter. I handboken SLAF (1998:11) skriver man att ”Syftet med handboken är att göra det svenska lagspråket så gott som möjligt och att förenhetliga vissa återkommande uttryckssätt. Avsikten med den finsk-svenska ordlistan [...] är att ta upp ord och uttryck som ofta används oriktigt eller som saknas i andra handböcker samt ord och uttryck som Statsrådets svenska språknämnd rekommenderat.”. Gränsdragningen när ett specialord övergår till att bli en term är inte alltid enkel. Generellt gäller dock att den juridiska kontexten och den specifika betydelse som ett ord eller uttryck tillskrivs inom den, men inte (nödvändigtvis) utanför den, är avgörande vid klassificeringen. Ett exempel är substantivet *påföljd*. I en juridisk kontext är *påföljd* en hyperonym till *straff* (böter, fängelse) eller *övrig påföljd* (villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård) (Landqvist 2003:19). I allmänt språkbruk betyder *påföljd* i stället generellt *följd, resultat*, t.ex. ”han tog sömnmedel med påföljden att han kände sig slö och hängig nästa dag” (*Svensk ordbok* 1999:948).

Utöver termer och specialord är lagtexten uppbyggd av allmänord, dvs. ord som inte är specifika för den juridiska genren, men som i den juridiska genren kan ha en specifik användning. Många allmänord är däremot sådana som inte regleras av lagtexten som genre, utan det finns utrymme för val mellan olika alternativ. Detta är en skillnad i förhållande till termer och specialord, allmänorden ger en betydligt större möjlighet till variation. Det är även de allmänna orden och formuleringarna som primärt omfattas av klarspråksrekommendationer och -strävanden. Däremot styrs också allmänorden av den stilnivå som författningstexter kräver.

De revideringar som görs på lexikal nivå i propositionerna omfattar alla dessa tre typer, dvs. termer, specialord och allmänord. Revideringar av termer och specialord relaterar uteslutande till normerna *juridisk lämplighet* och *korrekt återgivning* i förhållande till den finska förlagan. Specialorden kan dessutom relatera till normen *språkriktighet* och *begriplighet*, i sådana fall då klarspråksrekommendationer getts om dessa för att modernisera lagspråket. Allmänorden kan relatera till samtliga fyra normkriterier, *juridisk lämplighet* då tradition och tanken om ”så här har vi alltid skrivit” dominerar, till *språkriktighet*, till *begriplighet* då ett mer, eller mindre, begripligt ord väljs och naturligtvis även till normen *korrekt återgivning* i fall av t.ex. felöversättningar.

Gränsdragningen mellan termer och specialord har många gånger inte varit självklart. Generellt har kontexten i form av lagtexten och närliggande lagar fått avgöra om ordet kan ses som en term eller snarast är ett specialord (jfr Mattila 1999). Ett problem är

dock att det inte alltid är givet när ett juridiskt specialord övergår till att bli en term, vilket diskuteras i resultatredovisningen nedan.

Liksom för de syntaktiska revideringarna kan normkonflikter uppstå mellan *juridisk lämplighet* och *språkriktighet* samt *begriplighet*, framför allt i fråga om mer eller mindre synonyma allmänord. För fastslagna termer infinner sig sällan denna problematik då termerna är etablerade och vanligen inte ger utrymme för alternativa lösningar. Specialorden kan däremot beröras av detta, då alternativ kan finnas och specialorden dessutom kan moderniseras över tid. Ett exempel på detta är översättningen av finskans *velvoittaa* som enligt SLAF (1998:303) motsvaras av *ålägga* eller *förplikta*, medan alternativen *förpliktiga* och *förständiga* anges vara föråldrade. SLAF gör däremot ingen skillnad mellan *ålägga* och *förplikta* och diskuterar inte möjliga begriplighetsskillnader mellan orden.

I det följande diskuteras analysresultaten för revideringar gjorda på lexikal nivå. Resultaten diskuteras utgående från indelningen i termer, specialord och allmänord och deras relation till de fyra normerna i analysmodellen. Revideringarna inom grupperna juridiska specialord och allmänord har analyserats utgående från revideringarnas ordklasstillhörighet och diskuteras därför utifrån denna tillhörighet. Inledningsvis diskuteras dock de olika lexikala revideringarnas förekomst i materialet utifrån antalet belägg inom varje grupp.

5.4.3.1 Revideringstyper på lexikal nivå

Sammanlagt görs 289 revideringar på lexikal nivå. Av dessa gäller 14 termer, 119 specialord och 156 allmänord (se tabell 5.10). Dessutom görs två revideringar på lexikal nivå som är oklara, och således inte har omfattats av analysen. Att endast 14 revideringar görs av ord som definieras som termer bekräftar att den juridiska översättningen i Finland har en väletablerad terminologi på finska och svenska och att Finland således inte står inför den problematik lagöversättning ofta står inför att översätta termer med korrekta motsvarigheter (Šarčević 2000a:14, se även kapitel 2 i denna avhandling). Vidare pekar det på en hög facklig kompetens bland översättarna.

Tabell 5.4 Fördelning av revideringar på lexikal nivå enligt typer.

Termer	**Specialord**	**Allmänord**
14	119	156

Fördelningen av revideringar på lexikal nivå är i motsats till de övriga kategorierna mycket ojämn mellan de undersökta propositionerna. I två av propositionerna representerar de lexikala revideringarna närmare hälften av samtliga revideringar (RP 107/2001 38 %, RP 65/2003 46 %) medan det i en av propositionerna görs endast en lexikal revidering (RP 160/2001). Övriga propositioner placerar sig mellan dessa två ytterligheter. Sammantaget är de lexikala revideringarna ändå välrepresenterade i det undersökta materialet, vilket indikerar dels det juridiska fackspråkets utmärkande drag med ett stort antal termer, specialord och även allmänord som styrs av normer, dels att det finns en viss problematik knuten till lexikonöversättning och lexikonåtergivning vid lagöversättning. Vidare kan de många revideringarna av lexikon tolkas som att det råder en viss normkonkurrens och att institutioner och personer följer olika normer, (detta diskuteras närmare i kapitel 6 och 7).

Man kunde tänka sig att antalet lexikala revideringar även hänger samman med huruvida det är fråga om en ny lag eller en ändringslag, eftersom de delar som fogas till eller ändras i ändringslagar vilar på den existerande lagen och tidigare lagar och styrs både av mellan- och inomtextuell ekvivalens. Nya lagar däremot ger fler valmöjligheter i fråga om framför allt allmänord. Det visar sig ändå att ingen korrelation mellan antalet lexikala revideringar och ändringslag respektive ny lag kan göras i det undersökta materialet. De propositioner som innehåller flest lexikala revideringar omfattar både ändringslagar och nya lagar. Likaså omfattar de propositioner i vilka det görs det minsta antalet lexikala revideringar både ny lagstiftning och ändring av lagstiftning.

T e r m e r revideras som konstaterades ovan sällan i de undersökta propositionerna. Några av de revideringar av denna typ som görs placerar sig dessutom på gränsen mellan termer och specialord. Utgående från lagtexten som kontext har dessa ändå analyserats som termer i den aktuella lagen. Av de termrevideringar som görs är de flesta (åtta) sådana som är explicit juridiska och en del av den juridiska genren (typ 1). Dessa kan delas in i sådana som gäller korrekt termanvändning inom den juridiska genre och sådana som gäller korrekt termanvändning inom den juridiska genren med avseende på reformer och nya normer. Samtliga tas upp i juridiska uppslagsverk och i handboken SLAF (1998, 2004). Revideringar kan även göras med beaktande av termens innebörd i avseende på korrekt återgivning i förhållande till vad som avses i lagen (typ 2). Dessutom kan revideringarna resultera i en ändring från allmänspråklig till juridisk och kontextuell anpassning (typ 3). Av termrevideringarna är åtta substantiv, fyra verb och en adjektiv. Termrevideringarna kan sålunda delas in i primärt tre övergripande typer. Alla termrevideringar kan föras till normen *juridisk lämplighet*.

Revideringar tillhörande den första typen återges i exempel 5.26 och 5.28. I exempel 5.26 visas revideringar med förhållandet korrekt termanvändning inom den juridiska genren, medan exempel 5.28 visar termrevideringar med förhållande till korrekt termanvändning inom den juridiska genren med avseende på reformer och nya normer. Exempel 5.27 visar i stället utgående från en översättares kommentar i en av lagpropositionerna en tydlig medvetenhet om problematiken knuten till korrekt återgivning av termer.

Exempel 5.26 Termrevidering. (RP 80/2001)

Från	Till	Till
Begäran (JM2)	Yrkande (RD4)	
Krav (TB1)	Yrkande (JM2)	
Rättsäkerhet (RD3)	Rättsskydd (RD3)	
Lagstadgad (RD 3 ogranskad)	Fastställd (RD 3 granskning 1)	Föreskriven (RD 3, granskning 2)

Den finska motsvarigheten till det första exemplet i exempel 5.26, *begäran* respektive *yrkande* är *vaade* och *vaatimus*. Dessa motsvaras generellt av *yrkande* i juridisk text och i SLAF (1998:297) ges endast denna motsvarighet till *vaade/vaatimus*. I *Stora svensk-finska ordboken* (2004) (fi. *Suuri suomi-ruotsi sanakirja*, härefter hänvisas till ordboken endast med dess svenska titel) definieras *vaade* som en juridisk term med motsvarigheten *yrkande*. Som motsvarighet till finskans *vaatimus* däremot ges *krav*, *anspråk* och *yrkande*, varav det sista anges vara en juridisk term (efterföljs av förkortningen *oik.* motsvarande förkortningen *jur.*). Det förefaller därmed entydigt som om den korrekta termen i lagtext är *yrkande*. I den svenska översättningen har översättaren valt att översätta finskans *vaatimus* med *begäran*, medan *vaade* återgetts med *krav*. Båda dessa alternativ ligger visserligen närmare allmänspråket, men bryter mot normen *juridisk lämplighet*. Revideringarna följer därmed normen *juridisk lämplighet*, trots att allmänspråket *krav* och *begäran* vore mer lättförståeliga för lekmannen.

En viss svårighet förorsakar även valet mellan termerna *rättssäkerhet* och *rättsskydd* som inte är synonyma (se exempel 5.26, exempel 5.27). *Rättskydd* (fi. oikeussuoja) gäller frågor med begränsad räckvidd eller avser en viss rättighet, t.ex. köpares rättsskydd mot säljarens borgenärer; den försäkrades rättskydd. *Rättssäkerhet* (fi. oikeusturva) däremot används i allmän betydelse, t.ex. rättsäkerheten i samhället (SLAF 1998:260-261).

Följande kommentar som en översättarens gett visar på en medvetenhet om skillnaden mellan termerna och visar även att översättarens val både är motiverat och genomtänkt (se exempel 5.27).

Exempel 5.27 Översättares kommentar om betydelseskiljande termer (exemplet återger hur kommentaren var skriven, med understrykningar och parentes).

”Ja, hur var nu det med rättssäkerhet och rättsskydd (= används enligt samstämmiga uppgifter från olika källor mest om försäkringar etc.)”

I den aktuella lagpropositionen ingår flera kommentarer av översättaren i marginalen. De flesta kommentarer har sedan kommenterats vidare av granskaren så att en diskussion i skriftlig form uppstått. Kommentaren exemplifierar också hur oklarheter i den finska lagtexten blir tydliga vid översättningen till svenska. I den slutliga lagtexten står ändå *rättsskydd* i den svenska versionen som motsvarighet till finskans *oikeussuoja*.

Bland revideringar av termer återkommer revideringar av *stadga*/*stadgar*. Alla revideringar resulterar i att ”stadga” ersätts med någonting annat (se exempel 5.28).

Exempel 5.28 Termrevidering. (RP 80/2001)

Från	Till
Stadgas (TB1)	Bestäms (JM2)
Stadgar (TB1)	Föreskriver (JM2)
Stadgandena (TB1)x 2	Bestämmelserna (JM2)x2

Sammanlagt görs sex revideringar av *stadga* i någon form och i fem av fallen har *stadga* godkänts vid translatorsbyrån, men ändras vid justitieministeriet. Alla revideringar följer rekommendationer i SLAF. I de finska förlagorna används ordet *säätää* som enligt SLAF (1998:281) motsvaras av *ange*, *bestämma*, *föreskriva*, *reglera*, *stifta*, *säga*. Endast i undantagsfall ska *stadga* användas. Verbets nära relation till substantivet *säännös* kan ha påverkat både översättarens lexikonval och granskarnas revideringar. Enligt SLAF (1998:280) motsvaras *säätää* dock av *bestämmelse*, medan *stadgande* vanligen ska undvikas[39]. Översättarna och granskarna vid translatorsbyrån har i dessa fall valt att följa den juridiska traditionen, medan granskarna vid de andra

[39] ”Fram till 1997 har ”säännös” motsvarats av ”stadgande” och ”määräys” av bestämmelse. I *Lainlaatijan opas* (1996) har man dock gått in för att använda ”säännös” för alla slags bestämmelser [...]. Eftersom ”bestämmelse” är det vanliga ordet i allmänspråket och i rikssvenskt lagspråk är det naturligt att ”säännös” motsvaras av ”bestämmelse”.” (SLAF 1998:280)

institutionerna följer normen *juridisk lämplighet* i kombination med normen *språkriktighet*. Revideringar av *stadga* i sammansättningen *lagstadgad* ingår dessutom i en revideringskedja, dvs. ordet revideras på olika sätt vid olika granskningar. I detta fall revideras adjektiven *lagstadgad* först till *fastställd* och därefter *föreskriven*, dock vid samma institution men i samband med olika granskningar (RD 3, RD4). Den första revideringen motsvarar i detta fall dock inte rekommendationerna i SLAF, även om den närmar sig allmänspråket. *Fastställd* anges inte som en motsvarighet till finskans *säädetty* och därmed är revideringen felaktig, trots att den är motiverad på grund av att den frångår sammansättningen med *stadgad*. Den andra revideringen däremot följer explicit rekommendationen i SLAF som ger verbet *föreskriva* som ett lämpligt alternativ till *säädetty*. Generellt kan konstateras att revideringarna av *stadga* primärt följer normen *juridisk lämplighet* enligt nya rekommendationer, men även tangerar normen *begriplighet* genom att de alternativ som ges genom revideringen närmar sig allmänspråket.

Ett annat exempel på en termrevidering är då *fortbildning* ändras till *kompletterande utbildning* och *pensionär* till *pensionstagare* (se exempel 5.29). Revideringarna innebär en ändring från allmänspråklig användning till en mer korrekt juridisk och kontextuell anpassning.

Exempel 5.29 Termrevidering. (RP 65/2003)

Från	Till
Fortbildning (TB1)	Kompletterande utbildning (JM2)
Pensionär (TB (1, ogranskad version))	Pensionstagare (TB1 granskad version)

I det svenska allmänspråket är ordet *fortbildning* väletablerat och tas upp i både Svensk ordbok (1999) och Svenska Akademiens ordlista (2006). Enligt SLAF (1998:295) motsvarar dock både *fortbildning*, *kompletterande utbildning* och *påbyggnadsutbildning* finskans *täydennyskoulutus*, vilket står skrivet i den finska versionen. Således är *fortbildning* inte felaktigt i sammanhanget. Revideringen görs dock i en ändringslag, genom vilken 41 § i Folkhälsolagen ändras. I den äldre lagens 41 § används termen *kompletterande utbildning*. Revideringen är därmed ett exempel på en termrevidering som styrs av den innehållsliga kontexten och kravet på juridisk inom- och mellantextuell ekvivalens. I den elektroniska författningssamlingen Finlex ges vidare 20 belägg på *fortbildning* (det senaste från lagstiftning från 2006) medan 51 träffar ges på *kompletterande utbildning*. Sålunda motiveras användningen även av att det senare alternativet i viss utsträckning är mer etablerat.

I det andra fallet i exempel 5.29 har översättaren valt der allmänspråkliga ordet *pensionär* medan lagtext kräver användning av termen *pensionstagare*. Också här påverkas revideringen av en mellantextuell ekvivalens med tidigare lagtexter och vedertagen terminologi inom området för social- och hälsovård. *Pensionär* får inga träffar i den elektroniska författningssamlingen Finlex. Valet att skriva *pensionär* kan snarast ses som en lapsus av översättaren, då termen *pensionstagare* används i den inledande motiveringen.

Den revidering för vilken gränsdragningen mellan term och specialord varit svårast är revideringen av *behörighet* till *kompetens*. Båda orden används även i allmänspråket. Jag har ändå valt att placera dem under terminologi för att de i lagtexten kan uppfattas som termer, då lagtexten explicit diskuterar behörighet och kompetens ur olika aspekter och tydligt skiljer dessa två åt. Revideringen anknyter till normen *juridisk lämplighet* och påverkas av den finska texten. Rubrikerna för paragraferna 16, 17 och 18 i RP 80/2001 i den finska texten lyder: *Pätevyyden ylläpitäminen*, *Pätevyys- ja kelpoisuustodistusksen esittäminen sekä todistusten voimassaolo* och *Pätevyys- ja kelpoisuustodistuksen peruuttaminen*. Översättaren har översatt dessa med *Upprätthållande av behörighet*, *Uppvisande av behörighets- och kompetensintyg samt intygens giltighetstid* och *Återkallande av behörighets- och kompetensintyg*. Revideringen görs i rubriken för den 16 §, *behörighet* ändras till *kompetens*. Revideringen är motiverad av innehållet, man upprätthåller en kompetens men blir behörig. Motsvarande revidering görs dock inte i den finska versionen. *Pätevyys* motsvaras enligt denna revidering av *kompetens* i lagen. I de senare revideringarna görs dock inte motsvarande revideringar, utan i jämförelse med den finska versionen motsvaras här *pätevyys* av *behörighet*, medan *kelpoisuus* motsvaras av *kompetens*. Därmed bryts den inomtextuella ekvivalensen genom att motsvarande revideringar inte görs i de andra rubrikerna. Problemet med valet mellan *kompetens* och *behörighet* kan också sammankopplas med att *pätevyys* och *kelpoisuus* båda kan avse både *kompetens* och *behörighet*. Samma revidering görs ytterligare två gånger i paragraftexten i § 16 paragrafen.

Juridiska specialord revideras betydligt oftare i materialet än termer. Med juridiska specialord avses här ord som är mer frekventa i den juridiska genren än i allmänspråket. De är inte lika avgränsade som termerna, men de tillhör ett register som inte är lika tillgängligt för alla typer av läsare. Specialorden har juridisk anknytning genom att de används på ett särskilt sätt i författningsspråket eller är mer frekventa i författningsspråket. Dessutom finns det ofta rekommendationer som berör dessa specialord i handböcker för juridiska texter, liksom SLAF. De juridiska specialorden

som det görs revideringar av omfattar substantiv, verb, prepositioner och konjunktioner samt i viss utsträckning adjektiv och adverb.

Lagtexter utmärks som framkommit generellt av ett stort antal substantiv, både av typen specialord och av typen allmänord, vilket ger texterna en nominal stil (Bhatia 2003, Nordman 1992, Gunnarsson 1982) som bidrar till att göra texten formell och opersonlig. Därför är det intressant att närmare hälften (53/119) av revideringarna av specialord är substantiv. De substantiviska specialorden har en stark juridisk koppling, och de kunde möjligen även ses som termer. Då orden dock även används i allmänspråket (om än i betydligt mindre utsträckning) har jag valt att beteckna dem som juridiska specialord. Bland de revideringar som görs av substantiv inom gruppen specialord framträder fyra typer: 1) revideringar av konkreta, mer eller mindre synonyma, substantiv, 2) revideringar som leder till ändringar mellan betydelseskiljande substantiv, 3) revideringar av mer allmänspråklig substantiv till specialord inom den juridiska genren och 4) arkaistiska substantiv som revideras till mer moderna substantiv. Utgående från kontext, följer den först typen normerna korrekt återgivning och juridisk lämplighet, den andra normerna *språkriktighet* och *korrekt återgivning*, den tredje normen *juridisk lämplighet* och den fjärde normerna *språkriktighet* och *begriplighet*.

Den största gruppen utgörs av revideringar av konkreta substantiv och egennamn såsom tjänstebeteckningar. Exempel på revideringar som förs till denna kategori är *anvisningar > föreskrifter*, *lag > författning*, *föreskrift > författning* och *beslut > författning*. Gemensamt för dessa revideringar är att orden inte är synonyma utan ofta, med undantag av exemplet *anvisningar > föreskrifter*, står i ett hyponymiskt och hyperonymiskt förhållande till varandra. *Lag*, *föreskrift* och *beslut* är hyponymer till hyperonymen *författning*, detta innebär att *författning* är det överordnade begreppet som omspänner bl.a. *lagar*, *föreskrifter* och *beslut*.

En del av substantiven kan användas även i allmänspråket, men då de ingår i lagtexter binds de av de begreppsdefinitioner som används och följs i den specifika lagen (jfr SLAF). Deras betydelse måste avgränsas och användas konsekvent dels för att enhetlighet (inomtextuell ekvivalens) ska uppnås, dels för att innehållet ska motsvara de begrepp som används, dels för att de specialord som används ska motsvara de som används inom det fackområde lagen berör (de två sista exemplen nedan). Exempel på sådana revideringar är *behörighetsintyg > behörighetsbevis*, *kompetensintyg > kompetensbevis*, *radioprovningsserier > radiotestsekvenser*, *identifieringsmärken > identifieringssignaler*. I Finlands författningssamling förekommer både orden *behörighetsbevis* och *behörighetsintyg* som motsvarigheter till finskans

pätevyystodistus. Jag har inte kunnat finna vilken skillnaden mellan de två orden är, men både granskaren vid JM2 och RD3 anser att den korrekta motsvarigheten i den aktuella lagtexten är *–bevis*, och sålunda sluter jag mig till att revideringen beror på den specifika ämnesmässiga kontexten. Ett annat exempel som görs utgående från den inomtextuella kontexten och det specifika ämne som är mål för lagreglering är revideringen av *verksamhetsområde* till *bransch*. Lagen (RP 106/2001) reglerar personregister för arbetarskyddet och i motiveringen som föregår lagtexten används ordet *bransch*.

Ett exempel på den första typen revideringar av substantiv inom gruppen specialord är revideringen av *åtalsrätt åklagaren* till *allmänna åklagaren*. Revideringen gäller alltså korrekt tjänstebeteckning. Revideringen är ändå svår att tolka, eftersom det första alternativet *åtalsrätt åklagare* inte förekommer annanstans. Det är dessutom en beteckning som förs in i översättningen först *mellan* granskningarna vid JM och RD, institutionerna är överens om beteckningen *allmän åklagare*. Jag sluter mig därför till att det här är fråga om ett slarvfel.

Den andra typen revideringar av substantiv inom gruppen specialord gäller revideringar som resulterar i ändringar mellan betydelseskiljande ord. I det undersökta materialet görs endast två sådana revideringar, varför denna typ inte kan generaliseras utgående från det undersökta materialet. En av dessa revideringar görs i RP 80/2001 där *yttrande* ändras till *utlåtande* vid den sista granskningen vid riksdagen för att återge finskans *lausunto*. För finskans *lausunto* ger ordboken *Stora finsk-svenska ordboken* (2004) som första alternativ *utlåtande* och som andra alternativ *yttrande*. I den aktuella kontexten är dock utlåtande den korrekta motsvarigheten, ett organ ger inte ett yttrande utan ett utlåtande om någonting. Revideringen följer därmed normerna *korrekt återgivning* och *språkriktighet*. Det andra belägget för revidering mellan betydelseskiljande substantiviska specialord är revideringen då *utvärderingsverksamhet* ändras till *utredningsverksamhet*. En utredning förutsätter inte att en utvärdering görs. Motsvarande ord i den finska versionen är *selvitystoiminta*, vilket motsvaras av utredningsverksamhet. Inom lagtexten använder översättaren även begreppet utredningsverksamhet parallellt med utvärderingsverksamhet. Detta kan indikera att alternativet utvärderingsverksamhet ändrats av översättaren själv under översättningsarbetet, och *utvärderingsverksamhet* lämnats kvar som ett slarvfel. Inkonsekvensen noteras dock inte vid den andra granskningen, JM2, utan ändringen görs först vid den slutliga granskningen RD4. Revideringen åstadkommer inomtextuell ekvivalens.

Den tredje typen av substantivrevideringar inom gruppen specialord omfattar ändringar från ett mera allmänt begrepp till ett mer specialiserat begrepp, medan den fjärde gäller ändringar från ett arkaistiskt substantiv till ett mer nutida substantiv. Exempel på det förra är ändringen av *område* till *territorium*, medan exempel på det senare är *menlighet* > *skadlighet*, *luftfarkost* > *luftfartyg* och *uppbörd* > *indrivning*. Dessa revideringar har alla gjorts i samband med granskning JM2 av RP 80/2001. Den första versionen av översättningen som gjorts vid TB1 har skickats ogranskad till JM2 på grund av tidsbrist. Substantivet *luftfarkost* får inga belägg i lagstiftning efter år 2000, medan *menlighet* inte får några belägg efter 2002 (Finlex). Det kan visserligen diskuteras huruvida *menlighet* är ett juridiskt specialord eller inte. Här har jag valt att placera det bland de juridiska specialorden eftersom det förefaller vara mera frekvent i författnings- och förvaltningsspråket än i allmänspråket. I den senaste upplagan av *Svenska Akademiens ordlista* (2006) ingår inte längre substantivet *menlighet* som uppslagsord, utan endast adjektivet *menlig*. Ordet kan även anses tillhöra ett register som inte är lika tillgängligt för alla läsare. *Menlighet* kunde även analyseras som ett arkaistiskt allmänord.

Uppbörd är en term som primärt används i skattelagstiftning, skatter *uppbärs* i lagtext. Av tradition har man i Finland talat om att en myndighet *uppbär en avgift* (SLAF 1998:263). SLAF rekommenderar dock tydligt att *uppbära* i dag ska undvikas och ersättas med *få/lyfta* (om detta avses) eller *ta ut* (avgift eller skatt). Granskarens alternativ *indrivning* motsvarar inte betydelsemässigt att ta ut en avgift. I Nationalencyklopedins ordbok definieras indrivning som

> sammanfattande benämning på de olika åtgärder och förfaranden som kan användas för att en borgenärs betalningsanspråk skall kunna tillgodoses. Indrivning innefattar således betalningsanmaningar, förhandlingar om anstånd och andra förberedande insatser som borgenären kan företa, men också de exekutiva åtgärder, exempelvis utmätning eller införsel, som endast kronofogdemyndigheten i sin egenskap av exekutiv myndighet får genomföra.

I samtliga dessa exempel har översättaren valt en juridiskt orienterad strategi, med tidigare lagstiftning som primär norm och följer således normen *juridisk lämplighet*. En möjlig orsak till detta är att översättaren arbetat under tidspress och då har det varit ett snabbare tillvägagångssätt att utgå från tidigare lagstiftning än att kontrollera vad rekommendationer säger. Jag antar att detta har varit fallet eftersom översättningen på grund av tidsmässiga skäl inte granskats vid translatorsbyrån. De revideringar som görs vid JM2 motsvarar dock rekommendationer i SLAF och följer sålunda normen *språkriktighet*, liksom även normen *juridisk lämplighet* med avseende på modern lagtext.

Verben utgör 13 av revideringarna av specialorden, de är alltså betydligt färre än substantiven. Liksom gränsdragningen mellan termer och specialord inte alltid var enkel, är det inte heller alltid enkelt att slå fast huruvida ett verb som reviderats hör till specialord eller allmänord. Jag har dock vid indelningen i specialord även i fråga om verb utgått från kontexten och de sammanhang i vilka verben används. Ett kriterium för de juridiska specialorden generellt är att de återkommer i (eller ingår i uttryck som återkommer) lagtexter. Därmed är kontext och frekvens ett kriterium. Liksom för andra juridiska specialord gäller för verbens del att det bör råda en ett-till-ett relation mellan de finska och svenska orden i avseende på innebörd, vilket innebär att närliggande ord och uttryck inte kan bytas ut med varandra lika fritt som i allmänspråket.

I likhet med revideringarna av substantiv som specialord kan mönster iakttas för verbrevideringar inom denna grupp. Det mönster som framträder i det undersökta materialet omfattar följande typer av verbrevideringar: 1) revidering för att uppnå en så nära likhet med den finska motsvarigheten som möjligt, 2) felaktigt använda verb i förhållande till sammanhang och textuell kontext, 3) verb med vag betydelseskillnad med relation till etablerade uttryckssätt i lagtext och 4) verb som ändras från ett av tradition vanligt använt verb inom den juridiska genren till ett motsvarande verb i allmänspråket. Av dess typer följer den första normen *korrekt återgivning*, den andra normen *språkriktighet*, den tredje normen *juridisk lämplighet* (i några fall till *korrekt återgivning*) och den fjärde normerna *språkriktighet* och *begriplighet*.

Den första typen av revideringar som görs för att uppnå en så nära likhet med den finska motsvarigheten som möjligt följer normen *korrekt återgivning* med vikt vid ekvivalens med den finska källtexten. Betydelseskillnaderna kan ur ett allmänspråkligt perspektiv förefalla små, men är i en juridisk kontext som lagspråket av yttersta betydelse. Genom dessa revideringar uppnås en exakt innehållslig överföring av den finska texten. Ett exempel på en revidering av denna typ är ändringen från *tillämpas* till *iakttas* för återgivelsen av det finska verbet *noudattaa*. Det finska verbet *noudattaa* motsvaras av bl.a. *iaktta* (*Stora finsk-svenska ordboken*, 2004). Däremot ges inte alternativet *tillämpa* för finskans *noudattaa*. I nämnda fall kan således det första alternativet anses vara felaktigt. I samma paragraf har dock översättaren tidigare valt att översätta *noudattaa* med just *iakttas*: ”Telehallintokeskuksen tehtävänä on [...] valvoa tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten **noudattamista** […]” har översatts med ”skall Teleförvaltningscentralen [...] övervaka att denna lag och de bestämmelser som utfärdats med stöd av den iakttas […]”. I båda fallen används det finska verbet *noudattaa*. Orsaken till valet *tillämpa* i version JM2 är sålunda antingen en

felöversättning eller en lapsus av översättaren. Resultatet av revideringen är juridisk ekvivalens med den finska versionen i avseende på lexikonnivå. Dessutom resulterar revideringen i inomtextuell ekvivalens.

Det första alternativet, *tillämpa,* innehåller också en viss inkonsekvens med avseende på relationen innehåll – ordval. De mottagare som avses i punkten är personer som sysslar med amatörradioverksamhet. Teleförvaltningscentralens (senare Kommunikationsverkets) uppgift är att ge information om vilka föreskrifter som gäller för amatörradiokommunikation som de personer som sysslar med amatörradioverksamhet ska följa. Enligt *Svensk ordbok* (1999:1260) betyder *tillämpa* att ”använda något för praktiska syften, t.ex. att tillämpa en ny metod eller att tillämpa lärdomar i det dagliga livet”. Utgående från denna definition är det mindre troligt att personerna som sysslar med amatörradioverksamhet *tillämpar* föreskrifterna, snarast avses att de ska beakta föreskrifterna och följa dem i radioverksamheten.

Den andra typen av verbrevideringar omfattar fall där ett juridiskt vanligt förekommande verb ur ett kontextuellt perspektiv används på ett språkligt felaktigt sätt. Den norm dessa revideringar primärt följer är således normen *språkriktighet*. Ett exempel på detta är då verbet *hävs* ändras till *förfaller* (se exempel 5.30).

Exempel 5.30 Verbrevidering. Specialord. (RP 80/2001)

TB1 och JM2	RD4	Finsk version
Reserveringen **hävs** om radiotillstånd beviljas för användning av radiosändare enligt 9 §.	Reserveringen **förfaller** när radiotillstånd beviljas för användning av radiosändare enligt 9 §.	Varaus raukeaa, kun 9 §:n edellytykset täyttävä taajuusvaraus on myönnettävä (…)

Revideringen i exempel 5.30 styrs av textsammanhanget. Översättaren har här valt att översätta finskans *varaus raukeaa* med *reservationen hävs*. Vid granskningen vid JM2 har ingen ändring gjorts, men i samband med slutjusteringen (RD4) ändras *hävs* till *förfaller*. Verbet *häva* kräver en handling, t.ex. kan man häva ett avtal. *Hävs* definieras i *Svensk ordbok* (2001:492) som ”göra slut på giltigheten”. Däremot *förfaller* något automatisk t.ex. förfaller en räkning för betalningen efter att det datum som anges på räkningen löpt ut. Utgående från vad som sägs i momentet ser jag verbet *förfalla* vara mer lämpligt ur allmänspråklig synvinkel.

Den tredje typen verbrevideringar (jfr tabell 5.13) består av verb med vag betydelseskillnad med relation till etablerade uttryckssätt i lagtext. Dessa revideringar följer således primärt normen *juridisk lämplighet*, men har även i de flesta fall en tydlig

koppling till normen *korrekt återgivning* med avseende på de rekommendationer som ges i SLAF. En sådan revidering är då *fastställs* ändras till *anges* i hänvisning till lag. Hänvisning i lagtext följer som tidigare nämndes explicita normer som till sin natur är regellika. Den enskilda personen ges inga valmöjligheter i avseende på hänvisningsteknik, utan ändringar av den rådande normen kan endast göras genom en allmän överenskommelse inom den grupp som styr normbildningen. Normen för hänvisning i lagtext omfattar även verbbruket. Revideringen följer sålunda rekommendationen i SLAF (1998:281), enligt vilken finskans *säätää* som står i den finska versionen ska återges med *ange*, *bestämma*, *föreskriva*, *reglera*, *stifta* eller *säga* på svenska. Fullständigt ekvivalenta och utbytbara visar sig dessa dock inte vara åtminstone ur individens perspektiv. Detta blir tydligt vid en revidering i samma version av en lagtext som ändrar *sägas* till *föreskrivs* vid hänvisning till en paragraf inom den aktuella lagen. Trots att *säga* enligt SLAF är en motsvarighet till *säätää* har verbet i granskningen (JM2) ändrats till *föreskriva*. Granskaren har här valt att följa ett mer traditionsenligt och frekvent förekommande verb framför ett betydligt mer allmänspråkligt verb *sägs*. Båda används i dag i författningstext, *sägs* dock fortfarande i mindre utsträckning än *föreskrivs*[40].

Den fjärde typen omfattar verb som ändras från ett av tradition frekvent verb inom den juridiska textgenren till ett verb närmare allmänspråket. Revideringen följer normen *språkriktighet*, och kan även föras till normen *begriplighet*. I avsnittet om substantiv som specialord konstaterades att substantivet *uppbörd* hör till de ord som används framför allt inom skattelagstiftning. I SLAF diskuteras verbet *uppbära* och rekommendationen lyder att ordet i dag ska undvikas och ersättas med *ta ut*, om det som avses är en avgift. Verbet ingår inte i samma proposition (RP 80/2001) som substantivet *uppbörd*. Däremot ingår både *uppbörd* och *uppbära* i versioner av lagtexterna vid translatorsbyrån, TB1. Detta kan indikera att translatorsbyrån i detta avseende följer en traditionsbunden översättningsstrategi, medan justitieministeriet i större utsträckning favoriserar en språkriktighetsstrategi. Liksom *uppbörd* reviderades vid JM2, revideras även *uppbära* till *ta ut*. Revideringen följder därmed rekommendationen i SLAF och gör texten mer begriplig genom att följa normen *språkriktighet* (se exempel 5.31).

Exempel 5.31 Verbrevidering. Specialord. (RP 80/2001)

TB1	JM2
Arbetarskyddscentralen har rätt att **uppbära** en avgift för de uppgifter som den lämnar ut.	Arbetarskyddscentralen har rätt att **ta ut** en avgift för de uppgifter som den lämnar ut.

[40] I Finlex förekommer *sägs* 175 gånger, medan *föreskrivs* förekommer hela 937 gånger.

Det bör framhållas att de typer av verbrevideringar av specialord som diskuterats ovan endast utgår från de undersökta propositionerna. På grund av att antalet revideringar är få, framför allt då de indelas i typer, kan dock inga generaliseringar göras utgående från dem. Redovisningen får i stället betraktas som en fallstudie som indikerar mönster, men måste fördjupas med ett större material för att allmänna slutsatser ska kunna dras.

De revideringar av prepositioner som kan klassificeras som specialord gäller 1) hänvisningar i paragraftexten (hänvisningar i ingressen diskuterades i samband med revideringar på textnivå) 2) prepositioner som i satsen fungerar som adjektiv och 3) prepositioner som inleder villkorssatser. Gemensamt är att dessa är att de är utmärkande för författningstext. Samtliga prepositionsrevideringar relaterar till normen *juridisk lämplighet* men i enskilda fall även till normen *språkriktighet* med vikt vid språkliga rekommendationer i SLAF. Då jag ser dessa vara utmärkande för författningstext stöder jag mig utöver på deras frekvens i författningstexter även på att de explicit tas upp i SLAF. Prepositionsrevideringar utöver dessa har analyserats som allmänord.

I motsats till de flesta andra specialord, ger de juridiskt frekventa prepositionerna utrymme för alternativa lösningar. Alla anknyter de till normen *juridisk lämplighet*, men detta gör även de alternativ som revideringen ändras från. Jag väljer här att relatera dessa revideringar till normen *juridisk lämplighet*, men med en stark relation även till en personlig preferens som en följd av de valmöjligheter som finns inom ramen för denna.

Prepositionsrevideringar i samband med hänvisningar och villkor omfattar till stor del flerordsprepositioner (SAG 1999) liksom *i enlighet med*, *i överensstämmelse med*, *som avses i* och *med undantag av*. Flerordsprepositionen *i fråga om* hör till de prepositioner som revideras flera gånger. I två fall till enkel preposition, *i* och *på*, i ett fall till flerordsprepositionen *vad gäller*. Flerordsprepostioner ändras även till andra flerordsprepositioner, liksom *med undantag av* > *med avvikelse från* och *utgående från* > *med anledning av.*

I många av prepositionsrevideringarna till eller från flerordsprepositioner ingår *enligt*, antingen så att det ändras till en flerordspreposition, eller så att det ersätter en flerordspreposition. *Enligt* motsvaras ofta av *mukaan*, *mukaisesti* eller *nojalla* i den finska texten. Handboken SLAF uppger att *enligt* täcker alla dessa finska ord. *Enligt* beskrivs i SLAF (1998:64) som en mycket användbar preposition i lagspråket. Det är normalt synonymt med *i enlighet med* och *i överensstämmelse med*. En viss betydelseskillnad finns ändå mellan prepositionerna. Handboken går dock inte närmare

in på vilka dessa skillnader är. Exempel på revideringar som omfattar prepositionen *enligt* visar exempel 5.32 nedan.

Exempel 5.32 Prepositionsrevidering. Specialord. (Olika propositioner.)

Från	Till	Till
Enligt (TB 1, JM 2)	I x avsett (RD4)	
Som avses i (TB 1, JM 2)	Enligt (RD4)	
Enligt (TB 1, JM 2)	Som avses i (RD4)	
I (TB 1, JM 2)	Enligt (RD4)	
Enligt (TB 1, JM 2)	I (RD4)	
Enligt (TB1)	I överensstämmelse med (JM2)	I enlighet med (RD4)

Exemplen har valts i syfte att peka på den höga frekvensen av revideringar som omfattar prepositionen *enligt* och att belysa variationen i avseende på val mellan ettords- och flerordsprepositioner. Utgående från definitionen på revidering kan även slutsatsen dras att varje revidering följer den enskilda granskarens uppfattning om vad som är den korrekta svenska återgivningen i den aktuella kontexten. Detta stöds även av att revideringarna visar en tendens att ändras i olika riktning under översättningsprocessen, något som explicit framhålls i SLAF att ska undvikas. SLAF ger däremot inga (och kan inte ge) entydiga regler för när en viss preposition ska användas, och därmed ges den personliga tolkningen och åsikten ett större utrymme än i andra frågor som kan avgränsas mer explicit. I ett av fallen ges hela tre alternativ, *enligt, i enlighet med, i överensstämmelse med,* som motsvarighet till finskans *mukaisesti*. Exemplen visar också att granskare väljer att revidera mellan mer eller mindre synonyma uttryck. Ett intressant resultat av analysen av prepositionsrevideringarna är att prepositioner väcker så pass starka responser hos granskarna att de leder till att de anser revideringar nödvändiga. Revideringarna kan även förklaras med den rådande genretraditionen i avseende på lagtexter och framför allt den tradition och de normer som råder då personer socialiseras in i lagöversättningsarbetet. Majoriteten (4) av dessa revideringar görs vid slutjusteringen vid riksdagen (RD4), medan TB1 och JM2 i denna fråga förefaller vara av samma åsikt i de flesta fall.

Gemensamt för prepositionsrevideringar som specialord är att inga mönster framträder i avseende på en favorisering av antingen ettords- eller flerordsprepositioner. I SLAF (2004:83) rekommenderas dock att enkla prepositioner alltid ska användas framför flerordsprepositioner då det är möjligt (SLAF 2004:83). Revideringarna från och till är trots detta relativt jämnt fördelade även om en viss favorisering kan iakttas hos granskarna gällande flerordsprepositioner (42 % av revideringarna görs till enkel preposition, medan 58 % görs till flerordspreposition, antingen från enkel eller från

annan flerordspreposition). Därmed ger revideringsanalysen inget stöd för att rekommendationen i SLAF (2004:83) skulle följas eller så att enkla prepositioner skulle favoriseras framför flerordsprepositioner i översättnings- och granskningsarbetet.
Två revideringar av konjunktioner har jag klassificerat som juridiska specialord. Dessa är *ifall* > *om*, *då* > *när*. De regleras explicit i SLAF och de normer som ges gäller explicit författningsspråk. Båda konjunktionerna förekommer som inledare till villkorssatser. Revideringarna följer entydigt rekommendationen i SLAF (1998:3-4) som säger att *om* är det vanliga att inleda villkorssatser med i svenskt lagspråk, medan *ifall* bör undvikas i lagtext. Dessutom sägs att *då* inte ska användas som konjunktion vid villkorssats, eftersom satser som inleds med *då* kan vara dubbeltydiga eftersom *då* kan användas både temporalt i betydelsen *när* och kausalt i betydelsen *eftersom*. Därför ska antingen *när* eller *eftersom* användas, beroende på vad som avses (SLAF 1998:79). Revideringarna följder således både normen *juridisk lämplighet* utgående från rekommendationer i SLAF och normen om språkriktighet.

Revideringar av adjektiv och adverb är den minsta gruppen bland specialorden. Sammanlagt omfattar den endast sex revideringar och således kan inga övergripande mönster iakttas utgående från dem. Bland dessa få revideringar relaterar dock de flesta till normen *begriplighet*.

Ett exempel är adjektivet *tillbörlig* som inte förekommer i lagstiftning efter år 2000, däremot ges det i SLAF (1998:228) som ett av 14 alternativ till finskans *asianmukainen*, som även är det som står i den finska versionen av den lag i vilken revideringen i det undersökta materialet görs (RP 80/2001). SLAF rekommenderar således inte att *tillbörlig* inte ska användas för ett mer begripligt uttryck. Ordet *tillbörlig* ser jag som ett juridiskt specialord, då det förefaller användas primärt i juridiska sammanhang. Ändringen till *tillräcklig* gör dock texten begripligare och sålunda relaterar den till normen *begriplighet*.

Även ändringen av adjektivet *menlig* (TB1) till *skadlig* (JM2) (jfr *menlighet* tidigare) följer normen *begriplighet*, då ett specialiserat och arkaistiskt uttryck ändras till ett modernare uttryck. Också ändringen av adverbet *orättmätigt* (TB1) till *obehörigen* (JM2) resulterar i en förskjutning från ett specialiserat och arkaistiskt ord till ett modernare ord, även om *obehörig* är ett juridiskt specialord (efterföljs i SAOL 2006 av förkortningen *jur*.). Revideringen av *menlig* till *skadlig* relaterar tydligt till både normen *språkriktighet* utgående från SLAF (undvikande av arkaistiska ord och uttryck) och normen *begriplighet*. Revideringen av *orättmätigt* till *obehörigen* relaterar primärt till normen *juridisk lämplighet*, men kan även i viss mån ses relatera till normen

begriplighet. De första alternativen ingår i den version som översatts och granskats vid translatorsbyrån (TB1) medan båda revideringarna gjorts vid justitieministeriet (JM2)

Allmänord är den tredje och största gruppen bland de lexikala revideringarna. Revideringarna av allmänord uppvisar primärt två typer av revideringar. För det första revideras allmänord som en följd av att de inte motsvarar den finska texten. Antingen så att det mellan det reviderade och icke-reviderade ordet finns en vag betydelseskillnad, eller så att den finska versionen ändras under processen vilket leder till att motsvarande lexikala ändring görs i den svenska versionen. För det andra kan allmänorden ändras som det förefaller primärt på grund av personliga preferenser hos granskaren. Detta är ett resultat som utgående från ett perspektiv på lagtexten som en strikt formaliserad och bunden genre kan förefalla överraskande. Betraktar man textproduktionen (översättningen) utgående från individer och textproduktion som en kreativ process, är resultatet däremot mindre överraskande. De som har erfarenhet av att professionellt skriva eller översätta texter, har vanligen också erfarenhet av att de egna valen och preferenserna inta alltid stämmer överens med de val och preferenser hos den som granskar texterna. Dessa preferenser kan inte alltid förklaras utgående från normer, regler eller rekommendationer.

Liksom för termer och specialord görs revideringar av substantiv, verb, adjektiv och adverb samt prepositioner och konjunktioner. Utöver de diskuterade ordklasserna av allmänord görs även ett litet antal revideringar av adverb, såsom revideringen av *bara* > *endast*, och av pronomen, såsom ändringen *det* > *detta*, *som* > *vilka*, *ditt område* > *det område* och ändring av substantiv till pronomen, *en person* > *den* (här inte använt som referensbindning). Dessa är dock så få till antalet att de inte kommer att diskuteras närmare här. Revideringar inom övriga ordklasser diskuteras härnäst.

Substantiven som allmänord hör tillsammans med verb till de ordklasser som revideras oftast inom allmänorden, tillsammans utgör de 64 % av revideringarna av allmänord. Substantiv som allmänord revideras 47 gånger i materialet. Sammantaget framträder fem typer av revideringar av substantiv inom gruppen allmänord: 1) revideringar mellan substantiv med viss betydelseskillnad, 2) revideringar av substantiv som resulterar i ord och uttryck typiska för den juridiska genren, 3) revidering av substantiv som resulterar i att ord och uttryck typiska för den juridiska genren ersätts med mer allmänspråkliga ord och uttryck, 4) revidering av felaktigt använda substantiv med avseende på språkriktighet och kontext och 5) revideringar av egennamn, liksom namn på institutioner och myndigheter. Av de här följer den första och andra typen normen *juridisk lämplighet* och de tre övriga (3-5) normen *språkriktighet*. Den tredje

typen, då ett substantiv typiskt för den juridiska texten ersätts med ett allmänspråkligt ord kan även relatera till normen *begriplighet*.

Den första typen, revideringar av mellan substantiv med viss betydelseskillnad, resulterar i en viss grad av betydelseskillnad, liksom revideringarna av *utnämning* > *beslut*, *utför* > *fullgör* och *uppgifter* > *funktioner*. Samtliga av dessa revideringar påverkas av den omedelbara kontexten vilket är generellt utmärkande för allmänord. Den andra typen är revideringar som resulterar i ord och uttryck typiska för den juridiska texten, ökar ofta opersonligheten i texten, t.ex. då *personen* som indirekt objekt ändras till *den berörde*.

Den tredje typen revideringar omfattar i stället revideringar av ett ord och uttryck typiska för den juridiska texten till ett mer allmänspråkligt ord eller uttryck. Ett exempel på detta är revideringen av *användningsändamål* till *avsikt*. Det första alternativet är i detta fall en direkt översättning av substantivet *käyttötarkoitus* som står skrivet i den finska versionen. Den problematik som är knuten till interferens från den finska förlagan blir tydlig även i RP 106/2001 vid översättning av rubriken *tietolähteet ja tietosisältö*. Under översättningsprocessen ges tre alternativ; översättaren vid translatorsbyrån översätter det med datakällor och datainnehåll, granskaren vid translatorsbyrån (TB1) ändrar det till uppgiftskällor och faktainnehåll, vilket är mer informativt och avgränsat än ordet *data* som kan avse olika saker i olika kontexter, bl.a. just *uppgifter*. Den aktuella lagtexten behandlar uppgifter och källor till uppgifter i ett personregister för arbetarskyddet, och därmed kan revideringen ses vara motiverad för logiken mellan rubrik och paragrafinnehåll. Ordet *tieto* är dock inte alldeles lätt att översätta eftersom det har en rad olika motsvarigheter i svenskan. Vid justitieministeriet (JM2) revideras rubriken en andra gång, så att förleden *uppgifts-* stryks från det första ledet i rubriken (*uppgiftskällor och faktainnehåll* > *källor och faktainnehåll*). Här görs revideringen som en följd av att den mellantextuella ekvivalensen ska bestå, dvs. att samma ord och uttryck för att beskriva en referent ska användas i lagtexter som behandlar samma ämnen. Granskaren hänvisar i marginalen bredvid revideringen till 26 § personuppgiftslagen (en annan lag än den aktuella) och motiverar således sitt beslut med ekvivalens mellan lagtexter. Paragraf 26 bär samma rubrik och behandlar motsvarande sakinnehåll.

Revideringar kan också följa av att ett substantiv använts felaktigt utgående från kontexten eller i avseende på språkriktighet. Dessa revideringar utgör typ 4 av substantivrevideringar. Ett exempel på en sådan felaktig användning är då *reservation* används för finskans *varaus* i sambandet *reservation av radiofrekvenser*. Vad som avses

är att radiofrekvenser kan reserveras. Enligt Norstedts Svensk ordbok (1999) betyder reservation ”1) det att inte helt ge sig hän och tro på något (…), utvidgat om uttalande förbehåll” och ”2) det att reservera sig (särsk. jur. och statsrätt)” med exemplet ”inlägga reservation mot beslut”. *Reservation* betyder således att man har avvikande uppfattning om någonting, vilket inte avses i lagtexten. *Reservering* däremot ges som första alternativ till finskans ”varaus” i *Stora finns-svenska ordboken.* Ändå förefaller *reservering* användas mer frekvent i finländsk lagstiftning än i svensk lagstiftning. Genom en sökning i båda ländernas elektroniska författningssamlingar gav *Finlex* 19 lagar med belägg, medan *Sveriges författningssamling* endast gav ett belägg i en lag på ordet *reservering*.[41] Revideringen av *reservation* till *reservering* är dock motiverad och följer både normen *språkriktighet* och *korrekt återgivning*.

Till den här typen av substantivrevideringar hör även revideringen av *kvalitet* > *art* och *volym* > *omfattning* (se exempel 5.33), som båda följer normen *språkriktighet*. Här är de tidigare alternativen felaktiga med avseende på den situation lagtexten beskriver (se exempel 5.33, de andra revideringar som görs i den text som ingår i exemplet diskuteras inte här).

Exempel 5.33 Substantivrevidering. Allmänord. (RP 65/2003)

TB1	JM2	Finsk version (JM)
Social- och hälsovårdsministeriet kan [...]meddela närmare anvisningar om fortbildningens innehåll, **kvalitet** och **volym** […]	Social- och hälsovårdsministeriet kan […] meddela närmare föreskrifter om den kompletterande utbildningens innehåll, **art** och **omfattning** […]	Sosiaali- ja terveysministeriö voi antaa […] tarkempia säännöksiä täydennyskoulutuksen sisällöstä, laadusta ja määrästä […]

Den femte typen substantivrevideringar omfattar egennamn, titlar och namn på statliga och kommunala organ av olika slag. De här revideringarna görs utifrån den samhälleliga, utomtextuella verklighet då namn på institutioner och myndigheter ändras eller nyskapas. Ett exempel på detta är då myndigheten *Teleförvaltningscentralen* ändras till *Kommunikationsverket*. Myndigheten har bytt namn under lagöversättningsprocessen, och sålunda är det förra inte felaktigt vid den tidpunkt versionen skrevs. Däremot måste revideringen göras för att lagtexten ska vara korrekt vid den tidpunkt då revideringen görs. På motsvarande sätt återger revideringen

[41] Även språkvårdare Mikael Reuter, tidigare direktör för svenska avdelningen vid forskningscentralen för de inhemska språken (Reuters rutor, 1994) har diskuterat användningen av *reservation* och *reservering* i finlandssvenskan, och påpekar att reservering i Finland används på två sätt som inte just förekommer i Sverige. För det första i betydelsen ”bokning, beställning” och för det andra som bokföringsterm i betydelsen reserv, som förekommer i bl.a. bokföringslagstiftning.

centralen > *verket* förkortningar av det förra *Teleförvaltningscentralen* respektive nya *Kommunikationsverket*. Revideringen är här en följd av ett slarvfel, *centralen* har lämnats kvar i texten trots att myndighetens namn i övrigt ändrats vid granskning JM2. Misstaget upptäcks i samband med granskning RD4.

Trots att det görs många revideringar av substantiv är det verben som utgör den största gruppen revideringar av allmänord. Sammanlagt görs 52 verbrevideringar. Verbrevideringarna i det undersökta materialet kan sammanföras i fyra övergripande typer: 1) revideringar mellan fast och lös sammansättning av verb, 2) revideringar av verb som i juridiskt avseende har en viss betydelseskillnad, 3) revideringar av felaktigt använda verb utgående från ett språkriktighetsperspektiv och 4) revideringar av betydelsemässigt näraliggande verb. Av dessa relaterar den första typen antingen till *juridisk lämplighet* (revidering till fast sammansättning) eller *språkriktighet* (från fast sammansättning till lös sammansättning). Den andra och fjärde typen relaterar till normen *juridisk lämplighet*. Den fjärde typen revideringar tolkar jag i en del även göras på grund av granskarens personliga preferens. Den tredje typen relaterar slutligen till normen *språkriktighet*.

Den första typen revideringar av verb inom gruppen allmänord gäller fast eller lös sammansättning av verb. Lös sammansättning rekommenderas i allmänhet av språkvårdare och diskuteras även i SLAF. Fast sammansättning används i regel för att beteckna abstrakta företeelser, medan lös sammansättning används för konkreta företeelser. SLAF (1998:46) rekommenderar lös sammansättning då det finns en valmöjlighet, eftersom den lösa sammansättningen är ledigare. Övergripande relaterar revideringar från lös sammansätting till fast sammansättning till normen *juridisk lämplighet* med vikt vid tradition, och den motsatta formen, fast sammansättning till lös till normen *språkriktighet*. I två fall ändras fast till löst sammansatt verb. I endast ett av fallen är det fråga om samma verb, *utreda* > *reda ut*. Denna revidering görs fem gånger i samma lagtext. Då i stället *överlämna* ändras till *lämna ut* sker en ändring av partikel, men betydelsen bibehålls. Ett fall finns då lös sammansättning ändras till fast, men då detta sker görs det i samband med ett verbbyte mellan betydelsemässigt näraliggande verb; *dra bort* > *avlägsna*. Skillnaden ligger primärt på en stilistisk nivå, i vilken *avlägsna* tillhör en högre stilistisk nivå än *dra bort*.

Den andra typen av verbrevideringar inom gruppen allmänord gäller verb med viss betydelseskillnad. Dessa relaterar till lagtextens krav på exakthet och undvikande av tolkningsmöjligheter och således till normen *juridisk lämplighet*. Då verbet *fastställa* ändras till *säkerställa* sker en viss betydelseskillnad, *fastställa* har synonymerna

fastlägga och *fastslå*, medan *säkerställa* har synonymerna, *säkra*, *garantera* och *ombesörja fortsatt existens* t.ex. av återväxten (*Svensk ordbok* 1999, *Ord för Ord: Norstedts svenska synonymordbok* 2001). I den finska lagversionen används *varmistaa*, vilket på svenska kan motsvaras av både *säkerställa* och *fastställa*. För att här entydigt veta vad som avses, krävs insyn i vad lagberedaren avsett i den finska versionen.

Den tredje typen av verbrevideringar gäller verbrevideringar som följer normer *språkriktighet*. Liksom bland de andra ordklasserna finns exempel på revideringar som görs för att det givna alternativet utgående från sammanhanget inte är lämpligt ur ett språkriktighetsperspektiv. Dessutom görs ett antal revideringar som snarast bryter mot normen *språkriktighet*. En sådan revidering görs i RP 80/2001. Verbfrasen *stå till buds* ändras till *finns att tillgå* (se exempel 5.34). Det första alternativet är stilistiskt mera formellt, medan det andra står allmänspråket närmare. Utgående från sammanhanget i vilket verbfrasen används, står det klart att det alternativ revideringen ger är mera lämpligt med avseende på språklig korrekthet och idiomatiska uttryck utgående från den textuella kontexten.

Exempel 5.34 Verbrevidering. Allmänord. (RP 80/2001)

TB1 ogranskad	JM2
[...] radioanläggningar som är avsedda endast för amatörradiokommunikation och inte **står till buds** i handeln	[...] radioanläggningar som är avsedda endast för amatörradiokommunikation och inte **finns att tillgå** i handeln

Även revideringen av *vidarebefordra* till *frambefordra* i RP 100/2001 strider mot normen *språkriktighet* (se exempel 5.35). *Frambefordra* är att betrakta som en finlandism. Ordet tas inte upp i svenska uppslagsverk, och det kan också nämnas att vid en sökning på Internet ger *frambefordra* 56 belägg varav alla under finska adresser, medan *vidarebefordra* ger över en halv miljon belägg. I SLAF (1998:253) rekommenderas dessutom att både *vidarebefordra* och *frambefordra* i allmänhet ska undvikas för översättning av bl.a. *toimittaa* vilket står i den finska versionen. I stället ska i första hand *sända* och i andra han *skicka* användas. Därmed kan även det första alternativet anses bryta mot normen *språkriktighet*. En orsak till att både översättaren och granskaren i den aktuella lagen inte valt *sända* kan vara att lagen diskuterar bestämmelser om posttjänster och vad som får göras om ett paket inte kan föras till adressaten. *Sända* kan därför upplevas som inte tillräckligt beskrivande av situationen och villkoret, eftersom postföretaget ansvarar för att postförsändelser kommer fram till adressaten. Inte endast att den sänds. Ett möjligt alternativ som täcker denna sida är att använda verbet *tillställa*.

Exempel 5.35 Verbrevidering. Allmänord. (RP 100/2001)

RD 3	RD4	Finsk version
3) det är fråga om en försändelse som postföretaget varken har kunnat **vidarebefordra** till mottagaren eller returnera till avsändaren	3) det är fråga om en försändelse som postföretaget varken har kunnat **frambefordra** till mottagaren eller returnera till avsändaren	3) kyseessä on lähetys, jota postiyritys ei ole voinut **toimittaa** postin saajalle eikä palauttaa lähettäjälle.

Likaså bryter revideringen av de nominaliserade verbformerna *genomgång* till *avläggande* (av en kurs) mot normen *språkriktighet*. Språkvården rekommenderar nämligen just användningen av *genomgå* framför *avlägga* (*Finlandssvensk ordbok* 2000:22, *Reuters ruta* 3.4.1987) då det gäller kurser, studieveckor, skolstadier etc. Däremot kan man avlägga examen eller prov. Översättaren har därmed här följt språkvårdens rekommendationer, medan granskaren valt det uttryckssätt som är frekvent i framför allt myndighetstexter i Finland, men nästan inte alls förekommer i Sverige då det gäller studier och kurser. En orsak till att *avlägga* gärna används som översättning till finskans *suorittaa* är att det finska verbet i princip betyder ”att slutföra (med godkänt betyg)” (*Reuters ruta* 3/4/1987). *Genomgå* kan därför kännas otillräckligt, då man i praktiken kan gå en kurs utan att slutföra den. Därför kan revideringen anses följa normen *juridisk lämplighet* (korrekt innebörd), om villkoret förutsätter att kursen slutförts. Dessutom kan granskaren ha upplevt kombinationen *genom genomgång* i meningen *Upprätthållande av kompetensen kan påvisas* […] *genom genomgång av en kurs som ersätter examen* […] som klumpig.

Den fjärde typen verbrevideringar bland allmänord (jfr tabell 5.16) är revideringar av betydelsemässigt närliggande verb. Valen mellan olika alternativ kan närmast föras till personliga preferenser, även om de också kan följa normen *juridisk lämplighet* både i fråga om exakthet och i fråga om inomtextuell ekvivalens. Exempel på sådana revideringar av betydelsemässigt näraliggande verb är *medföra* > *orsaka* och *genomföra* > *utföra*. En revidering som både görs av betydelsemässigt näraliggande verb och dessutom kan ses vara personliga preferenser är ändringen av *förstöra* > *avföra* > *utplåna* (personuppgifter ur ett register). Verbet ändras alltså två gånger, först vid TB1 (granskningen) och sedan vid RD4. Betydelsemässigt finns en skillnad mellan att förstöra information i ett register och att avföra information från ett register. Om informationen avförs kan den finnas kvar i någon annan form någon annanstans. Om informationen däremot *utplånas* lär ingenting av den finnas kvar. Verbet *utplånas* upplevs ändå väldigt starkt i sammanhanget, och motsvarar semantiskt inte den finska versionens *poistaa*, som ligger närmast *avföra*. Däremot används *utplånas* i tidigare lagstiftning som behandlar registeruppgifter, vilket kan motivera valet och då följer normen *juridisk lämplighet*. Det här faktumet kan dock även betraktas utifrån att även

de äldre lagarna granskats en sista gång vid RD4, och granskarna därmed haft möjlighet att föra in det personliga valet *utplånas* även i dem. Exemplet kommer även att diskuteras i kapitel 6.3.4.

Några revideringar av adjektiv och adverb som allmänord görs i materialet, sammanlagt tio revideringar. Inga generaliseringar är därmed möjliga. Men redan bland detta fåtal revideringar framträder tre typer: 1) revideringar som leder till viss stilistisk skillnad i förhållande till det tidigare alternativet 2) revideringar mellan adjektiv eller adverb med tydlig stilistisk skillnad och 3) revideringar av betydelsemässigt näraliggande adjektiv. Den första typen relaterar framför allt till en personlig preferens, den andra och den tredje till normen *juridisk lämplighet*. Den tredje typen kan dock även relatera till granskarens personliga preferens att välja ett alternativ framför ett annat.

För den första typen revideringar ligger det alternativ som granskaren ändrar från mycket nära det alternativ han eller hon ändrar till, såsom revideringen av *i tillräckligt hög grad > i tillräcklig utsträckning* (RP 65/2003). För denna typ av revideringar har jag inte funnit stöd av vare sig en inom- eller mellantextuell ekvivalens, inget av alternativen är heller felaktigt. Därför är det oklart för mig vilken denna typ av revideringar relaterar till, närmast tolkar jag dessa på grund av detta som granskarens personliga preferens att välja ett uttryck framför ett annat.

Den andra typen revideringar uppvisar både en starkare stilistisk skillnad och används språkligt ovanligt i sammanhanget. Ett exempel är då adjektiven *njugga* ändras till *knappa* (se exempel 5.36).

Exempel 5.36 Adjektivrevidering. Allmänord. (RP 80/2001)

TB1	TB (2)
Om radiotillstånd eller radiofrekvensreservation på grund av det **njugga** antalet radiofrekvenser bara kan beviljas en del av sökandena [...]	Om radiotillstånd eller radiofrekvensreservering på grund av det **knappa** antalet radiofrekvenser bara kan beviljas en del av sökandena [...]

I *Svensk ordbok* (Norstedts) ges för ordet *njugg* motsvarigheterna ”inte generös” med avseende på t.ex. staten, ”snål” i avseende på att satsa pengar. Dessutom definieras *njugg* kunna innebära en ”avog” inställning till någon. Adjektivet *njugg* är därmed inte ett neutralt ord, utan har en negativ värdeladdning. För adjektivet *knappa* ges bl.a. motsvarigheterna ”otillräcklig” och ”begränsad”. I lagtexten är det snarast ”begränsad” som avses. Således är *knappa* här språkligt det bättre alternativet och revideringen följer normen *språkriktighet*. Dessutom motsvarar ”knappa” innebörden i den finska texten

som använder adjektivet *niukka*, vilket i *Stora finsk-svenska ordboken* (2004) återges med bl.a. *knapp*, däremot inte *njugg*, och revideringen följer således även normen *korrekt återgivning*.

Den tredje typen revideringar görs som sagt av betydelsemässigt näraliggande ord, liksom revideringen av adjektivet *nödvändig* till verbet *behöver* och det specialiserade ordet *menlig* till *skadlig* (jfr adjektivet *menlighet* som specialord ovan).

Revideringar av prepositioner[42] görs sammanlagt 29 gånger i materialet. Revideringar av prepositionerna inom gruppen allmänord omfattar endast revideringar mellan enkla prepositioner. I avseende på problematik knuten till prepositionsbruket, följer författningssvenskan motsvarande problematik som är knuten till användningen av prepositioner i allmänspråket (se t.ex. Språkriktighetsboken (2005:177ff.). I SLAF (1998) ingår en explicit prepositionslista med regler för vilken prepositions oms används när, men listan kan av naturligtvis inte vara uttömmande. I listan tas främst sådana prepositioner upp som är vanliga i författningsspråket.

De prepositionsrevideringar som görs i materialet omfattar tre typer: 1) revideringar där både det tidigare och det senare alternativet är möjligt, 2) revideringar som en följd av felaktigt använd preposition och 3) revideringar som resulterar i en perspektivförskjutning. Den första typen relaterar till en personlig preferens, den andra typen till normen *språkriktighet* och den tredje typen till normen *korrekt återgivning*. Prepositionsrevideringar illustreras i exempel 5.37.

För den sista revideringen som ingår i exempel 5.37 kan det första alternativet som ges, *lämna ut uppgifter i registret*, tolkas som *uppgifter som finns i registret*, medan det andra alternativet, *lämna ut uppgifter ur registret*, utgår från handlingen *att ta fram uppgifter ur ett register*.

Prepositionsrevideringarna mellan prepositioner för vilka båda alternativen är korrekta ur ett språkriktighetsperspektiv är relativt frekventa i materialet. Orsaker till att revideringar då görs kan vara att a) det finns ändå en viss betydelseskillnad mellan prepositionerna som blir tydlig utifrån kontexten och vad som explicit avses, b) en etablerad användning inom författningssvenskan av en preposition i vissa

[42] Det görs inga revideringar av konjunktioner inom gruppen allmänord, vilket dels indikerar att det i avseende på översättning av konjunktioner råder en etablerad konsensus, dels att konjunktioner inte vållar problem vid lagöversättningen.

konstruktioner eller c) granskaren utgående från en personlig preferens föredrar ett alternativ framför ett annat.

Exempel 5.37 Prepositionsrevideringar. Allmänord. (Olika propositioner)

Från	Till	Förklaring
inom luftfarten	**för** luftfarten	*Båda alternativen möjliga*
kontrollen **över** arbetarskyddet	kontrollen **av** arbetarskyddet	*Båda alternativen möjliga*
begränsa störningar **i** radiokommunikation (inifrån perspektiv)	begränsa störningar **av** radiokommuniktion (utirån perspektiv)	*Ändrat perspektiv*
För förbudet att utnyttja uppgifter [...] samt **för** straff vid brott mot tystnadsplikt [...]	**Angående** förbudet att utnyttja uppgifter [...] samt **angående** straff vid brott mot tystnadsplikt [...]	*Revidering mot rekommendation i SLAF och Svarta listan*
innan denna lag träder i kaft (100)	**före** denna lag träder i kraft	*Revidering mot rekommendation i SLAF*
Begränsningar **för** erhållande av ersättning för uppehälle	Begränsningar **vid** erhållande av ersättning för uppehälle	*Båda alternativen möjliga*
[...]kan använda uppgifterna [...] **till** forsknings- och utredningsverksamhet	[...] kan använda uppgifterna [...] **för** forsknings- och utredningsverksamhet	*Båda alternativen möjliga*
[...] lämna ut uppgifter **i** registret [...]	[...] lämna ut uppgifter **ur** registret [...]	*Olika perspektiv*

Det finns ändå en del revideringar av prepositioner som görs som en följd av att det tidigare alternativet har varit felaktigt. Dessa är få till antalet och nämns därför endast kort här. Ett exempel på sådana prepositioner är skillnaden mellan *innan* och *före*, som hör till de mer diskuterade språkriktighetsfrågorna generellt. De regler som ges i SLAF (1998:78) är att *före* används vid substantiv och nominalfraser, inklusive datum, medan *innan* används vid satser. Dessa prepositioner har även en fackspecifik roll genom att de ingår i fasta fraser som *Innan lagen träder i kraft* (SLAF 1998:78).

Personliga preferenser blir tydliga i sådana fall då flera alternativa prepositioner är möjliga. Ett exempel på detta är prepositionsvalet i samband med verbet *forska*, respektive substantivet *forskningsarbete*. Enligt *Språkriktighetsboken* (2005) och *Svenskt språkbruk – ordbok över konstruktioner och fraser* (2003) kan man forska *i*, *på*, *om* och *kring* något. I en av lagtexterna (RP 107/2001) ställs alternativen *på* och *inom* mot varandra, (*forskningsarbete inom dess verksamhetsområde*, *forskningsarbete på*

dess verksamhetsområde) och prepositionen revideras tre gånger, med slutresultatet att det alternativ som slutligen används är det samma som det första alternativet, *på*.

5.4.3.2 Normrelation för revideringar på lexikal nivå

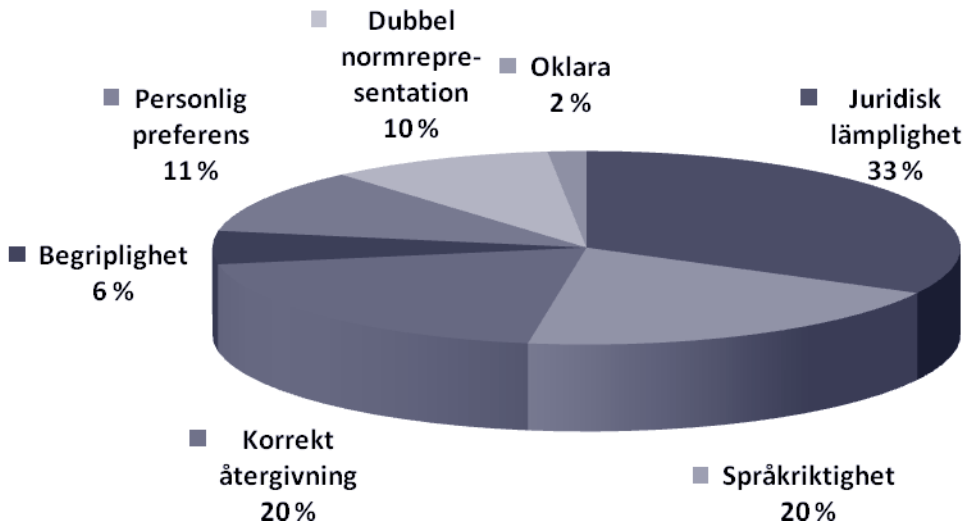
De lexikala revideringarna representerar alla fyra normer; *korrekt återgivning, juridisk lämplighet, språkriktighet* och *begriplighet*. Bland de lexikala revideringarna görs även revideringar som inte kan föras till någon av de givna normerna och som jag därmed tolkar som resultatet av personlig preferenser hos granskaren. Dessa framträder framför allt bland revideringarna av allmänord, för vilka större valmöjligheter ges än för termer och juridiska specialord. Revideringar av termer och specialord följer övergripande normerna *juridisk lämplighet* och *korrekt återgivning*. Den juridiska lämpligheten omfattar här både den juridiska traditionen och kravet på inom- och mellantextuell ekvivalens, som en del av den juridiska ekvivalensen. Dessutom följer en del revideringar av termer och specialord normen *språkriktighet* och normen *begriplighet*, i de fall de följer rekommendationer om moderniseringar i SLAF. Till exempel då etablerade arkaistiska ord får ge vika för modernare, mer lättförståeliga ord. Även bland allmänorden görs flera revideringar som direkt följer normen *språkriktighet* och en del revideringar korrigerar direkta språkfel (jfr exempel 5.33 ovan *volym* > *omfattning*).

Trots att denna studie inte systematiskt går in på normbrott, kan ändå konstaterar att de lexikala revideringarna i en del fall strider mot normer och resulterar i normbrott, framför allt som en följd av normkonflikter. För termer och specialiserade ord gäller detta dels valet att ändra ett mer modernt ord till ett etablerat arkaistiskt, dels valet att ändra ett mer begripligt ord till ett mer svårbegripligt ord. Sådana revideringar bryter mot normerna *språkriktighet* och *begriplighet*, men följer normen *juridisk lämplighet* med vikt vid genre och tradition.

I diagram 5.6 anges hur de lexikala revideringarna frekvensmässigt fördelar sig mellan de fyra normerna. Även revideringar relaterade till en personlig preferens har inberäknats. I några fall har det inte varit möjligt att entydigt relatera en revidering till endast en norm. Dessa anges i diagrammet som dubbel normrepresentation. Dessa utgör 10 % av samtliga lexikala revideringar, vilket i förhållande till de andra kategorierna är relativt mycket och sålunda är ett utmärkande drag för lexikala revideringar. Exempel på revideringar som relaterar till två normer är revideringar som följer av *korrekt återgivning* av den finska texten, men samtidigt även följer normen *språkriktighet*. En sådan revidering är ändringen av *behörighet* till *kompetens* (se diskussion ovan). Dessutom kan t.ex. en revidering med relation till *språkriktighet* även påverka

begripligheten, såsom ändringen i RP 80/2001 av *sätt som stadgas straffbart enligt* till *sätt som är straffbart enligt*. SLAF rekommenderar att ordet *stadgas* ersätts med andra uttryck, medan *är* signalerar en större begriplighet än *stadgas*.

Diagram 5.6 Normrepresentation för revideringar på lexikal nivå och andel revideringar som följer av personlig preferens.

Att revideringar som kan föras till normen *juridisk lämplighet* är de mest representerade revideringarna på lexikal nivå kan förklaras med termers och specialords relation till den juridiska genren och traditionen. Att så många revideringar som 19 % följer normen *språkriktighet*, framför allt med avseende på de språkriktighetsrekommendationer som ges i SLAF, visar en medvetenhet om de rådande rekommendationerna och en vilja att följa dem. Resultatet måste ändå även läsas mot bakgrunden att flera av granskarna deltagit i utformningen av handboken. Revideringar som följer normen *språkriktighet* kan, men behöver inte, innebära att det tidigare alternativ som getts strider mot språkriktighet. Det kan också vara fråga om att rekommendationerna har förändrats, eller att SLAF ger olika alternativ, varav översättaren valt ett, medan granskaren valt ett annat.

Normen *korrekt återgivning* för de lexikala revideringarna har i första hand att göra med att motsvarande revidering görs i den finska versionen. En del revideringar görs dock även som en följd av felöversättningar. Dessa är dock få och har därför inte närmare analyserats. Andra revideringar som följer normen *korrekt återgivning* görs för att det första alternativet som ges kan ge utrymme för en inte önskvärd tolkning i den svenska versionen. Revideringar som relaterar till *normen* begriplighet representerar 6 % av de lexikala revideringarna. Revideringar som följer normen begriplighet utgår från de rekommendationer om begriplighet som ges i SLAF och resulterar i att begripligheten

ökar. Andra revideringar i det undersökta materialet däremot bryter mot normen *begriplighet*. Intressant är att båda formerna kan förekomma inom samma granskade version, vilket betyder att olika normer styr olika delar av revideringen. Resultatet att den personliga preferensen är representerad i så pass stor utsträckning (11 %) är intressant med tanke på lagtexten som en starkt formaliserad genre. Personlig preferens kan naturligtvis även styra valet mellan t.ex. juridisk tradition och nya rekommendationer, dessa har dock inte här analyserats som personliga preferenser. Personlig preferens avser här endast val mellan mer eller mindre synonyma ord och uttryck. Av de lexikala revideringarna utgör 2 % sådana som inte har kunnat föras till någon av de givna normkategorierna och heller inte har kunnat förklaras på något annat sätt. Dessa anges i diagram 5.6 som oklara fall.

5.4.4 Revideringar på morfologisk nivå

5.4.4.1 Revideringstyper på morfologisk nivå och deras relation till normer

Vid en morfologisk revidering ändras ordformen för ett verb, substantiv eller adjektiv. I det undersökta materialet omfattar de morfologiska revideringarna ändringar av species, numerus, genus och tempus, i motsvarande frekvensordning. Species (48 %) berörs oftast vid morfologiska revideringar, följt av numerus (21 %), genus (15 %) och tempus (15 %).

Revideringar av species relaterar antingen till normen *juridisk lämplighet* eller till normen *språkriktighet*, medan revideringar av numerus relaterar till nomen *korrekt återgivning* då de alltid görs för att den svenska lagtexten ska motsvara den finska. De revideringar av genus som görs följer tydligt normen *språkriktighet* och allmänna rekommendationer givna av språkvården, revideringar av tempus följer framför allt normen *korrekt återgivning*.

Att revidering av species är den mest frekventa morfologiska revideringen kan delvis förklaras med att bruket av substantiv i obestämd form utan bestämd artikel eller ändelse, s.k. nakna substantiv, länge varit en del av den stil som utmärker författningstext och skiljer den från allmän sakprosa. I det arbete som gjorts för att på olika sätt modernisera och förbättra lagspråket i avseende på läsarvänlighet har det starkt rekommenderats att det överfrekventa bruket av nakna substantiv skall undvikas.

I SLAF (1998:50)[43] uppmanas till ett bruk som motsvarar normalspråket. Samtidigt varnas för ett frekvent bruk av de obestämda artiklarna *en* och *ett* i allmänhet och i synnerhet om de kan förväxlas med räkneorden *en* och *ett*. Rekommendationen är att det därför är bättre att använda bestämd form eller pluralis. Därför hör även flera revideringar av numerus hit, då nakna substantiv i singularis ändrats till pluralis. Att undvika nakna substantiv relaterar starkt till normen *begriplighet* och normen *språkriktighet*.

Något under hälften av alla speciesrevideringarna (28) gäller substantiv utan bestämning. Det intressanta är att fördelningen mellan revideringar från och till substantiv utan bestämning är relativt jämn i materialet (sammanlagt görs 16 revideringar från och 12 revideringar till naket substantiv). Den jämna fördelningen låter antyda en normkonflikt mellan den etablerade juridiska traditionen och normen *juridisk lämplighet* å ena sidan, och rekommendationer om att undvika naket substantiv och normen *språkriktighet* å andra sidan. Intressant är också att revideringar från och till ofta görs inom samma lagtext under samma granskning, vilket innebär att en och samma person följer olika principer under det egna granskningsarbetet. Former av revideringar av denna typ ges i exempel 5.38.

Exempel 5.38 Revideringar på morfologisk nivå. Från och till naket substantiv under samma granskning. (RP 80/2001)

Från	Till
A) [...] ett behörighetsbevis som beviljats av **den behöriga** myndigheten i ett annat land [...]	[...] ett behörighetsbevis som beviljats av **behörig myndighet** i ett annat land [...]
B) För att erhålla **ett behörighetsbevis** skall sökanden avlägga behörighetsexamen.	För erhållande av **behörighetsbevis** skall behörighetsexamen avläggas.
C) [...] för att identifiera och lokalisera orsaken till **störning av radiokommunikation** [...]	[...] för att identifiera och lokalisera orsaken till störning**ar** av radiokommunikation**en** [...]

I A) motiveras revideringen av att bestämd form ur språkriktighetssyn inte är lämplig här, då den behöriga myndigheten inte nämnts tidigare i paragrafen och därför är referenten inte bekant. Ett alternativ hade varit att skriva substantiv med obestämd artikel, *en behörig myndighet*. I B) görs flera revideringar som resulterar i minskad

[43] Svenskt lagspråk i Finland, 1998:49-50: ” En av de mest iögonenfallande skillnaderna mellan författningstext och den allmänna sakprosan har varit att s.k. nakna substantiv förekommer rikligt i författningstexter. Med nakna substantiv avses att substantiv används i singularis utan artikel eller ändelse. [...] Utvecklingen gått mot att författningsspråket närmas normalspråket. De normala formerna bör alltså användas i författningar. Det finns emellertid situationer när den nakna formen är naturligare och kanske språkligt den enda riktiga [...]. Det är också skäl att se till att lagstiftningen inte översvämmas av obestämda artiklar (”en” och ”ett”), och i synnerhet att de obestämda artiklarna inte blandas ihop med räkneordet ”en” eller ”ett”, I stället för att använda obestämd artikel är det ofta bättre att använda *bestämd* form av substantivet eller pluralis.”

begriplighet och brott mot språkriktighetsrekommendationer (ändring till naket substantiv, passiv, substantivering). Revideringen i C) följer normen *språkriktighet* och rekommendationen i SLAF. Utöver en konkurrerande situation mellan normen *språkriktighet* och den juridiska traditionen, kan en del av de här revideringarna förklaras med den mellantextuella ekvivalensen. Textfragment från tidigare lagar kopieras in i den aktuella lagtexten, och då kan även ordformer stå kvar oförändrade. Även titlar berörs av problematiken knuten till nakna substantiv. Ett exempel på detta är revideringen av *allmän åklagare* till *allmänna åklagaren* (RP 146/2001). I detta fall har översättaren vid translatorsbyrån valt att följa normen *juridisk lämplighet* (obestämd form), medan granskaren vid justitieministeriet följt normen *språkriktighet* (bestämd form).

Då revideringen leder till naket substantiv i sådana fall då det inte motiveras utgående från ett språkriktighetsperspektiv ser jag detta primärt relatera till normen *juridisk lämplighet* med vikt vid tradition. Det är ändå samtidigt fråga om brott mot normerna *begriplighet* och *språkriktighet*. Det är trots allt knappast möjligt att tala om en normkonflikt i det här fallet – ett val att följa normerna *begriplighet* och *språkriktighet* gör inte lagtexten mindre juridiskt lämplig. Valet att använda nakna substantiv har i stället med en i dag arkaistisk kanslistil att göra, som tillämpats inom författningsspråket. Trenden är att denna del av kanslistilen blivit mindre vanlig, som en följd av ett aktivt språkvårdsarbete. Valet kan i stället sammankopplas med personliga preferenser hos översättare och granskare. Faktumet att texterna i detta avseende revideras åt olika håll under processen, visar att det finns utrymme även för personliga valet i lagtexter. Resultatet pekar också på en icke-enhetlig linje för översättnings- och granskningsarbetet, vilket strider mot syftet om enhetlighet som anges i handboken SLAF.

Vanliga speciesrevideringar i materialet görs också mellan markerad bestämd och obestämd form (jfr exempel 5.38), såsom *ett hus* > *hus*. Mest frekvent är att ett substantiv i bestämd form ändras till obestämd form. I dessa fall går revideringen utgående från ett språkriktighetsperspektiv mot rekommendationen i SLAF (1998:50). Ur ett juridiskt perspektiv är orsaken till revideringar från bestämd till obestämd form ofta att lagtexten vid användning av obestämd form betecknar en inte unikt identifierbar referent. Lagtexten ska om ingen begränsning explicit anges gälla referenter generellt. Till exempel avses i RP 80/2001 inte en specifik radioanläggning, utan radioanläggningar i allmänhet.

Traditionen i författningstext har varit att använda det maskulina pronomenet *han* även då kvinnor avses. *Hon* har använts endast om lagen uteslutande gäller kvinnor. Sättet att använda *han* har dock fått växande kritik. Framför allt i Sverige har man redan länge gått in för att skriva könsneutralt. Också i engelska lagtexter används allt oftare könsneutrala formuleringar. I finskan har man inte motsvarande problem, då finskan har det könsneutrala pronomenet *hän*. Vid översättning från finska får översättaren därför själv lösa problemet (SLAF 1998:97). Översättaren och granskaren kan ändå stöda sig på de rekommendationer som ges om könsneutralt skrivande i SLAF (1998:97-98). Bland genusrevideringarna finns exempel på könsneutralt skrivande, såsom revideringar som görs i proposition RP 106/2001. De revideringar som görs i propositionen gäller dock inte pronomenbruket, utan användningen av maskulin respektive könsneutral adjektivändelse Samma revidering görs nitton gånger. Dessutom görs revideringar åt olika håll av samma adjektiv vid olika institutioner. Det adjektiv som revideras är det substantiverade adjektivet registeransvarig i formen *den registeransvariga* respektive *den registeransvarige* med maskulin ändelse. Ordet revideras två gånger, en gång på translatorsbyrån och en gång vid riksdagen. Översättaren vid translatorsbyrån väljer den maskulina ändelsen –e, registeransvarig*e*, vilket revideras vid granskningen vid samma institution (TB1) till könsneutral ändelse, registeransvarig*a*. Justitieministeriet (JM2) gör ingen ändring, utan följer samma princip som granskaren vid translatorsbyrån. Däremot ändras det tillbaka till maskulin ändelse, registeransvarig*e*, vid riksdagens slutjustering (RD4). Generellt rekommenderar SLAF könsneutralitet. Däremot sägs att bruket vid substantiverade adjektiv är vacklande, men i författningstext används maskulin ändelse vid fall av typen omyndige, skyldige, ansvarige. Valet att använda den könsneutrala ändelsen –a följer allmänspråket, medan valet att använda den maskulina ändelsen –e dels kan bero på att den juridiska traditionen följts, eller en medvetenhet om det undantag som nämns i SLAF. Jag anser inte någon av revideringarna strida mot normen *språkriktighet*, då båda kan motiveras utgående från diskussioner om könsneutralt skrivande.

Tempusrevideringarna slutligen liksom numerusrevideringarna görs genomgående med relation till normen *korrekt återgivning* med den finska källtexten, framför allt som en följd av att motsvarande revidering görs i den finska versionen eller för att fullständig ekvivalens med den ursprungliga finska versionen ska uppnås. I undantagsfall förekommer slarvfel eller felöversättningar.

5.4.5 Revideringar på innehållslig nivå

5.4.5.1 Revideringstyper på innehållslig nivå och deras relation till normer

På innehållslig nivå görs sammanlagt 155 revideringar som omfattar tillägg, strykningar och ändringar i översättningen. De görs antingen som en följd av 1) en innehållslig ändring i den finska versionen under processens gång, 2) att något i texten inte översatts, dvs. översättaren har förbisett att översätta en del av texten, 3) ett översättnings- eller syftningsfel, 4) tillägg under översättningsprocessens gång som inte kan föras in tidigare på grund av lagberedningsprocessen. Därutöver finns en femte typ, nämligen 5) revideringar av modala hjälpverb som en följd av motsvarande revidering i den finska lagtexten (revideringar av modala hjälpverb diskuterades även i samband med syntaktiska revideringar ovan). Samtliga innehållsliga revideringar relaterar sålunda till normen *korrekt återgivning* (syftningsfelen även till normerna *språkriktighet* och *begriplighet*).

Då något i källtexten inte översatts (typ 2) klassificerar jag detta som slarvfel. En sådan revidering förekommer endast en gång i materialet. De andra typerna av innehållsliga revideringar förekommer däremot i större utsträckning och pekar på källtexten som en icke-stabil text under översättningsprocessen. I avseende på den första typen revideringar på innehållslig nivå kan det som läggs till eller stryks i texten vara hela paragrafer, moment, punkter, stycken eller enskilda meningar. Sådana revideringar följer av motsvarande tillägg i den finska versionen och relaterar därmed uteslutande till normen *korrekt återgivning*.

Den tredje typen av innehållsliga revideringar föranleds antingen av översättningsfel eller av syftningsfel i översättningen. I den första versionen i exempel 5.39 ingår både ett översättningsfel och ett syftningsfel, det senare uppstår som en följd av översättningsfelet. Översättningsfel av innehållslig karaktär kan sålunda leda till felaktig syftning.

Exempel 5.39 Innehållslig revidering. Översättnings- och syftningsfel. (RP 80/2001)

RD3 Oreviderad version	RD4 Reviderad version
För övervakningen skall tillverkaren ge bedömningsorganet nödvändiga uppgifter och **tillåta kontroll av tillträde till lokalerna för att kontrollera tillverkning, kontroll, provning och lagring.** Om kvalitetssystemet inte längre uppfyller de krav som ställs på det med stöd av denna lag kan bedömningsorganet annullera sitt godkännande	För övervakningen skall tillverkaren ge bedömningsorganet nödvändiga uppgifter **och tillåta kontroll av sina produktions-, kontroll-, provnings- och lagringslokaliteter.** Om kvalitetssystemet inte längre uppfyller de krav som ställs på det med stöd av denna lag kan bedömningsorganet återta sitt godkännande.

I den oreviderade versionen kontrolleras tillträdet till lokalerna, medan den reviderade versionen kontrollerar lokalerna (i den reviderade versionen ändrat till finlandismen *lokaliteter*). Den första versionen motsvarar inte vad som avses i den finska versionen, och är därmed ett översättningsfel. Den oreviderade versionen kan även tolkas så att översättaren under översättningsskedet utgått från två alternativa lösningar, varav den första inte raderats då den andra lösningen förts in i översättningen. I exempel 5.39 kunde då *kontroll av* vara en del av översättarens första alternativ för hur avsnittet ska översättas. Orsaken till översättningsfelet är i ett sådant fall ett slarvfel. Vidare kan även den finska versionens lydelse ha ändrats under översättningsprocessen, vilket då föranlett att den svenska översättningen också måste ändras (därför två versioner av översättaren) Tyvärr har jag inte tillgång till motsvarande finska textversion för att kunna kontroller om detta stämmer eller inte. Oberoende av orsakerna till revideringen gör den texten mer lättläst och begriplig då syftningen blir tydligare. Revideringen relaterar liksom övriga innehållsliga revideringar till normen *korrekt återgivning*, men men påverkar även begripligheten.

Den tredje typen innehållsliga revideringar görs vidare genom preciseringar och avgränsningar som läggs till eller stryks utgående från syftet att skapa en mycket explicit text som inte ska kunna misstolkas (om man inte önskar att tolkningsmöjligheter ska finnas, vilket då också ges i den finska versionen). Dessa revideringar ses som innehållsliga om de görs som en följd av en starkt formbunden översättning i förhållande till den finska textens och då revideringen påverkar lagtexten på en innehållslig nivå. Revideringarna görs både för att garantera avsikten med lagen och för att skapa två fullständigt innehållsligt ekvivalenta språkversioner. Exempel på en sådan revidering är tillägget av adverbialet *åt gången* i meningen *Radiotillstånd beviljas för högst tio år åt gången*. Andra exempel på revideringar på innehållslig nivå för att avgränsa eller precisera villkor och innehållsled ges i exempel 5.40.

Exempel 5.40 Innehållslig revidering. Avgränsningar och preciseringar. (RP 80/2001)

Från	Till
Priset på värdesänkningen	**Det gängse** priset på värdesänkningen
2) genom avläggande av en examen i fråga om vilken 15 § 3–5 mom. **tillämpas i tillämpliga delar**, eller	2) genom avläggande av en examen i fråga om vilken 15 § 3–5 mom. tillämpas, eller
Kontroll **eller tillsyn** får dock inte genomföras [...] om	Kontroll får dock inte genomföras [...] om
[...] avgiften **eller den obetalda delen av den** är ringa [...]	[...] avgiften är ringa [...]
Kommunikationsministeriet utser bedömningsorganet.	Kommunikationsministeriet utser ett bedömningsorgan **på ansökan av organet**.

Den fjärde typen innehållsliga revideringar omfattar hänvisningsteknik. Hänvisningstekniska revideringar som inte påverkar innehållet har diskuterats i kapitel 5.4.1. Innehållsliga revideringar av hänvisningar är revideringar som sker då den lag paragraf, eller det moment som hänvisas till ändras genom revideringen och revideringen inte följer av en revidering av textstrukturen i lagen, exempelvis *763/1990 > 4/1990, 2 mom. > 1 mom.*(RP 160/2001), *578/1995 >39/1889* (RP 80/2001) *och lag om skydd för informationssamhällets tjänster > lag om förbud mot vissa avkodningssystem*. Hänvisningar kan också läggas till: *i 17 § 2 mom. avsedd* (RP 160/2001), *och 30 b* (RP 149/2001), eller strykas *30 b § (som i ShUB)* (RP 149/2001).

Den fjärde typen innehållsliga revideringar innehåller vidare sådant som inte har kunnat föras in i lagtexten tidigare. Dessa revideringar omfattar tillägg av datum då lagen träder i kraft och strykningar och ändringar av riksdagsledamöter som utarbetat utskottsbetänkanden.

Den femte typen omfattar revideringar av modala hjälpverb. Dessa har primärt diskuterats i samband med revideringar på syntaktisk nivå i kapitel 5.4.2. Revideringar av betydelseskiljande modala hjälpverb påverkar dock naturligtvis även textens innehåll, och därför har revideringar av modala hjälpverb räknats som både innehållsliga och syntaktiska revideringar. De revideringar som görs av modala hjälpverb innebär en stark innehållslig förskjutning i avseende på villkor och förpliktelse. Revideringarna som påverkar innehållet i lagtexten görs mellan *skall* och *kan*. Som framgick ovan i samband med redovisningen över syntaktiska revideringar är antalet revideringar av modala hjälpverb inte stort i det undersökta materialet. Att modala hjälpverb ändras vid granskningarna understryker ändå tydligt hur mycket lagöversättningen ”lever” parallellt med beredningsprocessen.

Av personerna som arbetar i översättningsprocessen framhålls att den svenska översättningen och granskningen utöver att betjäna den svenskspråkiga befolkningen även bidrar till att den finska texten blir innehållsligt bättre och klarare. Många oklarheter i den finska versionen blir tydliga under översättningen och granskningen då innehållet ska återges på svenska. Det du inte förstår kan du inte heller översätta. I det undersökta materialet finns exempel på kommentarer som skrivits in i marginalen på finska, som påpekar innehållsliga oklarheter och brister i lagtexten (se exempel 5.41 nedan). Kommentarerna kan också ses som exempel på samarbetet mellan den finska och svenska beredningen som översättningsarbetet för med sig.

Exempel 5.41 Kommentar om oklarhet i lagtextens innehåll (RP 80/2001).

Lagtext	Kommentar svensk granskare
3 § Förbud som gäller avkodningssystem Det är förbjudet att obehörigen inneha, använda, tillverka, importera, saluföra, hyra ut, distribuera, främja försäljningen av samt installera och underhålla avkodningssystem. (*3 §* *Suojauksen purkujärjestelmää koskeva kielto* *Suojauksen purkujärjestelmän oieudeton hallussapito, käyttö, valmistus, maahantuonti. Kaupanpito, vuokraus, levittäminen, mynninedistäminen, asettaminen ja huolto on kielletty.*	Miksei kerrota mikä on oikeudetonta?? (Varför berättar man inte vad som är obehörigt??)

I lagtexterna görs inga innehållsliga revideringar av typen specificeringar eller förenklingar som inte finns i den finska versionen, vilket generellt är vanligt i översättning (se t.ex. Toury 1995, Englund Dimitrova 2005). Detta visar på lagtextens utmärkande drag som en mycket explicit och bunden text som följer principen om juridisk ekvivalens mellan språkversioner och kravet på att inga skillnader mellan språkversioner får förekomma.

5.5 Sammanfattning och diskussion

I detta kapitel har jag redogjort för delstudie 1 i vilken jag analyserat revideringarna utgående från frekvens, fördelning, typ och relation till normer. Delstudien har varit tydligt explorativ, dels eftersom inga motsvarande studier gjorts för svensk lagöversättning och dels eftersom huvudsyftet med studien varit att få en kartläggning av allt det som sker vid de olika granskningarna under lagöversättningsprocessen.

I enlighet med delstudiens mål har de revideringar som gjorts i de olika versionerna av lagöversättningen beskrivits, diskuterats och förklarats utgående från de tre vägledande frågor som ställdes upp för studien (kapitel 5.1). Vid analysen har den analysmodell tillämpats som presenterades i kapitel 5.3 med de allmängrammatiskt baserade kategorierna *revideringar på textnivå*, *revideringar på syntaktisk nivå*, *revideringar på lexikal nivå*, revideringar *på morfologisk nivå* och *revideringar på innehållslig nivå* som var och en relateras till normerna *korrekt återgivning*, *juridisk lämplighet*, *språkriktighet* och *begriplighet*. Kategorierna utgår dels från tidigare studier om revideringar vid översättningsprocesser, dels från SLAF (1998, 2004) och dels från lagtexten som en juridiskt autentisk text.

Studien visar att revidering är en grundläggande del av översättningsprocessen och har en tydlig och viktig funktion i utformningen av den slutliga lagtexten (jfr Englund Dimitrova 2005:143). Dessutom bekräftar studien att revidering är en central del av den professionella och institutionella översättningen, och att revideringar inom en professionell kontext ofta görs av andra än översättarna själva (Mossop 2001). Den form av revidering som studerats är vad jag valt att kalla flerstegsrevidering, vilket innebär att revideringsprocessen framskrider stegvis, för den undersökta översättningsprocessen genom fyra revideringar vid tre institutioner. Vidare görs de revideringar som studerats av andra personer än översättaren själv. Den del av översättningsprocessen som studerats är vad som kallats post-översättningsfasen (Englund Dimitrova 2005, se även Jääskeläinen 1999,) eller revideringsfas (Norberg 2003) (se även kapitel 4.6.4), dvs. den fas som följer på den egentliga översättningsfasen.

Antalet revideringar i de olika textversionerna uppgår till 1118, vilket motsvarar 9 % av hela textmaterialet (lagtexternas slutliga form), vilket i kapitel 5.4 konstaterades vara en förhållandevis stor andel[44]. Skillnaderna mellan enskilda propositioner är dock relativt stora, revideringarnas procentuella andel av hela textmassan i propositionerna varierar mellan 3 % och 15 %. Den procentuella andelen korrelerar dock inte med propositionens längd. Inte heller skillnader med avseende på antal revideringar mellan nya lagar och ändringslagar har kunnat iakttas i materialet. Revideringar görs vidare i hela paragraftexten, inga tendenser finns för att endast ur någon synvinkel problematiska textavsnitt skulle revideras.

[44] För att närmare kunna säga hur antalet revideringar förhåller sig till andra revideringsprocesser vid översättningen behövs dock mer forskning inom ämnet.

Flest revideringar görs på syntaktisk och lexikal nivå, vilket är ett väntat resultat med tanke på att lagtexten utmärks av specifika syntaktiska och lexikala drag. Syntaktiska revideringar görs av ordföljd, strykningar och tillägg av icke-innehållsliga led (preciseringar), nominaliseringar, lexikonupprepning som referensbindning, satskonnektion och modala hjälpverb. Dessa har vidare kunnat delas in i olika typer med respektive relation till de givna normerna. Samtliga typer inom de syntaktiska revideringarna är utmärkande för det juridiska fackspråket. Flest revideringar görs av ordföljd och icke-innehållsliga led. Revideringar av ordföljd görs framför allt gällande placeringen av adverbial och attributiva bisatser samt ordföljden i fasta fraser som i allmänspråket kan formuleras på olika sätt men i lagtext är formaliserade. Revideringar av icke-innehållsliga led omfattar framför allt tillägg men även strykningar av preciseringar vilket resulterar i upprepningar och en mycket formellt nära översättning av den finska källtexten. Resultaten visar vidare att revideringarna inte präglas av någon tydlig enhetlighet, utan de görs åt olika håll utgående från vilke norm de följer, ofta även inom samma textversion (vid samma granskning). Till exempel görs det nästan lika många revideringar till som från nominalisering. Frekvensen av normer utgående från revideringarna visar att granskningen primärt utgår från den juridiska traditionen. Beskrivande är att endast en revidering görs där en lång mening delas upp i två kortare meningar, trots att den s.k. punktregeln inte anses vara ett absolut krav längre. För de syntaktiska revideringarna dominerar normen *juridisk lämplighet* (40 %) följt av normerna *språkriktighet* (23 %) och *korrekt återgivning* (22 %).

De lexikala revideringarna kan indelas i revideringar av termer, specialord och allmänord. Flest revideringar görs av allmänord följt av specialord, medan endast ett fåtal revideringar görs av termer. Detta bekräftar att det juridiska fackspråket i Finland har en väletablerad terminologi på finska och svenska, vilket innebär att den juridiska översättningen inte står inför det vanliga problemet vid juridisk översättning med korrekt återgivelse av termer mellan språk (och rättssystem, jfr kapitel 3). Samtliga revideringar av termer relaterar till normen *juridisk lämplighet* liksom de flesta revideringar av specialord, medan allmänorden relaterar till samtliga normer. Det visade sig att gränsdragningen mellan termer och specialord inte alla gånger var enkel, det som fått avgöra är kontexten och andra lagar inom samma område. Problemet hänger samman med att det inte alla gånger är klart när ett specialord övergår till att bli en term. Likaså är det inte alla gånger klart när ett allmänord ska anses vara ett specialord i en avgränsad kontext i en lagtext. Utgående från ordklasstillhörighet bland de lexikala revideringarna har olika typer med bestämda relationer till nomer kunnat utläsas, vilket dels visar vilka aspekter som granskarna fokuserar i sitt arbete, dels visar potentiella problemområden i lagöversättningen.

I förhållande till de andra kategorierna av revideringar visar sig fördelningen av lexikala revideringar vara mycket ojämn i avseende på frekvens i de enskilda propositionerna. De lexikala revideringarna utgör mellan 0,4 % och 38 % av samtliga revideringar i enskilda propositioner. Revideringar görs av framför allt substantiv och verb, men även prepositioner och konjunktioner samt adjektiv och adverb. Att revideringar av prepositioner görs i relativt stor utsträckning är intressant eftersom de oftast inte görs som en följd av att det tidigare alternativet är felaktigt utan som en följd av att granskaren föredrar en annan preposition. Liksom för syntaktiska revideringar relaterar de lexikala revideringarna framför allt till normerna *juridisk lämplighet* (32 %), *korrekt återgivning* (20 %) och *språkriktighet* (19 %).

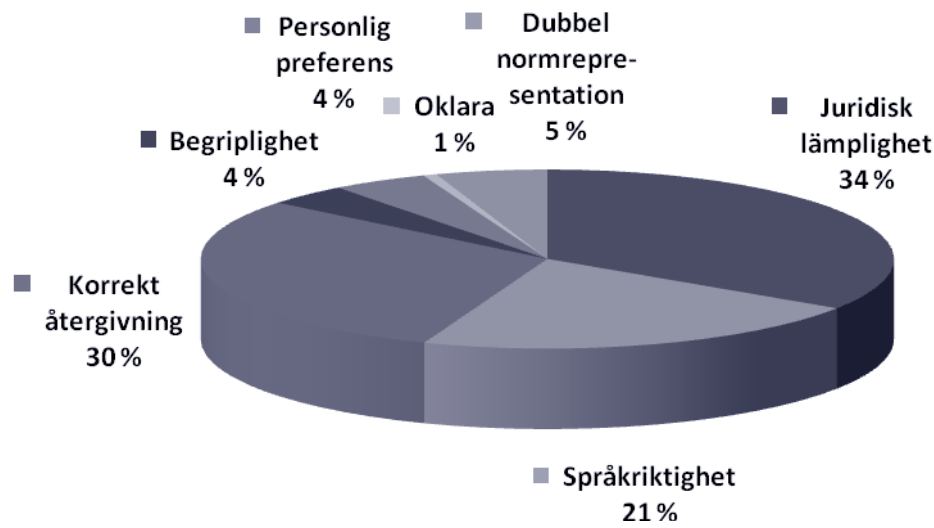
Frekvensmässigt följer revideringar på textnivå efter syntaktiska och lexikala revideringar. Revideringarna visar att lagtexterna har en tydlig layout och disposition. Inte endast syntax och lexikon är starkt formaliserade, utan även textens strukturella uppbyggnad. De revideringar som görs kan delas in i typerna textstrukturmarkörer (punktuppställning, hänvisningar, typografi och textdisposition), interpunktion, ortografi och avstavning. Antalet revideringar på textnivå hänger delvis samman med att många revideringar görs i den starkt formaliserade ingressen som måste följa fastslagna mönster för både dess uppbyggnad och språkliga uttryckssätt. De flesta (56 %) av revideringarna på textnivå följer därmed normen *juridisk lämplighet*. Därefter följer normen *språkriktighet* (26 %) vilket är väntat eftersom många revideringar gäller rent skrivtekniska aspekter och regler.

De morfologiska revideringarna innefattar revideringar av species, numerus, genus och tempus. De mest framträdande revideringarna görs av species och det för den juridiska genren utmärkande draget att använda substantiv utan bestämning. Orsakerna till den frekventa användningen av s.k. nakna substantiv är flera, bl.a. att lagtexten inte avser en specifik referent utan ska gälla allmänt. Trots detta rekommenderar både språkvården och SLAF att bestämd form eller pluralis är att föredra. Ett intressant resultat är att revideringar görs både från och till naket substantiv, även inom en och samma version av en lagtext. Detta låter antyda en medvetenhet om rekommendationen men ett vacklande bruk i avseende på hur den tillämpas i praktiken (även av enskilda granskare). Bland de morfologiska revideringarna görs även revideringar som anknyter till könsneutralt skrivande, även om dessa är få. Det exempel som diskuterades i kapitel 5.4.4 visade dessutom att undantag från regeln om könsneutrala ändelser leder till revideringar fram och tillbaka mellan granskningar. Övriga revideringar på morfologisk nivå hänger främst samman med en korrekt återgivning av den finska källtexten.

På innehållslig nivå görs revideringar av fem typer; 1) som en följd av en innehållslig ändring i den finska versionen under processens gång, 2) som en följd av att något i texten inte översatts, dvs. översättaren har förbisett att översätta en del av texten, 3) som en följd av ett översättnings- eller syftningsfel, 4) som en följd av ett tillägg som inte kan föras in tidigare under lagberedningsprocessen. Den femte typen slutligen omfattar revideringar av modala hjälpverb (delvis även diskuterade i samband med syntaktiska revideringar). Samtliga typer följer normen *korrekt återgivning*, medan den tredje typen även kan relatera till normen *begriplighet*.

De dominerande normerna för samtliga revideringar är liksom inom de enskilda kategorierna *juridisk lämplighet* och *korrekt återgivning* (se diagram 5.7). Detta är ett väntat resultat med avseende på lagtexten som den mest formaliserade textformen bland författningstexter (och juridiska texter överhuvudtaget) och kraven som ställs på lagöversättningen som en autentisk lagtext. Normen *juridisk lämplighet* omfattar inom- och mellantextuell ekvivalens och standardiserade och formaliserade delar av lagtexten, såsom ingressen. Det höga antalet revideringar med relation till normen *korrekt återgivning* återspeglar det höga kravet på att skapa en fullständig juridiskt ekvivalent översättning jämställt originalet. Den korrekta återgivningen berör således inte endast felöversättningar eller ändringar och tillägg i den finska versionen som förs in i den svenska, utan bland dessa revideringar ingår även sådana som följer av att granskaren valt en mycket formbunden översättning i avseende på t.ex. satsens struktur.

Diagram 5.7 Normrepresentation för samtliga revideringar och andel revideringar som följer av personlig preferens

Att normen *språkriktighet* är välrepresenterad (21 %), visar vidare en medvetenhet om språkliga rekommendationer som ges i bl.a. handboken SLAF. Normen *språkriktighet* omfattar revideringens relation dels till allmänna språkriktighetsprinciper och språkriktighetsrekommendationer, dels, och kanske främst, till de rekommendationer som ges i handboken SLAF. Det att många revideringar följer handbokens rekommendationer stärker handbokens roll och låter antyda en medvetenhet om och vilja att följa handbokens rekommendationer.

En del revideringar som följer normen *juridisk lämplighet* resulterar dock i brott mot normen *språkriktighet*. Detta resultat kan dock inte ensidigt tolkas som att översättare eller granskare medvetet valt att inte följa normen *språkriktighet*, i stället kan normen *juridisk lämplighet* följas utan att personen är medveten om att detta val leder till ett brott mot någon annan norm. Dessutom ger rekommendationerna i handboken i en del fall utrymme för tolkningar och alternativ.

Delstudien visar vidare att den norm som är minst representerad är normen *begriplighet* (4 %). I det undersökta materialet ingår ändå tre propositioner som entydigt vänder sig även till medborgare som är icke-experter. Dessa propositioner är *RP 160/2001* med lagen om ändring av lagen om arbetskraftspolitisk vuxenutbildning som omfattar ersättningar till studerande, och lagen om ändring av lagen om arbetsmarknadsstöd, *RP 149/2001* med lagen om ändring av 2 och 8 § lagen om handikappbidrag och lagen om ändring av folkpensionslagen och *RP 65/2003* med lagen om ändring av folkhälsolagen och lagen om ändring av 10 § lagen om specialiserad hälsovård. Revideringar som ökar begripligheten borde kunna vara välrepresenterade i dessa lagar, då normen *begriplighet* framför allt har stor relevans för lagar av den typ som ingår i propositionerna.

Ett intressant resultat är därför att det i dessa tre propositionerna finns endast ett belägg för revideringar med relation till normen *begriplighet*. Denna revidering har att göra med kommatering. Revideringen är även intressant i avseende på att den ingår i en s.k. revideringskedja, dvs. samma del av översättningen revideras åt olika håll under översättningsprocessens granskningar. Kommatecknet finns med i den version som TB1 ansvarar för. I samband med granskningen JM2 stryks kommatecknet, för att sedan åter föras in vid granskning RD4. Revideringen visar därmed även åsiktsskillnader mellan granskare vid olika institutioner. Revideringen framgår av exempel 5.42.

Exempel 5.42 Revidering mot normen om begriplighet i lagar med icke-experter som mottagare. Strykning av kommatering i lång mening. (RP 149/2001)

TB1	JM2	RD3
Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. betalas till en person**,** som genom en korrekt diagnostiserad tarmsjukdom är absolut tvungen att använda glutenfria produkter**,** 21 euro i månaden i vårdbidrag för pensionstagare för de kostnader för dieten som sjukdomen ger upphov till.	Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. betalas till en person som genom en korrekt diagnostiserad tarmsjukdom är absolut tvungen att använda glutenfria produkter 21 euro i månaden i vårdbidrag för pensionstagare för de kostnader för dieten som sjukdomen ger upphov till.	Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. betalas till en person**,** som genom en korrekt diagnostiserad tarmsjukdom är absolut tvungen att använda glutenfria produkter**,** 21 euro i månaden i vårdbidrag för pensionstagare för de kostnader för dieten som sjukdomen ger upphov till.

Kommateringen i version TB1 och RD3 anser jag öka läsbarheten genom att den ger en paus i en lång mening (46 ord) och gör det lättare för läsaren att uppfatta vilka led som primärt relaterar till varandra. Kommateringen i versionerna TB1 och RD3 följer dock den finska versionens kommatering, vilket kan ha påverkat granskarens val att stryka kommatering vid JM2 för att undvika interferens från den finska versionen. Revideringen kan därmed ses om en form av hyperrevidering av granskaren vid JM2, trots att revideringen i detta fall inte leder till något fel[45].

Flera forskare gör ändå en skillnad mellan lagar som vänder sig till experter och lagar som vänder sig till medborgare[46]. Den utveckling lagspråket följt i avseende på både klarspråkskarbete och sådant som tillgänglighet av lagtexter på nätet, framhäver målet med att skapa mer begripliga och läsarvänliga texter för icke-experter. De allmänna rekommendationerna som ges för författningsskrivande och –översättning i Finland och framför allt Sverige utgår från språkvårdens syn att den som lagen vänder sig till ska förstå vad som sägs i lagen och motsvarande framhåller även justitieministeriet på sina hemsidor.

> Den tid är för länge sedan förbi när man tyckte att lagarna skrevs bara för jurister, byråkrater och experter. [...] För den allmänna rättssäkerheten är det viktigt att lagar och författningar skrivs på ett språk som i princip alla kan förstå. (Reuters ruta 12.5.2004).

[45] Hyperrevidering definieras generellt som revideringar eller ändringar som leder till att något som varit korrekt ändras till någonting felaktigt.
[46] T. ex. Gunnarsson (1982:120) skiljer mellan kontrollerande lagar med domstolsjurister som adressat och handlingsdirigerande med medborgare som adressat.

I en studie om begriplighet inom den juridiska genren utgick Charrow & Charrow (1979) från juryinstruktioner. De lät först några personer som var uttagna som tänkbara jurymedlemmar höra ett antal juryinstruktioner. Personerna skulle sedan muntligen återge dem. Efter detta skrevs instruktionerna om på olika sätt och därefter testades åter tänkbara jurymedlemmar. Det visade sig, som även diskuterades i samband med revideringar på syntaktisk nivå, att ändringar från passiva former till aktiva, ändringar av nominaliseringar till verblika former och förenklingar av svåra lexikala termer gav signifikanta skillnader i förståelse. Som diskuterades tidigare anses nominaliseringar och passivkonstruktioner generellt göra läsningen av texter svårare, då de gör texten formell och opersonlig (se t.ex. Björkvall 2000). Både nominaliseringar, passivkonstruktioner och ett svårt lexikon är dock utmärkande för författningsspråket.

I de tre propositionerna med lekmannen som tydlig mottagare görs däremot inga revideringar från nominaliseringar till verblika handlingar, från passiv till aktiv eller förenklingar av svårt lexikon. En naturlig hypotetisk förklaring till detta vore att revideringar av denna typ inte behövs, eftersom lagtexterna redan i översättningsskedet översatts med en mottagaranpassad strategi som beaktat icke-experten som mottagare. Denna hypotes får dock inget stöd i de studerade lagtexterna. I propositionernas lagtexter är passivsatser frekventa och nominaliseringar av traditionell kanslistil förekommer. Däremot innehåller lagtexterna inget svårt lexikon, vilket kunde ge ett visst stöd för en mottagaranpassad översättning. Detta är dock det enda stöd för mottagaranpassning efter icke-experter. Passivsatserna däremot gör texten opersonlig, men följer normen *juridisk lämplighet* och normen *korrekt återgivning* då den följer den finska versionen. Som konstaterades tidigare används passivsatser frekvent i lagtexter eftersom författaren då inte behöver ta ställning till subjektet. Passivkonstruktioner (tillsammans med bl.a. nominaliseringar som verbalsubstantiv) gör det möjligt att säga att någonting borde göras utan att klart säga ut vem som ska göra det och när, och även den en lag vänder sig till passiveras enligt tradition i lagtexter. Liksom i andra lagtexter är syntaxen i propositionerna RP 160/2001, RP 149/2001 och RP 65/2003 komplex med långa fundament (ofta på grund av att villkor placeras först i satsen och olika former av inskott) och flera inbäddade bisatser, vilket ytterligare minskar begripligheten.

Två revideringar, båda i RP 65/2001, relaterar dock till normen *språkriktighet*. Dessa gäller ändringarna av *art* för *kvalitet* och *volym* för *omfång* ifråga om utbildning (se exempel 5.33 ovan). Dessa två revideringar ökar indirekt begripligheten något, men de utgör endast 1 % av det sammanlagda antalet revideringar i de tre propositionerna och är därmed inte representativa.

De revideringar som kan relateras till normen *begriplighet* i materialet görs i stället i de propositioner och lagar som inte primärt har medborgarna som mottagare, utan juristen och tjänstemannen, även om sådana revideringar överhuvud görs i mycket begränsad utsträckning. Det studerade materialet visar således inga skillnader i revideringsstrategier utgående från tänkt mottagare.

Intressant är vidare att den personliga preferensen i materialet finns representerad i lika hög grad som normen *begriplighet* (4 %). Revideringar med relation till *personlig preferens* framträder framför allt bland allmänorden, för vilka alternativa lösningar finns. Vilken den personliga preferensen är förefaller variera från en mer juridiskt orienterad strategi med vikt vid tradition och etablerade formuleringsmönster till en mer klarspråksorienterad strategi. Det här resultatet låter framskymta olika principer vid granskningarna.

Det som delstudien fokuserat är revideringspraktiker som ska garantera lagtextens kvalitet och vilka revideringsbehov är vid lagöversättningarna utgående från den institutionella ramen för lagöversättning till svenska i Finland. De tendenser som delstudiens resultat uppvisar är att en kvalitativt god lagtext enligt existerande granskningspraxis i första hand bör följa juridiska kriterier och är en så nära återgivning som möjligt av källtexten. Eftersom hela 21 % av alla revideringar relaterar till normen *språkriktighet*, antyder dock studien även att en kvalitativt god lagtext bör beakta den språkliga utformningen, såväl i avseende på ett korrekt språk som i avseende på ett språk som följer språkvårdens rekommendationer. Däremot läggs i det studerade materialet mindre vikt vid en mottagaranpassning utöver den juridiska experten.

Delstudien har utifrån ett explorativt perspektiv kartlagt vad som sker under lagöversättningsprocessen i de svenska lagtexterna. Med utgångspunkt i delstudiens resultat vore det intressant att jämföra hur de förhåller sig dels till ett större material, dels till andra, motsvarande institutionella översättningsprocesser.

En annan aspekt på revideringsarbetet som på basis av de ovan diskuterade resultaten förtjänar fortsatt forskning är normbrott. I delstudien skymtade möjliga normbrott fram i analysen av granskares val att följa normen *juridisk lämplighet* på bekostnad av textens begriplighet. Faktumet att både normen *juridisk lämplighet* och normen *språkriktighet* har hög prioritet ger stöd för en av utgångspunkterna i studien, att dessa normer kan vara konkurrerande. En problematik knuten till konkurrerande normer är att tillämpningen av en norm kan resultera i ett normbrott med en annan.

6 Revideringar ur ett institutionellt processperspektiv

6.1 Inledning

Utöver det höga antalet granskningar (4 granskningar) utmärks den studerade lagöversättningsprocessen av antalet institutioner som ingår i översättningsprocessen. I detta kapitel presenteras analysen av revideringarnas frekvens, typ och relation till normer i förhållande till de tre institutionerna statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriet och riksdagen (delstudie 2). Med utgångspunkt i de fyra perspektiv för lagöversättning som presenterades i kapitel 4.6.3 (se figur 4.4), studeras här revideringar ur ett institutionellt perspektiv. Institutionella normer innefattar de normer inom och mellan institutioner som påverkar och styr mellaninstitutionella konventioner och konsensus vid enskilda institutioner. De institutionella normerna har som mål att skapa harmoni och enhetlighet inom och mellan institutionerna och har att göra med de krav och förväntningar medlemskapet i institutionen förutsätter (jfr Bhatia 2004:132). Jag tolkar i denna delstudie revideringar som tecken på enhetlighet, arbetsorganisering och samarbete mellan institutioner.

För den undersökta översättningsprocessen har begreppet institution två perspektiv: dels bildar de tre institutionerna enskilda institutionella kontexter med relevans för lagtextens utformning, dels skapar de tre institutionerna tillsammans en gemensam institutionell kontext. I denna avhandling utgår jag från institutionerna som enskilda institutionella enheter som gemensamt skapar den svenska lagöversättningen. Institutionerna kan liknas vid avdelningar i en organisation. Jag utgår vidare från att de olika institutionerna och granskningarna har en betydande roll för lagtextens utformning.

Delstudie 2 syftar dels till att ur ett processperspektiv kartlägga hur revideringarna i avseende på kategori och relation till normer fördelar sig mellan institutionerna, dels till att studera huruvida de normer revideringarna följer tyder på en arbetsfördelning mellan granskningar och enhetlighet mellan granskningar. Redan i delstudie 1 skymtade det fram att revideringarna uppvisar skillnader i relation till normer mellan granskningar och sålunda mellan institutioner. I delstudie 2 som presenteras i detta kapitel stöder jag mig på den tidigare forskning som har konstaterat att institutionell översättning utmärks av att översättningen primärt är institutionens produkt (jfr kap. 4.6.1 och Koskinen 2008:24) vilket innebär att varje enskild institution har en explicit roll då det gäller lagtextens slutliga utformning, både individer och institutioner.

De frågor som varit vägledande för delstudien är:

1. Hur fördelar sig revideringarna mellan de tre institutionerna och de fyra granskningarna?
2. Hur fördelar sig revideringarna enligt kategori mellan institutionerna?
3. Vilka normer följer revideringarna och vilka relationer till normer uppvisar olika granskningar och institutioner?
4. Vilka tecken på samarbete och enhetlighet mellan granskningar och institutioner tyder de revideringar som görs på?

I detta kapitel presenteras inledningsvis kort materialet och metoden för delstudien (kapitel 6.2). Därefter redogörs för analysen (kapitel 6.3) och revideringarnas fördelning mellan institutionerna (6.3.1), revideringstyper vid institutionerna (6.3.2), instituionell normrepresentation utgående från gjorda revideringar (6.3.3) och revideringskedjor (6.3.4). Vidare diskuteras vilken bild av samarbete och enhetlighet mellan institutionerna revideringsanalysen ger. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av analysresultaten (6.4).

6.2 Metodbeskrivning

Textmaterialet för delstudie 2 omfattar i likhet med materialet för delstudie 1 (kapitel 1.2.1) upp till fyra reviderade versioner av åtta lagpropositioner. Vid diskussionen kring revideringarnas fördelning mellan institutionerna utgår jag från den analysmodell som presenterades i kapitel 5.3 och stöder mig på resultaten från den första textbaserade delstudien (kapitel 5). Därmed diskuteras revideringarna utgående från kategorierna *revideringar på textnivå*, *revideringar på syntaktisk nivå*, *revideringar på lexikal nivå*, *revideringar på morfologisk nivå* och *revideringar på innehållslig nivå* samt normerna *juridisk lämplighet*, *korrekt återgivning*, *språkriktighet* och *begriplighet*.

För analysen av revideringarna ur ett processperspektiv har de olika revideringstyperna och deras relation till normer ställts i förhållande till de tre institutionerna och fyra granskningarna som översättningsprocessen omfattar. Fördelningen av revideringskategorierna och revideringarnas relation till normer mellan granskningarna anges i siffror och procenttal. Studien är komparativ i avseende på att de revideringar institutionerna gör under granskningarna ställs i relation till varandra för att göra det möjligt att belysa institutionernas roll. Liksom i kapitel 5 används vid hänvisning till de olika granskningarna och institutionerna förkortningarna TB1, JM2, RD3 och RD4

(statsrådets translatorsbyrå (TB), justitieministeriet (JM) och riksdagen (RD). Siffrorna i parentes efter bokstavsförkortningen anger vilken granskning i ordningen det gäller).

Hur revideringarna fördelar sig mellan institutionerna och granskningarna med avseende på antal, typ och relation till normer har relevans då ett syfte med undersökningen är att skapa en bild av översättningsprocessens arbetsfördelning och arbetsorganisering. Inför studien av hur revideringarna fördelar sig mellan institutionerna utgick jag vid sidan om de fyra frågeställningar som nämndes ovan även från följande två övergripande antaganden:

a) att typen revideringar skiljer sig åt märkbart mellan granskningar eller,
b) att revideringarna minskar i antal under de olika granskningarna.

Det första antagandet baserar sig på översättningsprocessens uppbyggnad och principen att de olika arbetsinsatserna inte ska överlappa varandra utan stöda varandra, för att gemensamt skapa en kvalitativt god lagöversättning. Om antalet revideringar minskar i antal under processens gång kan detta då bero på att varje granskning gör översättningen kvalitativt bättre, varje granskning så att säga finslipar översättningen ytterligare. Det här antagandet får stöd av synen på översättningsprocessen som en kvalitetskontroll. Om översättningsprocessen är en kvalitetskontroll torde kvaliteten stiga efter varje enskild granskning och minska behovet av revideringar vid varje efterföljande granskning.

Det andra antagandet baserar sig på möjligheten att granskningarna koncentrerar sig på olika aspekter i texten, vilket då borde framgå av typen revideringar vid de enskilda granskningarna. Detta får stöd av tidigare forskning om revideringar som visat att vid självrevidering tenderar översättare att inledningsvis koncentrera sig på att överföra större syntaktiska helheter och därefter bearbeta översättningen på en mer detaljerad nivå och arbeta med mer specificerade översättningsproblem (se t.ex. Krings 2001, Mossop 2001, Lörscher 1991). Englund Dimitrova (2005:147) konstaterar utgående från sin processtudie att:”[…] *problem representations were more specified in the post-writing phase. Thus, each subsequent run-through of the text potentially makes it possible for participants to deepen their representation of it and of problematic segments.*” Överfört på den undersökta översättningsprocessen skulle de flesta revideringar under den första granskningen då göras framför allt på textuell, innehållslig och syntaktisk nivå, medan senare revideringar skulle göras framför allt på lexikal och morfologisk nivå.

Det första antagandet får även stöd av granskarnas egna kommentarer, i vilka de framhållit att granskningarna följer en motsvarande institutionell arbetsfördelning. Enligt granskarna innebär det att tidiga granskningar koncentrerar sig på större formella och språkliga helheter och att den svenska översättningen i sak motsvarar den finska texten (granskning vid justitieministeriet, SLAF 2004:32) medan efterföljande granskningar kan bearbeta språket på ett allt mera detaljerat plan. Samtliga av dessa möjligheter stöder sig långtgående på att granskare arbetar enligt samma riktlinjer, enligt samma normuppfattningar och normprioriteringar, även om detta naturligtvis inte kan tas för givet. Det finns forskning som visat att granskares bedömning av översättningar kan variera i anmärkningsvärt stor utsträckning (Norberg 2003, Krings 2001:255ff). Det som gör att jag inte primärt utgår från en sådan variation bland granskningar och granskare är att det för den svenska lagöversättningen finns väletablerade och detaljerade rekommendationer och riktlinjer som utfärdats av starka normauktoriteter genom handboken SLAF. Ytterligare utgår jag från att den långa traditionen och erfarenheten av lagöversättning till svenska sammanfört uppfattningar om normer bland granskare och institutioner. Trots detta kan naturligtvis skillnader finnas mellan personers uppfattning om normer och deras val att arbeta efter normerna eller inte.

I det följande diskuteras och presenteras resultaten från delstudie 2.

6.3 Analys

6.3.1 Revideringarnas fördelning mellan de olika institutionerna

Då antalet revideringar i samtliga åtta lagpropositionerna ställs i förhållande till de fyra granskningarna vid de tre institutionerna visar det sig att flest revideringar görs vid justitieministeriet (JM2) med 447 revideringar motsvarande 40 %, följt av slutjusteringen vid riksdagen (RD4) med 403 revideringar motsvarande 36 % (se diagram 6.1 och diagram 6.2). Utgående från dessa siffror får sålunda inte antagandet att antalet revideringar minskar under översättningsprocessens gång något stöd. Skillnaden mellan den andra granskningen vid justitieministeriet och den fjärde granskningen vid riksdagen är marginell. Visserligen är lagtexten längst vid den sista granskningen eftersom även det som tillkommit vid behandlingen i riksdagen då förts in i texten, men det som läggs till genom utskottsbetänkanden är inte utslagsgivande för skillnaderna i antalet revideringar, dels eftersom det rör sig om korta texter, dels för att dessa tillägg redan granskats en gång av en granskare vid riksdagen (RD3). Diagram 6.1 och 6.2

illustrerar fördelningen av revideringar mellan institutioner och granskningar. De siffror som anges i diagrammen ska läsas mot faktumet att endast granskning JM2 och RD4 omfattar hela lagtexter och samtliga reviderade versioner. För translatorsbyråns del ingår endast tre propositioner (RP 106/2001, RP 107/2001 och RP 149/2001) av vilka revideringar framgår, medan granskning RD3 endast omfattar utskottsbetänkanden. Därmed är siffrorna inte direkt jämförbara med varandra, men visar en tydlig tendens att antalet revideringar inte minskar under översättningsprocessen.

Diagram 6.1 Fördelning av antal revideringar mellan institutioner och granskningar.

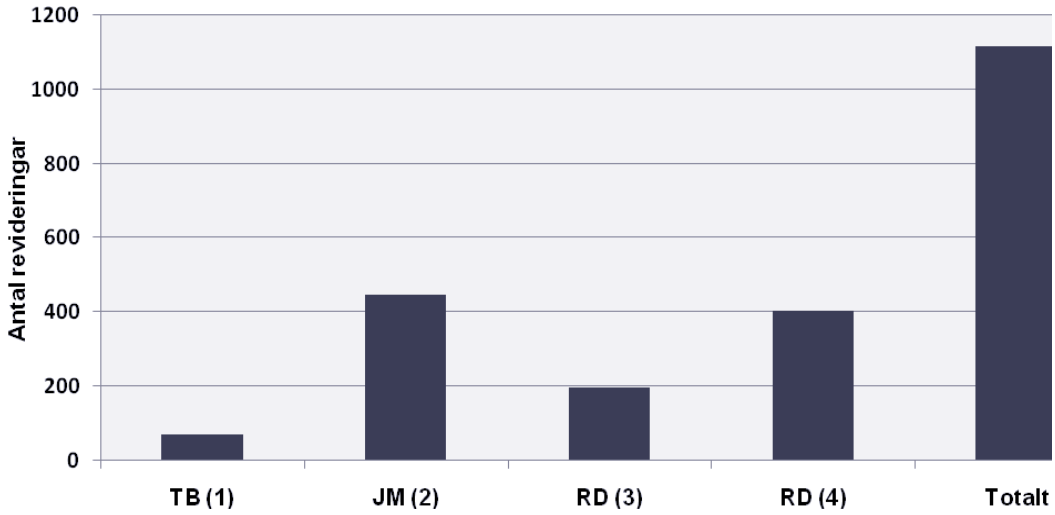
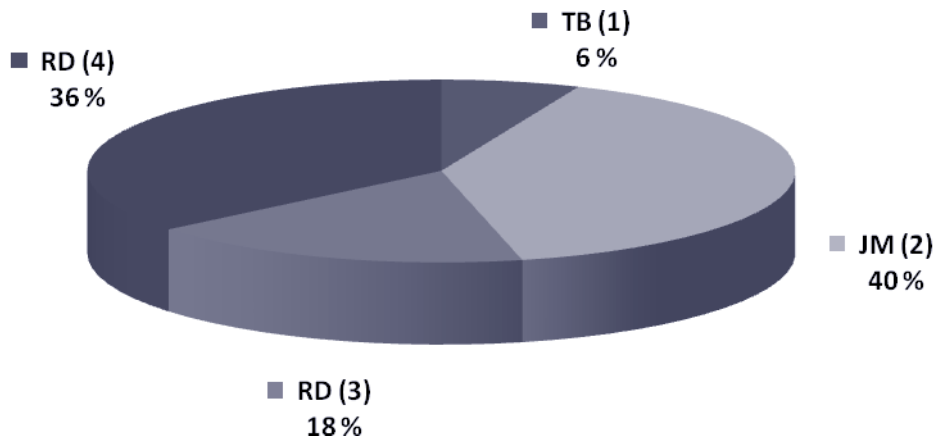
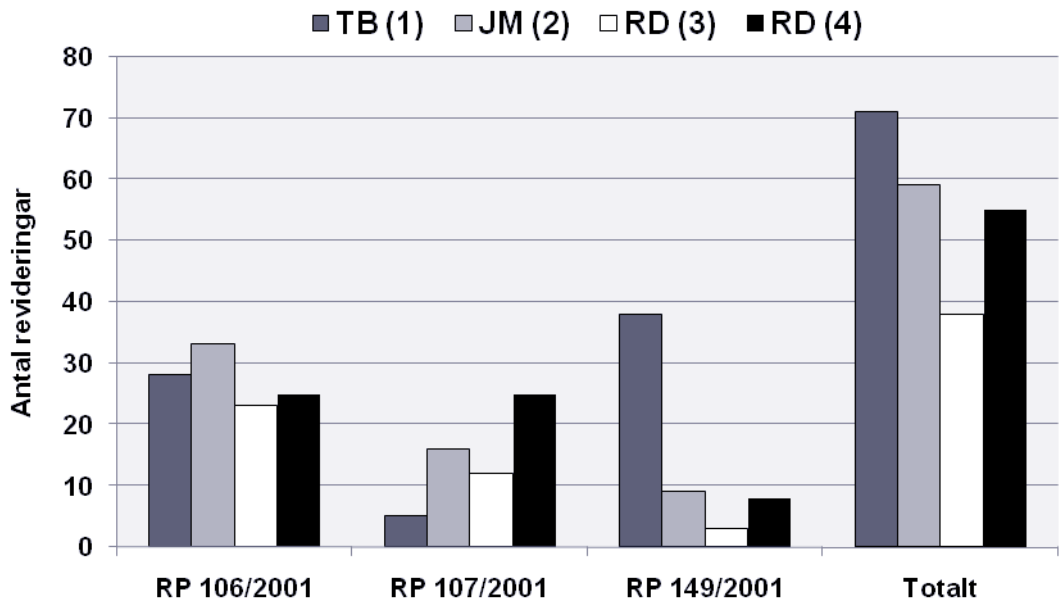

Diagram 6.2 Procentuell fördelning av revideringar mellan institutioner och granskningar.

För att även granskningen som görs vid translatorsbyrån (TB1) ska kunna beaktas i kvantitativt avseende måste de tre propositioner för vilka de reviderade versionerna från translatorsbyrån ingick ställas mot varandra, vilket görs i diagram 6.3.

Diagram 6.3 Fördelning av revideringar mellan de tre propositioner för vilka samtliga reviderade versioner ingår.

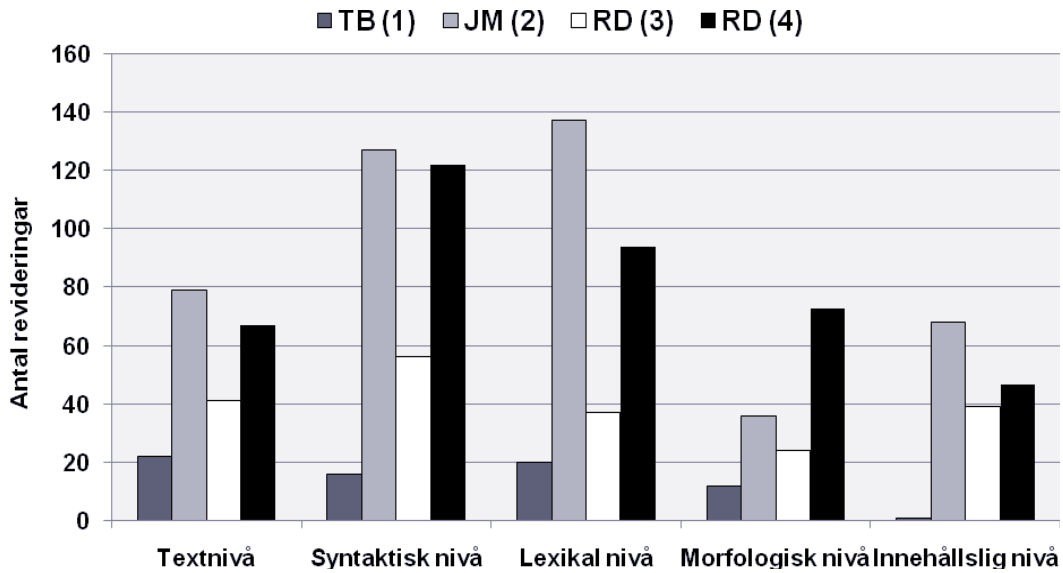

Den bild som framträder för de tre propositioner för vilka jag har samtliga reviderade versioner är mycket heterogen. I RP 106/2001 är antalet revideringar per institution relativt jämn, medan de andra två propositionerna visar stora skillnader. Bland annat gör statsrådets translatorsbyrå i proposition RP 107/2001 endast tio procent (5/58) av revideringarna men 66 % (38/58) av revideringarna i proposition RP 149/2001. Även antalet revideringar vid de andra institutionerna varierar mycket mellan propositionerna. Materialet med endast tre propositioner är visserligen för litet för att göra generaliseringar möjliga, men utgående från dem kan det ändå konstateras att just dessa tre propositioner inte ger stöd för att antalet revideringar skulle minska under översättningsprocessen. De mycket heterogena frekvensförhållanden som propositionerna uppvisar ger i stället en bild av stor variationen mellan lagtexter, vilket indikerar att det är den enskilda översättningen som styr revideringarnas antal och fördelning mellan institutioner och granskningar.

6.3.2 Revideringstyper vid de olika institutionerna

Det andra antagandet inför delstudie två var att det råder en arbetsfördelning mellan de olika granskningarna vilket skulle bli tydligt genom typen av revideringar vid de enskilda institutionerna. Men inte heller detta andra antagande får stöd i det analyserade materialet. Samtliga revideringstyper görs vid alla institutioner, även om omfattningen varierar något (se diagram 6.4).

Diagram 6.4 Fördelning av revideringar enligt kategori mellan institutioner och granskningar.

Intressant är att båda de två granskningar som omfattar hela lagtexterna, JM2 och RD4, gör många revideringar inom alla kategorier. Den största skillnaden mellan de två granskningarna finns för revideringar på morfologisk nivå, där granskning RD4 gör dubbelt så många revideringar som JM2. Detta kan inte ensamt förklaras med att lagtexten under beredningsprocessen, mellan granskning JM2 och RD4, skulle ha genomgått ändringar och tillägg i så stor utsträckning att samtliga morfologiska revideringar vore nödvändiga. Då typen av morfologiska revideringar studeras närmare visar det sig i stället att det vid granskning RD4 görs ett stort antal revideringar av species som följer andra normer än alternativet i den version som föregått granskningen. Exempel på sådana revideringar visades i exempel 5.38 i kapitel 5.

Den största skillnaden mellan institutionerna finns för revideringar på innehållslig nivå, där translatorsbyrån gör endast en revidering medan de andra institutionerna gör mellan 39 och 68 revideringar (se diagram 6.4). Det här kan visserligen avspegla

translatorsbyråns position som första steg i översättningsprocessen, vilket innebär att byråns version av lagtexterna inte på samma sätt som de andra institutionernas versioner berörs av den icke-stabila finska källtexten under den motsvarande finska beredningsprocess, eftersom jag i den här undersökningen inte beaktar de olika tillägg och ändringar till propositionerna som separat skickas för översättning till statsrådets translatorsbyrå.

Antalet syntaktiska revideringar vid granskning JM2 och RD4 ligger mycket nära varandra (127 respektive 122) och även revideringar på textnivå är välrepresenterade vid de båda granskningarna (79 respektive 67). I avseende på lexikala revideringar är skillnaden mellan de två granskningarna något större med 137 revideringar vid JM2 och 94 vid RD4. Resultaten ger därmed inget nämnvärt stöd för att granskare skulle följa motsvarande mönster som översättare gjorde enligt ovan refererade studier, dvs. att de först skulle koncentrera sig på syntaktiska helheter och sedan arbetar med mindre enheter i texten liksom lexikon. För att göra så borde antalet syntaktiska revideringar ha varit markant större i tidiga granskningar och lexikala revideringar varit mest representerade vid senare granskningar. Revideringarna visar inget sådant mönster. I stället är revideringar på textnivå, syntaktisk nivå och lexikal nivå välrepresenterade ännu vid den sista granskningen, slutjusteringen vid riksdagen (RD4). Utgående från en allmängrammatisk representation ger revideringarnas fördelning mellan institutioner inte heller något omedelbart stöd för den uppfattning granskarna själva har om att översättningsprocessen är uppbyggd så att varje granskning gör en finare putsning av översättningen.

I stället ger resultaten en bild av att granskningarna parallellt fokuserar både större och mindre helheter. Om granskarna följer motsvarande mönster som tidigare forskning visat att översättare gör vid överförandet av källtexten, görs detta i så fall under den enskilda granskarens granskningsprocess. De resultat som denna delstudie ger säger dock ingenting om hur granskarna strukturerar sitt enskilda granskningsarbete. Resultaten visar i stället att en institutionellt uppbyggd granskningsprocess inte innebär att individen kan (eller ska) fokusera på endast olika delar av en översättning, utan att översättningar även inom en institutionell ram med flera granskningsskeden bygger på att alla granskare arbetar med hela texter, inte olika aspekter på texter. Naturligt är att granskaren måste beakta hela texten för att kunna ta ställning till dess kvalitet. Visserligen utesluter inte det här att granskningarna blir finare längre fram i processen, frekvensen säger inget om vilken typ av syntaktiska respektive lexikala revideringar som görs i versionerna och följande steg blir därför att närmare undersöka vilka typer av revideringar som görs inom de enskilda kategorierna.

Av tabell 6.1 framgår det ändå att det inte heller i avseende på förekomsten av olika revideringstyper inom enskilda kategorier finns större skillnader mellan institutioner och granskningar. De flesta typer av revideringar görs vid samtliga institutioner och granskningar.

Tabell 6.1 Belägg av revideringstyper vid olika granskningar.

Revideringstyp	**TB1**	**JM2**	**RD3**	**RD4**
Textnivå	X	X	X	X
Syntaktisk nivå	X	X	X	X
– Ordföljd	X	X	X	X
– Nominaliseringar (till och från)	X	X	X	X
– Lexikonupprepning (till och från)	X	X	X	X
– Satskonnektion	X	X	X	X
– Modala hjälpverb		X		X
– Tillägg och strykningar	X	X	X	X
Lexikal nivå	X	X	X	X
– Termer	X	X	X	X
– Specialord	X	X	X	X
– Allmänord	X	X	X	X
Morfologisk nivå	X	X	X	X
– species (ex. till och från naket substantiv)	X	X	X	X
– numerus		X	X	X
– genus	X	X	X	X
– tempus		X	X	X
Innehållslig nivå	X	X	X	X

De flesta revideringstyper som delstudie 1 (kapitel 5) visade att finns representerade inom varje kategori som ingick i analysmodellen, finns också representerade vid de enskilda granskningarna. De enda typer av reivderingar som inte görs vid alla granskningar är revideringar av modala hjälpverb, numerus (samtliga granskningar förutom TB1) och tempus (samtliga granskningar förutom TB1) Inga väsentliga skillnader inom de olika kategorierna framträder således mellan granskningarna och institutionerna. Det här resultatet att både revideringskategorier och revideringstyper finns representerade vid alla institutioner stärker bilden av att ”alla gör allt” vid de olika granskningarna (se även Nordman 2004a). Tre revideringstyper som direkt har en koppling till granskarens personliga val att antingen följa den juridiska traditionen eller klarspråksrekommendationer är revideringar som görs till och från nominaliseringar, lexikonupprepning och nakna substantiv. Som diskuterades i kapitel 5 hör

användningen av nakna substantiv till den juridiska traditionen och en arkaistisk kanslistil. Språkvården har däremot arbetat för att detta drag inom författningsspråket ska minska till förmån för allmänspråkets bruk av substantiv med bestämningar. Vid den första granskningen, TB1 görs inga revideringar som leder till en ändring från s.k. naket substantiv till ett substantiv med bestämningar. Däremot görs två revideringar *till* naket substantiv. Dessutom ingår i de versioner som reviderast vid transaltorsbyrån nakna substantiv som ges bestämning vid justitieministeriets granskning (JM2). Riksdagen (RD3 och RD4) uppvisar revideringsprinciper som leder åt olika håll. Vid riksdagens görs åtta revideringar från och elva revideringar till naket substantiv. Motsvarande siffror för justitieministeriet är sju från naket substantiv och endast en till. De här resultaten låter antyda en oenhetlighet mellan granskningar.

Bland de nominaliseringar som förs in är många av utmärkande kanslistil, som framgick i exempel 5.19 i kapitel 5 där bl.a. *kontrollera* ändrades till *kontroll av* och *kontrolleras* ändrades till *vara föremål för observation* (RD4). Andra exempel är *korrekt märkta* som ändras till *försedda med korrekt märkning* (JM2) och *klarlägga avsändare* som ändras till *främja att avsändaren blir utredd* (RD3). (RP 80/2001.)

I avseende på lexikonupprepning som referensbindning visar de olika granskningarna olika principer. För TB1 görs endast en revidering till lexikonupprepning, medan JM2 gör nio revideringar till, och fyra revideringar från lexikonupprepning. Motsvarande siffror för RD3 och RD4 är tre från och en till respektive fem från och sju till. Antalet revideringar av denna typ är visserligen litet, men antyder dels oenighet om allmänna principer, dels möjliga normkonflikter mellan juridisk tradition och klarspråk. Vilken av normerna som prioriteras förefaller utgående från materialet att avvägas från fall till fall. Ändå antyder resultatet en medvetenhet om klarspråksrekommendationer om onödig lexikonupprepning[47]. Vilka relationer till normer revideringarna visar i förhållande till granskningar och institutioner diskuteras härnäst.

6.3.3 Institutionell normrepresentation utgående från gjorda revideringar

Vilka normer de undersökta revideringarna följer visar vilka principer som följs vid de olika granskningarna och vilka normer som är dominerande vid institutionernas enskilda granskningar. Hur revideringarna utgående från deras relation till de fyra givna normerna fördelar sig mellan granskningar och institutioner ger även en bild av hur

[47] I nummer 1/2008 (s.9 ff.) i Statsrådets svenska språknämnds tidskrift Språkråd framhålls bland annat att upprepningar ofta kan och gärna ska undvikas och ersättas med antingen enklare uttryck eller strykas helt.

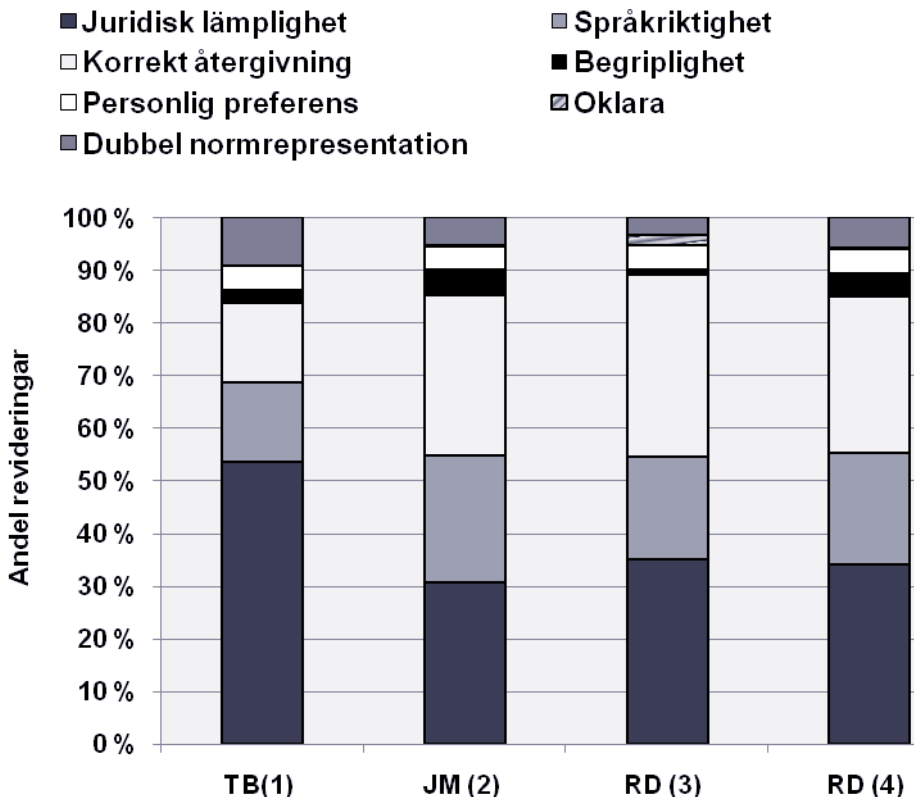
enhetliga granskningarna är. Jag utgår från att enhetlighet i avseende på vilka normer som följs och prioriteras är en förutsättning för en effektiv och dynamisk översättningsprocess. I handboken SLAF framhålls också som nämnts tidigare att målet är enhetlighet inom lagöversättningsprocessen och dess granskningar. Genom de rekommendationer och riktlinjer som ges i handboken vill man undvika att ”texter ändras åt olika håll” (SLAF 2004:13) och vidare ska översättarna veta ”vilka principer granskningarna följer” (SLAF 1998:10).

Jag har studerat revideringarnas relation till normer i förhållande till institutioner och granskningar utifrån tre perspektiv:

- revideringars relation till normer med avseende på samtliga revideringar i textmaterialet
- revideringars relation till normer inom enskilda kategorier
- revideringars relation till normer i avseende på de olika granskningarna vid institutionerna

För det första studeras normer i förhållande till de fyra granskningarna utgående från samtliga revideringar. Detta ger en helhetsbild som visar skillnader och likheter mellan institutioner och granskningar. För det andra studeras normer utgående från de fyra kategorierna *revideringar på textnivå*, *syntaktisk nivå*, *lexikal nivå*, *morfologisk nivå* och *innehållslig nivå*. För det tredje ställs olika granskningsversioner mot varandra. Dels ställs version TB1 och RD3 mot varandra eftersom de båda är första granskningar av översättningar, TB1 av hela lagtexten och RD3 av utskottsbetänkanden. Dels ställs version JM2 och RD4 mot varandra eftersom dessa granskningar både omfattar alla propositioner i det undersökta materialet och omfattar hela lagtexter.
Som framgick i kapitel 5.5 (diagram 5.7) representerade det sammanlagda antalet revideringar i det undersökta materialet normen *juridisk lämplighet* (35 %) och normen *korrekt återgivning* (30 %) följt av normen *språkriktighet* (21 %). Då frekvensen revideringar och normrepresentation ställs i förhållande till institutioner och granskningar visar det sig att motsvarande normer även dominerar vid de enskilda granskningarna (se diagram 6.5).

Diagram 6.5 Institutionell normrepresentation utgående från gjorda revideringar och andel revideringar som följer av personlig preferens.

Av diagram 6.5 framgår att vid statsrådets translatorsbyrå relaterar 54 % av samtliga revideringar till normen *juridisk lämplighet*, medan motsvarande siffra för de andra institutionerna och granskningarna är 31 % (JM2), 35 % (RD3) och 36 % (RD4). TB1 gör därmed revideringar som följer normen *juridisk lämplighet* i betydligt större utsträckning än de övriga institutionerna, medan normen finns representerad i ungefär samma utsträckning vid justitieministeriet och riksdagen.

Närmast efter normen *juridisk lämplighet* följer normen *korrekt återgivning* både vid JM2 (31 %), RD3 (35 %) och RD4 (32 %). Normen *korrekt återgiving* har även en ganska hög representation vid TB1 med 15 %, men är här betydligt mindre representerad än vid de andra granskningarna. Vid TB1 placerar den sig jämställt med normen *språkriktighet* (15 %), medan *språkriktighet* vid de andra granskningarna placerar sig på tredje plats med ett tydligt mindre antal belägg än *korrekt återgivning*. Vid JM2 relaterar 24 % till normen *språkriktighet*, vid RD3 19 % och vid RD4 22 %. I avseende på procentuell andel av det sammanlagda antalet revideringar vid varje granskning, gör ändå TB1 färre revideringar i enlighet med normen *språkriktighet* än de övriga tre granskningarna.

Normen *begriplighet* finns representerad vid vid alla granskningar, men motsvarar under en procent av samtliga revideringar. Den personliga preferensen finns likaså representerad vid alla institutioner och granskningar, med även den endast i mycket liten utsträckning, vid samtliga granskningar utgör den under en procent. Det oaktat är det som konstaterats tidigare intressant att den personliga preferensen överhuvudtaget får utrymme inom lagöversättning.

Resultatet av revideringarnas normrepresentation i förhållande till institutionerna och deras granskningar som visar att granskningen vid translatorsbyrån (TB1) främst gör revideringar som följer normen *juridisk lämplighet*, men färre revideringar som följer normen *språkriktighet* kan möjligen förklaras med att översättningen i avseende på språkriktighet redan håller en hög kvalitet, och att översättningen därför inte behövs revideras med avseende *språkriktighet*. Men även om översättningarnas kvalitet är hög, så visar det sig att de granskade versionerna från translatorsbyrån innehåller sådant som inte följer normen *språkriktighet*. Till exempel ingår flera former av substantiv utan bestämning, vilket entydigt går emot rekommendationerna i SLAF.

I avseende på det låga antalet revideringar som följer normen begriplighet, vill jag återknyta till resultaten i delstudie 1 som visade att revideringar som följer normen *begriplighet* även i lagtexter med lekmannen som mottagare i mycket liten utsträckning gjordes i enlighet med normen *begriplighet*. Detta innebar dock inte att lagtexterna redan under översättningen i utmärkande grad hade anpassats efter normen *begriplighet*, eftersom de fortfarande innehöll sådana textuella drag som anses försvåra begripligheten (se närmare kapitel 5.5).

Liksom vid translatorsbyrån är normen *juridisk lämplighet* framträdande vid justitieministeriet JM2, dock jämsides med normen *korrekt återgivning*. I förhållande till TB1 gör dock JM2 betydligt flera revideringar som följer normen *språkriktighet*, en dryg fjärdedel av samtliga revideringar som görs relaterar till den normen. Sålunda är justitieministeriets orientering inte lika entydig som granskningen vid TB1. Ett något motsvarande mönster visar RD3 och RD4, vars revideringar som följer normen *språkriktighet* visserligen är något färre än vid JM2 (se diagram 6.5). Eftersom den *juridiska lämpligheten* är framträdande som norm vid alla granskningar låter resultaten ändå antyda att normen *juridisk lämplighet* prioriteras vid möjliga normkonflikter med normerna *språkriktighet* och *begriplighet*.

Som framgår av diagram 6.6 kan en tydlig koppling göras mellan revideringens kategori- och normtillhörighet. För translatorsbyråns del (TB1) följer samtliga

revideringar på textnivå normen *juridisk lämplighet* (100 %) och även de flesta revideringar på syntaktisk nivå (78 %), medan revideringar på lexikal respektive morfologisk nivå i mindre utsträckning följer normen *juridisk lämplighet* (25 % respektive 14 %). Även vid övriga institutioner och granskningar dominerar normen *juridisk lämplighet* för revideringar på textnivå. Denna dominans för revideringar på textnivå som följer normen *juridisk lämplighet* får ändå en naturlig förklaring i att lagtexten har en starkt formaliserad textdisposition bland annat i avseende på ingressen.

Av diagram 6.7–6.9 framgår vidare att inom de övriga kategorierna är beläggen för revideringar som följer normen *juridisk lämplighet* mycket jämnare fördelade inom och mellan granskningar, med undantag av TB1. Framför allt vid granskningen JM2 har revideringar med relation till normen *juridisk lämplighet* en mycket jämn representation mellan de olika kategorierna, liksom vid RD3 är normen *juridisk lämplighet* ganska jämnt representerad inom alla kategorier (30–40 %) med undantag av revideringar på textnivå där närmare 70 % av revideringarna relaterar till normen. Vid RD4 är variationen något större, flest revideringar med relation till normen *juridisk lämplighet* görs på textnivå och syntaktisk nivå, följt av lexikal nivå och morfologisk nivå.

Diagram 6.6 Institutionell normrepresentation för revidering på textnivå och andel revideringar som följer av personlig preferens.

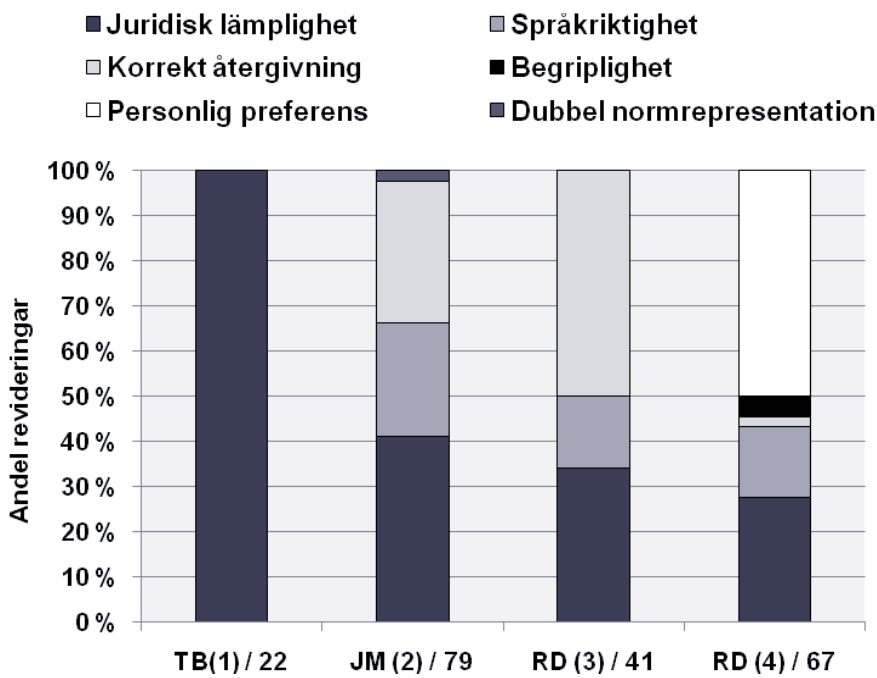

Diagram 6.7 Institutionell normrepresentation för revidering på syntaktisk och andel revideringar som följer av personlig preferens.

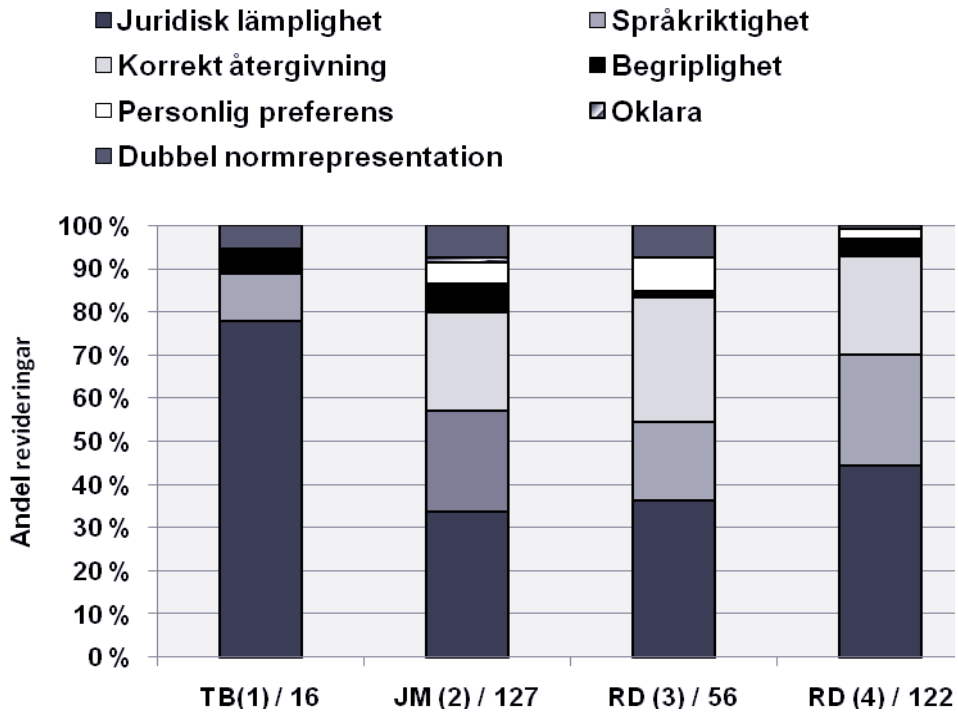

Diagram 6.8 Institutionell normrepresentation för revideringar på lexikal nivå och andel revideringar som följer av personlig preferens.

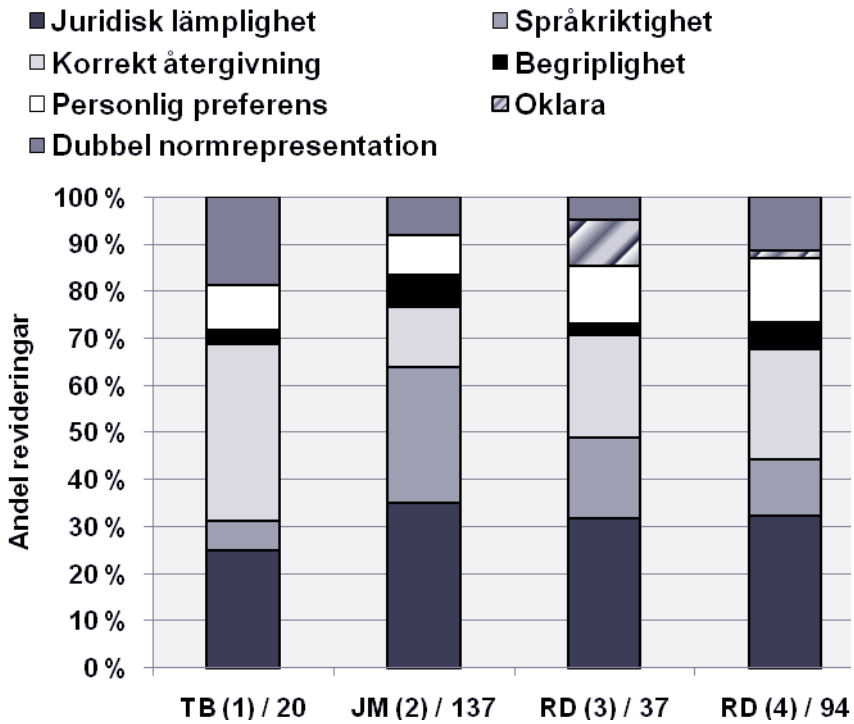
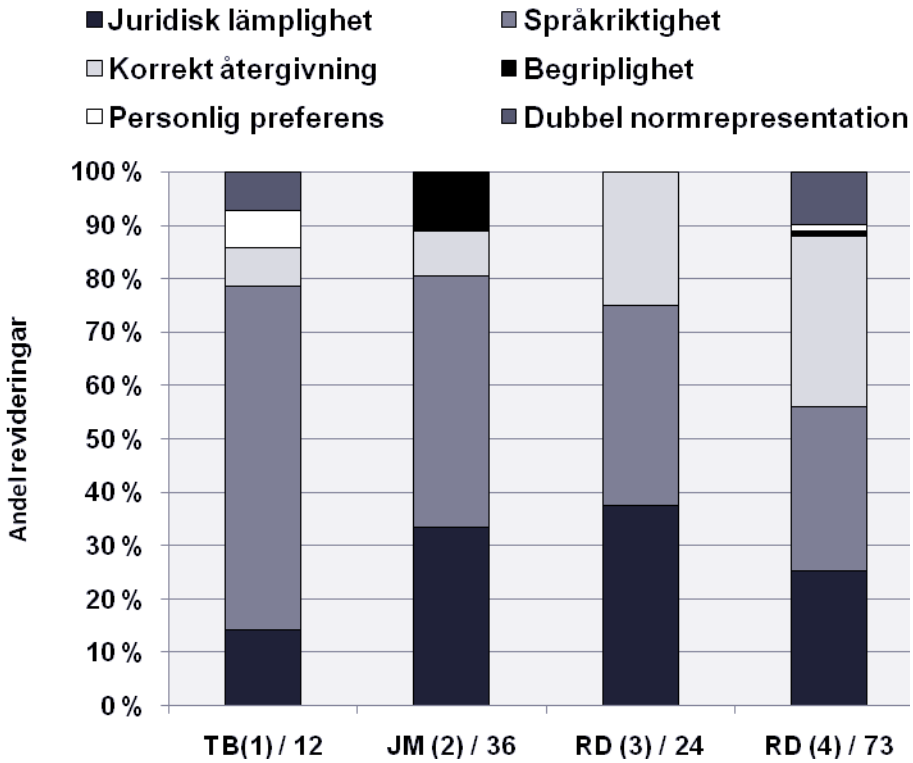

Diagram 6.9 Institutionell normrepresentation för revideringar på morfologisk och andel revideringar som följer av personlig preferens.

Normen *språkriktighet* däremot visar en stor variation mellan kategorier (se diagram 6.6-6.9). Normen finns representerad vid samtliga granskningar, framför allt bland revideringar på morfologisk nivå följt av revideringar på textnivå. Att normen finns representerad i stor utsträckning bland revideringar på textnivå (vid granskning JM2, RD3 och RD4) hänger samman med att många revideringar hänför sig till allmänna skrivregler. På motsvarande sätt hänför sig många av revideringarna på morfologisk nivå som följer normen *språkriktighet* till allmänna grammatiska regler för tempus och numerus i svenskan. Bland de revideringar som följer normen *språkriktighet* finns också speciesrevideringar från och till substantiv utan bestämning.

Normen *korrekt återgivning* finns representerad vid de flesta granskningar framför allt för revideringar på syntaktisk (dock inte vid TB1) och lexikal nivå. För granskning TB1 finns de framför allt representerade bland revideringar på lexikal nivå (se diagram 6.8). Granskningen vid translatorsbyrån (TB1) fokuserar därmed i stor utsträckning på en lexikal likhet med den finska versionen, vilket får en förklaring i att det rör sig om den första granskningen som ska säkerställa att den svenska versionen motsvarar den finska. Detta bekräftas av att JM2 gör betydligt färre revideringar på lexikal nivå med relation till normen *korrekt återgivning*. På en syntaktisk nivå är förhållandet däremot det omvända; TB1 gör inga revideringar som följer normen *korrekt återgivning*, medan

JM2 gör 24 % som följer normen. Visserligen gäller siffrorna här som sagt hela materialet för JM:s del men endast tre propositioner för TB:s del, men ändå antyder resultatet en viss arbetsfördelning, där de lexikala helheternas korrekta motsvarighet fokuseras i större utsträckning vid den första granskningen, medan den syntaktiska likheten fokuseras vid följande granskning. Det här resultatet bekräftar ytterligare att denna undersökning ger ett motsatt resultat till tidigare forskning, enligt vilken syntaktiska aspekter fokuseras före lexikala revideringar.

Som framgick av resultaten för delstudie 1 finns den personliga preferensen representerad framför allt bland revideringar på lexikal och syntaktisk nivå, för translatorsbyråns del dock även på morfologisk nivå. Sådana revideringar visade sig för de lexikala revideringarna hänga samman med möjligheten att välja mellan två närmast synonyma allmänord, såsom t.ex. prepositioner, eller på syntaktisk nivå bl.a. med valet att ha en vänstertung eller högertung meningsbyggnad, utan direkt koppling finska textens meninsgstruktur (se exempel 5.16).

Som redan framkom i kapitel 5 finns det ett litet antal revideringar som jag tolkat ha en dubbel normrepresentation. Revideringar som jag ansett följa två normer samtidigt är mest representerade på lexikal nivån. De relaterar antingen både till normerna *juridisk lämplighet* och *korrekt återgivning* (såsom *överlåtelse* ändrat till *utlämnande*, *fastställda krav* ändrat till *föreskrivna krav*), eller både till normen *språkriktighet* och till normen *begriplighet* (t.ex. *det sätt som stadgas straffbart* ändrat till *det sätt som är straffbart*). I det senare fallet följer revideringen både den allmänna språkliga rekommendationen att undvika verbet *stadga* i modernt lagspråk och normen *begriplighet* eftersom aktivformen *är straffbart* ökar begripligheten i förhållande till den tidigare passivformen utan subjekt. En motsvarande revidering som visserligen bibehåller passivformen, men på motsvarande sätt som det tidigare exemplet undviker *stadga* är revideringen av *stadgas* till *föreskrivs* (se exempel 5.27, kapitel 5) vilket relaterar både till normen *juridisk lämplighet* och till normen *språkriktighet*.

Även om olika mönster för revideringspriciper antyds för de fall som diskuterats ovan, är granskningar och institutioner mycket eniga inom andra kategorier i avseende på vilken eller vilka normer som följs. Granskningen vid justitieministeriet (JM2) och de båda granskningarna vid riksdagen (RD3, RD4) uppvisar stora likheter i fråga om revideringar på syntaktisk och lexikal nivå då det gäller representationen av normen *juridisk lämplighet*. På morfologisk nivå är likheterna stora vad gäller representationen normen *språkriktighet*.

Som helhet visar granskningarna ändå variationer i avseende på normrepresentation, och de tre propositioner som translatorsbyrån granskat uppvisar ett helt eget mönster för revideringarnas normrepresentation inom alla kategorier. Här finns inga större likheter med de andra granskningarna.

Inte heller då granskning TB1 och RD3 jämförs med varandra, som båda är första granskningar, uppvisar revideringarna i materialet någon tydlig enhetlighet vad gäller revideringarnas relation till normer. Ett sådant mönster skulle implicera att den första granskningen generellt fokuserar samma saker i översättningen. Inga gemensamma mönster framträder dock inom någon av kategorierna. I stället är normernas representation varierande vid de två granskningarna inom samtliga kategorier, framför allt vad gäller normerna *juridisk lämplighet* på syntaktiska och morfologisk nivå, *korrekt återgivning* på syntaktisk och morfologisk nivå och *språkriktighet* på både syntaktisk, morfologisk och lexikal nivå (se diagram 6.7–6.9).

På motsvarande vis kan granskning JM2 och RD4 jämföras eftersom gemensamt för dem är att de dels omfattar hela texter, dels följer efter andra granskningar. Här är institutionerna mera eniga om vilka normer som följs, framför allt på syntaktisk nivå men även på textnivå, såsom diagram 6.6 och 6.7 visar. Skillnaderna är i stället större på lexikal nivå och morfologisk nivå. På lexikal nivå vad gäller normerna *korrekt återgivning* och *språkriktighet* och på morfologisk nivå vad gäller normerna *korrekt återgivning* och *begriplighet*. På lexikal nivå gör JM2 betydligt fler revideringar med relation till normen *språkriktighet* (29 %) än RD4 (12 %), medan RD4 gör betydligt fler lexikala revideringarna med relation till normen *korrekt återgivning* (23 %) än JM2 (13 %). Således uppvisar inte heller dessa granskningar någon övergripande enhetlighet.

En viss arbetsfördelning kan alltså iakttas här. JM2 koncentrerar sig på att lexikon motsvarar språkliga rekommendationer, medan RD4 koncentrerar sig på en korrekt återgivning av källtexten, vilket även är justeringens primära uppgift (SLAF 1998). I fråga om morfologiska revideringar koncentrerar sig RD4 på en korrekt återgivning i betydligt högre grad än JM2, vilket har att göra med att RD4 väljer att följa den finska texten mycket troget i översättningen. Begriplighetsrevideringar bland de morfologiska revideringarna är mer representerade vid JM2, 11 % mot endast 1 % vid RD4. Överhuvudtaget gör JM2 på morfologisk nivå många revideringar med relation till språkriktighet (47 %) och begriplighet (11 %). På textnivå visar revideringarnas relation till normer stora skillnader mellan granskningarna: vid JM2 görs hela 31 % revideringarna med relation till en korrekt återgivning, medan motsvarande siffra för RD4 är endast 4 %. Dessa två granskningar förefaller således utifrån revideringarna ha

en viss arbetsfördelning i avseende på vad som fokuseras vid granskningarna, även om granskningarna inte heller här uteslutande fokuserar endast en eller några av de givna normerna.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de normer som revideringarna följer vid institutionernas granskningar skiljer sig åt både i avseende på det sammantagna antalet revideringar och i avseende på enskilda kategorier. Antalet revideringar inom olika kategorier låter inte antyda någon arbetsfördelning. Istället indikerar de normer revideringarna följer en möjlig arbetsfördelning, i avseende på vad varje enskild granskning har som primär uppgift att fokusera. Det kan vara den *juridiska lämpligheten*, den *korrekta återgivningen* eller den *språkliga utformningen* i enlighet med språkriktighet och klarspråksrekommendationer. En mer negativ tolkning av resultaten är att de skillnader som finns i stället indikerar att granskningar och institutioner väljer att följa och prioritera normer olika.

6.3.4 Revideringskedjor

Som tidigare påpekats förekommer att samma textelement revideras åt olika hålla under översättningsprocessen. Denna typ av revideringar har jag kallat *revideringskedjor*. Revideringskedjor kan skapa enhetlighet mellan granskningar, vilket tyder på gemensamma normuppfattningar och normprioriteringar mellan granskare. Revideringskedjor kan dock också tyda på inkonsekvens då textelement ändras åt olika håll mellan granskningar, vilket visar på skillnader av normuppfattningar och normprioriteringar. Denna senare form av revideringskedjor går mot de allmänna principer om enhetlighet mellan granskningar som handboken SLAF[48] (1998:11, 2004:13) eftersträvar. Revideringskedjor är sålunda tecken både på samarbete och på oenighet/inkonsekvens mellan granskningar och institutioner (se även Nordman 2004). De revideringskedjor som förekommer i materialet representerar båda dessa typer. Dels är de tecken på samarbete mellan institutioner och granskningar (sammma normprioritering), dels är de tecken på olika granskningsprinciper (olika normprioritering)

I materialet förekommer två typer av revideringskedjor som är tecken på samarbete mellan granskningar. Den första typen av sådana revideringskedjor uppstår då en

[48] ”Genom att följa handbokens regler, även i de fall när alternativ kan vara riktiga, kan vi undvika att texterna ändras eller rättas i olika riktning i olika skedena av lagstiftningsprocessen” (SLAF 2004:13).

granskning inte konsekvent reviderar ett textelement som förekommer flera gånger genomgående i texten. Nödvändiga revideringar för att skapa konsekvens i texten görs då vid en senare granskning. Orsaken till sådana revideringskedjor är närmast slarvfel som kan uppkomma vid bl.a. tidsbrist för revideringsarbetet. Ett exempel på en sådan revideringskedja är då namnet på myndigheten *Teleförvaltningscentralen* inte har ändrats genomgående till *Kommunikationsverket* vid granskningen vid justitieministeriet. Vid riksdagen ändras vid granskningen de återstående ställen i texten där myndighetens tidigare namn förekommer (jfr kapitel 5.4.3).

Den andra typen revideringskedjor av denna sort kan utifrån perspektiv vara tecken på antingen enhetlighet och samarbete eller inkonsekvens. Dessa revideringskedjor uppstår som en följd av att samma norm följs vid åtminstone två granskningar, medan en tredje granskning väljer att följa en annan norm. I kapitel 5.4.3 diskuterades en sådan revideringskedja som gäller revidering av species (*allmän åklagare* > *allmänna åklagaren*). I exemplet följer två granskningar normen *språkriktighet* då de undviker användningen av substantiv utan bestämningar, medan en tredje granskning följer den juridiska traditionen och normen *juridisk lämplighet* genom att använda substantiv utan bestämning. Utgående från perspektivet på de två granskningar som följer samma norm är revideringskedjan ett tecken på samarbete, medan revideringskedjan utgående från perspektivet på samtliga granskningar är ett tecken på inkonsekvens och olika granskningsprinciper, då alla granskningar inte följer samma norm.
I materialet förekommer även tre typer av revideringskedjor som är tecken på oenighet och inkonsekvens mellan granskningar. Den första typen uppstår då granskare följer olika normer (jämför ovan). Den andra typen uppstår då olika granskare inte konsekvent följer de rekommendationer som ges och den tredje typen uppstår då granskarna gör revideringar åt olika håll utgående från vad jag tolkat som personliga preferenser.

Ett exempel på den första typen av revideringskedjor som visar oenighet mellan granskningar är speciesändringen av *arbetarskyddsfullmäktiges* till *den arbetarskyddsfullmäktiges* vid TB1, vilket ändras tillbaka till *arbetarskyddsfullmäktiges* vid JM2 (RP 106/2001). Här är granskarna oeniga om vilken norm som ska följas. Översättaren vid translatorsbyrån och granskaren vid justitieministeriet är däremot eniga om att substantiv utan bestämning är att föredra, vilket relaterar till normen *juridisk lämplighet*. Granskaren vid translatorsbyrån följer istället normen *språkriktighet* och språkvårdens rekommendationer om substantiv med bestämning för att frångå traditionell kanslistil.

Den andra typen revideringskedjor som tecken på oenighet mellan granskningar förefaller bero på att rekommendationer tolkas olika, eller också misstolkas. Ett exempel på detta förekommer i RP 106/2001 i fråga om vilka principer som ska följas i avseende på användningen av maskulin respektive könsneutral adjektivändelse. Det finska *rekisterinpitäjä* översätts vid translatorsbyrån (TB1) med maskulin ändelse, *den registeransvarig**e***. Det här accepterar inte granskningen vid byrån utan ändrar till könsneutral ändelse med –a (registeransvarig**a**). Revideringen kan stöda sig på de allmänna rekommendationer som språkvården ger om könsneutralt skrivande. Även granskaren på justitieministeriet (JM2) accepterar det könsneutrala *registeransvarig**a***. Då översättningen granskas vid slutjusteringen vid riksdagen (RD4), görs dock en revidering tillbaka till det ursprungliga *registeransvarig**e***. Allmänt taget hör maskulin ändelse till traditionen inom författningsskrivande och således följer valet med maskulin ändelse normen *juridisk lämplighet*. Därför kan revideringarna till olika håll (och även översättarens val vid translatorsbyrån) framför allt tolkas som skillnader i avseende på normuppfattningar vid granskningarna. Men en förklaring kan också ligga i att rekommendationer har uppfattas olika av personerna. Om könsneutralt skrivande rekommenderar handboken SLAF (1998:97–98):

> Den maskulina formen på -e skall alltid användas när huvudordet betecknar en människa av manligt kön. […] Om kvinnor används inte den formen, […] Formen för substantiverade adjektiv är vacklande, men i författningstext används maskulin form i fall av följande typ: *den omyndige, den skyldige, **den ansvarige***. [min markering.]

Det aktuella exemplet faller sålunda inom undantagsprincipen för substantiverade adjektiv i författningstext. Revideringarna som görs i revideringskedjan kan därför ha uppstått som en följd av att personerna tolkat eller läst rekommendationerna olika (t.ex. inte uppfattat undantagsprincipen för när maskulin ändelse accepteras). En annan möjlighet är att granskaren inte läst rekommendationerna eftersom principerna om könsneutralt skrivande vara så etablerade att många personer inte anser det nödvändigt att kontrollera rekommendationerna i denna fråga, utan känner sig säkra på att könsneutralt skrivande är att föredra. Sålunda kan revideringskedjan antingen ha uppstått som en följd av att personerna uppfattat rekommendationer olika (eller inte alls) eller misstolkat dem (se även kapitel 5.4.4.).

Den tredje typen av revideringskedjor som tecken på oenighet i det studerade materialet har jag inte kunnat förklara på annat sätt än att de primärt görs på grund av granskarnas personliga preferenser. Ett exempel på denna typ av revideringskedja ges i RP 106/2001 (se exempel 6.1 nedan). Revideringskedjan gäller vilket verb som ska ersätta finskans *poistaa*, i den finska lagtexten står frasen *poistaa rekisteristä*. Översättaren på

translatorsbyrån översätter det finska verbet *poistaa* med *förstöras* (*uppgifterna i registret ska förstöras*). Granskaren vid den första granskningen (TB1) föredrar verbet *avföras*. Följande granskning i översättningsprocessen (JM2) låter det alternativet stå kvar, medan granskningen vid riksdagen (RD4) ändrar verbet till *utplånas* (*uppgifterna i registret ska utplånas*). Sålunda ges tre olika alternativ för finskans *poistaa* (jfr även kapitel 5.4.3.1).

Exempel 6.1 Revideringskedja. Förstöra – avföra – utplåna.(RP 106/2001)

4 § Tietojen säilytysaika Työsuojeluhenkilörekisteritiedot rekisterinpitäjän on säilytettävä niin kauan, kun rekisteröity henkilö toimii rekisteröidyssä tehtävässä. Tämän jälkeen rekisteröidyn tiedot on **poistettava** rekisteristä asianmukaisesti.	*TB 1 (ogranskad, översättarens förslag)*: 4 § Förvaringstid Den registeransvarige skall förvara uppgifterna i personregistret för arbetarskyddet så länge som den registrerade är verksam i den registrerade uppgiften. Efter det skall uppgifterna om den registrerade **förstöras** ur registret på behörigt sätt. *TB 1 (granskad version)*: […] Efter det skall uppgifterna om den registrerade **avföras** ur registret på behörigt sätt. *RD 4*: […] Efter det skall uppgifterna om den registrerade **utplånas** ur registret på behörigt sätt.

Stilistiskt är skillnaden stor framför allt mellan verben *förstöra* och *avföra*. *Förstöra* står allmänspråket närmast medan *avföra* kan tillskrivas en mer byråkratisk formell stil. Betydelsemässigt finns en klar skillnad mellan både *förstöra*, *avföra* och *utplåna*. Om informationen *utplånas* ur ett register finns den inte kvar i någon form, medan verbet *avföra* endast innebär att informationen inte längre finns i registret som avses i exemplet men däremot kan finns kvar någon annanstans. *Avföra* är betydelsemässigt snarast synonymt med *avlägsna* (Svensk ordbok 1999) medan *utplåna* ges definitionen *helt förstöra utan att någonting återstår* (Svensk ordbok 1999). Som synonymt med utplåna

anges *förinta*. *Utplåna* kan sålunda inte anses vara synonymt med *avföra*. I jämförelse med det första alternativet *förstöra* ger *utplåna* andra konnotationer än *förstöra*, även om konsekvenserna av båda handlingar är att informationen inte återstår i någon form.

Om antalet belägg i författningstext för respektive alternativ beaktas visar det sig att *utplånas* förekommer i lagtext 67 gånger (Finlex), dock i de flesta fall som motsvarighet till finskans *hävittää*, inte till *poistaa*. Verbet *förstöras* får något fler belägg (107) och motsvaras som i exemplet vanligen av det finska *poistaa*. En sökning på fraserna *poistaa rekisteristä* ger ungefär lika många belägg på frasen *avföras ur registret* (18) som på frasen *utplånas ur registret* (17). Utgående från antalet belägg kan sålunda både *avföras* och *utplånas* motiveras med normen *juridisk lämplighet*, med vikt vid mellantextuell ekvivalens. Även alternativet *utplåna* kan därmed motiveras, trots att det betydelsemässigt inte motsvarar finskans *poistaa*, vilket däremot *avföras* gör. Det är därmed snarast granskarens val, personliga preferens, som avgör vad som står skrivet i lagtexten.

Ett annat exempel på revideringskedjor som tecken på granskarnas personliga preferenser är då mer eller mindre synonyma ord ändras upprepade gånger vid olika granskningar. Sådana revideringskedjor kan uppstå som en följd av att handböcker, liksom SLAF inte alltid ger, och inte kan ge, entydiga regler för hur ett visst ord eller uttryck ska översättas. En sådan revideringskedja ingår i materialet för översättningen av finskans *mukaan*. I translatorsbyråns (TB1) version ges alternativet *enligt*, vilket vid justitieministeriet (JM2) ändras till *i överensstämmelse med* och vid riksdagen (RD4) till *i enlighet med*. Enligt SLAF:s (1998:255) rekommendationer kan samtliga dessa alternativ användas för återgivning av finskans *mukaan*:

> **Mukaan, mukaisesti, nojalla**: [...] De direkta motsvarigheterna är *enligt, i överensstämmelse med* […]. Ordet *enligt* täcker ofta alla de finska orden. I de fall då **mukaisesti** inte motsvaras av *enligt* bör man i stället skriva t.ex. [...] *i överensstämmelse med, med stöd av* eller *i enlighet med*.

Det är således möjligt att både översättaren och granskarna i detta fall har kontrollerat vilken preposition handboken rekommenderar, men utgående från det svar boken ger fattat olika beslut. Även handboken SLAF ger därmed översättare och granskare i viss utsträckning möjlighet till val baserade på personlig preferens. Rekommendationen är i detta fall ganska oklar, i och med att det inte framgår när det finska *mukaisesti* inte motsvaras av *enligt*. (Se även kapitel 5.4.3.1). Intressant är ändå att åsikten om vilket alternativ som är det bästa för att återge *mukaan* är så stark hos granskarna, att de upplever att en ändring är nödvändig i texten.

6.4 Sammanfattning och diskussion

I delstudie 2 som diskuterats i detta kapitel har revideringarnas fördelning mellan institutioner utgående från frekvens, kategoritillhörighet och relation till normer analyserats. Revideringarna har vidare ställts i relation till vilken bild av samarbete och enhetlighet mellan institutioner och granskningar de ger.
Antalet revideringar fördelar sig relativt jämt mellan både institutioner och granskningar i fråga om kategorierna textnivå, innehållslig nivå, syntaktisk nivå, lexikal nivå och morfologisk nivå, även om variationerna inom de enskilda lagpropositionerna är stora. Flest revideringar görs på syntaktisk och lexikal nivå vid alla institutioner. Ett motsvarande resultat gav analysen som gjordes i delstudie 1 av samtliga revideringar som ingick i materialet.

Antagandet att revideringarnas antal skulle minska under översättningsprocessens gång får inget stöd utifrån det analyserade materialet, antalet revideringar vid den sista granskningen vid riksdagen (RD4) är fortfarande stort. Inte heller det andra antagandet som studien utgick från, att kategoritillhörighet och typ av revidering inom enskilda revideringar märkbart skulle skilja sig åt mellan institutioner och granskningar ges stöd av får stöd av den andra delstudiens resultat. I stället gör alla granskare ”allt”. Detta innebär att varje granskning betraktar hela översättningen ur samtliga perspektiv, och det förefaller inte råda någon arbetsfördelning mellan institutioner och granskningar i avseende på att t.ex. olika granskningar skulle lägga vikt vid olika aspekter i översättningen (t.ex. syntax, lexikon eller innehåll). En möjlighet som skymtar fram i desltudie 2 i avseende på revideringarnas normrepresentation vid de olika granskningarna, är att det kan finnas någon form av arbetsfördelning i avseende på att olika granskningar lägger större vikt vid en del aspekter på texten än andra, t.ex. översättningens juridiska lämplighet, språkriktighet och korrekta återgivning. De sammantagna resultaten för denna delstudie kan dock inte bekräfta detta, utan pekar i stället på det motsatta.

Därmed kan inte resultaten från den tidigare forskning om översättares självrevideringar under översättningsprocessen direkt överföras på den institutionella flerstegsrevidering som studeras här. Den forskning som studerat självrevidering har konstaterat att översättare först koncentrerar sig på överföringen av större segment på syntaktisk nivå och sedan bearbetar (och reviderar) översättningen på lägre nivå, bl.a. lexikon (jfr Englund Dimitrova 2005). Översättares självrevideringsprocesser och institutionella

granskningsprocesser är sålunda inte fullt jämförbara med varandra. Den här undersökningen säger dock ingenting om hur de enskilda granskarna bygger upp sina egna arbetsprocesser då de granskar. Det vore därför intressant med fortsatt forskning om hur enskilda granskares granskningsprocesser är uppbyggda i förhållande till översättares översättningsprocesser.

Den bild som framträder utgående från delstudie 2 är vidare att varje version förefaller upplevas som institutionernas egen produkt och varje granskare uppfattar översättningen som sin, i stället för att översättningarnas skulle uppfattas som de olika versioner av lagtexten de egentligen är. Detta skulle delvis kunna förklara varför alla granskningar fokuserar hela översättningen och inte delar av den. Bilden av att institutionerna upplever versionerna som sina egna produkter får också stöd av en kommentar av translatorsbyråns tidigare chef. Vid materialinsamlingen inför undersökningen framhöll han att reviderade versioner av översättningarna inte konsekvent arkiveras vid byrån eftersom de anses vara arbetsversioner, medan den sista korrigerade versionen är translatorsbyråns officiella produkt.

En vidare förklaring till att i alla granskningar görs allt ligger säkert i att källtexten inte är stabil under översättningsprocessens gång. De enskilda granskningarna kan således inte förlita sig på att hela översättningen redan granskats då den når dem, eftersom något kan ha tillfogats den efter senaste granskning. Det här förklarar dock endast en del av revideringarna. Många revideringar görs i stället som ett resultat av att olika normer och principer följs vid granskningarna. Till exempel kan en granskare göra en revidering i översättningen eftersom han eller hon följer den finska källtexten formellt mycket nära (t.ex. i avseende på satsstrukturen) och inte på grund av att den finska texten skulle ha ändrats på ett sätt som kräver att någonting ändras i den svenska översättningen.

Sålunda kan utifrån studiens resultat konstateras att arbetsfördelningen framför allt följer institutionernas organisationsschema, så som det presenterades i kapitel 2. Enligt organisationsschemat fungerar varje institution primärt som en enskild enhet. Varje institution har som uppgift att granska översättningarna och två av institutionerna har dessutom som uppgift att översätta. Funktionerna och uppgifterna inom institutionerna är således givna.

I avseende på revideringarnas relation till och representation av normer vid granskningar och institutioner framträder både skillnader och likheter. Tydligt är att statsrådets translatorsbyrå framför allt gör revideringar som följer normen *juridisk*

lämplighet och gör detta i större utsträckning än övriga granskningar och institutioner. Det enda undantaget är revideringar på morfologisk nivå, där translatorsbyrån framför allt följer normen *språkriktighet*. En klar fokusering på den juridiska lämpligheten visar sig inte kunna förklaras med någon form av arbetsfördelning eller med att den första granskningen av en lagöversättning alltid primärt säkerställer att översättningen följer principerna för den juridiska facktexten. I jämförelse med den andra ”första granskningen” som ingår i studien, granskningen av utskottsbetänkanden översatta vid riksdagen (RD3) framgår att skillnaderna mellan revideringarnas relation till normer är betydande. Granskningarna JM2, RD3 och RD4 däremot uppvisar likheter i avseende på vilka normer revideringarna följer. Vid alla tre granskningar är de mest representerade normerna *juridisk lämplighet*, *korrekt återgivning* och *språkriktighet*. Då granskning JM2 jämförs med RD4, som båda omfattar hela lagtexter och alla lagtexter som ingår i materialet, är enhetligheten ännu större. De skillnader som finns mellan dessa två granskningar är att justitieministeriet något oftare gör revideringar med relation till normen *korrekt återgivning* och *språkriktighet*, medan slutjusteringen vid riksdagen, (RD4), gör något fler revideringar med relation till normen *juridisk lämplighet*. Vid båda granskningarna görs flest revideringar på syntaktisk och lexikal nivå, medan den största skillnaden föreligger på morfologisk nivå där det vid slutjusteringen vid riksdagen görs betydligt fler revideringar än justitieministeriet.

I delstudien studerades vidare samarbete och enhetlighet mellan granskningar utgående från revideringskedjor, dvs. då samma textmoment revideras vid olika granskningar. Studien visar att det i materialet förekommer två typer av revideringskedjor som är tecken på samarbete och konsekvens mellan granskningar. Den första typen uppstår då åtminstone två granskningar är eniga om hur ett textelement ska översättas, och vilken norm eller vilka normer som ska följas. Detta betyder dock samtidigt att den institution och granskning som följer en annan norm inte visar en enhetlig bild med övriga granskningar. Den andra typen av revideringskedjor som tecken på samarbete och enhetlighet korrigerar slarvfel som uppstått vid föregående granskning, t.ex. så att då något inte konsekvent ändrats genomgående i hela lagöversättningen vid den föregående granskningen görs nödvändingar revideringar vid följande granskning.

Det finns dock även revideringskedjorna i materialet som är tecken på oenighet och inkonsekvens mellan granskningar och institutioner. Tre sådana typer av revisderingskedjor finns i materialet. Den första typen omfattar sådana fall då en granskning följer en annan norm än övriga granskningar. Den andra typen uppstår dels som en följd av inkonsekvens mellan granskningar i avseende på vilka normer som ska följas, dels genom olika uppfattningar om hur rekommendationer ska följas. Den tredje

typen uppstår som en följd av granskarnas personliga preferenser, framför allt vid valet mellan mer eller mindre synonyma ord och uttryck.

Sammanfattningsvis visar resultaten för delstudie 2 att det visserligen råder enighet mellan granskningarna i flera avseenden, men att den oenighet som gör sig synlig genom revideringar fram och tillbaka eller åt olika håll i lagtexterna inte möter de mål som handboken SLAF ställt upp, nämligen enhetlighet som ska ge översättarna insyn i vilka principer som följs vid granskningarna. Delstudiens resultat visar att principerna som följd vis olika granskningar varierar en hel del. Detta möjliggör att enskilda granskare har förhållandevis stora möjligheter att föra in det de föredrar då det gäller den språkliga utformningen. Som framgått kan detta göras bland annat genom val mellan mer eller mindre synonyma ord och uttryck, eller genom valet att prioritera en norm framför en annan, t.ex. normen *juridisk lämplighet* framför normen *språkriktighet*.

Ett generellt problem som följer av att granskningarna delvis följer olika principer är att översättarna framför allt vid den första institutionen, statsrådets translatorsbyrå, men även vid riksdagens svenska byrå, torde ha svårt att anpassa sina översättningar efter granskarnas förväntningar. Frågan är i vilken utsträckning denna problematik hänger samman med den kommunikativa situationen inom och mellan institutionerna. En förutsättning för att skapa, och bibehålla, gemensamma principer och ramar för lagöversättningen är att kommunikationen mellan institutioner och individer är öppen och fungerar. Den kommunikativa situationen diskuteras närmare i följande kapitel som redogör för den enkätbaserade delstudien 3.

7 Lagöversättning ur institutionernas och individernas perspektiv

7.1 Inledning

Då lagöversättning ses som en social praktik fokuseras frågor som hur institutioner och aktörer organiserar och upplever sitt eget arbete, hur de fungerar tillsammans, vilka normer de anser styr arbetet och vilka normer de själva upplever att de arbetar efter. I detta kapitel presenteras delstudie 3 som analyserar det som kallas institutionernas informella struktur med utgångspunkt i personernas och institutionernas syn på arbetspraktiker (eng. *workplace procedures*, jfr Mossop 1998, 2001) och syn på normer vid lagöversättning. Sålunda utgörs ramarna för studien av institutionernas och individerna perspektiv på lagöversättning (jfr kapitel 4.6.3, figur 4.4).

De frågor som varit vägledande för delstudie 3 är:

1. Hur ser institutionernas informella struktur ut ur individernas synvinkel?
2. Hur ser den kommunikativa situationen ut inom och mellan institutioner?
3. Hur organiseras översättnings- och granskningsarbetet i praktiken?
4. Vilken normsyn företräder institutioner och individer utgående från individernas synvinkel?
5. Hur ser individerna sin egen och andras roll i översättningsprocessen?
6. Hur upplever individerna och institutionerna sitt eget arbete?

Med *normsyn* (fråga 4) avser jag den syn enskilda översättare, granskare och institutioner har på normer för lagöversättning till svenska i Finland i dag. Normsyner hänför sig sålunda till ett sociologiskt perspektiv. De normer som diskuteras i denna delstudie motsvarar Tourys (1995) operationella normer (jfr kapitel 4.6.3). Materialet för delstudien utgörs av enkäter, vilket enligt Tourys diskussion om källor för studier av normer hänför sig till det han kallar utomtextuella källor. Toury (1995:65) har påpekat att utomtextuella källor snarast är att se som ett sekundärt material för rekonstruktion av översättningsnormer. Människors uppfattning om vad de gör stämmer inte alltid överens med vad som verkligen sker (jfr Toury 1995:65). För att skapa en helhetsbild av lagöversättning, dels som en institutionell verksamhet, dels som en normstyrd process, är ändå ett sekundärt material utgående från personerna i översättningsprocessen avgörande.

I det följande ges en kort beskrivning av de studerade institutionernas informella struktur (kapitel 7.2), vilket tillsammans med den formella strukturen (se ovan kapitel 2.3.2) utgör den omedelbara kontexten för delstudie 3. Därefter presenteras delstudiens metod och

material (kapitel 7.3). I kapitel 7.4 redovisas delstudiens resultat och i det avslutande kapitel 7.5 sammanfattas delstudien.

7.2 Institutioners informella struktur

Inom organisationsteorin talar man om en informell struktur innanför den formella strukturen som anger huvudreglerna vad gäller arbetsdelning och styrning i en organisation eller vid en institution. Den informella strukturen består av bl.a. grupper och sociala nätverk som skapats genom kontakten mellan individer (Bakka, Fivelsdal & Lindkvist 1988:40-41). Grundläggande för den informella strukturen är roller, som även avslöjar icke-specificerade hierarkiska mönster. Den informella strukturen kompletterar den formella och fyller vissa sociala behov hos de anställda. Den styr sådant som kommunikation mellan grupper och individer, inflytande över verksamheten och normbildning, kontroll och ansvarstagande (Gunnarsson 1991:44). Den informella strukturen kan även utgöra en grogrund för fientliga inställningar till ledningen och den formella strukturen. Det är viktigt att den formella strukturen är accepterad och förstådd av de anställda, annars finns risken att det formella systemet bara är en papperskonstruktion (Bakka, Fivelsdal, Lindkvist 1988:40-41, 2001). Strukturer kan därmed närmas från olika perspektiv. Strukturer kan uppkomma genom att ledningen bestämmer hur den ska se ut (Bakka, Fivelsdal & Lindkvist 2001). Strukturer uppstår även genom de människor som verkar i samspel med varandra och skapar nät av interaktioner som bildar byggstenarna i helheten (Seeger et al. 2005). Dessa strukturer byggs upp och bibehålls av händelser som upprepas dagligen eller regelbundet (Seeger et al. 2005, Hatch 2002).

7.3 Metod och genomförande

För att studera översättningsprocessens normer och arbetsorganisering utgående från individerna och institutionerna valde jag att göra en enkätundersökning. Utgångspunkter för delstudien var att översättarna och granskarna har uppfattningar om normer för lagöversättning, är medvetna om olika normer som styr lagöversättningsarbetet och kan redogöra för en personlig normsyn. Dessutom utgick jag från att den praktiska arbetsorganiseringen och den informella organisationen påverkar översättningsprocessen och de normer som styr översättningsarbetet.

I studiens initialskede övervägde jag kombinationen av enkäter och djupintervjuer. Fördelen med enkäter brukar anses vara att de ger en hög reliabilitet på grund av att ett stort antal personer kan delta i studien och de lämpar sig därför även väl för insamling av kvantitativa

data (Oppenheimer 1992). Man utgår således ofta från en enkätundersökning av större omfattning. Enkätundersökningar kan dock även användas vid studier av mindre populationer och ge en hög reliabilitet. Det relevanta är att reliabilitet i kvalitativa undersökningar ses mot bakgrund av den unika situation som råder vid undersökningstillfället (Patel & Davidson 2003). I den totala grupp som omfattades av denna studie ingick 38 personer. En fördel med djupintervjuer anses vara att validiteten är hög. Om respondenten t.ex. inte förstår frågan kan han eller hon be intervjuaren att förklara sig. Denna möjlighet ger visserligen inte enkätstudien, men i enkäten som användes uppmanades i stället respondenterna att skriva in kommentarer eller egna tolkningar av oklara frågor, vilket i viss utsträckning motsvarar möjligheten att be intervjuaren förklara sig. Det har vidare framhållits att en fördel med intervjuer är att de kan ge forskaren nya idéer och hypoteser (Oppenheimer 1992:67) eller antaganden. Den pilotstudie som föregick utskicket av den slutliga enkäten gav dock på motsvarande sätt en del nya idéer och antaganden som kunde tillämpas i den slutliga enkäten. Framför allt med beaktande av att en av testpersonerna var översättare vid en av institutionerna (personen var under tiden för studiens genomförande tjänstledig och ingick således inte bland delstudiens respondenter) gav pilotstudien kommentarer som kan jämställas med nya idéer och antaganden i samband med djupintervjuer. En nackdel med intervjuer, som inte enkäter berörs, av är istället att de ofta är tidskrävande att efterbehandla och att antalet respondenter måste vara ganska lågt.

Efter ett metodavvägande föll valet slutligen på att endast göra en enkätstudie. Den främsta orsaken var att den enkät som utarbetades var mycket omfattande och täckande. Det är därför tveksamt om djupintervjuer skulle ha bidragit med ny information. Tidigare studier som kombinerat mer omfattande enkätstudier och djupintervjuer har kunnat konstatera att efterföljande djupintervjuer gett lite eller ingen egentlig tilläggsinformation (se t.ex. Björkvall 2000). Därför ifrågasattes relationen mellan arbetsinsats, nackdelen med intervjuer och egentliga nya resultat. Dessutom skulle intervjuerna ha gjorts med samma personer som omfattades av enkätstudien. Det är tveksamt huruvida dessa personer hade haft möjlighet eller vilja att som respondenter lägga ner ännu mer tid på studien.

I enkäten ingick 87 frågor (35 huvudfrågor med följdfrågor, se bilaga). Enkäten testades metodenligt (Kvale 2001) i en pilotstudie innan den slutliga enkäten sändes ut. I pilotstudien deltog tre personer: som redan nämndes en (tjänstledig) översättare vid en av institutionerna, en översättningsforskare och en professor med erfarenhet av dylika studier. Personerna valdes för att täcka samtliga perspektiv som var viktiga för enkätstudien: det praktiska översättningsarbetet, översättningsforskning som teoretisk ram och språkvetenskap som förankring för avhandlingen. De kommentarer som gavs i samband med pilotundersökningen påverkade den slutliga enkätens utformning och innehåll. Enkäten diskuterades och

presenterades dessutom vid ett vetenskapligt metodseminarium. Även de kommentarer som gavs vid det seminariet påverkade enkätens utformning.

Enkäterna sändes till cheferna för statsrådets translatorsbyrå och riksdagens svenska byrå. Cheferna distribuerade sedan enkäterna bland översättarna och granskarna vid den egna institutionen. Till justitieministeriet sändes däremot enkäterna personligt till varje respondent, då gruppen endast bestod av tre personer. Innan enkäterna sändes ut meddelades kontaktpersonerna vid institutionerna om studien och de fick information om studiens syfte. Översättarna och granskarna vid institutionerna fick själva avgöra om de ville delta i studien eller inte, arbetsgivaren krävde inte att de skulle delta. Till varje enkät fogades ett följebrev som redogjorde för studiens syfte.

Av de 35 frågor som ingick i enkäten gällde 8 olika bakgrundsdata: ålder, kön, befattning, yrkeserfarenhet (antal år på nuvarande befattning och erfarenhet av annat motsvarande arbete), utbildning och vidareutbildning. Syftet med dessa frågor var i första hand att skapa en bild av institutionernas interna struktur med avseende på arbetstagare, och i andra hand att kunna ställa de olika institutionerna i relation till varandra. Dessutom kunde variablerna ställas i relation till svar som gavs av respondenter i andra frågor. Övriga 27 frågor gällde den egna arbetssituationen och arbetspraktiker, normuppfattningar, inom- och mellaninstitutionellt samarbete och inom- och mellaninstitutionell kommunikation och utvärdering av reviderade texter: vilka hjälpmedel man använder, hur det egna arbetet organiseras, inflytande och attityder till översättningsarbetet, känslan av ansvar för översättningen, användningen och rangordningen av hjälpmedel utgående från viktighetsgrad och normauktoritet, vad man beaktar då man översätter, vem man tänker sig är lagtextens mottagare, samarbete och kommunikativa praktiker. Dessa frågeställningar kan direkt relateras till arbetsorganiseringen och normer för lagöversättning utgående från aktörernas uppfattningar. Dessutom ingick två testtexter med reviderade versioner som respondenterna ombads ta ställning till. Syftet med testtexterna var att kunna relatera den textbaserade revideringsstudien i fråga om revideringars relation till normer till aktörernas normsyn med avseende på texterna kvalitet och på översättningsprocessen som en kvalitetskontroll.

Frågorna i enkäten behandlade sålunda institutionernas inre, informella struktur utgående från den egna arbetssituationen, rollidentifiering, normuppfattning, inflytande och attityder, samarbete, grupptillhörighet, institutionell kommunikation och hierarkier. I det följande redovisas för studiens resultat.

7.4 Analys

7.4.1 Enkätstudiens respondenter

Utav de totalt 38 enkäter som sändes till institutionerna returnerades 21 (se tabell 7.1). Således var svarsprocenten 57 %, vilket är en tillfredsställande svarsandel då det motsvarar den svarsfrekvens mellan 50 och 70 % som man i dag får räkna med i enkätundersökningar (Trost 2001:118). Två av institutionerna hade en hög och mycket hög svarsfrekvens med 67 % respektive 100 %, medan den tredje institutionen hade en lägre svarsfrekvens på 48 %.

Tabell 7.1 Returnerade enkäter.

Institution	**Antal returnerade enkäter/antal sända enkäter**	**Svarsprocent**
Statsrådets translatorsbyrå	12/25	48 %
Justitieministeriet	3/3	100 %
Riksdagens svenska byrå	6/9	67 %
Totalt	21/37	57 %

Enligt Ejlertson (1996:22) räknas de personer som vägrar eller inte har möjlighet att delta i en undersökning som externt bortfall[49]. De 43 % som valde att inte besvara enkäten räknas därmed till det externa bortfallet. De tog emot enkäten på sin arbetsplats och fick fylla i den under arbetstid, men valde att inte besvara den. Som framgick ovan sändes ett följebrev med enkäten. Följebrevet innehöll mina kontaktuppgifter och information om studiens syfte och förankring. Dessutom hade kontaktpersonerna vid de enskilda institutionerna informerats om och gett sitt samtycke till studien. Många kände även till min forskning sedan tidigare genom att jag besökt institutionerna i olika sammanhang och även berättat om min forskning i artiklar och vid ett översättarseminarium. Många av översättarna vid translatorsbyrån är dessutom mina före detta kolleger. Utöver detta skickades ytterligare information om studiens syfte till statsrådets translatorsbyrå efter att översättare kontaktat mig och jag besökte institutionen för att närmare informera om syftet med studien. Dessa faktorer borde tillsammans ha gett respondenterna en trygghetskänsla och en god inblick i vad studiens syftade till, utan att styra respondenterna. Det framhölls även att ingen enskild individ kommer att utpekas i resultatredovisningen. En faktor som kan ha påverkat att en del ändå valde att inte besvara enkäten är enkätens längd. Pilotstudien visade att det tog ca 45 minuter att besvara enkäten. En annan orsak kan ha varit att enkäten upplevdes för personlig, då inte

[49] Vid sidan om externt bortfall brukar man tala om internt bortfall (Eljertson 1996). Med internt bortfall avses den procentuella andel personer som väljer att inte besvara enskilda frågor i en enkät. I denna studie har dock det interna bortfallet inte räknats systematiskt. Däremot anges vid för sådana frågor där det interna bortfallet haft betydelse hur många personer som besvarat frågan och hur många som valt att inte besvara frågan.

endast generella översättningsfrågor togs upp, utan vikten låg vid individens syn på sitt arbete. En del frågor, bl.a. gällande hierarkier, kan även ha upplevts som känsliga.

Det externa bortfallet måste även läsas mot bakgrunden att undersökningen omfattade en *hel* population, den totala gruppen individer. I de flesta enkätundersökningar väljs ett sampel ut som ska representera en större population eftersom hela populationen av praktiska skäl inte kan delta i studien. Vidare måste det totala antalet respondenter läsas mot att det finns stora skillnader mellan institutionerna i avseende på potentiella respondenter; justitieministeriet med endast tre potentiella respondenter har som framgick inget externt bortfall, medan riksdagen med nio potentiella respondenterna har ett externt bortfall på en tredjedel. Siffrorna för det externa bortfallet baserar sig dessutom på antalet enkäter som skickades till institutionerna. Bortfallet kan även ha påverkats av att translatorsbyrån och riksdagen uppgav ett ungefärligt antal enkäter som kunde tillsändas dem. Enkäterna distribuerades sedan av institutionernas chefer. Det verkliga antalet distribuerade enkäter kan därför vara lägre än det antal enkäter som sändes till institutionerna.

Respondenterna var övervägande kvinnor (17/21). Detta återspeglar den verkliga könsfördelningen vid institutionerna som framför allt vid translatorsbyrån, men även riksdagens svenska byrå är starkt kvinnodominerad.

Respondenterna representerar utöver de tre institutionerna även grupperna översättare och granskare. Vid Statsrådets translatorsbyrå besvarade en av totalt tre granskare enkäten. Personen har tidigare arbetat som övertranslator vid samma byrå och har därmed även erfarenhet av att tillhöra och arbeta inom gruppen översättare. Övriga elva respondenter vid translatorsbyrån arbetar alla som översättare. Vid justitieministeriet arbetar alla respondenter uteslutande i rollen som granskare. Riksdagens svenska byrå har utgående från respondenter den mest gynnsamma fördelningen mellan granskare och översättare. Samtliga tre granskare och tre översättare har besvarat enkäten.

Åldersspannet var 30–60 år med majoriteten av respondenterna (52 %) i åldersgruppen 50–60 år. Endast vid translatorsbyrån fanns åldersgruppen 30–40 år representerad (se tabell 7.2).

Vad gäller arbetserfarenhet efterfrågades både respondentens arbetserfarenhet vid den nuvarande institutionen (se tabell 7.3), vid någon av de andra institutionerna i lagöversättningsprocessen och av motsvarande uppgifter överhuvudtaget (se tabell 7.4).

Tabell 7.2 Åldersfördelning bland respondenterna.

Ålder	Statsrådets translatorsbyrå(TB)	Justitieministeriet (JM)	Riksdagens svenska byrå (RD)
	Antal	Antal	Antal
< 30	-		
30-40	3		
40-50	3	1	3
50-60	6	2	3
>60			

Tabell 7.3 Arbetserfarenhet vid den egna institutionen.

Arbetserfarenhet i antal år	Statsrådets translatorsbyrå (TB)	Justitieministeriet (JM)	Riksdagen (RD)	Totalt
< 1år	1			1
1-5 år	6	1	2	9
6-10 år	2		2	4
> 10 år	3	2	2	7

Av tabell 7.3 framgår att arbetserfarenheten bland respondenterna varierar från under 1 till över 10 år. Vid translatorsbyrån har något mer än hälften av respondenterna (7/12) arbetat under 1 till 5 år. Som redan konstaterades är translatorsbyrån även den enda institutionen med respondenter i åldern 30–40 år och byrån tjänar också som något av inkörsport för nya översättare till översättningsyrket inom offentlig förvaltning. Dessutom är translatorsbyrån den institution som har flest vikarier, vilka ofta är yngre personer som antingen är nyutexaminerade eller befinner sig i slutet av sina studier. De flesta av respondenterna (9/21) har arbetat 1–5 år eller mer än 10 år (7/21) inom sin nuvarande befattning. Sammanfattningsvis kan konstateras att respondenterna representerar en heltäckande fördelning i avseende på arbetserfarenhet.

Då arbetserfarenheten i den nuvarande befattningen ställs i relation till tidigare motsvarande arbetserfarenhet framträder skillnader mellan institutionerna (se tabell 7.4). Vid translatorsbyrån har respondenterna varierande arbetserfarenhet, både i avseende på typ av arbete och i avseende på tid i arbete. Knappt hälften (5/12) har arbetat med frilansöversättning medan den andra hälften (6/12) har liten eller ingen tidigare erfarenhet som översättare. Detta resultat påverkas visserligen av att bland respondenterna på translatorsbyrån finns de yngsta respondenterna med kortast arbetserfarenhet överhuvudtaget. Men det visar sig också att ingen av respondenterna vid translatorsbyrån har varit anställd vid någon av de andra institutionerna, trots att nästan hälften (5/12) av respondenterna har arbetat sex till mer än tio år på byrån.

Arbetserfarenhet vid någon annan institution i översättningsprocessen än den nuvarande ger individen insyn i det arbete som görs där och man kan utgå från att sådan arbetserfarenhet dessutom har skapat personliga sociala relationer som kan påverka bland annat den mellaninstitutionella kommunikationen, men även känslan av insyn och delaktighet i hela lagöversättningsprocessen. Av tabell 7.4 framgår att av respondenterna vid de andra institutionerna har däremot ca hälften arbetat vid någon av de andra institutionerna, framför allt vid statsrådets translatorsbyrå. Det finns ändå en tydlig skillnad i denna fråga mellan grupperna översättare och granskare. Samtliga respondenter som svarat att de har arbetat vid någon av de andra institutionerna är granskare. Vid justitieministeriet har två av respondenterna tidigare arbetat vid translatorsbyrån som biträdande chefer och då både översatt och granskat lagtexter. Vid riksdagen har samtliga tre granskare arbetat med granskning vid justitieministeriet eller translatorsbyrån, en även med översättning vid translatorsbyrån. Byråchefen har dessutom arbetat som övertranslator vid translatorsbyrån och då både översatt och granskat lagpropositioner. Ytterligare har hon arbetat som granskare vid justitieministeriets granskningsbyrå. Hon har således en både omfattande insyn i och personlig erfarenhet av alla de steg som översättningsprocessen omfattar. Däremot har ingen av översättarna vid riksdagen arbetat vid justitieministeriet eller translatorsbyrån.

Tabell 7.4 Tidigare arbetserfarenhet vid någon av de andra institutionerna inom översättningsprocessen.

	Statsrådets translatorsbyrå	**Justitieministeriet**	**Riksdagens svenska byrå**	**Totalt**
Anställning vid någon av de andra institutionerna.	-	2/3	3/6	5/21

Vid justitieministeriet har två av granskarna dessutom erfarenhet av arbete vid andra statliga institutioner och en av granskarna har även arbetat med frilansöversättning i 25 år, vilket ger en insyn i översättningsarbete vid sidan om granskningsarbete¨, medan översättarna inte har erfarenhet av granskningsarbete. Översättarna vid riksdagen har alla tidigare arbetserfarenhet som översättare under längre tid. Två av respondenterna har arbetat som översättare vid statliga respektive kommunala institutioner i drygt 15 år medan en har arbetat med frilansöversättning i ca 10 år.

En annan bakgrundsvariabel som efterfrågades i enkäten gällde utbildning (fråga 5–8). Alla respondenter har universitets- eller högskoleutbildning. Ett väntat resultat är att juridik och språk är de ämnen som flest respondenter studerat. Majoriteten av granskarna har en juridisk utbildning, vilket är föga överraskande eftersom det är ett kompetenskrav för att kunna arbeta som granskare av lagtexterna. Juridiska studier förutsätts däremot inte för

översättningsarbetet, men kan vara meriterande. Majoriteten av översättarna har en språklig utbildning medan ingen är jurist till utbildningen. Däremot har några översättare vid riksdagens svenska byrå läst juridik som biämne eller som kompletterande studier.

Om översättarna vid institutionerna studeras som en grupp framträder en viss variation i avseende på typ av utbildning, och även omfattning av kompletterande utbildning. Vid translatorsbyrån har ingen översättarrespondent studerat målspråket svenska, medan tre respondenter i stället har läst källspråket finska. Vid riksdagen har två av översättarrespondenterna läst svenska/nordisk filologi. Intressant är att endast en respondent i gruppen översättare (både translatorsbyrån och riksdagen) har översättarutbildning (inriktningen översättning och tolkning finska-svenska) trots att översättarutbildning getts i Finland i mer än 40 år. Respondenten är verksam som översättare vid translatorsbyrån.

Utbildningar i svenska, finska och översättning är direkt meriterande för arbetet att översätta mellan svenska och finska. I allmänhet rekommenderas studier i både käll- och målspråk eller i ett av språken för blivande översättare. Även studier i andra språk är meriterande för översättare och tre av översättarna vid riksdagen har läst andra språk än svenska eller finska (engelska, tyska och franska) och många av respondenterna har läst språk eller språkvetenskap som biämnen. I fråga om facköversättning i allmänhet och juridisk översättning i synnerhet, är även studier i ett fackämne meriterande med beaktande av de olika ämnesområden lagöversättningen omspänner och en del av översättarna har en fackutbildning.

Till utbildning och bibehållande av kompetens hör olika former av fortbildning, dvs. kompletterande utbildning. Intresset för kompletterande utbildning visar även vilket intresse som finns för att utveckla den egna kompetensen och i vilken utsträckning respondenterna tar del av reformer och nya rekommendationer vad gäller skrivande och översättning i allmänhet och översättning av myndighetstexter och lagtexter i synnerhet. En viss variation finns mellan institutionerna i avseende på former av och intresse för kompletterande utbildning. På translatorsbyrån anger de flesta respondenter att de som kompletterande utbildning deltar i olika översättar- och språkseminarier samt temadagar. Flera nämner det årliga svensk-finska översättarseminariet som arrangeras av Finlands översättar- och tolkförbund och Forskningscentralen för de inhemska språken. Det är dock något tveksamt om sådana seminarier och temadagar kan ses som regelrätt kompletterande utbildning, vilket även några av respondenterna själva ifrågasätter. Språkkurser och översättningskurser som respondenterna deltagit i är däremot mer entydigt kompletterande bildning, även om det av svaren inte framgår innehåll och nivå på dessa kurser. Fullständigt entydig kompletterande utbildning är det studiepaket i svenska för översättare vid Helsingfors universitet (30 studiepoäng) som en av respondenterna angett. Motsvarande studiehelheter är explicit

sammanställda för verksamma översättare till svenska och de marknadsförs som kompletterande utbildning.

Vid statsrådets translatorsbyrå svarar knappt hälften (5/12) att de vill ha mer kompletterande utbildning och delvis även andra former av utbildning, medan 3 av 12 är nöjda med den mängd som erbjuds, men istället efterlyser andra former av utbildning. Sålunda finns ett intresse för att utveckla den egna kompetensen. Både de som överhuvud vill ha mer kompletterande utbildning och de som endast nämner nya former av utbildning uttrycker en explicit önskan om påbyggnadsstudier i juridik och ekonomi, översättningskurser på universitetsnivå i källspråket finska, utbildning i språkvård och textanalys och kurser i substansfrågor som skatte- och budgetfrågor. En person efterlyser dessutom en specifik utbildning som förberedelse inför speciella situationer, liksom Finlands EU-ordförandeskap. En fjärdedel (3/12) är nöjda med den kompletterande utbildning som ges och vill inte ändra på något. Av dessa är två översättare och en biträdande chef.

Samtliga respondenter vid riksdagens svenska byrå har deltagit i kompletterande utbildning, bl.a. juridik- och språkstudier och både praktiska och teoretiska översättningskurser. Överhuvudtaget är intresset för att utveckla den egna kompetensen stort vid riksdagen. Den absoluta majoriteten (5/6) efterlyser mer kompletterande utbildning[50]. Bland dessa respondenter ingår även byråchefen. Liksom respondenterna vid translatorsbyrån nämner några av respondenterna vid riksdagen översättarseminarier här, men de flesta ifrågasätter om detta kan räknas som kompletterande utbildning.

Vid justitieministeriet besvarar endast en respondent frågan om kompletterande utbildning, och därmed kan inga slutsatser dras utgående från det. Den respondent som besvarar frågan har dock aktivt kompletterat sin utbildning genom bl.a. kurser och föreläsningar i språkvård, språkriktighet, terminologi och språkgranskning på universitetsnivå. Dessutom visar det sig att respondenten själv håller kurser för översättare inom ramen för Statsrådets svenska språknämnd.

Sålunda kan vissa variationer iakttas mellan institutionerna och grupperna översättare och granskare med hänsyn till arbetserfarenhet, utbildning och intresse för kompletterande utbildning. Gemensamt är att det bland respondenterna som grupp finns ett tydligt intresse för att utveckla den egna kompetensen genom olika former av vidareutbildning och kompletterande utbildning. Ingen av respondenterna svarar att den är missnöjd med den utbildning som erbjuds eller att den inte alls vill delta i någon form av kompletterande bildning. Skillnaderna mellan institutioner, grupper och personer gäller i stället hur mycket

[50] Bland annat nämns språkgranskarutbildning och IT-kurser som önskad kompletterande utbildning.

utbildning man är intresserad av och vad utbildningen ska innehålla. Framförallt vid riksdagen önskar båda grupperna utbildning både vad gäller språklig kompetens och fackkompetens i juridik. Vid translatorsbyrån är det i stället språklig kompetens och konkret översättarkompetens som framhålls.

7.4.2 Den egna arbetssituationen

Frågorna 9-11 i enkäten gällde den enskilda individens arbetssituation. Huvudintresset låg vid arbetspraktiker, bl.a. användningen av olika hjälpmedel, ett område som översättningsforskningen behöver mer empiriskt baserad kunskap om (jfr Mossop 1998, 2001). I enkäten efterfrågades därför vilka hjälpmedel respondenterna använde i sitt dagliga arbete och hur viktiga de uppfattade de olika hjälpmedlen vara. Svaren på dessa frågor visar indirekt hur stark normativ auktoritet hjälpmedlen har och deras roll i det praktiska arbetet. De alternativ som gavs skulle markeras med siffrorna 1–9 (1 = viktigast och 9 = minst viktig). Alternativen var:

- Ordböcker
- Handboken Svenskt lagspråk i Finland (SLAF)
- Finlex - Finlands författningssamling i elektronisk form på webben
- Lagboken
- Finlands författningssamling i tryckt version
- Internet
- Svenska skrivregler
- Svarta listan
- Annat (öppen fråga)

Av dessa hjälpmedel relaterar ordböcker, SLAF, Svenska skrivregler och Svarta listan primärt till normen *språkriktighet* och i viss utsträckning till normen *begriplighet*. SLAF och ordböcker relaterar dessutom till normen *juridisk lämplighet*. Hjälpmedlen Finlex, lagboken och Finlands författningssamling i tryckt form relaterar alla till normen *juridisk lämplighet*. Internet gavs som alternativ eftersom det i dag hör till ett av standardhjälpmedlen för översättare.

Det visade sig att alla respondenter använder i nästan alla hjälpmedel, vilket pekar på en genomgående hög professionell nivå. Men i rangordningen av hjälpmedlen enligt viktighetsgrad framträder skillnader mellan de tre institutionerna, såsom tabell 7.5 visar.

Tabell 7.5 Hjälpmedel enligt viktighetsgrad.(Fråga 9 b)

Statsrådets translatorsbyrå(TB)	**Justitieministeriet (JM)**	**Riksdagens svenska byrå (RD)**
Viktigaste hjälpmedel	Viktigaste hjälpmedel	Viktigaste hjälpmedel
Finlex SLAF Internet Ordböcker	Finlex SLAF Finlands författningssamling Ordböcker Internet	Internet Finlex Ordböcker SLAF Lagboken

Sammantaget placerar alla institutioner den elektroniska författningssamlingen Finlex som viktigaste hjälpmedel. Detta antyder att normen *juridisk lämplighet* rankas högt vid alla institutioner. Resultatet är väntat med tanke på att det är lagtext som översätts. Samtidigt är det intressant att samtliga respondenter anser Finlex vara en viktigare källa än handboken SLAF. Detta kan delvis förklaras med att författningssamlingen ger mer uttömmande svar i fråga om termer, ordval och formuleringar i enlighet med normen *juridisk lämplighet*. I de kommentarer respondenterna bifogat sina svar anges Finlex vara ett viktigt hjälpmedel när det gäller att hitta termer och fraser. Att Finlex och lagboken placeras högt i viktighetsgrad är även naturligt med tanke på att texterna som översätts är autentiska lagtexter med krav på juridisk ekvivalens i avseende på innehåll och funktion samt mellantextuell likhet. Tidigare lagstiftning är därför ett självklart hjälpmedel vid lagöversättning. Valet att följa Finlex följer dessutom normen *juridisk lämplighet* vilket kan upplevas som ett tryggt alternativ. Valet kan tydligt motiveras och motsvarande alternativ har använts och godkänts tidigare vid lagöversättningen.

Av tabell 7.5 framgår vidare att handboken SLAF ändå innehar en stark position vid alla institutioner, framför allt translatorsbyrån och justitieministeriet, medan den placera sig lägre ner vid riskdagen. Ingen skillnad kan här göras mellan grupperna översättare och granskare, vilket innebär att ingen skillnad heller kan göras mellan de med juridisk utbildning (granskare) och de med språklig utbildning (översättare). Resultatet betyder ändå inte att respondenterna vid riksdagen vore mindre intresserade av språkliga rekommendationer eller reformer än sina kolleger vid de andra institutionerna. I stället listar riksdagens respondenter flera andra källor för språkriktighet än SLAF som viktiga hjälpmedel, framför allt sverigesvenska källor.

Det bör även påpekas att som den handbok SLAF är behandlar den främst de mest frekventa termerna, ordvalen och formuleringarna och sådana termer, ordval och formuleringar som kan vara problematiska eller har reglerats särskilt av Statsrådets svenska språknämnd. Det

betyder att mindre frekventa termer, ord- och frasval inte återfinns i handboken medan de ingår i annan lagstiftning som man får tillgång till via bl.a. Finlex.

I avseende på hur viktigt Internet upplevs som hjälpmedel finns en relativt stor variation mellan institutionerna; vid translatorsbyrån placeras Internet på tredje plats, vid justitieministeriet på femte och vid riksdagen på första plats. Internet omspänner ett oerhört stort antal källor, både explicita för lagöversättning och mer implicita översättningshjälpmedel. De explicita hjälpmedlen för lagöversättning som finns på webben är bland annat myndigheters hemsidor, riksdagens hemsidor med omfattande databanker och redan nämnda författningssamlingen Finlex. Sålunda kan Internet ha uppfattats olika av olika respondenter. De som placerat Internet lägre i rangordningen kan ha uteslutit de explicita källorna och snarast avsett allmänna sökfunktioner. Ordböcker anser alla institutioner vara ungefär lika viktiga. I frågan specificerades inte typ av ordböcker.

En del respondenter valde att inte rangordna hjälpmedlen överhuvudtaget, eller också rangordna endast en del av dem. De förstnämnda var samtliga översättare vid translatorsbyrån. De kommenterade sitt val med att de ansåg det omöjligt att rangordna hjälpmedlen generellt eftersom hjälpmedlens viktighetsgrad är avhängigt av både översättningsuppgifter och specifika översättningsproblem.

Respondenterna hade även möjlighet att lyfta fram andra alternativ för hjälpmedel än de givna. Respondenterna vid translatorsbyrån noterade byråns interna termbank, eur-lex (europeiska unionens lagstiftning i elektronisk form), det översättningsminne institutionen använder och olika ordlistor (framför allt specialordlistor, termlistor), uppslagsverk och språkvårdslitteratur som viktiga hjälpmedel. Vid justitieministeriet och riksdagen nämner flera respondenter *Sveriges rikes lag* som en viktig källa. I kombination med att respondenterna vid riksdagen även nämner flera sverigesvenska språkvårdskällor låter antyda en orientering mot det sverigesvenska. Gemensamt för de källor respondenterna nämner är att de både relaterar till normen *juridisk lämplighet* (bl.a. Sveriges rikes lag och eur-lex) och till normerna *språkriktighet* samt *begriplighet* (språkvårdslitteratur, ordlistor). Institutionernas översättningsminnen och den interna termbanken vid translatorsbyrån kan däremot relatera till samtliga av de normer som ställdes upp för delstudie 1; *juridisk lämplighet*, *korrekt återgivning*, *språkriktighet* samt *begriplighet*.

Det hjälpmedel som samtliga respondenter vid riksdagen är eniga om att de saknar är en gemensam termbank (fråga 10). I nuläget har institutionerna ingen sådan, medan åtminstone translatorsbyrån vid tidpunkten för undersökningen hade en intern termbank. Problematiken knuten till avsaknaden av en gemensam termbank kom även upp på det institutionsgemensamma möte jag deltog i (riksdagens svenska byrå 2004). Framför allt

argumenterade man för att en sådan termbank skulle bidra till en större enhetlighet mellan institutionerna och skapa en ökad insyn i varandras arbete, och sålunda möta de målsättningar som ställs upp i handboken SLAF. Intressant är att majoriteten av respondenterna vid translatorsbyrån och justitieministeriet ändå svarar att de är nöjda med de hjälpmedel de har och inte önskar andra. Endast några framhåller behovet av en gemensam termbank med de andra institutionerna.

Handboken SLAF har som diskuterats tidigare utarbetats med syftet att vara ett hjälpmedel för lagöversättningen till svenska och ett rättesnöre som både översättare och granskare bör hålla sig till för att skapa enhetlighet i lagtexterna och under lagöversättningsprocessen. Handboken ingick redan i fråga 9 om viktigheten för olika hjälpmedel. Men eftersom den ändå torde vara en stark norm för lagöversättning, gick jag i enkäten närmare in på handbokens roll i det praktiska översättningsarbetet. I fråga 11 c frågades det därför explicit om respondenterna kontrollerade frågor med handboken. Svaren på frågan visar att vid oklarheter eller frågor kontrollerar de flesta respondenter vid alla tre institutioner ”ofta” eller ”alltid” vad som rekommenderas i SLAF. Det vanligaste som kontrolleras är termer, ordval och begrepp, respondenterna vid translatorsbyrån nämner dessutom författningsingresser och flera svarar att de generellt kontrollerar vad som rekommenderas i olika frågor. Svaren visar därmed entydigt att handboken har en central roll för respondenterna i det praktiska lagöversättningsarbetet vid alla institutioner, vilket för translatorsbyråns och justitieministeriets del även framgick av att den placeras högt av respondenterna i viktighetsgrad.

Slutligen ombads respondenterna beskriva sin översättnings- respektive granskningssituation (fråga 11). Gemensamt för grupperna översättare och granskare vid alla tre institutioner visade sig vara att man upplever negativ tidspress som en del av arbetssituationen. En allmän tidsbrist är till stor del en följd av att mängden texter som skrivs inom statsförvaltningen vuxit stadigt under senare år, vilket fört med sig att arbetstakten för översättningen ökat. Det här är ett faktum som även flera respondenter påpekar i sina svar. Den ökade textmängden avspeglas också i faktumet som påtalades redan i kapitel 2 att endast runt 70 % av de svenska lagpropositionerna granskas vid justitieministeriet i dag (Hbl 2.3.2004). Majoriteten av respondenterna vid translatorsbyrån och riksdagens svenska byrå svarar att de ofta arbetar under tidspress medan situationen vid justitieministeriet är ännu sämre. Där uppger samtliga respondenter att de nästan alltid arbetar under tidspress. Respondenterna vid justitieministeriet är också den grupp som ofta blir avbrutna i sitt arbete, medan de andra endast ibland blir avbrutna. Man kan utgå från att en arbetssituation med stor tidspress och många avbrott under dagen påverkar hur olika normer följs. Nya formuleringsmönster i enlighet med klarspråkrekommendationer förutsätter att aktörerna har tid att sätta sig in i de nya formuleringsmönstren, medan de redan etablerade formuleringsmönstren redan är

inlärda för personer med en viss arbetserfarenhet vid institutionerna. Sammantaget kan man utgå från att en negativ tidspress kan medföra en större risk att gamla (delvis arkaistiska) formuleringsmönster lever kvar.

7.4.3 Institutionens och individens normsyn

Ett av enkätstudiens syften var att besvara frågan om vilken normsyn institutioner och aktörer företräder utgående från individernas synvinkel. Implicit visade redan rangordningen av hjälpmedel i viktighetsgrad normsyner och hur man förhåller sig till dem i prioriteringsavseende. Normsyn efterfrågades dock även explicit i enkäten (frågorna 9 c, 12, 13, 29, 30) vilket gav respondenterna möjlighet att medvetet reflektera över vilka normer som dominerar lagöversättningen och vilka normer de själva prioriterar.

Efter att respondenterna hade ombetts rangordna hjälpmedel utifrån det praktiska perspektivet i viktighetsgrad, följde en fråga om hur respondenterna rangordnade hjälpmedlen enligt *normauktoritet* (fråga 9c, eng. *norm authority*, jfr Bartsch kap. 4.6.3). Utöver att få en bild av den individuella normsynen hos respondenterna syftade frågan till att kunna relatera normauktoritet och viktighetsgrad till varandra. Hypotetiskt kan skillnader mellan dessa två alternativ finnas. Medan viktighetsgraden avser hur viktigt hjälpmedlet är i det dagliga individuella arbetet, erhåller hjälpmedlet en normauktoritet utgående från hur gruppen uppfattar dess normativa värde. Ett hjälpmedel kan därmed vara mycket viktigt i det praktiska arbetet utan att för den skull inneha en hög normauktoritet. På motsvarande sätt är det möjligt att tänka sig att ett hjälpmedel som har hög normauktoritet har en låg viktighetsgrad i det praktiska arbetet. Således är skillnader mellan dessa rangordningar möjliga, även om idealfallet utgående från effektivitet och enhetlighet vore att dessa sammanföll både på ett individuellt och på ett institutionellt plan.

Dessvärre valde flera av respondenterna att inte rangordna samtliga hjälpmedel och därför anges i tabell 7.6 endast de fyra högst rangordnade hjälpmedlen. Det interna bortfallet för frågan var 10 % (2/21). Dessa respondenter motiverade sitt beslut med samma argument som fördes fram av de respondenter som inte rangordnade hjälpmedlen enligt viktighetsgrad, nämligen att hjälpmedlens normauktoritet varierar mellan olika uppdrag och typer av texter. Trots att enkäten explicit gällde just lagöversättning (vilket nämndes i följebrevet) är det möjligt att respondenterna ändå utgått från att de översätter olika typer av texter, texter som även omfattar sådant som tal och statsbudgeten, det vill säga andra genrer och texttyper än lagtexter. Samtliga av de respondenter som valde att inte besvara frågan arbetade vid translatorsbyrån. Alla de som besvarat frågan vid translatorsbyrån arbetar som översättare.

Tabell 7.6 Hjälpmedel enligt normauktoritet.

Statsrådets translatorsbyrå (TB)	
Respondent A	1. SLAF, 2. Finlex, lagboken, Finlands författningssamling, 3. ordböcker
Respondent B	1. SLAF, 2. Finlex
Respondent C	1. SLAF, 2. Finlands författningssamling, 3. Lagboken, 4. Finlex
Respondent D	1. SLAF, Finlex, lagboken, Finlands författningssamling, 2. Ordböcker
Respondent E	1. SLAF
Respondent F	-
Respondent G	1. SLAF, 2. Finlex, 3. lagboken, 4. Finlands författningssamling
Respondent H	1. SLAF, Finlex
Respondent I	1. SLAF, 2. Svensk ordbok, Svenskt språkbruk, Svenska Akademiens ordlära, 3. Svenska skrivregler
Respondent J	1. Lagboken, 2. SLAF, 3. Svenska skrivregler
Respondent K	1. SLAF, Finlex, lagboken, Finlands författningssamling (kommentar: i fråga om formuleringar i paragraftext)
Respondent L	-

Justitieministeriet (JM)	
Respondent A	1. Finlex, 2 Finlands författningssamling, 3. Svenska skrivregler, 4. SLAF
Respondent B (rangordnar endast två alternativ)	1. SLAF, 2. Finlex (kommentar: Finlex omfattar både lagboken och författningssamlingen)
Respondent C (rangordnar endast två alternativ)	1. Finlands författningssamling, 2 Lagboken

Riksdagens svenska byrå (RD)	
Respondent A - Översättare	1. SLAF, finlex, ordböcker
Respondent B - Översättare	1. Svenska skrivregler, 2. Ordböcker (NE, Svenskt språkbruk (Kommentar: Förlitar sig egentligen på ingenting utan att dubbelkolla)
Respondent C - Översättare	1. Svenska skrivregler, 2. Svarta listan, 3. SLAF, 4. Finlex
Respondent D - Granskare	1. Finlands författningssamling, 2. Finlex, 3. Internet
Respondent E - Granskare	1. Finlex, 2. SLAF, 3. Lagboken, 4. Finlands författningssamling
Respondent F - Granskare	1. Finlands författningssamling, 2. Finlex, 3. SLAF, 4, Lagboken

Utgående från hur respondenterna rangordnar hjälpmedel enligt normauktoritet är framför allt tre aspekter intresseväckande: skillnaden i förhållande till placeringen enligt viktighetsgrad, skillnaderna mellan institutionerna och den enighet som råder vid translatorsbyrån angående vilket hjälpmedel som innehar högst normauktoritet.

De tre hjälpmedel som respondenterna sammantaget uppfattar att innehar den högsta normauktoriteten för lagöversättning är databasen Finlex, handboken SLAF och den tryckta lagboken, vilket är samma tre hjälpmedel som ansågs vara de viktigaste i arbetet. I detta

avseende är institutionerna eniga. Även ordböcker finns bland de hjälpmedel som innehar en hög normauktoritet. Då man däremot studerar de enskilda institutionernas och individernas rangordning av hjälpmedlens normauktoritet framträder skillnader. Respondenterna vid translatorsbyrån är väldigt eniga (9/10) om att SLAF innehar den högsta normauktoriteten (3/10 placerar SLAF på delad första plats tillsammans med Finlex, Finlands författningssamling och lagboken). Endast en respondent vid translatorsbyrån placerar det juridiska hjälpmedlet lagboken före SLAF. Resultatet visar att respondenterna tillskriver de rekommendationer som getts av språkorganet Statsrådets svenska språknämnd den högsta normauktoriteten, vilket även tillskriver Statsrådets svenska språknämnd en hög normauktoritet. Här gör respondenterna vid translatorsbyrån en tydlig skillnad mellan ett hjälpmedels viktighet i arbetet och hjälpmedlets normauktoritet, på frågan om hur viktigt man ansåg ett hjälpmedel vara ansåg majoriteten att Finlex är det viktigaste hjälpmedlet. Detta stöder således antaganden att viktighetsgrad och normauktoritet kan skilja sig från varandra. En intressant följdfråga blir då vilket hjälpmedel som placerar sig före det andra i det praktiska arbetet. Utgående från delstudie 2 visade sig normen *juridisk lämplighet* vara dominerande för granskningen vid translatorsbyrån. Enligt det resultatet förefaller det vara så att viktighetsgrad går före normauktoritet.

Resultatet att flera respondenter vid translatorsbyrån placerar SLAF och författningskällorna på delad första plats i rangordningen och därmed tilldelar båda källorna samma normauktoritet är intressant. Detta kan leda till potentiella normkonflikter mellan normen *juridisk lämplighet* och *språkriktighet* samt *begriplighet*. Dessvärre ger inte enkätstudien svar på vilken norm som vid en sådan normkonflikt har prioriterats av respondenterna.

Vid justitieministeriet är situationen den omvända i jämförelse med translatorsbyrån. Två av de tre respondenterna anser de rent juridiska hjälpmedlen innehar starkast normauktoritet. SLAF tillskrivs av granskarna vid justitieministeriet en betydligt lägre normauktoritet än vid translatorsbyrån, en respondent rangordnar inte alls handboken medan en respondent placerar den först på fjärde plats, både efter rent juridisk hjälpmedel och efter den skrivtekniska handboken *Svenska skrivregler*. Härmed läggs en hög normauktoritet både vid juridiska hjälpmedlen och sverigesvenska hjälpmedel. Svenska skrivregler relaterar entydigt till normen *språkriktighet*. I förhållande till SLAF ger handboken Svenska skrivregler entydiga skrivtekniska *regler*. Resultatet att placera juridiska hjälpmedel före SLAF överensstämmer för justitieministeriets del med respondenterna rangordning av hjälpmedel enligt viktighetsgrad (se tabell 7.5) då respondenternas svar studeras sammantaget. Om däremot enskilda individernas svar studeras framträder skillnader mellan rangordningen efter viktighetsgrad och efter normauktoritet (se tabell 7.5 och 7.6). Till exempel placerar respondent A vid justitieministeriet SLAF på andra plats i fråga om viktighetsgrad, men först på fjärde plats i fråga om normauktoritet. SLAF anses sålunda av respondenten vara ett

viktigt hjälpmedel, men inte inneha en stark normauktoritet. Även det ger stöd för utgångspunkten att skillnader görs mellan viktighetsgrad och normauktoritet.

Den tredje respondenten vid justitieministeriet följer däremot en annan linje än sina granskarkolleger på institutionen och placerar i stället SLAF på första plats i fråga om normauktoritet. Här föreligger sålunda en klar skillnad i avseende på hur stark normativ auktoritet granskarna vid justitieministeriet tillskriver hjälpmedlen, och resultatet låter antyda att risk finns för olika normprioriteringar vid granskningen beroende på vem som granskar översättningen. Skillnader av detta slag kan leda till, och förklara, revideringar som görs åt olika håll under översättningsprocessens granskningar genom att normer prioriteras olika av olika granskare. Skillnader av detta slag kan även försvåra enhetligheten och öppenheten i granskningsprocessen. Eftersom varken översättare eller granskare på förhand vet vem som kommer att granska deras översättning på justitieministeriet, vet de heller inte vad granskaren har för förväntningar på översättningen.

Vid riksdagen framträder ett annat mönster än vid de andra två institutionerna. För det första kan en klar linjedragning göras mellan grupperna granskare och översättare. Granskarna placerar alla Finlex/Finlands författningssamling högst i rangordningen. Handboken SLAF placeras på andra respektive tredje plats, medan en granskare inte alls rangordnar SLAF, vilket jag tolkar som att respondenten inte anser att SLAF innehar någon stark normauktoritet (se tabell 7.5). Respondenten rangordnar dock endast tre av de sju givna hjälpmedel, och har därmed endast markerat de hjälpmedel som tillskrivs högst normauktoritet. Även översättarna vid riksdagen placerar till 2/3 handboken lägre i rangordningen än andra hjälpmedel och även en översättarrespondent väljer att inte alls rangordna handboken och kommenterar dessutom att den inte litar på det som sägs i SLAF utan att kontrollera även med andra källor. Respondenten tillskriver sålunda handboken SLAF en minimal normauktoritet. Den tredje översättaren vid riksdagen placerar däremot liksom de flesta av sina översättarkolleger vid translatorsbyrån SLAF på första plats i rangordningen, visserligen jämsides med Finlex (och ordböcker).

Den mest markanta skillnaden mellan översättarna vid translatorsbyrån och riksdagen är att riksdagsöversättarna placerar helt andra källor som handboken Svenska skrivregler, Svarta listan, nationalencyklopedins ordbok och Svenskt språkbruk högst i rangordningen enligt normauktoritet. Igen framhåller riksdagens respondenter (översättarna) således hjälpmedel som utarbetats i Sverige, Svarta listan av klarspråksgruppen vid regeringskansliet och de övriga av Svenska språknämnden, vilket tyder på en orientering mot det sverigesvenska som övergripande språklig norm. Denna orientering följer den övergripande rekommendationen i SLAF att tänka svenskt och inte göra någon skillnad mellan finlandssvenska och sverigesvenska vid lagöversättning (SLAF 1998:36, se även kap. 2).

Skillnaderna mellan översättarna vid translatorsbyrån och riksdagen är ändå stor. Sammanfattningsvis kan konstateras att respondenterna vid translatorsbyrån anser handboken SLAF inneha starkast normauktoritet, en uppfattning som inte delas av översättarna vid riksdagen. Likaså framträder skillnader mellan grupperna granskare och översättare vid de samma institutionerna. Majoriteten av alla granskare i översättningsprocessen (och alla granskare vid riksdagen) ser de juridiska hjälpmedlen vara normativt starkast, vilket indikerar en prioritering av normen *juridisk lämplighet*. Detta stöds av att delstudie 1 och 2 visade att normen *juridisk lämplighet* är den mest representerade normen på basis av de revideringar som görs. Dessa delstudier visade emellertid också att denna prioritering inte ensidigt görs, utan att olika normer prioriteras i olika sammanhang (olika kategorier).

Däremot väcker de olika rangordningarna av hjälpmedlen enligt normauktoritet frågan om hur dessa skillnader påverkar samarbetet och enhetligheten. Olika placeringar kan leda till normkonflikter mellan grupper (översättare och granskare), institutioner och granskningar. I revideringsanalysen gavs några exempel som ger stöd åt en sådan tolkning. Här vill jag återknyta till exempel 5.19–5.21 i kapitel 5 om val att använda nominaliseringar eller inte, vilket visade en tydlig normmedvetenhet hos översättare och granskare att antingen följa klarspråksnormer eller juridiska normer. Eftersom revideringar i exemplen gjordes från och till nominaliseringar visar det att olika principer följdes vid granskningarna. Om granskare (och översättare) varit eniga hade inga revideringar behövt göras. I det studerade textmaterialet finns även andra kommentarer som skrivits in i marginalerna av översättare med motiveringar som tydligt följer normen *språkriktighet* och normen *begriplighet*, såsom valet att undvika nominalisering eller att välja aktiv form före passiv[51].

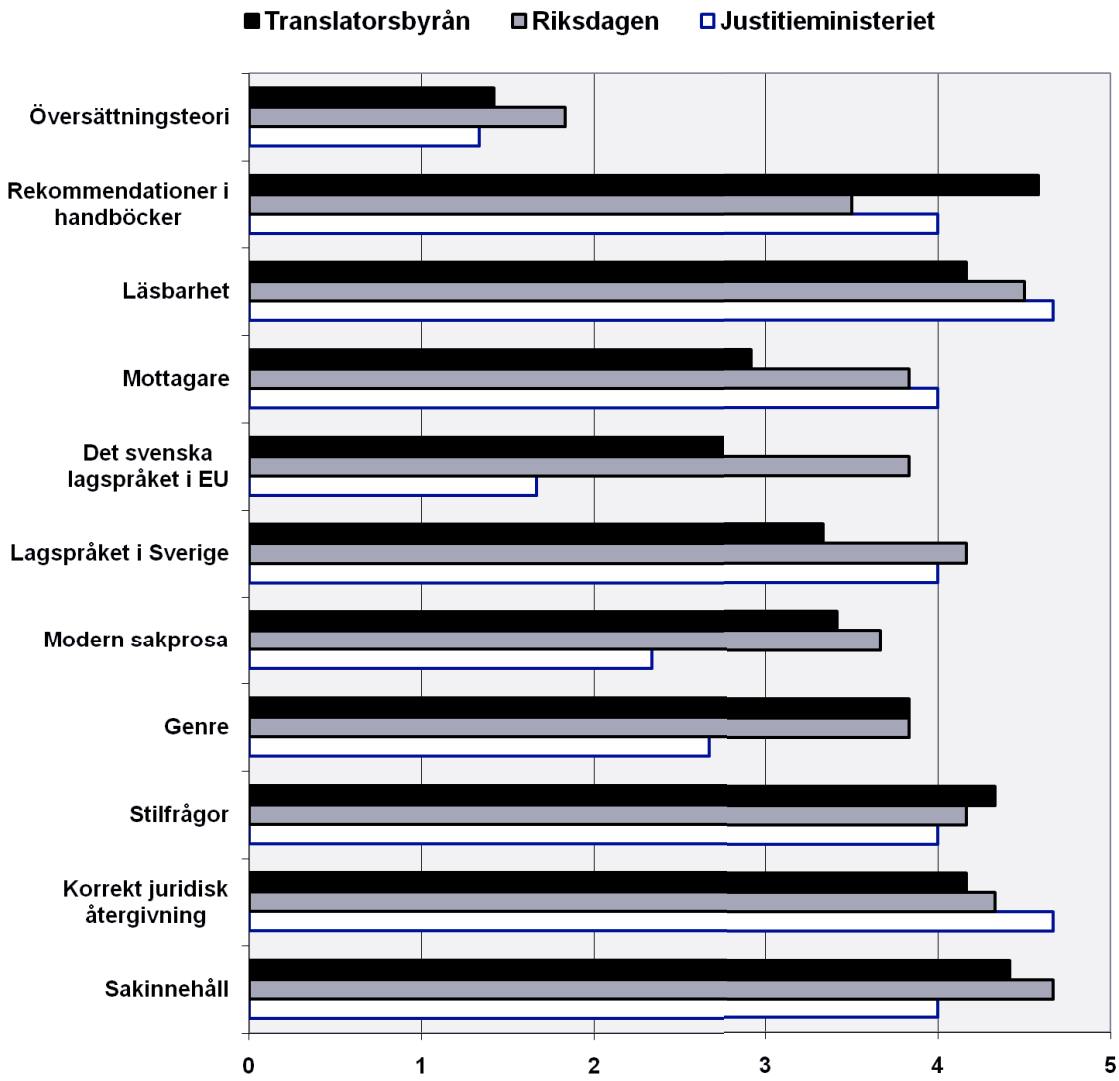
Om resultatet ställs i relation till variabeln utbildning och arbetsuppgift så visar det sig att de som placerar hjälpmedel med koppling till språkriktighet och begriplighet högt både i avseende på viktighet och i avseende på normauktoritet, är översättare, vilka till övervägande del är språkvetare till utbildningen. Utgående från detta kan man även anta att en skillnad finns i avseende på strategier mellan grupperna granskare och översättare; granskarna som framför allt prioriterar juridiska hjälpmedel torde då arbeta efter en strategi orienterad mot normen *juridisk lämplighet* medan översättarna primärt torde arbeta efter strategier som är mer orienterade mot normerna *språkriktighet* och *begriplighet*.

För att få en djupare inblick i vilka aspekter och normer som respondenterna och institutionerna anser viktiga vid lagöversättning ombads de (fråga 12) att markera hur viktiga elva givna alternativ är för lagöversättningsarbetet. Respondenterna skulle markera de givna

[51] Ett sådant exempel ges i RP 80/2001, RD3. Översättaren kommenterar de revideringar som granskaren gjort med bl.a. ”Glöm inte att aktiv är att föredra på svenska” och ”Ja, hur var det nu med substantivsjukan”.

alternativen 1) *sakinnehåll*, 2) *korrekt juridisk återgivning*, 3) *stilfrågor*, 4) *genre*, 5) *modern sakprosa*, 6) *lagspråket i Sverige*, 7) *det svenska lagspråket inom EU*, 8) *mottagare*, 9) *läsbarhet* 10) *rekommendationer i handböcker* och 11) *översättningsvetenskapliga teorier* med siffror mellan 1 och 6 (1 = litet viktigt och 6 = mycket viktigt). Alternativen baserar sig primärt på rekommendationer i SLAF (alternativ 1–10). Svaren kunde därmed ställas i relation till de givna normerna *korrekt återgivning*, *juridisk lämplighet*, *språkriktighet* och *begriplighet*. Av alternativen relaterar alternativ 1 och 2 till normen *korrekt återgivning*, 1 och 4 till normen *juridisk lämplighet*, 2, 5, 6 och 10 till normen *språkriktighet* och 8 och 9 till normen *begriplighet*. Alternativ 7 relaterar till normen *juridisk lämplighet* och följer rekommendationerna i SLAF. Alternativ 11 kan inte direkt relateras till någon av de givna normerna, men är ett intressant alternativ med avseende på diskussionerna om kopplingen mellan teori och praktik (se t.ex. Chesterman & Wagner 2002). Institutionernas rangordning av de givna alternativen framgår av diagram 7.1.

Diagram 7.1 Fråga 12: Vad beaktar du då arbetar med lagtext?

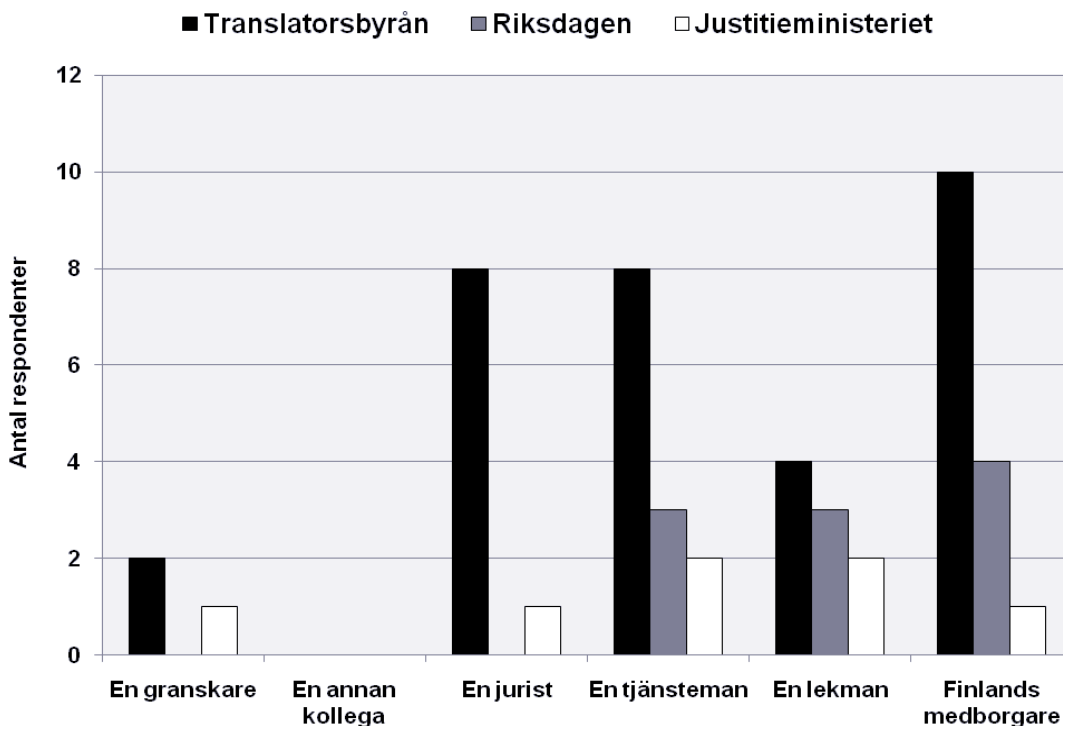
I de flesta avseenden är institutionerna relativt eniga. Sakinnehåll, korrekt juridisk återgivning och stilfrågor tänker alla *mycket* på. Av dessa relaterar de två första alternativen till normerna *juridisk lämplighet* och *korrekt återgivning*, medan det sista relaterar till normen *språkriktighet*. Likaså placerar sig läsbarhet och rekommendationer i handböcker högt (normerna *språkriktighet* och *begriplighet*), vilket är förväntat utgående från resultaten om hjälpmedlens normauktoritet. Ändå visade resultaten från delstudie 1 och 2 att normen *begriplighet* är mycket lågt representerad vid samtliga granskningarna. Att respondenterna ändå anser läsbarhet vara viktigt visar att respondenterna är medvetna om rekommendationen, medan det är oklart hur den tillämpas i praktiken.

En större skillnad finns mellan justitieministeriet och riksdagen i fråga om beaktande av genre, modern sakprosa, lagspråket i Sverige och det svenska lagspråket i EU. Framför allt det svenska lagspråket i EU gör en djupdykning vid justitieministeriet medan riksdagen placerar det alternativet högt. Även genre, modern sakprosa och lagspråket i Sverige placeras märkbart högre vid riksdagen än vid justitieministeriet.

I avseende på översättningsteorier är alla institutioner eniga i att det är något man tänker på i mycket liten utsträckning. Resultatet måste dels ställas i förhållande till skillnaden mellan teoretisk kunskap och praktisk utövning; teorin ger grunden för att utöva yrket, men behöver inte vara en medveten del av det praktiska arbetet. Dels måste resultatet ställas mot variabeln utbildning, där endast en del av respondenterna har eller kan ha kommit i kontakt med översättningsteorier i sin utbildning.

Mottagaraspekten beaktas i hög grad både vid justitieministeriet och vid riksdagen, medan mottagaren placeras något lägre av respondenterna vid translatorsbyrån. Då det i enkäten däremot efterfrågades vem som är lagtextens mottagare, huruvida de anpassar texten/översättningen efter vem de tänker att ska läsa texten och om de anser att alla lagtexter har samma mottagare finns både likheter och olikheter mellan institutionerna såsom diagram 7.2 visar. Utgående från de mottagare som har konstaterats vara potentiella mottagare till en lagtext (Gunnarsson 1982, Stengel-Hauptvogel 1992, Nordman 2003, Mattila 2002) och på basis av lagöversättningsprocessens strukturella uppbyggnad gavs som mottagaralternativ *en granskare*, *en annan kollega*, *en jurist*, *en tjänsteman*, *en lekman* och *Finlands medborgare*.

Diagram 7.2 Fråga 13 a: När du översätter och granskar en svensk lagtext, vem tänker du då är textens mottagare?

Det visar sig att alla institutioner utgår från att mottagaren är en tjänsteman, en lekman och Finlands medborgare. Finlands medborgare är den mottagarkategori som flest respondenter beaktar (15/21), men är samtidigt den mest öppna och mest omfattande kategorin. Även den s.k. tredje mottagargruppen för lagtext, tjänstemannen, beaktas av fler än hälften av respondenterna (13/21). Mer överraskande är i stället att de mer etablerade mottagarna till en lagtext, juristen och lekmannen, beaktas av mindre än hälften av respondenterna (respektive 9/21).

Den omedelbara mottagaren till översättningen under översättningsprocessen, en granskare, beaktas endast av två respondenter vid translatorsbyrån och en respondent vid justitieministeriet. Svaren rymmer olika potentiella verkningar på översättningsarbetet. För översättarnas del kan en anpassning efter granskare innebära att den övergripande strategin påverkas av en enskild granskares förväntningar om översättaren känner till dessa. Det här är en naturlig reaktion i arbetsförhållandet mellan underordnande och överordnande och hänger samman med maktstrukturer och hierarkier på en arbetsplats. Den underordnade strävar efter att göra ett arbete som tillfredsställer sin överordnande. Det är även ett sätt att undvika att revideringar görs i den egna översättningen. För granskarens del betyder beaktandet av en granskarkollega i stället snarast ett försök till enhetlighet i granskningsarbetet och för att man ska uppnå de gemensamma målen och har sålunda en betydligt mer positiv verkan.

Respondenterna vid statsrådets translatorsbyrå och justitieministeriet uppfattar även en jurist som mottagare till lagtexten. Överraskande är att ingen respondent vid riksdagen svarar att de beaktar juristen som mottagare. Detta kan snarast förklaras med att respondenterna vid riksdagen velat framhålla att de inte specialanpassar lagtexten efter en jurist som läsare utan strävar efter att den ska förstås även av andra läsare. Denna tolkning vågar jag mig på eftersom de tidigare delstudierna inte gav stöd för en tolkning som för riksdagens del skulle utesluta juristen som mottagare. Även i de tidigare svaren visar riksdagens respondenter en tydlig medvetenhet för den juridiska genren och lagtexten som texttyp.

På frågan (fråga 13 b) om respondenterna anpassar texten efter vem de tänker ska läsa den svarar alla respondenter vid riksdagen liksom majoriteten vid justitieministeriet (2/3) att de mottagaranpassar texten. Däremot anpassar endast hälften av respondenterna vid translatorsbyrån lagtexten efter textens tänkta mottagare. Knappt hälften av respondenterna (9/19, det interna bortfallet för frågan var vid translatorsbyrån 2/21) anser dessutom att alla lagtexter har samma mottagare, medan den andra hälften (10/19) i stället anser att alla lagtexter inte har samma mottagare. Som en respondent skriver är mottagaren till lagtexten ”alla som behöver lagtexten och den ska vara lättläst, koncis och inte förorsaka stor förvirring”. Här kan därmed en indelning göras mellan respondenterna i vem de anser att är lagtexters mottagare. En sådan uppdelning mellan respondenterna kan påverka översättnings- och granskningsstrategier och göra att de drar åt olika håll.

Om enskilda respondenters svar studeras framträder en mycket heterogen bild av lagtextens tänkta mottagare. Respondenterna vid translatorsbyrån ger i de flesta fall multipla svar i vilka ingår både lekmän och juridiska experter. Vid justitieministeriet ger de tre granskarna varierande svar; en anser att en lag borde förstås av alla de mottagare som ges som alternativ i frågan medan övriga två endast ger ett svar var, en lekman respektive en tjänsteman. Skillnaden mellan granskarna vid ministeriet är därmed stor. Vid riksdagen anser översättarna att tjänstemän, lekmän och Finlands medborgare är lagtextens mottagare medan granskarna ger mer varierande svar. En granskare anser att både tjänstemän och Finlands medborgare är mottagare medan en annan endast svara en lekman och den tredje slutligen ger det övergripande svaret Finlands medborgare. Två av riksdagens granskare svarar ändå att de anpassar texten efter dess mottagare, dels genom att kombinera juridiskt innehåll med begriplighet, dels genom att förenkla texten om möjligt. Sålunda följer de språkvårdens (och SLAF:s) rekommendationer. Även översättarna vid riksdagen är inne på samma linje och svarar att de på olika sätt försöker göra texten enklare och begripligare. Den tredje granskaren vid riksdagen däremot stöder linjen med en uppdelning av lagtexter utgående från innehåll och svarar att lagtexten anpassas så att texter inom ett specialområde får vara mer komplicerad än s.k. allmänna texter.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det mönster som framträder är att både institutioner och individer uppvisar något olika uppfattningar om vem mottagaren av en lagtext är, även om de övergripande principerna är de samma. Framför allt granskarnas svar är mångfacetterade. Det kan påverka granskningsarbetets enhetlighet. Översättarna som grupp är däremot mer enhetlig. Både översättarna vid translatorsbyrån och översättarna vid riksdagen följer samma övergripande linjer på mottagaranpassning. I förhållande till tanken om enhetlighet är resultatet ändå mindre gynnsamt. Stora skillnader i mottagaranpassning liksom olika åsikter om huruvida lagtexter kan delas in i lekmannalagar och expertlagar talar inte för en fungerande enhetlighet i arbetet både mellan institutioner och grupperna översättare och granskare. Enhetlighet bygger långtgående på öppenhet, insyn och gemensamma mål, sådant som byggs upp genom en fungerande kommunikation mellan personer och institutioner. I det följande diskuteras kommunikationen inom och mellan institutionerna närmare.

7.4.4 Arbetsplatsen som kommunikativ gemenskap

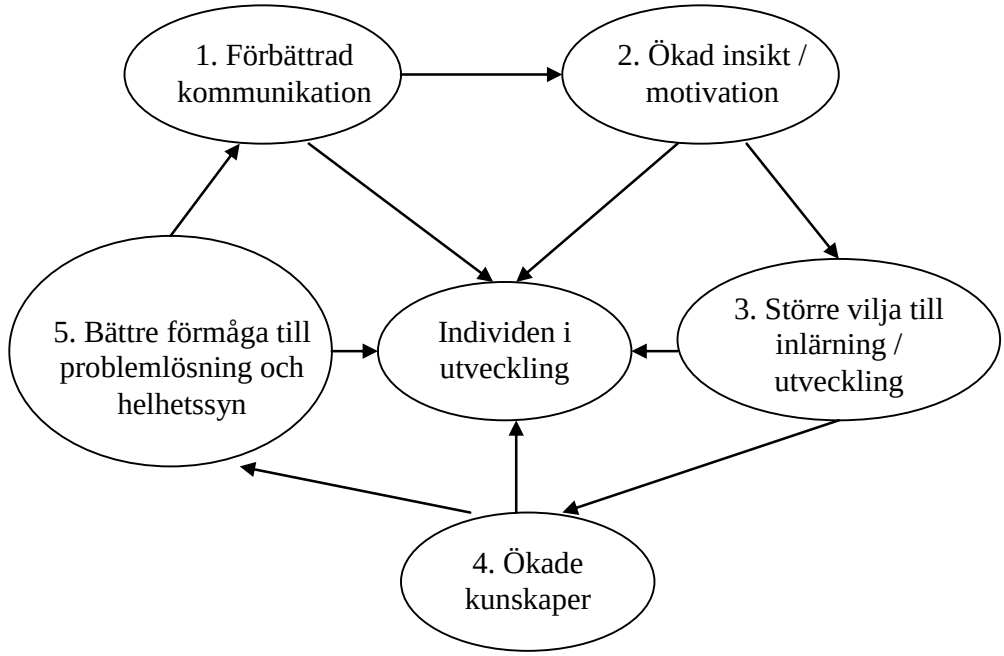
En förutsättning för en fungerande översättningsprocess och ett enhetligt arbete ligger i institutionernas kommunikation och samarbete, både på ett inominstitutionellt plan och på ett mellaninstitutionellt plan. Kommunikation inom organisationer och vid institutioner tjänar flera syften, Scott & Mitchell (2001) menar att kommunikationen har fyra funktioner inom en grupp eller organisation: information, motivation, emotionellt uttryck och kontroll. Dessutom fyller kommunikationen ett socialt behov (Robbins 2001) som påverkar gemenskapskänslan och sålunda arbetet för att uppnå ett gemensamt mål, i det aktuella fallet en svensk lagöversättning. Inom organisationsteorin brukar man tala om horisontell och vertikal kommunikation (Jacobsen & Thorsvik 2002). Vertikal kommunikation sker antingen uppifrån ner från överordnad till underordnad eller nerifrån upp från underordnad till överordnad. Innehållet i den neråtgående kommunikationen gäller främst sådant som arbetsinstruktioner, procedurer, praxis men även återkoppling av den underordnades arbetsprestationer. En fungerande vertikal kommunikation skapar framför allt två fördelar (Katz & Kahn 1966). För det första blir en arbetstagare mer effektiv om han eller hon vet anledningen till sin arbetsuppgift. För det andra är det mer troligt att arbetstagaren identifierar sig med organisationens mål om han eller hon har en förståelse för hur det egna arbetet fungerar i relation till andras. Om däremot den vertikala kommunikationen är bristfällig blir arbetstagare mindre benägna att uppmärksamma och följa de riktlinjer som finns (liksom givna normer som rekommendationer) eller så testar de genom handlingar egna idéer om vad som kan göras. För den undersökta översättningsprocessen gäller den vertikala kommunikationen dels den inominstitutionella kommunikationen mellan granskare (chefer) och översättare, dels kommunikationen mellan granskare och översättare verksamma vid

olika institutioner. Revideringarna är en direkt återkoppling på översättarnas arbete och därför vore det av betydelse att de får information om vad som ändrats i deras översättningar och varför.

Viktigt för en organisations effektivitet är även den horisontella kommunikationen. Den horisontella kommunikationen sker mellan personer eller avdelningar på samma nivå i en organisation, kommunikationen är ofta av mer informell karaktär, men kan även specificera arbetsuppgifter i detalj och närmare koordinera olika personers insatser i arbetsprocessen. Dessutom tillgodoser horisontell kommunikation individers behov av socialt och emotionellt stöd (Katz & Kahn 1966). Den horisontella kommunikationen sker mellan personer på samma hierarkiska nivå, med samma status eller med likartade arbetsuppgifter. Den hierarkiska kommunikationen gäller således i denna studie översättares kommunikation med andra översättare och granskares kommunikation med andra granskare.

Gemensamt för intern kommunikation i en organisation liksom de undersökta institutionerna är bland annat att den ger medarbetaren en överblick över organisationen, skapar enighet om målen, ger bättre beslutsunderlag, skapar motivation och vi-anda, underlättar samarbete och bidrar till en personlig utveckling (Erikson 1998). Den interna kommunikationen gäller således både kommunikationen inom och mellan de undersökta institutionerna. Med extern kommunikation avses nämligen kommunikationen med samhället utanför. Intern kommunikation är en förutsättning för att personer skall känna gemenskap och samhörighet med varandra och genom att öka effektiviteten bidrar den till att anställda känner motivation och trivsel (Erikson 1998).

Som framgår av figur 7.1 bidrar en fungerande intern kommunikation till att personer får en ökad insikt om verksamheten vilket ökar motivationen. Detta bidrar vidare till att personen blir mer villig att lära och utveckla sig själv och sin kompetens, vilket diskuterades ovan, ger personen ökade kunskaper. Utgående från ökade kunskaper får personen en bättre förmåga till problemlösning och sammantaget resulterar en god kommunikation till en förbättrad helhetssyn gällande det egna arbetet och hur det placerar sig i förhållande till annat arbete inom organisationen, för den undersökta processen del de olika arbetsskedena vid olika institutioner.

Figur 7.1 Den interna kommunikationens inverkan på individen (utg. från Erikson 1998:47)

För att skapa mig en grundläggande bild av institutionerna som kommunikativa gemenskaper frågades om respondenterna arbetade ensamma eller i grupp och i vilken utsträckning och hur de hade kontakt med varandra inom och mellan institutionerna (fråga 14-25). Som konstaterades i kapitel 2.3.2 är den formella strukturen sådan att institutionerna ligger på ett geografiskt avstånd från varandra i Helsingfors. Man träffas alltså inte naturligt under dagen i samma byggnad eller t.ex. i en gemensam arbetsmatsal. Tidigare studier har visat att ju närmare människor är placerade varandra desto mer kommunicerar de med varande medan avstånd minskar kommunikationen. Mest kommunicerar arbetstagare med dem som sitter i samma eller intilliggande rum samt dem man möter i korridoren. Mera sällan kommunicerar människor med personer som är placerade på en annan våning, i ett annat hus eller på en annan ort. (Jacobsen & Thorsvik 2002). Överfört på de studerade institutionerna torde det geografiska avståndet mellan alla tre institutioner sålunda ha en negativ inverkan på kommunikationen mellan institutionerna.

Det visade sig att majoriteten av respondenterna (15/21) arbetar ensamma medan en dryg tredjedel (6/21) arbetar både ensamma och i grupp. Av de senare är majoriteten (4/6) granskare. Av översättarna svarar endast två att de arbetar i grupp. Båda översättarna arbetar vid translatorsbyrån och skriver att de arbetar i grupp då en längre lagproposition ska översättas. Texten delas då upp mellan översättarna. En översättare vid riksdagen ger exempel på en annan form av uppfattar samarbete. Hon svarar att hon arbetar både ensam och i grupp, genom att översättarna vid institutionen för en livlig debatt om språkliga frågor, vilket hon anser är en form av grupparbete. Kommentaren ger därmed stöd för att en

fungerande kommunikation med andra kolleger inger en känsla av gemenskap, en känsla av att man arbetar tillsammans.

Utöver att få uppgifter om samarbete i arbetet, ville jag närmare studera hur den inominstitutionella respektive den mellaninstitutionella kommunikativa situationen såg ut. Jag utgår i enlighet med ovan refererade forskare från att båda perspektiven har relevans för den kommunikativa gemenskapen som helhet och för gemenskapskänslan inom och mellan institutioner. I det följande diskuteras först den inominstitutionella kommunikationen och sedan den mellaninstitutionella kommunikationen.

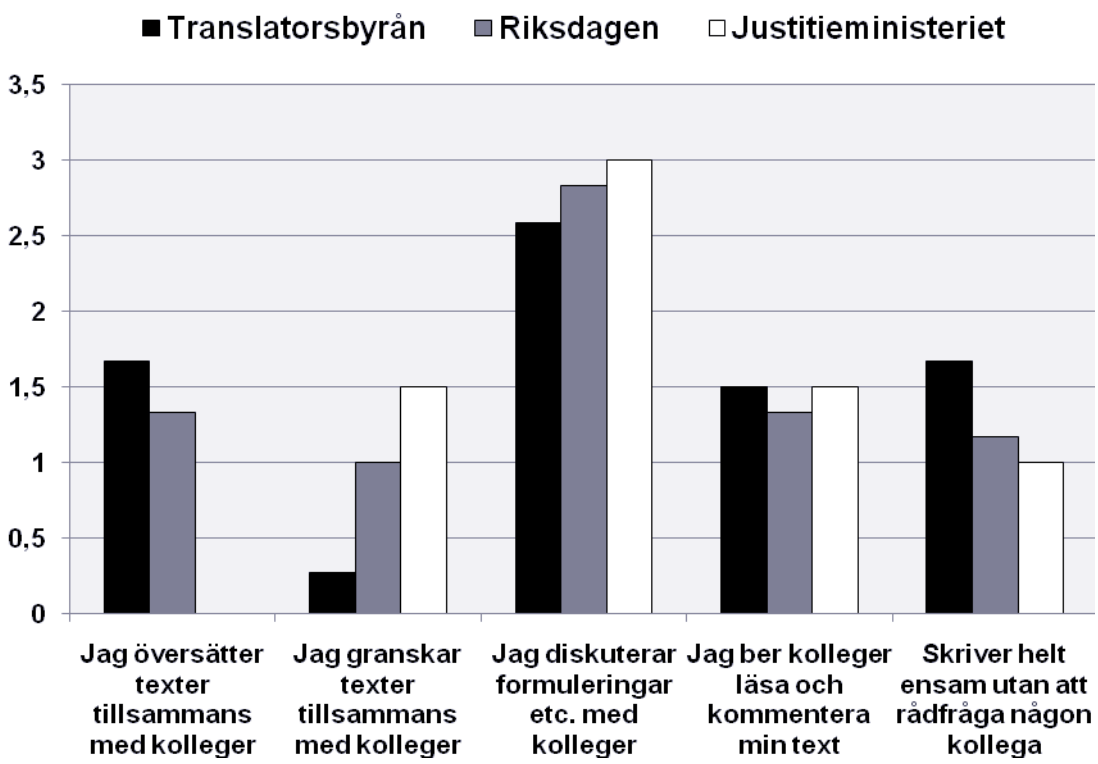
7.4.4.1 Inominstitutionell kommunikation

I studier som undersökt olika kommunikationskanalers förmåga att förmedla information har ansikte-mot-ansikte visat sig vara den kanal som har högts informationsrikedom, följt av telefon och personlig skriftlig korrespondens (Draft & Lengel 1984). Lägst informationsrikedom hade formell skriftlig korrespondens och numerisk formell korrespondens. Trots att teknikutvecklingen gått framåt och funnit nya kanaler, exempelvis e-post, sms och webbaserade kommunikationsplattformar, visar nyare studier ändå att då personer får välja föredrar de ändå muntlig direktkontakt eftersom det är mest effektivt. Visserligen styrs valet av kommunikationskanal även av vilken sorts meddelande som ska förmedlas, t.ex. anses e-post vara en välfungerande kanal för enklare jobbrelaterade ärenden som ska nå flera personer (Jacobsen & Thorsvik 2002.)

Angående den inominstitutionella kommunikationen vid de undersökta institutionerna låg intresset vid hur och i vilken utsträckning respondenterna samarbetar med kolleger vid den egna institutionen. Ett väntat resultat är att kommunikationsflödet inom institutionen tar sig olika vägar. Något mer än hälften av respondenterna (11/21) svarar att man möts och diskuterar med varandra, dvs. samarbetar ansikte-mot-ansikte. Dessutom utnyttjas e-post (7/21) och telefon (5/21) som kommunikationskanaler i viss utsträckning. Ansikte-mot-ansikte följt av e-post är därmed de vanligaste sätten att diskutera arbetsfrågor.

Då respondenterna ombads svara hur de konkret samarbetar med varandra visade det sig att samarbetet var relativt varierande (se diagram 7.3). De alternativ som gavs var *jag översätter texter tillsammans med kolleger*, *jag granskar texter tillsammans med kolleger*, *jag diskuterar formuleringar etc. med kolleger, jag ber kolleger läsa eller kommentera den text jag översatt eller granskat (andra än de normala granskarna)* och *jag skriver helst ensam utan att rådfråga någon*. Alternativen kunde besvaras med *ofta*, *ibland*, *sällan* och *aldrig*. Svaren har omarbetats till ett siffersystem där ofta = 3, ibland = 2, sällan = 1 och aldrig = 0.

Diagram 7.3 Form av samarbete inom institutioner.

Alla respondenter diskuterar formuleringar och dylikt med sina kolleger *ofta* eller *ibland*. En liten skillnad kan här iakttas mellan institutionerna, vid justitieministeriet svarar samtliga respondenter att de gör detta *ofta* medan man inte gör det lika frekvent vid de två andra institutionerna. Skillnaderna är dock marginella. Huruvida man granskar eller översätter texter tillsammans med kolleger ger en naturlig variation mellan institutionerna och grupperna översättare och granskare. Justitieministeriet med endast granskare som respondenter placerar sig högst i denna fråga (1,5), följt av riksdagen (1) och translatorsbyrån (0,25). Ändå visar resultatet att granskarna relativt sällan granskar texter tillsammans, somliga granskare svarar till och med att de aldrig granskar texter tillsammans. För riksdagens del är det intressant att även två översättare svarar att det förekommer (sällan eller ibland) att de granskar texter med andra. Även vid translatorsbyrån svarar två översättare att de ibland eller sällan granskar texter tillsammans. De representerar dock endast en marginell del av översättarrespondenterna vid translatorsbyrån vilket visar att detta inte är en etablerad samarbetsform vid byrån. I stället kan översättarna vid translatorsbyrån, och i viss utsträckning vid riksdagen, översätta texter tillsammans, s.k. samöversättning. Som redan framkom innebär detta att en lång lagtext delas upp mellan två eller flera översättare som sedan översätter sina respektive textbitar var för sig. En samöversättning innebär därmed inte att översättarna konkret diskuterar, läser varandras texter eller rådfrågar varandra under översättningsarbetet.

Intressant är att alternativen *jag ber kolleger läsa och kommentera mina texter* och *jag skriver helt ensam utan att rådfråga någon* får en relativt jämn representation vardera vid alla institutioner. Utgående från svaret kan en indelning av personerna göras i så att de antingen på något plan arbetar tillsammans med andra eller att de arbetar helt ensamma. En förklaring till att många arbetar helt ensamma är den återkommande tidsbristen vilken gör samarbete svårt. Detta framhåller flera respondenter som en faktor som påverkar samarbetet negativt. En översättare vid translatorsbyrån skriver att samarbetet i första hand handlar om att fråga råd och diskutera enskilda termer och uttryck, medan andra former av samarbete inte ryms med i arbetsdagen. Tid finns inte för diskussioner. En granskare påpekar att tidsbristen påverkar enhetligheten negativt, eftersom tid inte finns för att skapa enhetliga principer och sätta sig in i ny litteratur inom ämnet översättning och klarspråk. Även vid ovan nämnda samöversättning översätts texterna i praktiken så att översättarna översätter sina respektive bitar av texten var för sig medan ingen tid finns för att diskutera översättningen med varandra. Inte heller institutionens gemensamma s.k. översättningsminnen är något stöd för samarbete eftersom det endast visar andra översättares färdiga översättningar, inte översättningar under arbete. Den bild som här målas upp är negativ både med avseende på arbetssituationen och med avseende på hur detta torde avspeglas i färdiga översättningen. Om översättarna inte ges möjlighet att sammanföra sina textavsnitt kan resultatet bli ojämna lagtexter. Den här är ett problem som även nämns explicit av en av översättarna vid translatorsbyrån. Framför allt i fråga om stil kan skillnaderna vara stora, medan etablerade termer, ord och uttryck upplevs som smärre problem. Vidare försvårar ojämna översättningar granskningsarbetet eftersom det då blir granskningens uppgift att förenhetliga översättningen. Sålunda skapas en arbetsfördelning som går mot den utarbetade arbetsfördelningen enligt den formella strukturen. Eftersom inga samöversättningar ingick i det studerade textmaterialet har dessa möjliga verkningar dock inte kunnat studeras inom ramen för denna avhandling, men är något som skulle förtjäna mer uppmärksamhet i fortsatt forskning.

Då respondenterna ombads utvärdera den kommunikativa situationen med sina närmaste kolleger anser de flesta respondenter (18/21) att det fungerar bra. Man är framför allt nöjd med problemlösning, idéutbyte, utbyte av specialkunskap i olika ämnen, direkt respons på egna texter och möjlighet att kommentera andras texter (de om gör detta är dock som framgått i minoritet) och ett allmänt stöd i sitt resonemang av andra. Helt eniga om att samarbetet fungerar bra är respondenterna vid justitieministeriet. En respondent vid justitieministeriet kommenterar dock att samarbetet har två dimensioner vid ministeriet: samarbete med de övriga svenskspråkiga granskarna och samarbete med ministeriets finskspråkiga granskare. ”I fråga om de förstnämnda går samarbetet bra, med de sistnämnda varierande beroende på person och dennes vilja att justera finska för att beakta svenskans behov” (respondent justitieministeriet). Här skymtar en viss problematik knuten till

samarbete mellan den finska och svenska granskningen fram. Utöver att den inominstitutionella kommunikationen mellan svenska och finska granskare påverkas negativt innebär situationen att den finska granskningen inte tar vara på den resurs den svenska översättningen är ifråga om att reda ut oklarheter och klumpigheter i den finska texten enligt principen ”det jag inte förstår kan jag inte översätta” (eller ta ställning till i granskningen). Här vill jag återknyta till det exempel på detta som visades i exempel 5.40 i kapitel 5 där den svenska granskaren i en kommentar i marginalen frågar vad som egentligen avses i den finska källtexten.

Även vid riksdagen är de flesta respondenter (4/6) överens om att samarbete fungerar bra eller rätt så bra, även om en respondent åter framhåller tidsbristen som ett problem i samarbetet och menar att man helt enkelt sällan har tid för samarbete. Det som flera betonar som positivt i samarbetet mellan grupperna är en öppenhet och vilja att diskutera också i sådana fall då man inte ser lika på saker. Respondenterna upplever sina kolleger vara språkligt intresserade och de diskuterar gärna ord och uttryck, alternativa formuleringar och liknande. Och trots den allmänna bristen på tid så understryks som positivt att det ändå ges tid för handledning av nya medarbetare. Vid translatorsbyrån anser alla respondenter att samarbetet fungerar bra och respondenterna framhåller att det är lätt att ta kontakt med kolleger och diskutera översättningsproblem.

Trots att respondenterna övervägande är nöjda med samarbetet inom institutionen vill de ändå utveckla det framför allt i avseende på den inominstitutionella vertikala kommunikationen, samarbetet mellan grupperna översättare och granskare[52]. Även om samarbetet mellan grupperna inom den egna institutionen fungerar bra eller rätt så bra önskar flera översättare mer återkoppling och respons från granskarna samt fler diskussioner mellan grupperna. Även andra förslag till utveckling ges vilka framgår av tabell 7.7. I tabellen återges svar som respondenter vid translatorsbyrån och riksdagen gett. Gemensamt för granskarna vid justitieministeriet är att man framhåller behovet av tid för diskussioner med kolleger.

Utöver de redan nämnda kommentarerna om återkoppling och respons från granskare till översättare nämner man framför allt mer tid för diskussion och ett mer organiserat samarbete.

[52] Eftersom samtliga respondenter vid JM var granskare, diskuteras här endast samarbetet mellan översättare och granskare inom TB respektive RD.

Tabell 7.7 Fråga 19: Hur kunde samarbetet utvecklas?

Statsrådets translatorsbyrå
”Översättarna kunde vara aktivare gentemot granskarna: ta upp sådant som kan inte ser på samma sätt eller där man är av olika åsikt.” (Översättare)
”Mera respons mellan granskare och översättare i båda riktningarna.”
”Mera feedback från granskarna.”
”Kunde diskuteras mer språkfrågor.”
”Vi borde ha mer tid och utökade resurser (både översättare och textgranskare).”
”Genom diskussioner om hur samarbetet kunde utvecklas.”
”Genom regelbundna sammankomster med diskussion kring knoppar[53] och utveckling av alternativa lösningsmodeller.”
”Vi skulle behöva en granskare till med språkriktighetskompetens”
”Mera öppenhet och respons mellan översättare och mellan översättare och granskare i varder riktningen.” (Granskare translatorsbyrån)
”Om tid fanns, läsa varandras texter ibland.”
Riksdagens svenska byrå
”Gärna mer diskussion.”
”Det kunde gärna finnas mer tid för uppdelning av arbetet så att alla har en chans att också läsa andras texter och lära sig nytt.”
”Skulle gärna få mer feedback.”
”Diskussionsviljan saknas (mellan grupperna).”

Regelbundna sammankomster och möten som en grund för den interna kommunikationen på arbetsplatsen ger möjlighet till diskussion, förklaringar till prioriteringar och val samt skapar en bas för enhetlighet. Som konstaterades tidigare är det regelbundenheten som upprätthåller strukturerna inom en organisation. Gemensamma arbetsmöten ökar arbetstagarnas insyn i institutionens principer och ger möjlighet till engagemang och påverkan. Dessutom är de ett led i att uppnå det för den interna kommunikationen viktiga målet att skapa en känsla av att höra till gruppen och institutionen (vi-anda). Det visar sig ändå att mötespraxisen varierar en hel del mellan institutionerna (fråga 22). Den enda institution som har regelbundna möten är riksdagen, 4/6 respondenter svarar att regelbundna möten hålls med utrymme för allmänna diskussioner. Något motstridigt svara ändå två respondenter vid riksdagen att regelbundna möten inte hålls. Möjligtvis kan ordet ”regelbundna” ha påverkat svaren och uppfattningen om vad som klassas som regelbundet varierar antagligen mellan respondenterna. Vid translatorsbyrån är situationen den omvända, där hålls enligt majoriteten av respondenterna (8/12) inga regelbundna möten. Några respondenter (4/12) svarar att det i stället förekommer sporadiska allmänna diskussioner. Det visar sig vidare att de möten som hålls vid translatorsbyrån framför allt är informationsmöten om verksamheten, aktuella projekt och nya hjälpmedel. Dessa möten uppfyller således det av den interna kommunikationens syften

att ge medarbetarna inblick i verksamheten, däremot bidrar de inte med att vårda och utveckla organisationskulturen utifrån ett sociologiskt perspektiv eftersom arbetstagarna inte upplever sig delta i möten som diskussionsdeltagare utan endast åhörare. Det är därför tveksamt i vilken utsträckning sådana möten ökar vi-andan inom institutionen. Inte heller vid justitieministeriet har man regelbundna möten men i stället förekommer spontana allmänna diskussioner.

Positivt med avseende på den interna kommunikationens är att de flesta respondenter trots allt upplever sig ha en aktiv roll på de inominstitutionella mötena, vilket är något förvånande för translatorsbyråns del där man samtidigt ser mötena som informationsmöten. Mindre överraskande är det för riksdagens del eftersom man tidigare framhållit ett öppet diskussionsklimat inom institutionen. Konstateras kan att ingen enhetlighet råder mellan institutionerna i avseende på mötespraxis.

7.4.4.2 Mellaninstitutionell kommunikation

I samband med att respondenterna ombads besvara frågor om den inominstitutionella kommunikationen påpekade flera respondenter att brister i stället fanns i kommunikationen och samarbetet med de andra institutionerna i översättningsprocessen. Framför allt framhåller respondenterna att man ses alltför sällan och det inte hålls regelbundna möten mellan institutionerna.

Utmärkande för den mellaninstitutionella kommunikationen är skillnader mellan institutioner och grupper i avseende på vem man kommunicerar med. För den institutionella kommunikationen visar sig justitieministeriet vara en tydlig knutpunkt, informationsflödet sker primärt från och till justitieministeriet (se figur 7.2). Translatorsbyrån och justitieministeriet kommunicerar med varandra och likaså riksdagen och justitieministeriet, medan kommunikationen mellan translatorsbyrån och riksdagen sker i betydligt mindre utsträckning. Vid riksdagen nämner endast en respondent translatorsbyrån bland de andra institutionerna man har kontakt med.

Figur 7.2 Den primära kommunikationen mellan institutionerna.

[53] Knopp = språkligt knepiga fråga eller fråga som följer undantagsregler

Hur ofta man har kontakt med kolleger vid de andra institutionerna varierar en hel del mellan respondenterna. Bland översättarna vid riksdagen anger 2/3 att diskussioner med kolleger från de andra institutionerna förs endast sällan eller sporadiskt. Vid translatorsbyrån svarar majoriteten (8/12) att de har kontakt med kolleger vid de andra institutionerna, men tätheten varierar från sporadiskt och en gång i månaden till flera gånger i veckan. En tydlig koppling i avseende på hur ofta man har kontakt med kolleger är hur lång tid man varit verksam i sitt nuvarande arbete, de med längst arbetserfarenhet har oftare kontakt med kolleger vid de andra institutionerna. Bland översättarna vid riksdagen och translatorsbyrån ingår en grupp om fem respondenter som svarar att de mycket sällan eller aldrig har kontakt med kolleger vid de andra institutionerna. Samtliga påpekar dock att de skulle vilja ha kontakt, med både översättare och granskare.

Som redan skymtat fram kan en linjedragning göras mellan grupperna översättare och granskare. Samtliga granskare har kontakt med sina granskarkolleger vid de två andra institutionerna regelbundet på vecko- eller månadsbasis. Att granskarna vid institutionerna har kontakt med varandra stöder tanken om enhetlighet i olika granskningar, eftersom det som framför allt diskuteras är formuleringar, ordval och termer. Granskarna vid justitieministeriet beskriver dessutom det allmänna samarbetet med översättare vid translatorsbyrån och riksdagen som *rätt så bra* och den personliga kontakten med flera översättare som *god*. Eftersom flera av granskarna har arbetat vid de andra institutionerna, stöder detta resultat tanken om att tidigare arbetserfarenhet vid någon av de andra institutionerna skapar sociala förutsättningar för kommunikation mellan institutioner.

Kontakterna mellan översättarna är däremot klart sämre ur ett mellaninstitutionellt perspektiv. Både översättarna vid translatorsbyrån och riksdagen följer den allmänna bilden för sina institutioner och har kontakt med kolleger vid justitieministeriet. Sålunda finns en form av vertikal kommunikation mellan översättarena på translatorsbyrån och granskare på justitieministeriet, liksom översättare vid riskdagen och granskare vid justitieministeriet. Däremot är både den vertikala kommunikationen mellan översättare vid translatorsbyrån och granskare vid riksdagen liksom den horisontella kommunikationen mellan translatorsbyråns och riksdagens översättare minimal och kan framför allt karaktäriseras som bristfällig. Ingen eller en minimal kommunikation mellan översättarna och granskarna innebär att återkopplingen från slutgranskningen vid riksdagen till översättaren vid translatorsbyrån är närmast obefintlig. Det här torde ha negativ effekt på den enhetlighet som eftersträvas (SLAF 1998, 2004), vilket får stöd av kommentarer i enkäterna som ”när översättningen lämnat mitt bord vet jag sällan vad som sker med den” (översättare translatorsbyrån) och ”ibland då jag ser en lagtext jag själv översatt i tryckt form överraskas jag av vad som skett med den” (översättare translatorsbyrån). Samordningen och enhetligheten av

översättningsarbetet vid institutionerna styrs därmed utifrån givna strukturer och normer och inte inifrån gruppen eller individen i samspel med andra.

Viljan till kommunikation finns ändå hos respondenterna. Samtliga respondenter önskar mer kontakt med de andra institutionerna. De orsaker som anges är bl.a. att det ger nya perspektiv på översättningsarbetet, att man vill få tips, råd och nya insikter och få en bättre insikt i och lära sig av de andras arbete, ”för att många har kunskaper som översättarna gärna skulle ta del av”. Den bild som blir tydlig utifrån svaren är att insynen i de andra institutionernas arbete är liten för respondenterna som helhet medan somliga har större insyn i vad som sker vid de olika arbetsskedena under översättningsprocessen. Någon öppen kommunikation som skapar insyn i varandras arbete och ger individen en medvetenhet om och skapar förutsättningar för gemensamma riktlinjer och prioriteringar blir inte tydlig utifrån svaren. I stället är den för den informella strukturen viktiga faktorn återkoppling på det egna arbetet minimal ur ett mellaninstitutionellt perspektiv. Översättarna vid translatorsbyrån upplever sig inte ha en insyn i vad som sker med deras text då den lämnat den egna institutionen. Inom organisationsteorin har en insyn i olika avdelningars arbete för att skapa en förståelse för hur det egna arbetet relaterar till annat arbete inom organisationen beskrivits som avgörande för individens socialiseringsprocess i en organisation. Utgående från svaren om den mellaninstitutionella kommunikationen förefaller dock en sådan insyn vara liten vid institutionerna. Intressant är därför hur den sociala gruppgemenskapen upplevs av respondenterna. Vidare påverkar den kommunikativa situationen med avseende på vem som kommunicerar med vem (både institutioner och grupper) möjliga hierarkier mellan institutioner. Dessa två perspektiv på intern kommunikation kommer att diskuteras i det följande. Närmast redogörs för hur respondenterna upplever den sociala gruppgemenskapen vid institutionerna.

7.4.4.3 Social gruppgemenskap

Den institutionella översättningen som en kollektiv process utmärks bland annat av att arbetet utförs av team med en multiprofessionell sammansättning. De personerna som ingår i och samarbetar i ett multiprofessionellt team har olika yrken, utbildningar och/eller specialkunskaper. Arbetet utförs av och inom det multiprofessionella teamet och de aktörer som deltar i arbetet gör det utgående från en tydlig rollfördelning enligt arbetsuppgifter (Nikander 2003, se även Koskinen 2008). Den översättningsprocess som redovisas för i den här studien bekräftar denna bild och stärker konstaterandet att den ensamma översättaren inom översättningsinstitutioner är allt mer sällsynt (Odell 1985 om den ensamma skribenten).

Med utgångspunkt i att gruppen och teamet spelar en grundläggande roll vid institutionell översättning ville jag få svar på hur respondenterna uppfattade sin gruppidentitet, vilken den var och hur långt denna identitetskänsla sträcker sig. I enkäten ställdes först en fråga om huruvida respondenterna tyckte sig arbeta inom ett multiprofessionellt team (fråga 24). I samband med frågan gavs även definitionen av vad som avses med ett multiprofessionellt team. Den övervägande majoriteten av (18/21) respondenterna svarade att de upplever sig arbeta inom ett multiprofessionellt team. Vid varje institution finns en respondent som däremot inte upplever sig göra det. Detta motiveras bland annat med att den geografiska och funktionella splittringen är för stor för att känslan av samarbete i ett multiprofessionellt team ska infinna sig. Svaret framhåller vikten av institutionernas formella struktur, som för de tre institutionerna konstaterats kännetecknas av ett geografiskt avstånd och självständiga institutioner. En annan motivering som ges är att de flesta personer ändå är ”språkmänniskor” och sålunda upplevs inte samarbetet som multiprofessionellt.

Den fråga som följde i enkäten gällde vilken grupp respondenterna identifierade sig med (fråga 25). Intresset låg vid att kunna kartlägga hur respondenterna ser sig själv utgående från gruppen, institutionen och översättningsprocessen som helhet. De alternativ för grupptillhörighet som gavs var: *alla personer med samma tjänstebeteckning på din arbetsplats, några av de personer med samma tjänstebeteckning på din arbetsplats* (en form av klickbildning), *alla personer som deltar i lagöversättningsarbetet på din arbetsplats, din egen institution och någon av de andra institutioner om deltar i lagöversättningsarbetet, alla institutioner som deltar i lagöversättningsarbetet* och *någon annan grupp* (se tabell 7.8).

Som framgår av tabell 7.8 anser sig alla respondenter tillhöra någon grupp, de flesta fler än en grupp. Många respondenter (13/21) valde även att rangordna grupptillhörigheten, fastän detta inte ombads i frågan. Eftersom dock inte alla respondenter gjorde detta, kan rangordningen inte beaktas här då jämförelser inte är möjliga. Rangordningarna varierade dessutom mycket mellan individer, både mellan och inom institutioner.

Majoriteten av respondenterna vid de olika institutionerna känner sig tillhöra grupperna *de personer med samma tjänstebeteckning vid den egna institutionen* (12/21) och *alla personer som arbetar inom lagöversättningsprocessen vid den egna arbetsplatsen* (17/21). Detta stöder bilden av en fungerande inominstitutionell kommunikation och en mer bristfällig mellaninstitutionell kommunikation. Betydligt färre (4/21) identifierar sig med en mindre grupp inom gruppen, dvs. med *några personer med samma tjänstebeteckning vid den egna arbetsplatsen*. Så kallad klickbildning förefaller därmed förekomma endast i liten utsträckning vid alla institutioner. En dryg tredjedel (6/21) anser sig tillhöra gruppen *den egna institutionen och någon av de andra institutionerna*. Respondenterna vid translatorsbyrån anger inte vilken denna andra institution är, medan respondenterna vid

Tabell 7.8 Grupptillhörighet.

Grupptillhörighet	**Statsrådets translators-byrå (TB)**	**Justitie-ministeriet (JM)**	**Riksdagens svenska byrå (RD)**
Alla personer med samma tjänstebeteckning på din arbetsplats	9/12	3/3	4/6
Några av de personer med samma tjänstebeteckning på din arbetsplats	1/12	1/3	2/6
Alla personer som deltar i lagöversättningsarbetet på din arbetsplats	9/12	3/3	5/6
Din egen institution och någon av de andra institutionerna om deltar i lagöversättningsarbetet	2/12	2/3	2/6
Alla institutioner som deltar i lagöversättningsarbetet	5/12	3/3	3/6
Någon annan grupp	1/12	1/3	3/6

riksdagen anger translatorsbyrån (respondenten är översättare) och justitieministeriets laggranskningsenhet (respondenten är granskare/slutjusterare), medan respondenten vid justitieministeriet anger riksdagen. Detta är intressant utgående från justitieministeriet, som konstaterades ha kontakt med båda de andra institutionerna, men ändå känner en större gemenskap med riksdagen.

I fråga om en identifiering med alla institutioner, dvs. hela lagöversättningsprocessen är bilden något splittrad. Vid translatorsbyrån känner endast något mer än en tredjedel (5/12) en grupptillhörighet med de andra institutionerna, medan alla respondenter vid justitieministeriet känner en grupptillhörighet med både den egna och de två andra institutionerna. Vid riksdagen svarar hälften (3/6) att de känner en grupptillhörighet med de andra institutionerna. Om svaren ställs i relation till den kommunikativa situationen visar de att de institutioner och grupper som har mest kontakt med kolleger vid andra institutioner än den egna även i större utsträckning känner en grupptillhörighet med kollegerna utanför den egna institutionen. Vidare kan svaren ställas i relation till vems röst som hörs och inte hörs i översättningsprocessen. Translatorsbyrån dels är den institution som representerar den mest bristfälliga mellaninstitutionella kommunikationssituationen, dels konstaterades höras minst och således var den mest osynliga institutionen ur ett processperspektiv, känner också minst samhörighet med de övriga institutionerna. Några respondenter (4/21) svarar att de känner en grupptillhörighet med någon annan institution en de nämnda. De institutioner som nämns är dels språkliga instanser såsom Statsrådets svenska språknämnd och Forskningscentralen för

de inhemska språken, dels inominstitutionella grupper som ledningsgruppen vid institutionen eller Statsrådets kansli för respondenter vid translatorsbyrån.

Grupptillhörigheten är sålunda tydligt sammankopplad med personers arbetsuppgifter (att granska eller översätta) och den mellaninstitutionella kommunikationssituationen. Endast vid justitieministeriet som kommunikativ knutpunkt med de andra institutionerna identifierar sig alla respondenterna med alla institutioner som deltar i lagöversättningsarbetet.

7.4.4.4 Konflikter och hierarkier

I samarbete mellan individer i lagöversättningsarbetet kan potentiella konflikter uppstå om aktörer eller institutioner har olika åsikt. I enkäten efterfrågades både i vilka fall konflikter kan uppstå, hur sådana löses och huruvida allas röst blir hörd i översättningsprocessen (fråga 23). Svaren visar att sådant som kan ge upphov till konflikter mellan översättare och granskare kan delas in i juridiska frågeställningar – termer, tolkningar av den finska texten, textens juridiska form - och språkliga frågeställningar – språkriktighet, stilfrågor, begriplighet, anpassning efter rekommendationer (såsom klarspråk, meningsindelning som resulterar i kortare meningar, införingen av sverigesvenska ord, huruvida ”gamla invanda finlandssvenska felöversättningar” ska ingå). De juridiska frågeställningarna nämns av både granskare och översättare, medan de språkliga frågeställningarna primärt nämns av översättarna. Här tangeras samtliga de normer som ställdes upp i analysmodellen för revideringsanalysen som presenterades i kapitel 5. Svaren stöder utgångspunkten som även fick stöd i revideringsanalysen, nämligen att normkonflikter mellan framför allt normerna *juridisk lämplighet* och *språkriktighet*, respektive *begriplighet*, är vanliga vid översättning av lagtext.

En del respondenter lyfter fram specifika situationer som kan leda till konflikter mellan översättare och granskare. Ett exempel på en typisk konfliktsituation är då översättare i ett sent skede vill föra in ett modernare språkbruk i en lagtext av äldre ursprung. Granskaren förordar härmed normen *juridisk lämplighet* med avseende på inomtextuell ekvivalens i ändringslagar, medan översättaren förordar normen *språkriktighet* med vikt vid klarspråk. Ett annat exempel är att konflikter kan uppstå när översättaren har fört in en ändring i en paragraf och granskaren tycker att texten är alltför ledigt översatt. Sålunda ser både granskaren och översättaren denna form av normkonflikter som grunder för konflikter mellan personer och deras val. En granskare vid justitieministeriet tar vidare upp arbetstekniska problem som grund för konflikter, t.ex. om översättaren inte motiverar sitt termval tillräckligt och granskaren således inte känner till bakgrunden till valet.

Vid translatorsbyrån uppger respondenterna antingen att konflikter sällan eller aldrig uppstår, eller att konflikter kan uppstå. En del respondenter vid translatorsbyrån har reagerat på ordet *konflikt* och upplevt det vara för starkt. Hellre använder man formuleringen *ha olika åsikter*, vilket även ingick i frågan som en förklaring till vad som avsågs med konflikt (fråga 23 a). Vid de övriga institutionerna anser nästan alla respondenter (8/9) att konflikter uppstår, men detta ses som en naturlig del av arbetet. Som en av respondenterna svarar är konflikter ”sådant som väl alltid uppstår”.

Konflikter löses framför allt genom diskussioner, endast en respondent svarar att konflikter även kan lösas genom en medlare, vanligen en annan kollega. Däremot svarar en respondent att konflikter inte alltid diskuteras och löses, vilket leder till att man minns även små oenigheter länge. Detta exemplifierar ett negativt resultat av en bristande kommunikation mellan grupper och institutioner.

Utgående från ett hierarkiskt vertikalt perspektiv på grupperna inom institutionerna är det intressant att konstatera att majoriteten av både översättarna och granskarna är överens om att den vars åsikt väger tyngst, är granskarens (fråga 23 b). En respondent vid justitieministeriet anser ändå att ingens åsikt väger tyngre, medan en respondent vid riksdagen skriver att den som ”för mest väsen av sig” ges företräde. Vid translatorsbyrån är spridningen större; fyra respondenter svarar att granskarens åsikt väger tyngst. Den respondent vid translatorsbyrån som är granskare skriver ”den som har rätt när saken har utretts” medan fyra översättare vid translatorsbyrån skriver att ingens åsikt väger tyngre än någon annans. De återstående respondenterna vid byrån (3/12) väljer att inte besvara frågan, vilket kan tyda på att den upplevs som känslig. Intressant ur ett hierarkiskt perspektiv är ett påstående av en översättare vid translatorsbyrån. Enligt översättaren väger granskarens åsikt tyngst ”eftersom han eller hon ansvarar för texten”. I påståendet ingår en tydlig rollindelning i avseende på ansvar för produkten. Översättarens ansvar för produkten upplevs sålunda som åtminstone mindre än granskarens, möjligen anses hela ansvaret för produkten vila på granskaren. Ansvar för lagöversättningen diskuteras längre fram.

Utgående från samtliga svar skulle således granskarnas åsikter i praktiken hierarkiskt ligga över översättarnas åsikter. Som en av granskarna vid riksdagen påpekar är justeringen mycket obenägen att resonera, men tillägger att det samtidigt är den granskningen som lägger den sista handen vid texterna. Den sista handen vid texterna relaterar då till det slutliga ansvaret, och således anses respondenten den sista granskningen vid riksdagen inneha det största ansvaret för översättningen. Det slutliga ansvaret används sålunda av respondenten för att motivera att den åsikt granskarna vid slutjusteringen företräder ligger hierarkiskt över andra åsikter, och sålunda väger tyngst.

I enkäten efterfrågades även explicit huruvida allas röster blir hörda i översättningsprocessen, om någons röst inte hörs och om allas röst ska höras (fråga 23 c – 23 e). Endast en tredjedel (7/21) svarar att allas röster blir lika hörda i översättningsprocessen. Av dessa är fyra översättare vid translatorsbyrån och en granskare vid riksdagen (slutjusteringen). Vid justitieministeriet besvarar endast 2/3 frågan, och båda anser att allas röster blir lika hörda, men som en av respondenterna tillägger bär individerna ett eget ansvar för att höras. Överhuvud framhålls av respondenterna att en förutsättning för att bli hörd, är att själv ta initiativ och delta i diskussioner. Översättarna framställs både av sig själva och av granskare som den grupp som minst försöker bli hörda, framför allt translatorsbyråns översättare som grupp.

Majoriteten av respondenterna (14/21) är i stället eniga om att allas röster *inte* blir lika hörda, (9/12 respondenter vid translatorsbyrån och 5/6 respondenter vid riksdagen), framför allt inte översättarnas. Något överraskande i förhållande till detta resultat är att vid justitieministeriet svarar i stället 2/3 respondenter att allas röst blir lika hörda (den tredje respondenten besvarar inte frågan). Respondenterna skriver till och med att översättarna befinner sig i underläge och det framgår att framför allt översättarna vid translatorsbyrån innehar en kommunikativt sämre position. Överhuvudtaget upplever respondenterna att personer som gärna skulle diskutera sällan ges möjlighet att göra detta. Alla respondenter är däremot eniga om att allas röst *ska* höras och den aktuella situationen är för dem sålunda inte tillfredsställande.

I dessa svar kan läsas möjliga hierarkiska positioneringar, både med avseende på institutioner och på grupper. Översättarna har inte samma möjlighet att få sina röster hörda som granskarna. Då respondenterna ombads svara huruvida de anser att institutionerna står i en hierarkisk relation till varandra (fråga 26) visar det sig visserligen att de flesta respondenter inte anser att institutionerna står i ett hierarkiskt förhållande till varandra, framför allt vid justitieministeriet (2/3) och riksdagen (6/6). Den enda respondent vid justitieministeriet som svarar att det finns en hierarki placerar den egna institutionen högst, följt av riksdagen och translatorsbyrån. Skillnaden till respondenterna vid translatorsbyrån är stor, där svarar hälften (6/12) av respondenterna att institutionerna står i en hierarkisk relation till varandra och de placerar samtliga den egna institutionen lägst i hierarkin. Av dessa anser de flesta att justitieministeriet står högst i hierarkin Sammanlagt anser därmed en tredjedel av respondenterna (7/21) att det existerar en hierarki mellan institutionerna. De två hierarkiska positioneringar som majoriteten av respondenterna upplever att existerar framgår av tabell 7.9.

Tabell 7.9 Institutionernas hierarkiska placering.

Antal respondenter som besvarat frågan	Hierarkisk placering
5/7 respondenter (1 JM + 4 TB) Statsrådets translatorsbyrå och justitieministeriet	Justitieministeriet Riksdagens svenska byrå Statsrådets translatorsbyrå
2/7 (2 TB) Statsrådets translatorsbyrå	Riksdagens svenska byrå Justitieministeriet Statsrådets translatorsbyrå

Då det i enkäten efterfrågades huruvida möjliga hierarkier påverkar institutionens ansvarskänsla för lagöversättningen anser ändå respondenterna att institutionernas ansvar för lagöversättningen inte påverkas av institutionens placering i en hierarki. Däremot är de respondenter som inte tycker att hierarkier finns mellan institutionerna överens om att en hierarkisk placering antagligen *skulle* påverka ansvarsfrågan, vilket även var en utgångspunkt vid sammanställningen av frågorna. Majoriteten av samtliga respondenter, både de som inte placerar institutionerna i hierarkier och de som gör det, anser i stället att ansvaret för översättningen vilar på alla tre institutioner och alla de personer som deltar i processen. Dessutom nämns den finska föredraganden som ansvarig för lagtextens innehåll. Med avseende på ansvaret för översättningen frågades vidare om respondenterna anser att det finns skillnader i fråga om ansvar då det gäller översättningens sakinnehåll och språkliga utformning. Vid justitieministeriet anser respondenterna att ingen sådan ansvarsfördelning kan göras. Vid riksdagen däremot anser två respondenter att ansvaret för textens språkliga utformning främst ligger på översättarna, framför allt om översättaren är erfaren i arbetet, medan en översättare vid translatorsbyrån anser att ansvaret endast ligger på granskarna vid de tre institutionerna.

Vid sidan om ett institutionellt ansvar kan ett personligt ansvar tänkas finnas för översättningen. Därför ingick i enkäten frågan huruvida respondenterna kände ett *personligt* ansvar för lagtexterna (fråga 27 c). En utgångspunkt för frågan var tanken att känslan av ett personligt ansvar för lagtexten påverkar både de normer och strategier som följs. Om ansvaret i stället upplevs ligga på någon annan i översättningsprocessen kan detta påverka strategier så att de anpassas efter de förväntningar den ansvariga personen har för lagtexten. Detta kan även påverka den tid och möda som läggs ner på arbetet negativt, då man förlitar sig på att andra aktörer tar det slutliga ansvaret för innehåll och utformning. Dessutom kan det personliga ansvaret korrelera med variabeln hierarkisk placering. Då skulle de som befinner sig högst i hierarkin känna störst ansvar, medan de som känner minst ansvar placera sig lågt eller lägst i hierarkin.

I fråga om personligt ansvar var respondenterna dock fullständigt eniga – alla respondenter känner ett personligt ansvar för lagtexterna och därmed kan inga kopplingar göras till den hierarkiska placeringen. Även den egna insatsens betydelse för de andra arbetsskedena och en fungerande process framhålls av flera respondenter. En respondent skriver ”ju bättre jag jobbar, desto mindre ändringar i min text behöver följande instans göra”. Här framträder plötsligt en vi-anda mellan institutioner och personer. Byråchefen vid riksdagen och en av granskarna som ansvarar för slutjusteringen vid riksdagen understryker dessutom att det ansvar som tjänstebefattningen för med sig ökar det personliga ansvaret för översättningen. Granskaren, som även är slutjusterare, påpekar dessutom ett moraliskt ansvar för lagtexten. Vad detta moraliska ansvar omspänner framkommer däremot inte av svaret. Sammantaget kan konstateras att både individer, grupper och institutioner känner ett gemensamt ansvar för den svenska lagöversättning, även om en del anser att ett större ansvar ligger dels vid granskarna, dels vid den sista institutionen i processen, riksdagen.

7.4.5 Inflytande och attityder

Det egna inflytandet på översättningsarbetet och översättningsprocessen tangerades i samband med frågan om man upplevde sig ha en aktiv roll på möten och om man ansåg att alla parters röster hörs under översättningsprocessen. Mer explicit togs det egna inflytandet upp i den fråga som gällde möjligheten att påverka utarbetandet av formuleringsmönster (fråga 29, se tabell 7.10) och hur stor möjlighet man har att påverka skrivandet och skrivnormerna för lagtexter (30 b).

Svaren visar en tydlig tudelning mellan respondenterna. Mer än hälften av respondenterna (12/21) anser sig ha kunnat påverka utformningen av nya formuleringsmönster medan knappt hälften (9/21) inte anser sig ha kunnat göra det. Av de senare anser en del ändå (4/9) att de inte heller hade velat kunna påverka utvecklingen.

Tabell 7.10 Det egna inflytandet. Fråga 29 b: Har du kunnat påverka utarbetandet av nya formuleringsmönster?

Statsrådets translatorsbyrå		**Justitieministeriet**		**Riksdagens svenska byrå**	
Har du kunnat påverka utformningen av nya formuleringsmönster?					
Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
5/12	7/12	2/3	1/3	5/6	1/6

Ett väntat resultat är att majoriteten av de respondenter som deltagit i arbetet med handboken SLAF, och således är medlemmar i Statsrådets svenska språknämnd, ansåg sig ha kunnat påverka och ha ett inflytande. Mer överraskande är att inte alla de som är medlemmar i

språknämnden upplever detta. Bland de övriga som ansåg sig ha kunnat påverka utvecklingen verkar dock en del av respondenterna vid translatorsbyråns något tveksamma i vilken form de kunnat påverka, kommentarer som ”jag vet inte riktigt” och ”i viss mån, men de flesta impulser kommer annanstans i från” ges. Andra nämner att de föreslagit termer. Att det egna inflytandet påverkar i vilken mån man följer givna rekommendationer framkommer då respondenter svarar att de påverkar genom att använda de formuleringsmönster som finns. Eftersom det inte anges vilka formuleringsmönster som följs, kan detta dock även innebära att gamla mönster lever kvar och att institutionens principer inte ifrågasätts. En respondent verkar dock följa en tydlig strategi i enlighet med normerna *språkriktighet* och *begriplighet* då hon skriver att hon kan påverka genom att använda ett modernare och enklare språk. Även en av respondenterna vid riksdagen tangerar denna norm, då hon under sätt att påverka nämner enklare satsstruktur och nya och korrekta sätt att formulera sig som används i sverigesvenskan.

Vid riksdagens svenska byrå anser nästan alla (5/6) att de kunnat påverka utarbetandet av formuleringsmönster (av dessa har två deltagit i arbetet med SLAF). Även den respondent som svarar att hon inte kunnat påverka utvecklingen, svarar att hon skulle vilja påverka för att skapa en modernare och elegantare svenska med en radikalare tillnärmning till sverigesvenskan och även EU-svenskan. Två av de respondenter vid riksdagen som svarar att de har kunnat påverka utvecklingen, tillägger dock att de inte kunnat påverka i den utsträckning de velat.

I avseende på hur man upplever sig ha kunnat påverka *skrivandet* och *skrivnormerna* (fråga 30 e) finns en tydlig skillnad både mellan institutionerna och mellan grupperna översättare och granskare (se tabell 7.11).

Respondenterna vid translatorsbyrån anser sig ha minst möjlighet att påverka skrivandet och skrivnormerna. Vid justitieministeriet är åsikterna delade. Vid riksdagen ges alla svar förutom *mycket liten*. Här kan man även se sen tydlig indelning mellan granskare och översättare. Granskaren anser sig ha *stor* respektive *mycket stor* möjlighet att påverka. Båda är medlemmar i Statsrådets svenska språknämnd och deltar därmed i arbetet med SLAF. Översättarna vid riksdagen anser sig ha *sådär* eller endast *liten* möjlighet att påverka. Därmed påverkar för riksdagens del inte ensamt institutionens hierarkiska placering och översättarnas känsla av att få sin röst hörd möjligheterna att påverka skrivnormer.

Tabell 7.11 Det egna inflytandet. Fråga 30 e: Hur stor är din möjlighet att påverka skrivandet (översättningen) och skrivnormerna för lagtexter?

Hur stor är din möjlighet att påverka skrivandet och skrivnormerna för lagtexter?					
	Mycket stor	Stor	Sådär	Liten	Mycket liten
TB			5/12	5/12	2/12
JM	1/3	1/3	1/3		
RD	1/6	1/6	2/6	2/6	
RD Översättare			2/3	1/3	
RD Granskare	1/3	1/3		1/3	

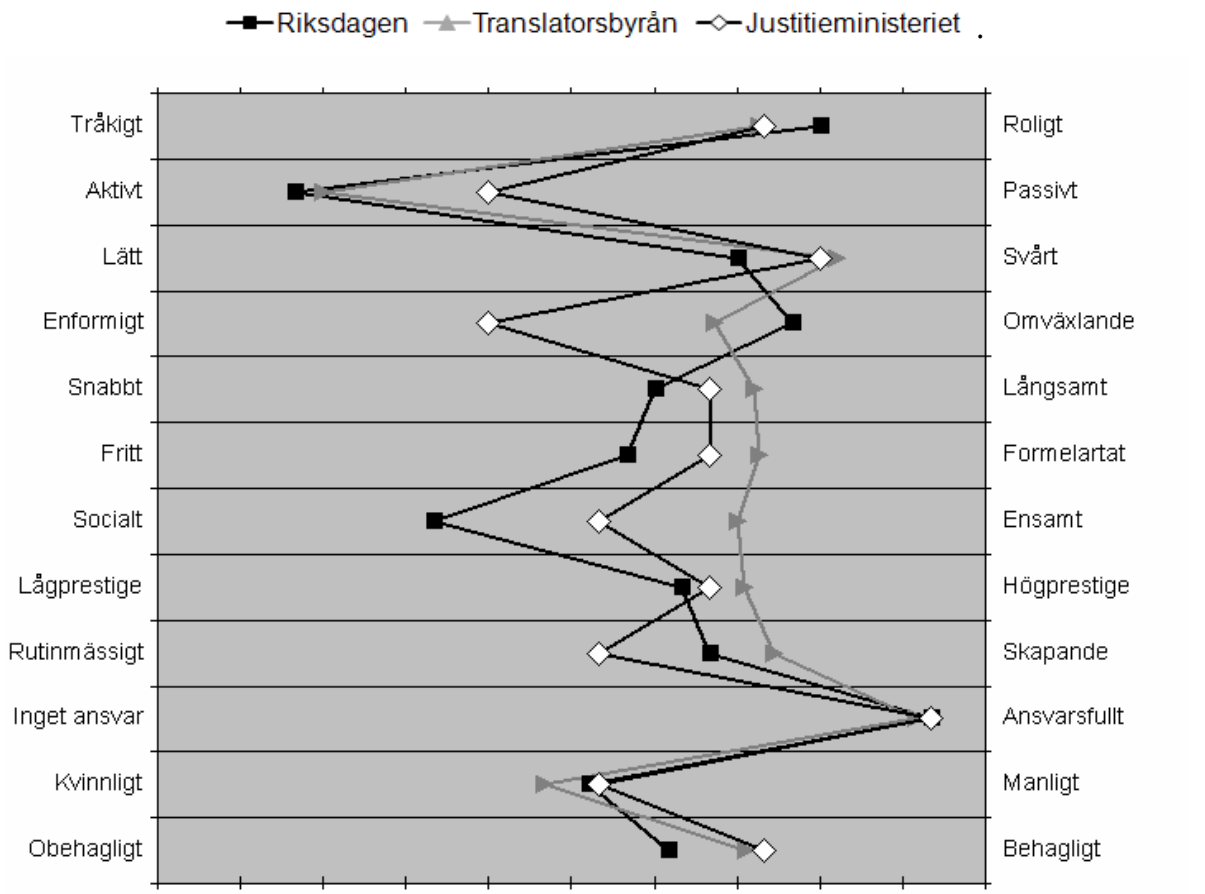
För translatorsbyråns del finns däremot en tydlig koppling mellan hierarkisk placering och känslan av att kunna påverka skrivnormer och skrivandet/översättandet. Byrån placeras av de andra institutionerna och sig själv lägst ur ett hierarkiskt perspektiv. Dessutom känner majoriteten att de inte får sin röst hörd. På motsvarande sätt upplever mer än hälften (7/12) av respondenterna vid translatorsbyrån att de i endast liten utsträckning kan påverka skrivnormerna. Övriga respondenter vid translatorsbyrån anser sig kunna påverka skrivnormerna *sådär*. Intressant är att man vid translatorsbyrån inte ser den gruppindelning mellan granskare och översättare som finns vid riksdagen. Inte heller den granskare vid translatorsbyrån, som samtidigt är biträdande chef vid byrån och även medlem av Statsrådets svenska språknämnd, anser sig ha mer än små möjligheter (*sådär*) att påverka skrivandet och skrivnormerna. Skillnaden i förhållande till de svar granskare vid andra institutionernas ger, är därmed stor. Institutionerna uppvisar här olika inominstitutionella mönster i avseende på vilken känsla respondenterna har om inflytande.

En ytterligare aspekt på lagöversättningsarbetet är vilken attityd respondenterna har till det egna arbetet. Människors beteenden inom organisationer påverkas även av deras attityder (Bruzelius & Skärvad 2001:244). Attityder har liksom de andra aspekter som diskuterats ovan relevans för enhetligheten inom institutionerna. Vilka attityder personer har till arbetet med lagöversättning påverkas å sin sida av den interna kommunikationen och den egna rollen. För att få en uppfattning om respondenterna uppfattningar om och attityder till lagöversättningsarbetet och de egna arbetsuppgifterna ombads respondenterna att markera sin inställning till lagöversättningsarbetet genom att sätta kryss vid olika variabler på en sexgradig skala (fråga 33). Metoden utgår från den s.k. Osgood-skalan, en etablerad metod för att mäta individers uppfattning eller attityder till företeelser och objekt. Skalan är en semantisk differential, bipolär mätskala, som ursprungligen var avsedd att mäta olika begrepps läge i ett semantiskt rum, definierat av dimensionerna *värdering* (med skalpolerna god/dålig), *potens* (stark/svag), *aktivitet* (aktiv/passiv) (nationalencyklopedin, www.ne.se).

Skalan har fått sitt namn efter dess skapare Charles E. Osgood (se närmare Osgood et al. 1957, Dumas 1999). Osgood-skalan har vanligen 5 eller 7 värdepositioner (Osgood et al. 1957, Garland 1990). Jag valde dock att använda en jämn skala för att undvika risken att majoriteten av respondenterna placerar flest kryss mitt emellan två variabler, något som kan upplevas neutralt men i tolkningen av svaren snarast kan tolkas som ”både och” eller ”vet inte” och sålunda inte ger mer handfasta resultat.

Attityden till arbetet skulle graderas utgående från följande tolv variabler: roligt – tråkigt, passivt – aktivt, svårt – lätt, omväxlande – enformigt, långsamt – snabbt, formelartat – fritt, ensamt – socialt, högprestige – lågprestige, skapande – rutinmässigt, ansvarsfullt – inget ansvar, manligt – kvinnligt, behagligt – obehagligt. Svaren sammanfattas i diagram 7.4.

Diagram 7.4 Attityder till arbetet med lagöversättning

Som framgår av diagram 7.4 är respondenterna som helhet mycket positiva till översättningsarbetet. De finner det vara roligt, aktivt, ansvarsfullt och behagligt. Arbetet upplevs även vara svårt. För de andra variablerna blir skillnaderna mellan institutionerna större. Vid riksdagens svenska byrå upplever respondenterna att arbetet är omväxlande och socialt, medan respondenterna vid justitieministeriet i stället finner arbetet enformigt, mer

rutinmässigt, ensamt och formelartat. Vid translatorsbyrån finner respondenterna däremot arbetet mera långsamt, formelartat och ensamt än respondenterna vid de övriga institutionerna. Samtidigt upplever respondenterna vid translatorsbyrån att arbetet innehar högre prestige och är mer skapande än respondenterna vid de andra institutionerna. Att variabeln *högprestige* placeras högt bland respondenterna vid translatorsbyrån är intressant då det speglas mot resultaten från de frågeställningar som gällt den egna rollen, hierarkier och synlighet (”vems röst hörs”). En placering lågt i hierarkin, en känsla av att kunna påverka och synas endast i begränsad utsträckning kunde tänkas ha ett inflytande på känslan av hur man ser sitt arbete utgående från ett prestigeperspektiv. Inget samband uppträder dock mellan dessa faktorer. I stället förefaller prestigeuppfattningen inte att påverkas negativt av dessa faktorer.

För arbetet med lagtexter utgick jag från att arbetet skulle uppfattas som relativt formelarmat på grund av dess bundenhet vid den juridiska genren, inom- och mellantextuella förhållanden och etablerade rekommendationer och regler för lagöversättning. Det är därför intressant att se att respondenternas inställning till variabeln *fritt – formelartat* framför allt vid riksdagen placerar sig ganska mitt emellan variablerna. Arbetet uppfattas sålunda inte endast som formelartat, utan innehåller även sidor av frihet till alternativa lösningar och möjligtvis kreativitet. Också tidigare forskning har visat att lagöversättning ger ett visst utrymme för kreativitet (Šarčević 2000b).

Variabeln *skapande* kan direkt sammankopplas med den specifika arbetsuppgiften. Översättning ger större utrymme för skapande än granskning av en redan skriven text och sålunda är det väntat att den institution med flest översättare bland respondenterna, translatorsbyrån, upplever arbetet mest skapande, medan justitieministeriet med endast granskare som respondenter upplever arbetet mindre skapande. Variabeln kvinnligt – manligt fördes in i skalan främst på grund av att majoriteten av dem som arbetar i översättningsprocessen är kvinnor. Detta förhållande kunde tänkas avspegla sig i hur man ser arbetet som kvinnligt respektive manligt. Respondenterna som helhet upplever dock inte arbetet som könsrelaterat. Majoriteten av respondenterna väljer att placera krysset i mitten av skalan, antingen så att det lutar ett steg mer mot manligt eller ett steg mer mot kvinnligt. En del placerar krysset mitt emellan två steg, medan andra väljer att inte alls besvara den delen av frågan. En respondent kommenterar med ”give me a break! Vi lever i 2000-talet!!”, vilket kan summera den allmänna uppfattningen bland respondenterna i avseende på arbetets könsrelation. Trots att majoriteten av dem som arbetar inom översättningsprocessen är kvinnor, har detta därmed inte påverkat synen bland respondenterna på lagöversättning som ett kvinnoarbete, inte heller bland översättarna.

Tendenserna i avseende på attityder följer därmed långtgående samma mönster vid de olika institutionerna även om explicita värderingar skiljer sig för de flesta av de givna variablerna. De största skillnaderna föreligger i huruvida respondenterna uppfattar arbetet formelartat eller fritt, ensamt eller socialt och enformigt eller formelartat. För variablerna formelartat – fritt och socialt – ensamt visar attityderna en tydlig korrelation till hierarkisk placering, samarbete, möjligheten att påverka och få sin röst hörd. Respondenterna vid riksdagen som bl.a. har regelbundna möten upplever arbetet som relativt socialt och respondenterna vid justitieministeriet som har regelbunden kontakt med de andra institutionerna upplever arbetet mer socialt än respondenterna vid translatorsbyrån.

7.4.6 Granskares och översättares ställningstagande till revideringar

De revideringar som görs under översättningsprocessen togs upp i enkäten i form av testtexter som respondenterna ombads ta ställning till (fråga 31 och 32). En oreviderad och en reviderad version av en översättning gavs och respondenterna ombads kommentera versionerna. Revideringarna märktes ut i en av texterna, men inte i den andra. Syftet med testtexterna i enkäten var att få svar på frågan huruvida respondenterna ansåg revideringarna vara motiverade och vad de ansåg dem basera sig på. De frågor som ställdes var vad respondenterna trodde att revideringen/revideringarna baserade sig på, om de ansåg de(n) vara motiverad och om de ansåg revideringen/revideringarna ha gjort texten bättre. Revideringarna ingick i det studerade textmaterialet och analyserades i revideringsanalysen. Revideringarna omfattade olika textnivåer (innehåll, syntax, lexikon och morfologi) och visade på prioriteringar av olika normer (*korrekt återgivning*, *juridisk lämplighet*, *språkriktighet*) och även den personliga preferensen ingick utgående från en lexikal revidering i testtext 2 (*avföra* > *utplåna*).

Av testtexterna framgick inte vilken version av lagtexten det var fråga om. Denna information var inte relevant för ställningstagandet till revideringarna, men kunde ha uppfattats ansiktshotande av dem som översatt och granskat texterna. De personer som arbetar inom den undersökta översättningsprocessen är så få att det hade varit möjligt att utgående från version gissa sig till vilka personer som varit med om att utarbeta den.

Testtexterna hade även som syfte att se om respondenterna kan läsa texten som en *svensk* text, eller om den svenska versionen alltid är bunden till den finska som en översättningsprodukt. Därför gavs för testtext 1 inte den finska förlagan, utan endast två svenska versioner. För den andra testtexten däremot gavs två svenska versioner och den finska förlagan. En förutsättning för detta upplägg var naturligtvis att de revideringar som

gjordes i den testtext för vilken endast två svenska versioner gavs, inte gjordes som en följd av motsvarande revidering i den finska texten.

I den första testtexten har det gjorts fyra revideringar; en på syntaktisk nivå (nominalisering), två på lexikal nivå (*lokal* > *lokalitet*, *annullera* > *återta*) och en på innehållslig nivå (strykning).

Testext 1. Den svenska översättning sedd som en svensk text (den finska förlagan gavs inte).

OREVIDERAD VERSION	**REVIDERAD VERSION**
För övervakningen skall tillverkaren ge bedömningsorganet nödvändiga uppgifter och tillåta kontroll av tillträde till lokalerna för att kontrollera tillverkning, kontroll, provning och lagring. Om kvalitetssystemet inte längre uppfyller de krav som ställs på det med stöd av denna lag kan bedömningsorganet annullera sitt godkännande.	**För övervakningen skall tillverkaren ge bedömningsorganet nödvändiga uppgifter och tillåta kontroll av *sina produktions-, kontroll-, provnings- och lagringslokaliteter.* Om kvalitets-systemet inte längre uppfyller de krav som ställs på det med stöd av denna lag kan bedömningsorganet *återta* sitt godkännande.**

Majoriteten av respondenterna (17/21) anser att alla revideringarna är motiverade och gör texten bättre. Bland dessa respondenter ingår samtliga sju granskare. Två respondenter anser sig inte kunna kommentera revideringen utan att de ser den finska texten och är därmed bundna vid den finska förlagan. Även bland de respondenter som kommenterar revideringarna poängterar en del att det är svårt att ta ställning till texterna utan den finska förlagan. Detta visar att det i praktiken finns en bundenhet till den finska förlagan som det är svårt att förbigå. Samtidigt måste här beaktas att en del av respondenternas arbete är att genomgående ställa den finska och svenska versionen mot varandra och därför kan det upplevas som svårt att inte kunna göra det.

Endast två respondenter anser att revideringarna inte är motiverade, medan fyra respondenter (alla översättare) anser revideringarna göra texten direkt sämre. Av dessa fyra anser trots detta två respondenter att revideringarna är motiverade. Respondenterna motiverar detta med att revideringarna visserligen gör texten tydligare, men att den reviderade versionen samtidigt fortfarande låter som en översättning från finska. Sålunda uppfyller revideringarna enligt dessa respondenter inte normerna *språkriktighet* och *begriplighet*. En respondent menar att den lexikala revideringen är motiverad och gör texten bättre, men att den syntaktiska revideringen är omotiverad och gör texten sämre.

Respondenterna anser framför allt att revideringarna baserar sig på textens innehåll och innebörd och anknyter därmed till normen *korrekt återgivning*. Intressant är att knappt

hälften (9/21) svarar att den första versionens innehåller översättningsfel och är en feltolkning av den finska texten och/eller innehåller ett syftningsfel. Av granskarna påpekar 5/7 att den första versionen innehåller översättnings- och syftningsfel. Andra kommentarer är att revideringen gör meningen mer komprimerad och stryker onödiga upprepningar. Detta kan hänföras till normen *juridisk lämplighet*. Flera respondenter anser dessutom den första versionens meningsbyggnad vara klumpig, vilket relaterar revideringen till normen *språkriktighet* och även *begriplighet*.

Många av respondenterna, framför allt översättarna vid translatorsbyrån, motiverar revideringarna med att den gör texten begripligare och mera lättläst, vilket direkt relaterar till normen *begriplighet*. Tre respondenter, varav två översättare vid riksdagen, tycker tvärtemot att den första versionen är mer begriplig och läsarvänlig genom att den har en tydligare meningsbyggnad. Dessa respondenter anser vidare att den långa uppräkningen i den reviderade versionen gör texten tungläst. En respondent svarar att det inte finns någon orsak till att byta ut en fungerande mening.

Därmed finns en viss normkonflikt mellan översättares och granskares syner på huruvida revideringarna är motiverade eller inte. Ändå påpekar både de granskare och de översättare som tycker att revideringarna är motiverade och de som tycker att de inte är det, att revideringarna ökar begripligheten. Både grupperna använder således begriplighet som argument, men de har olika uppfattningar om vad som ökar begripligheten.

En del respondenter (2/3 översättare vid riksdagen, 3/12 översättare vid translatorsbyrån och en granskare vid riksdagen) reagerar dessutom på finlandismen *lokaliteter* (af Hällström & Reuter 2000:110) i den reviderade versionen. Bland dessa respondenter finns både sådana som anser revideringarna generellt vara motiverade och sådana som inte gör det. Ingen av de andra respondenterna kommenterar denna lexikonrevidering.

Den lexikala revideringen av *annullera* till *återta* motiveras av respondenterna med att det är ett vedertaget uttryck i författningstext, att *annullera* är fel ordval, att *återta* anses mer språkriktigt och mera svenskt än det ”inlånade annullera”. En av respondenterna skriver att ”man ska skriva så svenskt som möjligt” och en av granskarna svarar att annullera inte används i detta sammanhang i lagspråket i Sverige. I det här avseendet följs därmed rekommendationerna i handboken SLAF om att lagspråket i Finland ska närma sig lagspråket i Sverige. Gemensamt för motiveringarna för den lexikala revideringen är därmed normen *juridisk lämplighet* med avseende på enhetlighet inom och mellan texter och normen *språkriktighet* i enlighet med de rekommendationer som ges både i SLAF och i andra handböcker utgivna av språkvårdsmyndigheter. Endast ett fåtal respondenter (4/21) svarar att de inte alls vet vad revideringen baserar sig på. Åsikterna går därmed som helhet betraktat en

hel del isär och det är svårt att se ett gemensamt mönster för institutionernas och gruppernas kommentarer.

Testtext 2 omfattade två svenska versioner och den finska förlagan[54]. I motsats till den första testtexten markerades inte de revideringar som gjorts i texten. Orsaken till detta var den lexikala revideringen fi. *poistaa* > *förstöras, avföras, utplånas*. Revideringen analyserades i kapitel 5.4.3.1 som ett exempel på personlig preferens hos granskare och som ett exempel på en revideringskedja i kapitel 6.3.4. Intressant är att i det stycke som följer på det reviderade stycket ingår det finska ordet *tuhota*, vilket semantiskt närmast motsvaras av *utplåna*. I det stycket är *tuhota* dock översatt med *förstöra* på svenska. Trots att ordet *förstöra* revideras flera gånger i det första stycket, görs inga revideringar av ordet i det andra stycket, fastän ordvalet här berör samma problematik. Mot bakgrund av den lexikala revidering som görs i det första stycket vore det motiverat att motsvarande revidering görs även i det senare stycket för att uppnå likhet med den finska versionen. I testtext 2 görs även en revidering som kan kopplas till könsneutralt skrivande, adjektivändelse på maskulint och juridiskt traditionellt –e eller –a. Denna revidering diskuterades även i kapitel 5.4.4.1 och kapitel 6.3.4 i samband med revideringskedjor.

Respondenternas kommentarer till revideringarna *registeransvariga* > *registeransvarige* och *avföras ur* > *utplånas ur* varierar. De granskare (5/7) som kommenterar den första revideringen är eniga om att revideringen är motiverad: *den registeransvarige* anses av granskarna vara en vedertagen term i lagtext (normen *juridisk lämplighet*) och revideringen följer rekommendationerna i SLAF (normen *språkriktighet*) och dessutom konstaterar en granskare att det följer en sverigesvensk modell (granskare riksdagen). De respondenter som anser den oreviderade versionen vara bättre motiverar adjektivändelsen med att det som avses är en person och inte en myndighet och för en person används könsneutral adjektivändelse –a, medan en myndighet får maskulin adjektivändelse –e. Även en av översättarna vid riksdagen motiverar a-ändelse med att det som avses är en myndighet. Normen *språkriktighet* används sålunda både som argument för maskulin och könsneutral ändelse. Tolkningen av normer skiljer sig sålunda åt mellan respondenterna Även den personliga preferensen framkommer av svaren, flera respondenter skriver att de personligen föredrar en av formerna utan att närmare motivera varför. Dessutom skriver översättare vid translatorsbyrån att de visserligen är medvetna om att SLAF rekommenderar maskulin ändelse, men trots det föredrar att använda könsneutrala ändelser. Det här visar att man

[54] Versionerna i testtexten markerades inte kronologiskt utgående från den verkliga kronologiska ordningen mellan textversionerna. Orsaken till detta var att respondenterna inte skulle komma att påverkas av vilken version i ordningen det handlade om. I den verkliga processen, föregick version 2 version 1. Version 2 i testtexten är den reviderade versionen från translatorsbyrån TB (2), i vilken *registeransvarige* ändrats till *registeransvariga* och *förstöras* ändrats till *avföras ur*. Version 1 i testtexten var i verkligheten den slutliga versionen från riksdagen, dvs. RD4.

ibland medvetet bryter mot rådande normer. De respondenter vid TB som gör det ställer sig emellertid tveksamma till huruvida ett sådant val godkänns vid granskningarna.

Testtext 2. Den svenska versionen som en översättning från en finsk förlaga.

VERSION 1

4 §
Förvaringstid

Den registeransvarige skall förvara uppgifterna i personregistret för arbetarskyddet så länge som den registrerade är verksam i den registrerade uppgiften. Efter det skall uppgifterna om den registrerade utplånas ur registret på behörigt sätt.

Den registeransvarige skall förvara de blanketter som används vid förmedling av uppgifter fyra år efter det att den sista anteckningen har gjorts. Efter det skall blanketterna förstöras på behörigt sätt.

VERSION 2

4 §
Förvaringstid

Den registeransvariga skall förvara uppgifterna i personregistret för arbetarskyddet så länge som den registrerade är verksam i den registrerade uppgiften. Efter det skall uppgifterna om den registrerade avföras ur registret på behörigt sätt.

Den registeransvariga skall förvara de blanketter som används vid förmedling av uppgifter fyra år efter det att den sista anteckningen har gjorts. Efter det skall blanketterna förstöras på behörigt sätt.

FINSK FÖRLAGA

4 §
Tietojen säilytysaika

Työsuojeluhenkilörekisteritiedot rekisterinpitäjän on säilytettävä niin kauan, kun rekisteröity henkilö toimii rekisteröidyssä tehtävässä. Tämän jälkeen rekisteröidyn tiedot on poistettava rekisteristä asianmukaisesti.

Tiedonvälityksessä käytettäviä lomakkeita rekisterinpitäjän on säilytettävä viimeisen tiedon merkitsemisestä neljä vuotta. Tämän jälkeen lomakkeet on asianmukaisesti tuhottava.

Revideringen *avföras ur* > *utplånas ur* kommenteras på olika vis av respondenterna. Sammantaget anser respondenterna det första alternativet vara bättre och närmare motsvara finskans *poistaa*. Bland granskarna anser 5/7 att det senare alternativet är bättre, och att revideringen således inte är motiverad. Flera respondenter påpekar betydelseskillnaden mellan verben; *avföras ur* kan betyda att informationen avlägsnas från ett elektroniskt register, men uppbevaras någon annanstans och inte förstörs slutgiltig. *Utplånas ur* däremot innebär att informationen inte längre finns kvar någonstans. En av granskarna vid

justitieministeriet anser därför revideringen vara direkt felaktig. Revideringen motiveras av två granskare, en vid justitieministeriet och en vid riksdagen. Den förra anser revideringen motiverad eftersom *utplånas* är en term som tagits in i personuppgiftslagen, därmed prioriteras normen *juridisk lämplighet* med vikt vid mellantextuell ekvivalens. Den senare motiverar i stället revideringen med att revideringen är en personlig preferens. *Utplånas ur* upplevs av några respondenter som för dramatiskt och även oidiomatiskt. Något överraskande är att granskarna har så olika åsikt i frågan. Som framgick i kapitel 5.4.3.1 och 6.3.4 är även denna revidering en del av en revideringskedja. Utgående från revideringsanalysen tolkades revideringarna vara resultatet av personliga preferenser. Denna tolkning får stöd av respondenternas svar.

Sammanfattningsvis kan konstateras att majoriteten av respondenterna visar en medvetenhet om rekommendationer och principer och deras motiveringar kan relateras till de givna normerna i denna undersökning. Respondenter skiljer sig ändå åt i avseende på dem som anser det ena alternativet vara tydligt motiverat av normen *juridisk lämplighet* och/eller normen *språkriktighet* och respondenter som i första hand stöder sig på en personlig preferens. Vidare kan konstateras att den granskare som ansvarar för revideringen av version 1 av testtext 2, även anser de egna revideringarna vara motiverade med hänvisning till normen *juridisk lämplighet*. Majoriteten av respondenterna från translatorsbyrån, den institution som producerat version 2, anser däremot den egna institutionens version vara bättre. Institutionerna håller alltså fast vid de principer och normer som de följer vid översättning och granskning, vilket å sin sida visar på en tydlig normmedvetenhet och både institutionell och individuell normprioritering.

7.5 Sammanfattning och diskussion

Genom att utifrån olika perspektiv undersöka hur översättare och granskare upplever sin egen arbetssituation har jag i denna delstudie gett en bild av arbetsorganiseringens informella struktur och individernas och institutionernas åsikter, principer och prioriteringar i arbete med lagöversättning. Jag har vidare kartlagt normsyner och institutionella arbetspraktiker (*workplace procedures*) för lagöversättning. I detta avsnitt sammanfattar jag delstudiens resultat utifrån de frågeställningar som presenterades i inledningen (kapitel 7.1) och som har varit vägledande för studien.

I analysen av den informella strukturen fokuserades den interna kommunikationen, känslan av gruppgemenskap, rolluppfattning och känslan av inflytande samt attityder till det egna arbetet. Som konstaterades i kapitel 7.2 är den interna kommunikationen inom och mellan institutionerna av stor betydelse för den informella strukturen och den socialiseringsprocess

denna förutsätter. Kommunikationen inom institutionerna upplever respondenterna generellt som god, framför allt inom de egna grupperna (översättare respektive granskare). Däremot är kommunikationsflödet mellan institutionerna mindre gott, framför allt mellan den första institutionen (translatorsbyrån) och den sista institutionen (riksdagen). Detta resulterar i att översättarna vid framför allt translatorsbyrån är mindre nöjda med att återkopplingen och responsen på den egna översättningen från granskare vid de två andra institutionerna är minimal eller icke-existerande. Här uppfylls inte målet för den formella strukturen i avseende på återkoppling på personers arbete för ett inge en känsla av öppenhet och förståelse för hur det egna arbetet placerar sig i förhållande till andras. Det visar sig i stället att justitieministeriet upprätthåller kommunikationen med de båda andra institutionerna och fungerar således som en knutpunkt för kommunikationsflödet. Däremot ger inte heller granskarna vid justitieministeriet regelbunden respons till översättarna vid translatorsbyrån. Då respondenterna kommenterar hur de skulle vilja att den mellaninstitutionella kommunikationen kunde utvecklas efterlyser majoriteten av översättarna en ökad återkoppling och mer respons från granskarna. Vidare önskar respondenterna, både översättare och granskare, mer diskussion för att skapa enhetlighet och insyn i varandras arbeten samt för att bistå varandra i problemlösning.

Institutionernas arbetspraktiker stämmer väl överens med varandra och med den formella strukturen. Översättarna översätter och granskarna granskar översättningarna. De flesta arbetar ensamma, även om man diskuterar sådant som formuleringar, ordval och termer med varandra. Det förekommer att man granskar eller översätter tillsammans, men för det senare innebär det att översättarna arbetar med sina respektive bitar var för sig. De hjälpmedel som används är de samma för institutionerna, däremot varierar uppfattningen om hur viktiga olika hjälpmedel är och vilken normauktoritet de tillskrivs. Skillnaderna gäller framför allt hjälpmedel av direkt juridisk karaktär, handboken SLAF med både juridisk och språklig karaktär samt hjälpmedel som främst gäller språkriktighet och klarspråk. Den övergripande bild som framträder utgående från svaren är att granskarna tillskriver juridiska hjälpmedel och källor som lagboken och den elektroniska författningssamlingen Finlex högst normauktoritet, medan översättarna ofta anser handboken SLAF och olika språkliga handböcker ha en starkare normauktoritet. Men även inom grupperna finns skillnader, vid translatorsbyrån upplevs handboken SLAF som både viktigare och normativt starkare än vad den upplevs av översättarna vid riksdagen. Vid riksdagen anser översättarna i stället att sverigesvenska hjälpmedel innehar starkast normauktoritet. Ett något överraskande resultat är att handboken SLAF inte tillskrivs en hög viktighetsgrad och normauktoritet av *alla* respondenter, eftersom handboken sammanställts av representanter för institutionerna tillsammans med språkvårdare. Gemensamt för respondenterna är vidare att de i fråga om hjälpmedel saknar en gemensam termbank.

Resultaten av respondenternas placeringar av hjälpmedel enligt normauktoritet, översättningarnas mottagaranpassning tillsammans med respondenternas kommentarer till gjorda revideringar i de testtexter som gavs i enkäten, ger stöd för att de fyra normer som ställdes upp i analysmodellen (kapitel 5.3) är de normer som styr lagöversättningen. Normen *begriplighet* tangeras mest i översättarnas svar och mindre i granskarnas. En möjlig skillnad i uppfattning om begriplighetsanpassning stöds av att revideringarna i delstudie 1 i mycket liten grad representerade normen *begriplighet*. Granskarna är också mera villiga att dela in lagtexter i grupper utgående från vem mottagaren är, lekmän eller experter. Lagar riktade till experter tillåts enligt granskarna innehålla mer juridisk jargong och komplicerad strukturer än lagar som direkt berör även lekmän. Översättarna svar låter inte antyda att de gör motsvarande indelning. Källtexten som en tungt vägande norm framträder i kommentarerna till testtexterna. Många respondenter kommenterar att de inte kan ta ställning till den svenska lagtext för vilken den finska källtexten inte bifogats. Därmed är det svårt för respondenterna att läsa lagtexten som en svensk text.

Beträffande gruppgemenskap identifierar sig majoriteten av respondenterna med personer med samma tjänstebeteckning på den egna institutionen och med hela den egna institutionen. Vid justitieministeriet identifierar sig alla respondenter med alla institutioner i lagöversättningsprocessen, liksom också hälften av respondenterna vid riksdagen gör, vilka dock samtliga är granskare. Sålunda är skillnaderna tydliga mellan dels granskare och översättare, dels institutioner. Betydelsen av en mellaninstitutionell kommunikation för att känna social gemenskap med kolleger blir därmed tydlig. Delstudien visar också en tydlig koppling mellan institutionernas mellaninstitutionella kommunikativa situation och institutionernas och individernas synlighet i översättningsprocessen samt institutionernas hierarkiska placering enligt respondenterna. Samtliga respondenterna anser dock inte att en hierarki existerar mellan institutionerna, men de som gör det har två uppfattningar. Gemensamt är att de placerar statsrådets translatorsbyrå lägst i hierarkin, men placerar sedan antingen justitieministeriet eller riksdagen högst hierarkiskt. Vidare visar studien att de med minst synlighet i översättningsprocessen är översättarna vid translatorsbyrån, den grupp som även kommunicerar minst med kolleger vid de andra institutionerna. De upplever att de inte har insyn i vad som sker med deras översättningar efter att de lämnat den egna institutionen. Synligheten och möjligheterna att få sin röst hörd påverkar däremot inte respondenternas känsla för ansvar för lagöversättningen som produkt.

Alla respondenter vid alla institutioner anser sig ha ett personligt ansvar. Cirka hälften av respondenterna anser att de kunnat påverka utformningen av nya formuleringsmönster och sålunda ha ett inflytande på lagöversättningen, av dessa har dock flera deltagit i arbetet med handboken SLAF. Mer överraskande är att inte alla som arbetat med handboken upplever sig ha ett sådant inflytande. Intressant är också att runt hälften (5/12) av respondenterna vid

translatorsbyrån tycker sig ha kunnat påverka nya formuleringsmönster, trots att deras synlighet i övrigt upplevs som liten. Visserligen anser den andra hälften (7/12) respondenter att de inte har kunnat påverka. I fråga om i vilken utsträckning respondenterna kunnat påverka skrivnormerna är svaren dock varierande. Åter en gång framträder tydliga skillnader mellan grupperna, översättarna anser sig kunna påverka i liten utsträckning medan granskarna vid riksdagen och justitieministeriet anser sina möjligheter att påverka vara mycket stora eller stora. Samtliga är medlemmar i Statsrådets svenska språknämnd och har deltagit i arbetet med handboken SLAF.

Majoriteten av respondenterna upplever att de arbetar i multiprofessionella team. Bilden av teamarbete skiljer sig dock från de definitioner som getts på arbete i multiprofessionella team. Visserligen representerar respondenterna individer med olika expertis, men det egentliga teamarbetet kan snarast beskrivas som en fragmentarisk process. Varje steg i översättningsprocessen sker utan konkret samarbete i större utsträckning med kolleger inom den egna institutionen eller vid någon av de andra institutionerna.

Alla respondenter har en generellt positiv attityd till lagöversättningsarbetet. Arbetet upplevs som roligt, aktivt, ansvarsfullt och behagligt. De skillnader som finns mellan institutionerna kan kopplas till institutionernas kommunikationsflöde; Mest socialt uppfattas arbetet vara vid riksdagen, som är den enda institutionen med regelbundna möten, ett öppet diskussionsklimat och kommunikation med andra institutioner, dock framförallt med justitieministeriet.

Något som tydligt framgår av enkätsvaren är att respondenterna har ett behov av tid för diskussioner och möten inom och mellan institutionerna. Detta är även en viktig faktor för att den informella strukturens målsättningar ska kunna uppfyllas och inte förbli endast en papperskonstruktion.

8 Avslutande diskussion och slutsatser

Den undersökning som presenterats i denna avhandling har ur ett kombinerat produkt– och processperspektiv studerat översättningsprocessen för lagar i Finland då de översätts från finska till svenska. Undersökningen har haft tre syften. För det första har den syftat till att analysera revideringar som görs under översättningsprocessen utgående från typ, frekvens, fördelning och relation till normer. För det andra har undersökningen syftat till att analysera normer och arbetsorganisering för lagöversättning till svenska i Finland. Slutligen har undersökningen haft som tredje syfte att bidra med teoretisk kunskap om institutionell översättning, lagöversättning och revideringsprocesser. Teoretiskt och metodisk ansluter sig undersökningen till den textuellt och sociologiskt orienterade deskriptiva översättningsforskningen och dess mål att beskriva och förklara översättningsfenomen. Samtliga syften har uppnåtts genom de tre delstudier som undersökningen omfattar och som diskuterats i kapitel 5–7.

Bakom nästan varje svensk lagtext i Finland i dag finns en översättningsprocess som omfattar flera revideringar vid olika institutioner. Undersökningen har genom tre delstudier analyserat lagöversättningsprocessen från perspektiv på översättningarna, institutionerna och individerna översättare och granskare. Materialet som legat som grund för undersökningen har utgjorts dels av ett textmaterial omfattande åtta lagpropositioner och deras olika versioner från fyra granskningar vid institutionerna statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriet och riksdagens svenska byrå, dels av enkäter som besvarats av översättare och granskare vid dessa institutioner. De lagpropositioner som ingår i textmaterialet är från 2001 och 2003 och omfattar 18 lagar inom civil- och offentlig rätt. Enkätstudien genomfördes under slutet av 2005 och inledningen av 2006. Ett viktigt sekundärmaterial i analysen har varit handboken SLAF.

Normer har studerats ur olika perspektiv i samtliga tre delstudier, medan arbetsorganisering studerades främst i delstudie 3, dock även i mindre utsträckning i delstudie 2. I delstudie 1 diskuterades revideringarna som görs under översättningsprocessen utgående från typ, frekvens, fördelning och relation till normer. Samtliga tre delstudier har bidragit med insyn i institutionell översättning, lagöversättning och revideringsprocesser.

I analysen av normer inom lagöversättning har jag utgått från fyra perspektiv på normer vid lagöversättning med hänsyn till institution, text och individ. De fyra perspektiven är ett institutionellt perspektiv, ett intertextuellt perspektiv, ett genreperspektiv och ett individuellt perspektiv (se kapitel 4.6.3, figur 4.4). I delstudie 1 studerades normer utgående från texten och belyste normer ur ett genreperspektiv respektive ett intertextuellt perspektiv. I delstudie

2 analyserades normer ur främst ett institutionellt perspektiv på basis av de revideringar som gjorts i det undersökta materialet, medan delstudie 3 utgick från både ett institutionellt och ett individuellt perspektiv på normer vid lagöversättning

Den analysmodell som skapades för och tillämpades vid analysen av revideringar i lagtexterna omfattar en allmängrammatisk kategorisering av revideringar på *textnivå, syntaktisk nivå, lexikal nivå, morfologisk nivå* och *innehållslig nivå*. Analysmodellen omfattar även normerna *korrekt återgivning, juridisk lämplighet, språkriktighet* och *begriplighet*. Kategorierna stöder sig långtgående på rekommendationer som ges i SLAF, men också på översättningsteoretiska perspektiv på skillnader och likheter mellan källtext och måltext. Paralleller mellan modellen och andra modeller som tillämpats för revideringsstudier inom översättningsforskningen kan dras, framför allt till Englund Dimitrovas studie från 2005 och den revideringsstudie som gjorts inom GREVIS-projektet (Brunette et al. 1997).

Analysmodellen visade sig fungera väl för studien av revideringar. Kategorierna täckte samtliga av de revideringar som gjordes och normerna kunde slås fast för nästintill alla revideringar i materialet. I ett fåtal fall hade jag dock svårt att avgöra vilken orsaken till revideringen var och entydigt se vilken norm som hade följts vid revideringen. Ibland var det också svårt att kategorisera revideringar så att de skulle tillhöra endast en normkategori. I analysen måste därför en del beslut tas om avgränsningar för enskilda fall, vanligtvis styrde kontexten de val som gjordes, både lagtextens aktuella textuella kontext och rättsområdet som en större kontext. De gånger detta inte var möjligt relaterades revideringen till två normer. Jag utesluter att normerna i analysmodellen skulle kunna utvecklas för att greppa alla revideringar så att varje enskild revidering kan relateras till endast en norm. Jag tolkar ändå resultatet att revideringar kan relatera till mer än en norm som något mycket beskrivande för språket i funktion. Det är inte alltid som det vi gör genom t.ex. en revidering kan ges endast en förklaring. Resultatet pekar även på ett intressant fortsatt forskningsämne. Utgående från ett större textmaterial vore det intressant att närmare gå in på vilka typer av revideringar som följer fler än en norm och hur detta påverkar reviderings- och översättningsarbetet.

Undersökningen visar vidare att revidering är en central del av översättningsprocessen, i materialet görs 1118 revideringar, vilket motsvarar 9 % av hela textmassan. Jag har tolkat detta som en betydande del. Detta är dock en aspekt som behöver fördjupas genom framtida revideringsstudier som beaktar revideringars frekvens i förhållande till textmassa och genre och vilka därmed möjliggör kontrastiva studier. Antalet revideringar varierar betydligt mellan propositioner, dock inte så att propositionens längd skulle ha ett inflytande på antalet revideringar. Inte heller rättsområde har i materialet påverkat hur många revideringar som

görs. En aspekt som vidare vore intressant att studera är antal och typ av revideringar i förhållande till den tid som läggs ner på granskningen. Bl.a. Künzli (2007a) har visat att tidsramar hör till de yttre faktorer som bör studeras närmare i samband med översättnings- och revideringsprocesser

Bland kategorierna är det revideringar på syntaktisk och lexikal nivå som dominerar. Det här är ett väntat resultat eftersom det direkt kan knytas till de utmärkande dragen för lagtext. Intressant är att revideringar på syntaktisk nivå omfattar flera av de fenomen som språkvården diskuterat och gett rekommendationer om för lagspråk. Här återfinns nominaliseringar, ordföljd och lexikonupprepning. Intressant är också de mönster som revideringarna visar där ändringar i materialet och ibland inom samma proposition görs fram och tillbaka, t.ex. från och till nominalisering, från och till lexikonupprepning. Undersökningen visar således en tydlig medvetenhet hos granskarna och översättarna om både språkliga rekommendationer och den traditionella stilen i lagtext, och de förefaller försöka navigera mellan dessa två. På lexikal nivå görs revideringar framför allt av allmänord, medan revideringar av termer och juridiska specialord är betydligt färre till antalet. Detta visar hur etablerad lagöversättningen är i Finland och att det inte finns några större problem då det gäller översättning med en korrekt terminologi. Bland revideringar av allmänord skymtar vid sidan om *korrekt återgivning, juridisk lämplighet* och *språkriktighet* även en personlig preferens fram då valet står mellan två likvärdiga alternativ. Detta kan tolkas både som ett något väntat och som ett något överraskande resultat. Om lagöversättning med dess granskningar ses som en mänsklig aktivitet, är det ett förväntat resultat att varje individ har egna uppfattningar om vad som är ett bättre alternativ framför ett annat. Om resultatet däremot tolkas ur perspektivet på lagtext som en mycket starkt formaliserad texttyp med lite utrymme för kreativitet är resultatet mer överraskande, men bekräftar det som Šarčević (2000b) skrivit om kreativitet vid juridisk översättning. Med hänsyn till den teoretiska utgångspunkten att en revidering är den respons som följer på en reaktion hos översättningens läsare är det vidare intressant att konstatera att t.ex. prepositionsval mellan mer eller mindre synonyma prepositioner väcker så starka reaktioner hos granskarna att de gör en revidering i översättningen. Kanske detta dock också kan tolkas så att starkt formaliserade texter som lagtexter i övrigt inte ger mycket utrymme för personliga preferenser hos granskarna och då lämnar man sitt bomärke i texten där det är möjligt.

En relativt stor del revideringar görs på textnivå, vilket är beskrivande för lagtextens formaliserade sammanställning. Bland dessa görs flera revideringar i den mest formaliserade delen av lagtexten, nämligen i ingressen. Vidare görs revideringar även på morfologisk och innehållslig nivå, dock i betydigt mindre utsträckning.

Inom varje huvudkategori som ingår i analysmodellen har revideringarna kunnat indelas i olika typer med specifika relationer till normer. De lexikala revideringarna har delats in i termer, specialord och allmänord och vidare i ordklasstillhörighet. Inom varje ordklass har sedan revideringarna vidare kunnat delas in i typer med specifika relationer till de givna normerna. Detta visar på återkommande revideringsmönster och revideringsprinciper.

Av den deskriptiva översättningsforskningens normdefinitioner och diskussioner utifrån Toury (1980, 1995) slöt jag mig till att normerna kan vara konkurrerande eftersom de avspeglar det ”trendiga”, det ”gammalmodiga” och det ”progressiva”. Resultaten av min undersökning visar att normerna är konkurrerande i avseende på vilka normer olika granskare (och översättare) väljer att följa. I analysen av revideringar finns samtliga normer representerade och flera exempel finns i materialet på revideringar som följer av att granskare föredrar en annan norm än den norm som tidigare granskare eller översättare följt, t.ex. så att normen *juridisk lämplighet* följs framför normen *språkriktighet*. Normerna är även i viss mån konkurrerande beroende på hur de personer som arbetar inom översättningsprocessen uppfattar deras viktighet och normauktoritet. Delstudie 3 visade att skillnader finns i dessa avseenden både mellan grupperna översättare och granskare och mellan de olika institutionerna, även om personer och institutioner i stort är eniga om vilka normer som ska följas. Resultaten av delstudierna visar att de dominerande normerna för lagöversättning är en kombination av det ”gammalmodiga” och det ”progressiva”. De normer som är dominerande vid granskningarna är normerna *juridisk lämplighet*, *korrekt återgivning* och *språkriktighet*. Detta stöder även min utgångspunkt på att besluten under lagöversättningsprocessen styrs av intertextuella och genrespecifika normer i kombination med en tydlig medvetenhet om språkvårdens rekommendationer (se figur 4.4). Att granskarna är medvetna om språkliga rekommendationer inom ramen för en juridisk kontext var väntat eftersom de tillsammans med språkvårdare sammanställt handboken SLAF. Trots detta visar resultaten att rekommendationerna i handboken inte alltid följs i den praktiska tillämpningen, utan att normen *juridisk lämplighet* av tradition fortfarande väger tyngst.

Då fördelningen av revideringar ställdes i relation till de tre institutionerna och granskningarna visade det sig att de två antaganden som stödde delstudie 2 inte stämde överens med undersökningens resultat (delstudie 2, kapitel 6). För det första minskar inte antalet revideringar under översättningsprocessens gång, i stället gör den sista granskningen vid riksdagen näst flest revideringar i materialet. För det andra visar resultaten att typen av revideringar inte markant skiljer sig åt mellan olika granskningar, vilket skulle ha implicerat en form av arbetsfördelning. En sådan möjlig arbetsfördelning hade varit att skilja åt granskningar som fokuserar innehållslig ekvivalens mellan käll- och måltext (*korrekt återgivning*, *juridisk lämplighet*) och granskningar som fokuserar att språket i den svenska översättningen är naturligt och inte en form av översättningska (*språkriktighet*, *juridisk*

lämplighet). En sådan åtskillnad mellan olika granskningar görs i dag vid en del översättningsbyråer. För den undersökta processen däremot framträder en bild av att alla gör allt. Därmed ger studien inte stöd för att översättningsprocessen skulle vara en sådan kvalitetskontroll där varje granskning finslipar översättningen ytterligare och att de olika granskarna arbetar tillsammans och inte överlappar varandras arbete. Resultaten från delstudie 2 stämmer således inte överens med resultaten från tidigare forskning om översättares översättningsprocesser. Enligt dem tenderar översättare vid självrevidering att först fokusera större syntaktiska helheter och sedan arbeta med mer specificerade översättningsproblem (Krings 2001, Mossop 2001, Lörscher 1991). I stället implicerar resultaten att granskningen inom den studerade lagöversättningsprocessen stöder den forskning som kommit fram till att granskares bedömning av översättningar kan variera i anmärkningsvärd utsträckning (Norberg 2003, Krings 2001:255ff.), vilket jag även såg som en möjlighet inför delstudie 2.

I viss mån påverkas resultatet naturligtvis av att källtexten inte är en stabil källtext och att de olika versionerna av översättningen inte är fullständigt identiska. Jag tolkar ändå denna påverkan som närmast marginell. I annat fall skulle åtminstone den sista granskningen inte göra så många revideringar i hela lagtexterna, eftersom delar av texten vid det laget granskats flera gånger. Denna tolkning får även stöd av de upprepade revideringar som görs av samma textelement i enskilda lagöversättningar, upprepningar som jag kallar *revideringskedjor*.

Revideringskedjor innebär att en del av texten ändras fram och tillbaka på olika sätt vid olika granskningar. Studien visar att revideringskedjor kan läsas både som tecken på enhetlighet och samarbete mellan institutioner och granskningar, och som tecken på inkonsekvens och oenhetlighet. Revideringskedjor uppstår dels då en granskning inte konsekvent reviderar någonting som förekommer flera gånger i texten, vilket leder till att nödvändiga revideringar görs vid följande granskning, dels uppstår de då samma normprioritering görs vid åtminstone två granskningar medan en tredje granskning följer en annan normprioritering. Denna senare typ av revideringskedja kan dock även analyseras som ett tecken på oenighet mellan revideringar, om fokus läggs vid att en granskare i ett sådant fall har en annan åsikt än övriga granskare. Vidare har studien visat att revideringskedjor som tecken på oenighet uppstår som en följd av inkonsekvens i avseende på hur granskare följer rekommendationer samt som en följd av att granskare har personliga preferenser, vilket bland annat blev tydligt vid upprepade prepositionsrevideringar.

Studien visar ändå att samtliga granskningar och institutioner är eniga om att de dominerande normerna vid lagöversättning är *juridisk lämplighet*, *korrekt återgivning* och *språkriktighet*, även om smärre skillnader fanns mellan enskilda granskningar. Skillnaderna

blev något större då enskilda kategorier beaktades. Bilden av att alla gör allt stärks även av att nästan samtliga enskilda typer av revideringar inom de allmängrammatiska kategorierna i analysmodellen finns representerade vid samtliga granskningar och institutioner. Det här resultatet stöder bilden av enhetlighet, men omfattar även sådana revideringar där visserligen samma aspekt i texten fokuserats och reviderats, men åt olika håll följande olika normer. Sådana fall gäller framför allt konkurrensen mellan normerna *juridisk lämplighet* och *språkriktighet*, vilket även antogs vara en av svårigheterna vid lagöversättning generellt.

I delstudie 3 studerades översättningsprocessen ur ett socialt perspektiv med fokus på arbetsorganisering och den informella strukturen vid och mellan institutionerna på basis av granskarnas och översättarnas åsikter och uppfattningar. Materialet för delstudien utgjordes av 21 besvarade enkäter. Enkäterna var omfattande och bestod av sammanlagt 35 frågor med följdfrågor (totalt 87 frågor).

Resultaten från denna delstudie har bidragit med insyn i och information om institutionella arbetspraktiker vid institutionell översättning. Framför allt har delstudien belyst ett område som till min vetskap inte har studerats nämnvärt inom översättningsforskningen, nämligen den informella strukturen vid översättningsinstitutioner ur ett organisationsteoretiskt perspektiv och med fokus på dess betydelse för översättningsprocesser. Enkätstudien fokuserade arbetsorganisering, samarbete, rollidentitet och synlighet utifrån personernas egna uppfattningar. Vidare analyserades i den vad jag kallar *normsyner*, dvs. vilken syn på och uppfattning om normer för lagöversättning översättare och granskare verksamma i översättningsprocessen har och hur normsyner stämmer överens med varandra.

Resultaten av delstudie 3 visar att den formella organisationsstrukturen styr arbetsorganiseringen så att översättare översätter och granskare granskar och att de enskilda institutionerna primärt arbetar som enskilda enheter. Kontakten inom institutionerna upplevs som god, medan den mellaninstitutionella kontakten upplevs som sämre och något man är överens om att gärna kunde utvecklas och ökas genom bland annat regelbundna möten mellan institutionerna. Bilden av enskilda enheter stärks av att många identifierar sig med den egna institutionen och den egna gruppen.

Arbetsmetoderna är långtgående lika och följer samma ramar vid samtliga institutioner. Samma hjälpmedel används i arbetet, även om det finns skillnader mellan institutioner och personer vad gäller uppfattningar om hur viktiga eller normauktoritativa olika hjälpmedel är. Antagandet att personers uppfattning om hur viktigt ett hjälpmedel är i förhållande till hur stor normauktoritet det tillskrivs kan vara olika bekräftas i studien. Skillnader framträder framför allt för hjälpmedlen SLAF och den elektroniska författningssamlingen *Finlex*. Även mellan grupper visar resultaten på skillnader. Granskare rankar rent juridiska hjälpmedel

generellt högre än översättare, medan översättare vid statsrådets translatorsbyrå upplever att handboken SLAF är normativt starkare än vad översättare vid riksdagen gör, vilka i stället lägger största normativa värde vid sverigesvenska källor.

Resultaten av delstudie 3 pekar inte på en direkt koppling mellan erfarenhet i arbete och en känsla av samhörighet, synlighet eller möjlighet att påverka. I stället är institutionstillhörighet och grupptillhörighet avgörande faktorer för känslan av att kunna påverka och få sin röst hörd. Resultaten visar vidare att en tydlig skillnad kan göras mellan grupperna granskare och översättare, vilket till vissa delar får sin förklaring av att många granskare även är chefer vid institutionerna eller har en hierarkiskt högre placering inom institutionen än översättarna. Vidare har många granskare deltagit i arbetet med, eller varit redaktörer för, handboken SLAF. I detta arbete har endast ett fåtal översättare varit aktivt verksamma. Vidare uppfattar knappt hälften av respondenterna att i en hierarkisk placering av institutionerna placerar sig antingen riksdagen eller justitieministeriet högst och statsrådets translatorsbyrå lägst. Denna uppfattning delas av respondenterna vid translatorsbyrån, och ett väntat resultat är att de även anser att de har minst synlighet i processen och minst möjlighet att påverka. De är även den grupp som får sämst återkoppling på sitt arbete, även om många av respondenterna vid de tre institutionerna, både översättare och granskare, efterlyser mer återkoppling och respons. Därmed visar delstudie 3 ett tydligt samband mellan dålig återkoppling på det egna arbetet, känslan av samhörighet och synlighet och känslan av att kunna påverka. Också i relation till attityder till arbetet kan ett samband urskiljas. Trots att respondenterna överlag är överens om att arbetet är både roligt och utmanande, upplever de respondenter som får minst återkoppling på sitt arbete och har minst synlighet i processen att arbetet är ensamt.

Delstudie 3 visar att socialiseringsprocessen inom den egna institutionen förefaller vara välfungerande, medan den i förhållande till hela översättningsprocessen, som en gemensam institution eller organisation, inte fungerar lika bra. Till vissa delar kan detta säkert förklaras med den tidsbrist som majoriteten av respondenterna framhåller i sina enkätsvar och den allmänt ökade arbetsbördan och -takten vid institutionerna. En större insyn i varandras arbete och utbyte av information är trots det något många respondenter önskar mer av.

Resultaten av de tre delstudierna, revideringsstudierna (delstudie 1 och 2, kapitel 5 och 6) och den enkätbaserade studien (delstudie 3, kapitel 7), bekräftade utgångspunkten att handboken SLAF är en av de främsta normerna vid lagöversättning till svenska i Finland. En stor andel av revideringarna kan relateras till rekommendationer i handboken SLAF och både översättare och granskare vid de tre institutionerna upplever att SLAF är ett viktigt verktyg och innehar en stark normauktoritet. Detta är ett viktigt resultat med avseende på hur detta kan påverka enhetlighet i översättnings– och granskningsarbetet.

Teoretiskt har den undersökning som diskuterats i denna avhandling bidragit med att en ny analysmodell för studiet av revideringar vid lagöversättningar har skapats och tillämpats. Vidare har ett fyrdelat normperspektiv på lagöversättning presenterats (se ovan) och tillämpats i analysen. Resultaten visar att samtliga fyra normperspektiv har betydelse vid och påverkar lagöversättning. Därutöver har tre nya begrepp har lanserats, *flerstegsrevidering*, *normsyn* och *revideringskedja*. Begreppen *normyn* och *revideringskedja* nämndes ovan. Begreppet *flerstegsrevidering* beskriver den form av revidering som görs i den undersökta lagöversättningsprocessen. Flerstegsrevidering innebär att revideringen av en översättning görs stegvis, i den undersökning som presenterats här vid olika institutioner av olika personer.

I förhållande till tidigare forskning och teoretiska diskussioner om översättningsnormer har jag i denna undersökning breddat studiet av översättningsnormer genom att inte följa traditionen att utgående från upprepningar i översättningen analysera vilka normerna för lagöversättning är, utan jag har i stället studerat hur givna och etablerade normer för lagöversättning följs i praktiken.

Den undersökning som gjorts har å ena sidan studerat en mycket specifik situation, lagöversättningsprocessen för svenska lagar i Finland. Å andra sidan har undersökningen gett information om institutionella revideringspraktiker som högst sannolikt kan överföras på andra former av institutionell översättning och lagöversättning. I kapitel 4 konstaterades att det finns flera gemensamma drag mellan den undersökta institutionella översättningsprocessen och de institutionella översättningsprocesser som beskrivits av bl.a. Mossop (2001) och Koskinen (2008) och att den uppfyller kraven på vad som kännetecknar institutionell översättning (Koskinen 2008:15 ff, jfr kapitel 4.6.1). Vidare konstaterades att lagöversättningsprocessen långtgående är uppbyggd enligt samma formella ramar som översättningen vid Europeiska kommissionen. I kapitel 3, 4 och 5 gjordes även kopplingar till översättnings- och granskningsprocesser gjorda av översättare i allmänhet som en utgångspunkt för denna undersökning (Künzli 2007b, Englund Dimitrova 2005, Brunette et al. 2005). Resultaten av undersökningen ger stöd för att sådana kopplingar kan göras, men visar även att det finns en del tydliga skillnader mellan översättares arbetsprocesser och den undersökta granskningsprocessen. En skillnad gäller vad som fokuseras när under processen. I översättningsprocesser har tidigare forskning (Krings 2001, Mossop 2001, Lörscher 1991) konstaterat att översättare först koncentrerar sig på överföringen av större syntaktisk helheter och sedan arbetar med att fylla ”luckor” i texten, bl.a. i avseende på lexikon. Vid granskningarna under den undersökta översättningsprocessen kan däremot ingen sådan indelning i faser iakttas.

Utgående från undersökningens resultat kan följande slutsatser dras gällande den undersökta lagöversättningsprocessen och institutionell översättning. För det första är den undersökta lagöversättningsprocessen en kvalitetskontroll, men denna kvalitetskontroll är uppbyggd av långtgående isolerade delar som utgörs av granskningar vid olika institutioner. Ett stort antal revideringar görs för att förbättra lagöversättningens kvalitet, men eftersom ingen arbetsfördelning existerar mellan granskningar förefaller varje granskare uppleva ett helhetsansvar för översättningen, vilket blir tydligt i att revideringar görs på alla nivåer i texten vid samtliga granskningar och att alla granskningar arbetar efter alla de normer som ställdes upp i analysmodellen. Eftersom den undersökta översättningsprocessen har många likheter med andra institutionella översättningsprocesser kan detta vara ett utmärkande drag för institutionell översättning i allmänhet. En hypotes som förtjänar fortsatt forskning är då att institutionell översättning som omfattar flera granskningar inte självklart innebär att kvaliteten ökar jämt under arbetets gång. Det här ger nya perspektiv på och ifrågasätter den direkta koppling som översättningsforskningen gjort mellan revidering och kvalitetskontroll (Mossop 2001).

För det andra kan även den slutsatsen dras att institutionella översättningsprocesser med flera granskningar inte innebär att en arbetsfördelning existerar mellan granskningarna. Flerstegsrevidering har dock inte diskuterats inom översättningsforskningen tidigare och därför är det svårt att finna andra undersökningar som skulle göra jämförelser möjliga på denna punkt. Här behövs därför fortsatt forskning för att ställa detta antagande som undersökningens resultat implicerar i förhållande till andra institutionella översättningsprocesser. Resultaten från denna studie implicerar i stället att enskilda granskare ser varje översättning som sin och inte i större utsträckning noterar de granskningar som kommit före eller efter den egna arbetsinsatsen. En förutsättning för att detta inte ska göras är naturligtvis att granskare ser vad tidigare granskare gjort i texten. Så är inte alltid fallet i dag.

En tredje slutsats som kan dras på basis av undersökningens resultat är att vid lagöversättning tas inte den tänkta mottagaren i beaktande i större utsträckning i sådana lagtexter som har lekmannen som mottagare än i andra lagtexter. Undersökningen visade att ingen koppling kunde göras mellan lagtexter med lekmannen som mottagare och revideringar som ökar begripligheten. Det här är ett speciellt intressant resultat eftersom delstudie 3 visade att både översättare och granskare anser att lagtexter har olika mottagare, däribland lekmannen. Frågan är då huruvida de teoretiska utgångspunkter som forskningen haft om lagtexters mottagare (Stengel-Hauotvogel 1997, Šarčević 2000a, Mattila 2002, Bhatia 1997) som diskuterades i kapitel 3.1 bör omdefinieras för att bättre möta den praktiska lagöversättningen. En allmän mottagaranpassning förefaller utgående från undersökningens resultat snarast vara en idealiserad bild som skapats inom

översättningsteori, rättsvetenskaplig teori och genreteori. Vidare låter resultaten även antyda att den mottagaranpassning som tas upp i handboken SLAF i praktiken snarast är en papperskonstruktion. Intressant för fortsatt forskning är hur detta resultat stämmer överens med andra lagöversättningsprocesser och i vilken omfattning detta gäller för andra former av institutionell översättning och institutionell textproduktion generellt (se t.ex. Lassus 2007, Piehl & Vihonen 1999, 2006).

En fjärde slutsats som kan dras utgående från undersökningens resultat är att de definitioner som somliga forskare inom översättningsvetenskapen gett att en revidering är en korrigering av fel eller gör nödvändiga korrigeringar i texten (jfr Mossop 2001:169, jfr även kapitel 4.6.4) inte nödvändigtvis är allmängiltigt överförbart på all form av revidering. Analysen av revideringar visar att revideringar inte primärt görs för att korrigera fel[55] i översättningen, eller alltid är nödvändiga med avseende på korrekthet eller lämplighet för den specifika texttypen. I stället visar undersökningen att revideringar framför allt görs som en följd av att granskare (och översättare) följer olika normer. Öppna definitioner av revideringar, liksom Englund Dimitrovas (2005), som definierar revidering som alla de ändringar som görs i texten ligger närmare den verkliga revideringspraktiken. Däremot ger resultaten från delstudie 2 stöd för den tidigare forskning som visat att bedömningen av översättningar kan variera i anmärkningsvärt stor utsträckning (Norberg 2003, Krings 2001:255 ff., se även kapitel 6.3.1 ovan).

Slutligen en femte slutsats som kan dras på basis av undersökningen är att definitionen på teamarbete vid översättning, framför allt för multiprofessionellt teamarbete vid institutionell översättning, måste omdefinieras så att den omfattar samarbete mellan individer som skapar en gemensam produkt, dock med endast liten återkoppling och konkret samarbete mellan individer. I stället styrs teamarbetet av institutionernas formella struktur och enskilda individer arbetar närmast ensamma med de arbetsuppgifter som tilldelats dem. Att detta kan överföras på institutionell översättning i allmänhet får stöd av att situationen är den motsvarande vid översättning inom EU (muntlig kommunikation med översättare vid Europeiska kommissionen 2006). Detta är något som översättningsforskningen bör beakta vid diskussioner och kommande studier av teamarbete vid översättning.

Dessa slutsatser påverkar inte endast översättningsteorins utgångspunkter då det kommer till översättningsprocesser och revideringspraktiker, utan har även betydelse för översättarutbildningen. Revidering och granskning är i dag en del av översättares yrkeskompetens (jfr Brunette et al. 2005). Översättare får sina texter granskade och många översättare granskar även andras texter. I översättarutbildningen bör studenter därför göras

[55] Med ”fel” avses här antingen språkliga fel eller direkta felöversättningar. Fel likställs därmed inte med att en norm följs i stället för en annan, vilket i stället är exempel på alternativ och val som görs.

uppmärksamma på att revideringsprocesser i det praktiska yrkeslivet har olika form och följer olika riktlinjer. En utmaning i utbildningen är att ge studenterna kompetens dels för att själva revidera översättningar, dels för att förstå de revideringsprocesser deras egna texter kommer att genomgå. En allt större mängd översättare arbetar i dag vid just översättnings*institutioner* och därför är det viktigt att redan i utbildningen göra studenter uppmärksamma på de praktiker som finns inom ramen för institutionell översättning.

En utmaning för den institutionella översättningspraktiken utgående från undersökningens resultat är att se över hur respons ges till översättare. Den undersökta översättningsprocessens praktik att översättare inte får respons på sina översättningar från andra granskare än dem som finns vid den egna institutionen, gör det omöjligt för översättare att anpassa sina texter efter granskares principer och förväntningar. I handboken SLAF (2004:13) skriver man att handboken riktar sig till dem som översätter och granskar lagar och andra författningar och i handboken redogörs för de principer som tillämpas vid granskningen. Eftersom resultaten från undersökningen ändå visar att granskare inte alltid följer de rekommendationer som ges i SLAF, ersätter handboken inte en direkt respons från granskare till översättare.

I forskning om skrivande inom olika typer av organisationer har skrivandet beskrivits som dynamiskt, kollektivt och socialt (Jämtelid 2002, Gunnarsson 1992, Faigley 1985, Odell 1985). Lagöversättningen till svenska i Finland kan inte beskrivas på motsvarande sätt, trots att den har en formell uppbyggnad och flera individer och institutioner som arbetar tillsammans med att skapa en gemensam produkt. I stället dominerar ett processarbete som utmärks av enskilda enheter (institutionerna) inom organisationen (hela lagöversättningen) som framför allt arbetar enskilt, trots att viss kontakt sker mellan vissa institutioner. Likaså är det konkreta samarbetet mellan enskilda individer snarast fragmentariskt, speciellt då det kommer till samarbete mellan grupperna översättare och granskare. Däremot är arbetet inom grupperna mer aktivt, i synnerhet inom gruppen översättare på enskilda institutioner. Ett institutionsöverskridande gruppsamarbete kan snarast beskrivas som bristfälligt. I stället stämmer den undersökta översättningsprocessen överens med de studier som har konstaterat att skrivprocesser (här överfört på översättningsprocesser) utmärks av att flera personer ingår i processen och att processen till sin utformning är komplicerad och påverkas av både traditioner och organisationskulturer (jfr Jämtelid 2002). Traditionen är en starkt styrande faktor vid lagöversättning, framför allt i ett land som Finland som har en lång historia för lagöversättning mellan landets officiella språk.

I denna avhandling har jag diskuterat ett tidigare relativt outforskat område inom både översättningsforskningen och språkforskningen. Även om det finns tidigare studier som studerat lagtexter eller studerat institutionell översättning, så har inte lagöversättning som

process och inte heller lagtexters framväxt genom olika reviderade versioner tidigare studerats. Teoretiskt är denna avhandling ett bidrag till kunskap om institutionella revideringspraktiker och i praktiken tillämpade normer för lagöversättning. Därmed har även målet som ställdes i det tredje syftet för undersökningen nåtts.

Under arbetets gång med undersökningen har det dykt upp intressanta och viktiga sidospår som inte varit möjliga att gå in på inom ramen för denna avhandling. Sådana sidospår är bl.a. frågan om normbrott och uppbyggnaden av enskilda granskares (andra än översättare) revideringsprocesser. Det senare har inte fokuserats i större utsträckning i tidigare studier om revidering och översättningsprocesser, framför allt inte vid institutionella översättningsprocesser. Ett annat mycket intressant fortsatt forskningsämne är att jämföra den svenska lagöversättningsprocessen i Finland med andra institutionella översättningsprocesser och andra lagöversättningsprocesser. Översättningsprocessen för lagstiftning vid Europeiska kommissionen har likheter med den undersökta översättningsprocessen (diskussion 2006 med Ingemar Strandvik, språklig koordinator vid Svenska språkavdelningen vid Europeiska kommissionen), men någon studie som skulle jämföra svensk lagöversättning inom EU med svensk lagöversättningen i Finland finns ännu inte. Däremot finns det studier om översättning och översättningsprocesser *inom* Europeiska kommissionen, bl.a. Piehl & Vihonen (1999, 2006) och Koskinen (2008). Likaså vore den kanadensiska lagöversättningen ett ytterst intressant jämförelseobjekt, och då framför allt med tanke på att ramarna skiljer sig åt i avseende på att det inte endast finns två officiella språk utan även två officiella rättssystem i Kanada (se t.ex. Gémar 1982, genom Šarčević 2002a).

Jag har utifrån ett autentiskt material studerat lagöversättning till svenska i Finland. Det är min förhoppning att de resultat som undersökningen med dess delstudier gett bidrar till en ökad förståelse för lagöversättning, institutionell översättning och revideringspraktiker. Vidare är min förhoppning att de resultat om institutioners informella struktur och dess betydelse för översättningsprocesser inom och mellan institutioner ger en större insikt i vad översättning inom en institutionell ram innebär. Den enkätbaserade delstudien visade tydligt att även om det finns mycket som fungerar väl mellan institutioner och individer, så kunde institutionernas informella struktur ses över för att bättre nå de syften som finns för den informella strukturen vid institutioner. En fungerande informell struktur bidrar till en samhörighetskänsla mellan individer och institutioner och en fungerande mellaninstitutionell kommunikation ökar enigheten mellan individer och institutioner. Dessa faktorer är relevanta för dem som i dag skapar svenska lagtexter i Finland. De är även faktorer som bör beaktas för att översättningsprocessen ska fungera som den kvalitetskontroll den är avsedd att vara.

Litteratur

Across Languages and Cultures. *A Multidisciplinary Journal for Translation and Interpreting Studies.* Volume 3, Issue 1. 2002. Budapest.

Ajagán–Lester, Luis, Ledin, Per & Rahm, Henrik, 2003. Intertextualiteter. I: Englund, Boel & Ledin, Per (red.): *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Studentlitteratur. Lund. S. 203–37.

Arntz, Reiner, 2001. Juristisches Übersetzen zwischen Sprachvergleich und Rechtsvergleich. I: Gerzymin–Arbogast, Heidrun (red.): *Saarbrücker Symposium als Euroconference, Translation and Interpretation in Science and Technology: Models, Methodology and Machine Support.* Manuskripte. Universität des Saarlands, Advanced Research Center. Saarbrücken. S. 5–16.

Baker, Mona, 1992. *In Other Words. A Coursebook in Translation*. Routledge. London/New York.

Baker, Mona, 1995. Corpora in Translation Studies. An Overview and Some Suggestions for Future Research. I: *Target* 7:2. S. 223–243.

Baker, Mona, 1997 (red.). *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge. London/New York.

Baker, Mona 1998. Norms. I: Baker, Mona (red.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge. London/New York. S. 163–165.

Baker, Mona, 2004. A Corpus–based View of Similarity and Difference in Translation. I: *International Journal of Corpus Linguistics* 9 (2). S. 167–193.

Bakka, Jørgen & Fivelsdal, Egil & Lindkvist, Lars, 1988. *Organisationsteori. Struktur, kultur, processer.* Liber AB. Malmö

Bakka, Jørgen & Fivelsdal, Egil & Lindkvist, Lars, 2001. *Organisationsteori. Struktur, kultur och processer*. Liber. Malmö.

Ballansat–Aebi, Suzanne , 2000. ‘Attendu que’ – französiche Rechtsurteile als Herausforderung für den Übersetzer. I: *La Traduction juridique. Histoire, theorie(s) et pratique*, Actes (Berne, Genève: Université de Genève, Ecole de Traduction et d´Interpretation/ASTTI, 2000). S. 713–736.

Bartsch, Renate, 1987. *Norms of Language. Theoretical and Practical Aspects*. Longman Linguistics Library. Longman. London/New York.

Bassnett, Susan, 1980/1991. *Translation Studies*. Routledge. London/New York.

Bassnett, Susan & Lefevere, André (red.), 1990. *Translation, History and Culture*. Pinter. London & New York.

Bassnett, Susan & Lefevere, André, 1998. *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation*. Topics in Translation 11. Multilingual Matters. Cromwell Press. Great Britain.

Beier, Rudolf., 1980. *Englische Fachsprache*. Kohlhammer. Stuttgart.

Bhatia, Vijay, K., 1982. *An Investigation into Formal and Functional Characteristics of Qualification in Legislative Writing and its Application to English for Academic Purposes*. University of Aston. Birmingham. PhD thesis.

Bhatia, Vijay, K., 1983. Simplification vs. easification: the case of legal texts. I: *Applied Linguistics* 4:1. S. 42–54.

Bhatia, Vijay, K., 1987. *Textual–Mapping in British Legislative Writing.* I: World Englishes 6:1. S. 1–10.

Bhatia, Vijay, K. 1993. *Analysing Genre —Language Use in Professional Settings*. Longman. London/New York.

Bhatia, Vijay K., 1997. Translating legal genres. I: Trosborg, Anna (red.): *Text typology and translation*. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S: 203–214.

Bhatia, Vijay, K., 2001. *Legal discourse across linguistic, cultural, socio–political and legal contexts*. Konferensen ”Law and Language: Prospect and retrospect”. Proceedings. Levi 2001.

Bhatia, Vijay K., 2004. *Worlds of written discourse. A genre–based view*. Continuum. London & New York.

Beaupré, Michael, 1986. *Interpreting Bilingual Legislation*. Carswell. Toronto.

Beaupré, Michael, 1987. [Inledning till] La traduction juridique. I: *Les Cahiers de Droit* 28:4. S. 735–745.

Benson, Sven, 1963. Språket i förslaget till regeringsform. I: *Svensk juristtidning* 48. S. 498–506.

Benson, Sven, 1968. En studie i brottsbalkens språk. I: *Arkiv för nordisk filologi* 83. S. 184–202.

Benson, Sven, 1974. En studie i grundlagspropositionens språk. I: *Arkiv för nordisk filologi* 89. S. 214–232.

Bergroth, Hugo, 1917. *Finlandssvenska. Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Holger Schildts Förlag [1917]. Helsingfors.

Björkvall, Anders, 2000. *Svensk barnmatsmärkning. En diskursanalytisk studie av märkningens design och tillgänglighet*. TeFa – text– och fackspråksforskning. Institutionen för nordiska språk. Stockholms universitet. Edesbruk.

von Bonsdorff, Per–Erik, 1984. Om det svenska lagspråket I Finland. I: *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen I Finland*. S. 402–423.

Brisset, Annie, 1990. *Sociocritique de la traduction. Théâtre et altérité au Québec (1968-1988)*. Longueuil. Québec. Les Éditions du Préambule.

Brownlie, Siobhan, 2003. Investigating explanations of translational phenomena: A case for multiple causality. I: *Target* 15:1. 2003. S. 111–152.

Brunette, Louise, 1997. *Contribution à la pédagogie de la révision en pays bilingue: le cas du Canada*. Éditions du Septentrion. Villeneuve d'Asq.

Brunette, Louise, Gagnon, Chantal & Hine, J., 2005. The GREVIS project: revise or court calamity. I: *Across Languages and Cultures* 6 (1). S. 29–45.

Bruun, Henrik, 2004. Nya SLAF har utkommit! I: *Språkråd*. Statsrådets svenska språknämnd. 1/2004. S. 1–2.

Bruzelius, Per–Hugo & Skärvad, Lars H., 2000. *Integrerad organisationslära*. Studentlitteratur. Lund.

Bucher, Anna Lena & Gustafsson, Maria, 2000. Systematiskt terminologiarbete – till nytta för fackfolk och översättare. I: Melander, Björn (red.) *Svenskan som EU–språk.* Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB. S. 178–202.

Busse, Dietrich, 1992. *Recht als Text. Linguistische Untersuchungen zur Arbeit mit Sprache in einer gesellschaftlichen Institution*. Reihe Germanistische Linguistik. 131. Max Niemeyer Verlag. Tübingen.

Buzelin, Hélène, 2007. Translations 'in the making'. I: Wolf, Michaela & Fukari. Alexandra (red.) *Constructing a Sociology of Translation.* Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S. 135-169.

Catford, J.C., 1965. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press. London.

Clarity. A movement to simplify legal language. No 47/May 2002.

Chesterman, Andrew, 1993. From 'Is' to 'Ought': Laws. Norms and Strategies in Translation Studies. I: *Target* 5:1. S. 1–20.

Chesterman, Andrew, 1997. *Memes of Translation. The spread of ideas in translation theory*. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Chesterman, Andrew, 1998. Causes, Translations, Effects. I: *Target* 10:2. S. 201–230.

Chesterman, Andrew, 1999. The empirical status of prescriptivism. I: *Folia Translatologica 6*. Charles university. Prague. S. 9–19.

Chesterman, Andrew, 2005. Translation as an object of reflection and scholarly discourse. I: Kittel, Harald, Frank, Paul Armin, Greiner, Norbert, Hermans, Theo, Koller, Werner, Lambert, José, Paul, Fritz (red.): *Übersetzung, Translation, Traduction. An International Encyclopedia of Translation Studies*. Volume 1. Walter de Gruyter. Berlin & New York. S. 93–100.

Chesterman, Andrew, 2006. Questions in the sociology of translation. I: Duarte, João Ferreira, Assis Rosa, Alexandra, Seruya Teresa (red.). *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. Benjamins. Amsterdam/Phliadelphia. S. 9–27.

Chesterman, Andrew, 2007. Bridge concepts in translation sociology. I: Wolf, Michaela & Fukari, Alexandra (red.): *Constructing a Sociology of Translation*. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S. 171–183.

Chesterman, Andrew, u.u. The Name and Nature of Translator Studies. I: *Hermes – Journal of Language and Communications Studies*. 2009:42.

Chesterman, Andrew & Wagner, Emma, 2002. *Can Theory Help Translators? A Dialogue Between the Ivory Tower and the Wordface*. St Jerome Publishing. Manchester.

Cronin, Michael, 2003. *Translation and Globalization.* St Jerome Publishing. Manchester.

Crystal, David & Davy, Derek, 1969. *Investigating English Style*. English Language Series. Longmans, Green & Co. London.

Cutts, Martin, 2001. *Clarifying Eurolaw*. Plain Language Commission. (http://ec.europa.eu/translation/writing/clear_writing/fight_the_fog_en.pdf).

Danet, Brenda, 1985. Legal Discourse. I: van Dijk, Teun A. (red.): *Handbook of Discourse Analysis. Volume 1: Disciplines of Discourse*. Academic Press. London etc. S. 273–291.

Danet, Brenda, 1990. Language and Law. An Overview of 15 Years of Research. I: Giles, Howard & Robinson, W. Peter (red.). *Handbook of Language and Social Psychology*. John Wiley & Sons. Chichester etc. S. 537–559.

Dollerup, Cay & Loddegaard, Anne (red.), 1992. *Teaching Translation and Interpreting: Training Talent and Experince.* Papers from the first Language International Conference, Elsinore, Denmark 1991. Benjamins. Amsterdam/Phliadelphia.

Dollerup, Cay & Lindegaard, Annette (red.), 1994. *Teaching Translation and Interpreting 2: Insights, aims and visions.* Papers from the Second Language International Conference, Elsinore, Denmark, 1993. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Dollerup, Cay & Appel, Vibeke (red.), 1996. 1 *Teaching Translation and Interpreting 3*: *New Horizons*. Papers from the Third Language International Conference, Elsinore, Denmark, 1995. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Draft, R.L. & Lengel, R.H., 1984. Information Richness: A New Approach to Managerial Behavior and Organization Design. I: B.M. Staw & L.L. Cummings (red.). *Research in Organizational Behavior*, 6. JAI Press Inc. Greenwich, Connecticut. S. 191–234.

Drew, Paul & Heritage, John, 1998 (red.) *Talk at work. Interaction in institutional settings*. Cambridge university press. Cambridge – New York – Melbourne.

Duarte, I Montserrat, C., 1993. L'evolusió del vocabulari jurídic catalá medieval. I: *Llengua administració* (Artikelsamling av författaren). Columna. Barcelona. S. 123–129.

Duarte, I Montserrat, C.,1998. Lenguaje administrativo y lenguaje jurídico. I: Bayo, Delgado, J. (red.): *Lenguaje juridical*. Consejo general del poder judicial. Madrid.

Dumas, Joseph, 1999. *A practical guide to usability testing*. Intellect. Exeter.

D´hulst, Lieven, 1990. *Cent ans de la théorie française de la traduction: de Batteux à Littré*. Presses Universitaires. Lille.

Edengren, Håkan, 2000. Hot och verklighet. Om EU–svenskan som hotbild. I: Melander, Björn (red.) *Svenskan som EU–språk.* Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Hallgren & Fallgren. Uppsala. S. 77–99.

Ehrenberg–Sundin, Barbro, 2000. Internationellt klarspråksarbete – en grund för bättre EU-texter? I: Melander, Björn (red.) *Svenskan som EU-språk.* Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Hallgren & Fallgren. Uppsala. S. 144–177.

Ejlertson, Göran, 1996. *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik.* Studentlitteratur. Lund.

Ekerot, Lars-Johan, 2000a. Riktig EU-svenska. I: Englund Dimitrova, Birgitta (red.). *Rapport från ASLA:s höstsymposium, Stockholm 5-6 november 1998*. Uppsala. S 105–116.

Ekerot, Lars–Johan, 2000b. Klar komplexitet. Om språkform och begriplighet vid översättning av författningstexter. I: Melander, Björn (ed.) *Svenskan som EU–språk.* Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Hallgren & Fallgren. Uppsala. S. 46–76.

Eklundh, Claes, 1985. [Anmälan av] Britt-Louise Gunnarsson. Lagtexters begriplighet. En språkfunktionell studie av medbestämmandelagen. I: *Svensk juristtidning* 70. S. 145–156.

Eklundh, Claes, 1988. Rättsspråket – var mans egendom eller bara för juristerna? I: Omdal, Helge (red.): *Informasjonskløftene og demokratiet*. Universitetsforlaget. Oslo. S. 104–114.

Engberg, Jan, 1997. *Konventionen von Fachtextsorten. Kontrastive Analaysen zu deutschen und dänischen Gerichtsurteilen*. Forum für Fachsprachen–Forschung. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Engberg, Jan, 2002. Legal meaning assumptions – what are the consequences for legal interpretation and legal translation?. I: *International journal of the Semiotics of Law. Revue internationae de Sémitique Juridicque* 15:2002. Kluwer Law International. S. 375–388.

Engberg, Jan, 2003. Textsortenkonventionen – Zum Status und zur Bedeutung für die übersetzungsbezogene Beschreibung von Rechtstexten. I: *Textologie und Translation*. Gerzymisch–Arbogast, Hajičová & Sgall, Jettmarová, Rothkegel & Rothfuβ–Bastian. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Englund, Boel & Ledin, Per (red.), 2003. *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Studentlitteratur. Lund.

Englund Dimitrova, Birgitta, 2003. Explicitation in Russian-Swedish translation. Sociolinguistic and pragmatic aspects. I: Englund Dimitrova, Birgitta & Pereswetoff-Morath, Alexander (red.). *Swedish Contributions to the Thirteenth International Congress of Slavists. Ljubjana, 15–21 August 2003*. Lund University Press. Lund. S. 21–31.

Englund Dimitrova, Birgitta, 2005: *Expertise and Explicitation in the Translation Process*. Benjamins. Amsterdam/Phliadelphia.

Englund Dimitrova, Birgitta (u.u.). Segmentation of the writing process in translation. Experts vs. novices. I: Sullivan, K.P.H. & Lindgren, E: *Computer keystroke logging: Methods and Applications*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. Company. Amsterdam/Philadelphia.

Erikson, Peter, 1998. *Planerad kommunikation. Om information som konkurrensmedel*. Liber. Malmö.

Even–Zohar, Itamar, (1979) 1990. *Polysystem studies*. Poetic today 11:1. The Porter Institute for Poetics and Semiotics. Tel Aviv.

Faigley, Lester, 1985. Nonacademic writing. The social perspective. I: Odell, Lee & Goswami, Dixie (red.). *Writing in nonacademic settings*. Gulford Press. New York/London. S. 231–248.

Fairclough, Norman, 1992. *Discourse and Social Change*. Polity Press. Cambridge.

Fairclough, Norman, 1995. *Critical discourse analysis. The critical study of language*. Longman. London.

Fredrickson, Kristin M., 1992. *The Case of Swedish Court Documents*. (TeFa nr 4 = FUMS rapport, nr 165.) Uppsala universitet. Uppsala.

Frilling, Sabine, 1995. *Textsorten in juristischen Fachzeitschriften*. Internationale Hochschuleschriften. Band 138. Waxman Verlag. Münster & New York.

Förvaltningslag. 434/2003. Finlands författningssamling. www.finlex.fi. (22.2.2009.)

Författningssamlingen 497/182. *Statsrådets beslut om förbättrande av myndigheternas språkbruk*.

Garland, Ron., 1990. A Comparison of Three Forms of the Semantic Differential Marketing. I: *Maketing Bulletin* 1990:1. S. 19–24. http://marketing-bulletin.massey.ac.nz/V1/MB_V1_A4_Garland.pdf.

Garzone, Giuliana, 2000. Legal Translation and Functional Approaches : a Contradiction in Terms? I: *Actes du Colloque International "La traduction juridique. Histoire, théorie(s) et pratique", 17–19.2.2000*, Genève, École de Traduction et d'Interprétation – Université de Genève. S. 395–414.

Gémar, Jean–Claude, 1982. Fonctions de la traduction juridique en milieu bilingue et langage de droit au Canada. I: Gémar, Jean–Claude (red.): *Langage du droit et traduction*. Linguatech et Conseil de la langue français. Montréal. S. 121–137.

Gentzler, Edwin, 1993. *Contemporary Translation Theories*. Routledge. London/ New York.

Gibbons, John, 1994. *Language and the law*. Language in social life series. Longman. London/New York.

Gile, Daniel, 1995. *Basic Concepts and Models för Interpreter and Translator Training*. Benjamins. Amsterdam & Philadelphia.

Gile, Daniel, 1998. Observational Studies and Experimental Studies in the Investigation of Conference Interpreting. I: *Target* 10:1. S. 69–98.

Gile, Daniel et al.. (red.), 2001. *Getting started in Interpreting Research*. Benjamins. Amsterdam & Philadelphia.

Gloy, Karen, 1987. Norm. I: Ammon, U., Dittmar, N. & Mattheiser, K.J. (red.): *Sozioloinguistik*. Berlin/New York. S. 119-124.

Gouanvic, Jean–Marc, 1999. *Sociologie de la traduction: la Science–Fiction Americaine dans l´Espace Culturel Francis des Années 1950*. Artois Presses Université. Paris.

Gouanvic, Jean–Marc, 2002. A model for structuralist constructivism in translation studies. I: Hermans, Theo (red.): *Crosscultural transgression. Research Models in Translation Studies II*. St Jerome publishing. Manchester. S. 93–102.

Gullin, Christina, 1998. *Översättarens röst. En studie i den skönlitterära översättarens roll med utgångspunkt i översättningar av Else Lundgren och Caj Lundgren.* Lund university Press. Lund.

Gullin, Christina, 2002. *Översättarens röst*. Studentlitteratur. Lund.

Gunnarsson, Britt-Louise, 1981. En pragmatisk textanalys. I: *Svenskans beskrivning 12. Förhandlingar vid Sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning 12 Umeå 1980*. Umeå Universitet. Umeå. S. 146–162.

Gunnarsson, Britt-Louise, 1982. *Lagtexters begriplighet. En språkfunktionell studie av medbestämmandelagen*. Liberförlag. Lund.

Gunnarsson, Britt-Louise, 1987. *Text comprehensibility and the writing process. The case of laws and law making*. (FUMS Rapport, nr 134.) Uppsala universitet. Uppsala.

Gunnarsson, Britt-Louise, 1992. *Skrivande i yrkeslivet, En sociolingvistisk studie*. Studentlitteratur. Lund.

Gunnarsson, Britt-Louise, 2000. Discourse, organizations and national cultures. I: *Discourse Studies*. Vol.2, nr 1. S. 5–33.

Gunnarsson, Britt-Louise & Edling, Lena, 1985. *Laganvändning på kommunnivå*. (FUMS Rapport, nr 127.) Uppsala universitet. Uppsala.

Gustafsson, Marita, 1975. *Some Syntactic Properties of English Law Language*. Turun yliopiston Englantilaisen filologian julkaisuja – Publications of the Department of English, University of Turku. No. 4. University of Turku. Turku.

Gustafsson, Margareta, 2007. Klarspråk på riksdagen. I: *Språkråd* 3/2007. Statsrådets svenska språknämnd informerar. S. 5–8.

Gröna boken. Riktlinjer för författningsskirvning, 1998. 6 rev.uppl. Stockholm.

Grönqvist, Henrik, 1991. Om juridisk svenska. I: *Språkbruk* 1991:2. S. 3–6.

Göpferich, Susanne, 1995. *Textsorten in Naturwissenschaft und Technik: Pragmatische Typologie – Kontrastierung – Translation*. Gunter Narr Verlag (Forum für Fachsprachenforschung 27). Tübingen.

Hatch, M J., 2002. *Organisationsteori. Moderna, symboliska och postmoderna perspektiv*. Studentlitteratur. Lund.

Hatim, Basil & Mason, Ian, 1990. *Discourse and the Translator*. Longman. London/New York.

Hansen, Gyde, 1999. *Probing the process in translation: Methods and results*. Copenhagen Studies in Language 24. Samfunslitteratur. Copenhagen.

Hellner, Jan, 1973. Svensk lagstil. I: *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland*. Helsingfors. S: 169–183.

Hellspong, Lennart, 2001. *Metoder för brukstextanalys*. Studentlitteratur. Lund.

Hermans, Theo (red.), 1985: *The Manipulation of Literature. Studies in Literary Translation*. Croom Helm. Beckenham.

Hermans, Theo, 1991. Translation norms and correct translations. I: I: Van Leuwen-Zwart, K & Naaijkens, T. (red.): *Translation Studies: The state of the art.* Rodopi. Amsterdam. S. 155–169.

Hermans, Theo, 1999. *Translation in systems. Descriptive and systemic approaches explained*. St Jerome Publishing.

Hermans, Theo (red.), 2002. *Crosscultural Transgression. Research Models in Translation Studies II. Historical and Ideological Issues*. St Jerome Publishing. Manchester.

Hiltunen, Risto, 1984. *Chapters in Legal English. Aspects Past and Present of the Language of the Law*. Suomalaisen Tiedeakatemian Toimituksia. Sarja B, nide 251. Suomalainen Tiedeakatemia. Helsinki.

Hiltunen, Risto, 1990. Suomenkielisen lakitekstin rakenteesta [Om den finskspråkiga lagtextens struktur]. I: *Nordisk tidskrift for fagsprog og terminologi* 1984:1. S. 5–8.

Hjort–Pedersen, Mette ,1996. Legal translation and the principle of relevance. I: *Multilingua* 15:4. Walter de Gruyter. Berlin S. 361–371.

Hoffman, Yvonne, 1984. Seven Roads to LSP. I: *Special Language – Fachsprache* 1–2:1984. Wien.

Holmes, James S., 1988. *Translated! Papers on literary translation and translation studies*. Rodopi. Amsterdam.

Holtz-Mänttäri, Justa, 1984. *Translatorisches Handeln*. Suomalainen Tiedeakatemia. Helsinki.

House, Juliane, 1977. A Model for assessing translation qualtiy. I. *Meta* 22(2). S. 103–109.

House. Juliane. 1997. *Translation Quality Assessment*. *A Model Revisited.* Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Hultman, Tor G., 2003. *Svenska Akademiens språklära*. Svenska Akademien. Stockholm.

Hung, Eva (red.), 2002. *Teaching Translation and Interpreting*. *Building Bridges*. Benjamins Translation Library 42. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

af Hällström–Reijonen, Charlotta, 2005. ”För den heliga svenskans skull” – redigeringen av Tavststjernas Lille Karl. I: *Folkmålsstudier*. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi, nr 44. S. 11–87.

af Hällström, Charlotta & Reuter, Mikael, 2000. *Finlandssvensk ordbok*. Schildts. Esbo.

Hönig, Hans G., 1995. *Konstruktives Übersetzen*. *Studien zur Translation*. Stauffenburg. Tübingen.

Hönig, Hans G. & Kussmaul, Paul, 1982. *Strategie der Übersetzung. Ein Lehr– und Arbeitsbuch*. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Jacobsen, Dag I. & Thorsvik, Jan, 2002. *Hur moderna organisationer fungerar.* Studentlitteratur. Lund.

Jakobsen, Arnt Lykke, 1994. Translation – a productive skill. I: H. Bergenholtz et al. (red.) 1994. *OFT Symposium. Translating LSP texts*. Copenhagen Business School. Copenhagen. S. 41–70.

Jakobson, Roman, 1959/2000. On lingustic aspects on translation. I: Venuti, Lawrence (2000, red.): *The Translation Studies Reader*. Routledge. London/New York. S. 113–118.

Jantunen, Jarmo, 2004. *Synonymia ja käännössuomi: korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännöskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin.* Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja, 35. Joensuu. Doktorsavhandling.

Jettmarová, Zuzana, 2005. East meets West. On Social Agency in Translation Studies Paradigms. I: Károly. Krisztina & Fóris, Ágota (red.*). New trends in translation studies*. In Honour of Klinga Kluady. Akadémia Kiadó. Budapest. S. 95–105.

Jämtelid, Kristina, 2002. *Flerspråkig textproduktion vid ett internationellt storföretag. Skrivande vid Electrolux*. Acta universitas Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology 27. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. Doktorsavhandling.

Jääskeläinen, Riitta, 1999. *Tapping the Process. An Explorative Study of the Cognitive and Affective Factors Involved in Translating*. University of Joensuu Publications in the Humanities 22. Joensuu. Doktorsavhandling.

Karttunen, Francis, 1996. *Between worlds: interpreters, guides and survivors*. Rutger University Press. New Brunswick (NJ).

Katz, Daniel & Kahn, Robert L., 1966. *The social psychology of organization*. John Wiley and sons. New York.

Kielilaki, 423/2003. Finlands författningssamling. www.finlex.fi. (22.2.2009.)

Kiraly, Don, 2000. *A Social Constructivist Approach to Translator Education*. St Jerome Publishing. Manchester.

Kinnunen, Tuija, 2006. *Käännös oikeudenkäyntiaineistona – lakitekstien tulkinta oikeuskäsitteiden kääntämisen näkökulmasta*. [Översättning som rättegångsmaterial – tolkningen av lagtext ur perspektiv på översättning av juridiska begrepp]. Acta Universitatis Tamperensis 1173. Tampereen yliopisto. Tampere. Doktorsavhandling.

Klarspråk i kommunerna. 1996. Suomen kuntaliitto – Finlands kommunförbund. Helsingfors.

Koller, Werner, 1979. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. Uni–Taschenbücher; 819. Heidelberg Quelle & Meyer. Heidelberg.

Koskinen, Kaisa, 2000a. *Beyond Ambivalence. Postmodernity and the Ethics of Translation*. Acta Universitatis Tamperensis 774. Tampere University. Tampere. Doktorsavhandling.

Koskinen, Kaisa, 2000b. Institutional Illusions. Translating in the EU Commission. I: *The Translator* 6:1. S. 49–65.

Koskinen, Kaisa, 2008. *Translating Institutions. An Ethnographic Study of EU Translation*. St Jerome Publishing. Manchester.

Krings, Hans, P., 1986. Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French (L2). I: House, J. & Blum–Kulka, S. (red.): *Interlingual and Intercultural Communication*. Gunter Narr Verlag. Tübingen. S. 263–276.

Krings, Hans P., 2001. *Repairing texts. Empirical Investigations of Machine Translaion Post-Editing Processes*. [red. G,S, Koby, översatt av G.S. Koby, G.M. Schreve, K. Mischerikow & S. Litzer.] Kent State University Press. Kent, Ohio.

Kristiansen, Tore & Vikør, Lars S. 2006. *Nordiske språkhaldningar. Ei meiningsmåling*. Moderne importord i språka i Norden 4. Novus. Oslo.

Kujamäki, Pekka, 1998. *Deutsche Stimmen der sieben Brüder. Ideologi, Poetik und Funktionen literarischer Übersetzung*. Nordeuropäische Beiträge aus den Human- und Gesellschaftswissenschaften ; Bd. 18. Peter Lang. Frankfurt am Main.

Kussmaul, Paul & Tirkkonen-Condit, Sonja 1995. Think–aloud Protocol Analysis in Translation Studies. I: *TTR – Traduction Terminologie Rédaction* 8:1. S 177–199.

Kvale, Steinar, 2001. *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels forlag. Køpenhavn.

Künzli, Alexander, 2004. Risk–taking: trainee translators vs. Professional translators. A case study. *The Journal of Specialised Translation, 2*. S: 34–49.

Künzli, Alexander 2007a. The ethical dimension of translation revision. An empirical study. *The Journal of Specialised Translation, 8*,[special issue on translation revision]. S: 42–56.

Künzli, Alexander, 2007b. Translation Revision: a study of the performance of ten professional translators revising a legal text. I: Y. Gambier, M. Schelsinger & R. Stolze (red.): *Translation Studies: doubts and directions*. Benjamins. Amsterdam. S. 115–126.

Lagberedarens EU-handbok, 2004. Justitieministeriet. Helsingfors.

Lainlaatijan opas, 1996. [Lagberedarens handbok]. Edita & Oikeusministeriö [Justitieministeriet]. Helsinki.

Lainlaatijan perustuslakiopas, 2000. [Lagberedarens grundlagshandbok]. Oikeusministeriö [Justitieministeriet]. Helsinki.

Lainlaatijan EU-opas, 2004. [Lagberedarens EU-handbok] Oikeusministeriö [Justitieministeriet]. Helsinki.

Lambert, José, 1991. Shifts, oppositions and goals in translation studies. Towards a genealogy of concepts. I: Lwuwen-Zwart, K. & Naaijkens, T. (red.): *Translation Studies: The state of the art.* Rodopi. Amsterdam. S. 25–37.

Landqvist, Hans, 1996. *Svenskt författningsspråk i Sverige och Finland. En komparativ studie av några syntaktiska och lexikala drag i skuldsaneringslagstiftningen*. MISS 16. Göteborgs universitet. Göteborg. Licentiatavhandling.

Landqvist, Hans, 2000. *Författningssvenska*. *Strukturer i nutida svensk lagtext i Sverige och Finland*. Nordistica Gothoburgensia 22. Göteborg.

Landqvist, Hans, 2003. *Abolition, militärmål, rusdryck och kåkfarare. Studier i svenskt juridiskt ordförråd 1800–2000*. ORDAT 20. Det svenska ordförrådets utveckling 1800–2000. Göteborg.

Lassus, Jannika, 2007 Information på vars och ens eget språk? I: *Språkbruk* 4:2007. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors. S. 17–22.

Lassus, Jannika, 2008. *Similarities and differences between social insurance brochures in Finland and Sweden. An analysis of the influence of translation and other text production on interpersonal relations in the texts*. Presentation hållen på Nordic translation conference, University of London, School of Advanced Study. (7.3.2008.).

Laurén, Christer, 1993. *Fackspråk. Form, innehåll, funktion*. Studentlitteratur. Lund.

Laurén, Christer & Nordman, Marianne, 1987. *Från kunskapens frukt till Babels torn. En bok om fackspråk*. Stockholm.

Laviosa, Sara (red.) 1998. *The corpus-based Approach/ L'Approche Basée sur le corpus*. Special issue of *Meta* 13.4.

Ledin, Per, 1997. *”Med det nyttiga skola wi söka att förena det angenäma…” Text, bild och språklig stil i veckopressens föregångare*. Svensk sakprosa, rapport nr 14. Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet.

Ledin, Per & Selander, Staffan, 2003. Institution, text och genre. I: Englund, Boel & Ledin, Per (red.): *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Studentlitteratur. Lund. S: 91-124.

Lefevere, André, 1992. *Translation, rewriting and the manipulation of literary fame*. Routledge. London/New York.

Lehto, Leena, 1985. Methodological Aspects of Legal Translation. I: *Papers from the Conference of Departments of English in Finland*. University of Turku. Turku. S. 147–176.

Lehto, Leena, 1999. Juridisten tekstien kääntämisen yleisistä ongelmista [Om generella problem vid översättning av juridiska texter]. I: Jyränki, Antero (red.): *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, B:7. Turku. S. 119–129.

Leppihalme, Ritva, 1997. *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Multilingual Matters. Clevedon.

Levý, Jirí, 1967. Translation as a decision process. I: Chesterman, Andrew (red.): *Readings in translation theory*. Finn Lectura. Helsinki. S. 37–52.

Lindholm, Camilla, 2003. *Frågor i praktiken. Flerledade frågeturer i läkare–patientsamtal*. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.

Lindqvist, Yvonne, 2002. *Översättning som social praktik. Toni Morrison och Harlequinserien Passion på svenska*. Acta universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology 26. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. Doktorsavhandling.

Liiri, Kari, 1999. EY:n tuottamien oikeudellisten tekstien kääntämisestä [Översättning av juridiska texter inom EU]. I: Jyränki. Antero (red.). *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*.

Linell, Per, 1998. Discourse across boundaries. On recontextualization and the blending of voices in professional discourse. I: *Text*, 18, 2. S. 143–158.

Lörscher, Wolfgang, 1991. *Translation Performance, Translation Process and Translation Strategies*. Narr. Tübingen.

Madsen, Dorte, 1997. Towards a description of Communication in the Legal Universe. Translation of Legal Texts and the Skopos theory. I: *Fachsprache. International Journal of LSP*, No 1–2. S. 17–27.

Malmsten, Ann-Marie, 2007. Återblick på språkvårdsprojeket. I: *Språkråd* 3/2007. S.2–3. Satsrådets svenska språknämnd informerar.

Mason, Ian, 2001. Translator behaviour and language usage. Some constraints on contrastive studies. Hermes. *Journal of Linguistics* 26 (2001). S. 65-80.

Mattila, Heikki E.S., 1999. *Oikeuslingvistiikka*. [Rättslingvistik]. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.

Mattila, Heikki E.S., 2002. *Vertaileva oikeuslingvistiikka*. [Kontrastiv rättslingvistik] Kauppakaari. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki.

Mattfolk, Leila, 2005. On investigating attitudes – Opinion polls, reliability, and subjective understanding. I: Tore Kristiansen, Nikolas Coupland & Peter Garrett (red.): *Subjective processes in language variation and change* [Theme issue of Acta Linguistica Hafniensia.]. S. 171–191.

Mauranen, Anna. 1999. Will 'translationese' ruin a contrastive study?. I: *Languages in Contrast. International Journal for contrastive linguistics*. 2:2. S. 161–185.

Mauranen**,** Anna, 2004. Corpora, universals and interference. I: Mauranen**,** Anna & Kujamäki, Pekka (red). *Translation Universals: do they exist?* John Benjamin Publishing. Amsterdam S. 65–82.

Mauranen, Anna, 2005. Contrasting languages and varieties with translational corpora. I: Aijmer, Karin, Hasselgård, Hilde & Johansson, Stig (red.). *Contrast in Context*. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S. 73–92.

Mauranen, Anna & Kujamäki, Pekka (red.), 2004. *Translation universals: do they exist?* John Benjamin Publishing. Amsterdam.

Mayoral, Roberto, 2005. The lure of legal language: an interview with Roberto Mayoral. I: *Journal of specialised translation*, 2005:3. S. 2–5.

Melander, Björn, 2000a. EU och svenskan – fördärv eller chans? I: Melander, Björn (red.) *Svenskan som EU–språk.* Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Hallgren & Fallgren. Uppsala. S. 7–12.

Melander, Björn (red.), 2000b. *Svenskan som EU–språk.* Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Hallgren & Fallgren. Uppsala.

Mischler, Elliot G., 1984. *The discourse of medicine: Dialects of medical interviews*. N.J. Ablex. Norwood.

Mosesson, Erik, 1986. *Begriplighet, juridik och språk*. IRI–rapport 1986:7. Stockholms universitet. Institutionen för rättsinformatik. Stockholm.

Mossop, Brian 1988. Translating institutions: a missing factor in translation theory. I: *TTR Traduction, terminologie, rédaction Université du Québec à Trois–Rivières. Département des langues modernes*. 1:2. S. 65–71.

Mossop, Brian, 1990. Translating institutions and 'idiomatic' translation. I: *Meta* 35:2. S. 342–355.

Mossop, Brian, 2000. The workplace procedures of professional translators. I: Chesterman, Andrew, San Salvador, Natividad Gallardo & Gambier, Yves (red.). *Translation in Context. Selected contributions from the EST Congress, Granada 1998*. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S. 39–48.

Mossop, Brian 2001. *Revising and editing for translators*. St Jerome Publishing. Manchester.

Mossop, Brian, 2006. From Culture to Business: federal government translation in Canada. I: *The Translator* 12(1), 2006. S. 1–27.

Mossop, Brian, 2007. *Empirical Studies of Revision. What we know and what we need to know*. http://www.geocities.com/brmossop/EmpiricalStudies.htm. (22.2.2009.)

Myndigheternas föreskrifter, 1998. Fritze. Stockholm.

Myndigheternas skrivregler, 2001. Fritze. Stockholm.

Månsus, Johanna, 2006. *Processens problematik och problemens processer: en fallstudie om ett bibelöversättningsteams arbetsprocesser, översättningsproblem och strategier*. Opublicerad pro gradu-avhandling i nordiska språk. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur. Helsingfors universitet.

Mäntynen, Leena, 1980. *Lainvalmistelujulkaisut vuosina 1886–1979 : lainvalmistelun historiatyön aineistoa 1*. [Lagberedningspulikationer 1886–1979].Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston. [Justitieministeriets lagberedningsavdelning]. Helsinki.

Neubert, Albert & Schreve, Gregory, 1992. *Translation as text*. Kent State University Press. Ohio.

Nida, Eugene, 1964. *Toward a science of translating. With special reference to principles and procedures involved in bible translation*. Brill. Leiden.

Nida, Eugene & Taber, Charles, 1969. *The theory and practice of translation*. Brill. Leiden.

Nida, Eugene, 1996. *The Sociolinguistics of Interlingual Communication*. Les Éditions du Hazard, 1996 (Collection Traductologie). Brussels.

Nikander, Pirjo, 2003. Moniammatillinen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon haasteena. Vuorovaikutuksellinen näkökulma.[Mutliprofessionellt samarbete som utmaning för social- och hälsovården. Ett dialogiskt perspektiv] I: *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 40*. S. 279–290.

Nord, Christiane, 1991. *Text Analysis in Translation*. Rodopi. Amsterdam/Atlanta.

Nord, Christiane, 1997: *Translating as a purposeful activity. Functionalist approaches explained*. St Jerome Publishing. Manchester.

Norberg, Ulf, 2003. *Übersetzen mit doppeltem Skopos, Eine empirische Prozess– und Produktstudie.* Studia Germanica Upsaliensa 42. Uppsala universitet. Uppsala.

Nordman, Lieselott, 2002. Kvalitetsbegreppet och översättning av lagtext. I: Sorvali, Irma & Rossi, Paula (red.): *Svenskan i Finland 7. Föredrag vid sjunde sammankomsten för beskrivningen av svenskan i Finland.* Uleåborg 19–20 april 2002. Acta universitatis ouluensis. Humaniora B 49. Oulu University Press. Oulu. S. 157–167.

Nordman, Lieselott, 2003. From draft to law – Studying the Translation Process for Legal Bills in Finland. I: Gerzymisch–Arbogast, Headroom, Hajicova, Eva, Sgall, Petr, Jettmarová, Zuzana, Rothkegel Annely & Rothfuss, Bastian, Dorothee (red.). Jahrbuch Übersetzen und Dolmetschen. Bd. 4/II 2003: *Textologie und Translation*. Deutsche Gesellschaft für Üersetzungs– und Dolmetschwissenschaft. Gunter Narr Verlag. Tübingen. S. 203–217.

Nordman, Lieselott, 2004a. *Förstöras, avföras* eller *utplånas* – vad sker med en lagöversättning från första utkast till slutgiltig lag? I: Melander, Melander Marttala, Nyström, Thelander & Östman (red): *Svenskans beskrivning 26*. Hallgren & Fallgren. Uppsala.

Nordman, Lieselott, 2004b. Från proposition till författning. I: *Språkråd* 4/2004. Statsrådets svenska språknämnd. S. 7–9.

Nordman, Marianne, 1984. *Om juridisk svenska*. Svensk juristtidning (62–43–869). S. 955–968.

Nordman, Marianne, 1992. *Svenskt fackspråk*. Studentlitteratur. Lund.

Newmark, Peter (1981). *Approaches to Translation*. Pergamon. Oxford.

Språklag 423/2003. Finlands författningssamling. www.finlex.fi. (22.2.2009.)

Nyström, Catharina, 2001. *Hur hänger det ihop? En bok om textbindning*. Studentlitteratur. Lund.

Odell, Lee, 1985. Beyond the text: Relations between writing and social context. I: Odell, Lee & Giovanni, Dixie (red.). *Writing in nonacademic settings*. Guilford Press. New York/London. S. 249–280.

Olohan, Maeve, red, 2000. *Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies I. Textual and Cognitive Aspects*. St Jerome Publishing. Cornwall, UK.

Oppenheimer, A.N, 1992. *Questionnaire Design and Attitude Measurement*. Printer. London.

Ord för ord. Norstedts svenska synonymordbok, 2001. Norstedts ordbok. Stockholm.

Osgood, Charles, Suci, George & Tannenbaum, Percy, 1957. *The Measurement of Meaning*. Urbana (III), University of Illinois Press.

Pajula, Paavo, 1960. *Suomalaisen lakikielen historia pääpirteittäin.* [Det finska lagspråkets historia i huvuddrag]. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki/Porvoo.

Paloposki, Outi & Makkonen-Craig, Henna (red.) 2000. *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. [Översättningslitteratur och översättningskritik]. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja.Yliopistopaino. Helsinki.

Palmgren Sten, 1986. *Begripligare lagstiftning*. Bilaudaturuppsats i allmän rättslära. Helsingfors universitet.

Palmgren, Sten, 1990. Översättning av lagtext till svenska i Finland. I: *Språkvård* 1990:2, s.16–19.

Palmgren, Sten, 1995. *Lagspråk i förändring*. I: *Språkbruk* 1995:3. Forskningscentralen för de inhemska språken. S. 3–7.

Palmgren, Sten, 2000. Nytt årtusende – ny grundlag. I: *Språkråd* 2000:1. Statsrådets svenska språknämnd. Helsingfors. S. 1–2.

Palmgren, Sten, 2003. Översättning av lagförslag och betänkanden. I: *Språkråd* 1/2003. Statsrådets svenska språknämnd. S. 1–2.

Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (3:e uppl.). Studentlitteratur. Lund.

Pettersson, Gertrud, 1992. *Lagspråk och samhällsutveckling*. *Studier över svenskt lagspråk efter 1734*. Lundastudier i nordiska språkvetenskap A 46. Lund University Press. Lund.

Piehl, Aino & Vihonen, Inkaliisa, 1999. *Käännetäänkö tekstisi, tulkataanko puheenvuorosi?: selvää suomea kansainvälisesti*. [Tala för att tolkas, skriv för att översättas]. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 139. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus [Forskningscentralen för de inhemska språken]. Helsinki.

Piehl, Aino & Vihonen, Inkaliisa, 2001. *Tala för att tolkas, skriv för att översättas* . Utrikesdepartementet, Regeringskansliet. Stockholm.

Piehl, Aino & Vihonen, Inkaliisa (red.), 2006. *Vuosikymmenen EU–suomea* [Ett decenium EU–finska]. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 142. Kotimaisten kielten tutkimuskeksus [Forskningscentralen för de inhemska språken]. Helsinki.

Popovič, Anton, 1971. *Poetika umeleckéo prekladu*. Tatran, Bratislava.

Popovič, Anton, 1975. *Teória umeleckéo prekladu*. Tatran. Bratislava.

Popovič, Anton, 1983. *Originál/preklad*. Tatran. Bratislava.

Portin, Göran, 1989. Juriststil. I: *Juhlajulkaisu – Festskrift Curt Olsson 1919 − 28/9 1989*. Juridiska föreningen i Finlands publikationsserie N:o 54. Lakimiesliiton kustannus & Jursitförbundets förlag. Helsingfors. S. 45–49.

Prieto de Pedro, J., 1991. *Languas, lenguaje y derecho*. Editorial Civitas. Madrid.

Probirskaja-Turunen, Svetlana, 2001. *Juridisen termistön kääntäminen: Venäläiset ja suomalaiset oikeushenkilöt*. [Översättning av juridiska termer: Ryska och finska rättspersoner]. Tampereen yliopisto. Käännöstieteen laitos, venäjän kielen kääntäminen. Avhandling pro gradu.

Probirskaja-Turunen, Svetlana, 2005. *Korpusvetoinen juridinen kääntäminen*. [Koprusbaserad juridisk översättning]. Käännöstieteen laitos, venäjän kielen kääntäminen. Tampereen yliopisto. Licentiatavhandling.

Pym, Anthony, 1992. The relations between translation and material text transfer. I: *Target* 4:1. S. 171–189.

Pym, Anthony. 1995. European Translation Studies, *Une science qui dérange*, and Why Equivalence Needn't Be a Dirty Word. I: *TTR* 8:1. S. 153-176.

Pym, Anthony, 1998. *Method in Translation History*. St Jerome Publishing. Manchester.

Pym, Anthony, 2000. *Negotiating the frontier. Translators and intercultures in Hispanic history*. St Jerome Publishing. Manchester.

Pym, Anthony, 2006. On the social and the cultural in Translation Studies. I: Pym, Anthony, Shlesinger, Miriam & Jettmarová, Zuzana (red.): *Sociocultural Aspects of Translating and Interpreting*. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S. 1–25.

Rainó, Päivi, 2004. *Henkilöviittomien synty ja kehitys suomalaisessa viittomakieliyhteisössä*. Deaf Studies in Finland 2. Kuurojen Liitto. Helsinki.

Reiss, Katahrina, 1977/1989. Text types, translation types and translation assessment. [Översatt av Chesterman, Andrew]. I: Chesterman, Andrew (red.) 1989: *Readings in Translation Theory*. Finn Lectura. Helsinki.

Reiss, Katharina, 2000. *Translation Critisism: The Potentials and Limitations. Categories and Criteria for Translation Qualtiy Assessment*. St Jerome Publishing. Manchester.

Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J., 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Linguistische Arbeiten 147. Tübingen.

Reuter, Mikael, 1987. Reuters ruta 3.4.1987. *Avlägga, fullgöra och genomgå*. (22.2.2009.) http://www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=1371. Forskningscentralen för de inhemska språket. [Även publicerad i Hufvudstadsbladet.]

Reuter, Mikael, 1990. Reuters ruta 21.9.1990. *Vice orförande på föräldraafton*. (22.2.2009.) http://www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=1523. Forskningscentralen för de inhemska språken. [Även publicerad i Hufvudstadsbladet.]

Reuter, Mikael, 2004. Reuters ruta 12.5.2004. *Nya SLAF har kommit ut*. (22.2.2009.) http://www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=1921. Forskningscentralen för de inhemska språken. [Även publicerad i Hufvudstadsbladet.]

Risku, Hanna, 2004. *Translationsmanagement. Interkulturelle Fachkommunikation im Informationszeitalter*. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Robbins, Stephen P. (2001). *Organizational Behavior*. 9 uppl. New Jersey: Prentice Hall.

Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Routledge. London & New York.

Sager, Juan, 1993. *Language Engineering and Translation*. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Sager, Juan, 1997. Text types and translation. I: Trosborg, A. (red.) *Text Typology and Translation.* Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Sanastotyön käsikirja, 1989. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät. TSK 14, SFS–käsikirja 50. Suomen Standardisoimisliitto SFS. Jyväskylä.

Sandrini, Peter, 1996. *Terminologiearbeit im Recht. Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers*. TermNet. Wien.

Sandrini, Peter, 1999 (red.). *Übersetzen von Rechtstexten – Fachkommunikation im pannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache*. (FFF: Band 54.). Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Šarčević, Susan, 1997. *New Approach to Legal Translation*. Kluwer Law International. Haag.

Šarčević, Susan, 2000a. *New Approach to Legal Translation*. Kluwer Law International. Haag. (Andra upplagan).

Šarčević, Susan, 2000b. Creativity in legal translation: How much is too much? I: Chesterman, Andrew, Gallardo San Salvador, Natividad & Gambier, Yves (red.). *Translation in context. Selected papers from the EST Congress*, Granada 1998. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S. 281–292.

Schleiermacher, Friedrich, 1813/1992. On the different methods of translating [Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersezens]. I: Schulte, Rainer & Biguenet, John (red.): *Theories of Translation*. University of Chicago Press. Chicago/London.

Schäffner, Christina & Adab, Beverly, 2001. *The idea of the hybrid text in translation: contact as conflict*. Across languages and cultures. Volume 2, number 2, 2001. Akademia Kiado. Budapest.

Schäffner, Cristina (red.), 1999. *Translation and Norms*. Multilinguals Matters. Clevedon.

Shuttleworth, Mark & Cowie, Moira (red.). 1997. *Dictionary of Translation Studies* St Jerome Publishing. Manchester.

Seeger, M.W., Ulmer, R.R., Novak, J.M. and Sellnow, T., 2005. Post–crisis discourse and organizational change, failure and renewal. I: *Journal of Organizational Change Management*, 18:1. S. 78–95.

Silverman, David, 1993. *Interpreting Qualitative Data. Methods for analysing Talk, Text and Interaction*. Sage. London.

Silverman, David, 2001. *Interpreting Qualitative Data. Methods for analysing Talk, Text and Interaction*. Sage. London.

Simeoni, Daniel. 1998. The Pivotal Status of the Translator's Habitus. I: *Target* 10:1. S. 1–39.

Snell–Hornby, Mary, 1988. *Translation Studies: an integrated approach.* Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Snell–Hornby, Mary, 1990. Linguistic Transcoding or Cultural Transfer? A Critique of Translation Theory in Germany. I: Bassnett, Susan & Lefevere, André (red.). *Translation, History and Culture*. Pinter. London. S 79–86.

Snell–Hornby, Mary, Pöchhacker, Franz & Kaindl, Klaus (red.), 1994. *Translation Studies. An Interdiscipline.* Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Språkbruk. Tidskrift utgiven av Svenska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors.

Språket i lagar och andra författningar, 1967. Statsrådsberedningen. Stockholm

Språkråd. Statsrådets svenska språknämnd informerar. Statsrådets svenska språknämnd.

Stengel-Hauptvogel, Ina. 1997. *Juristisches Übersetzen Spanisch – Deutsch: Immobilienkaufverträge* (FFF. Band 41.) Gunter Narr Verlag. Tübingen.

[*Stora finsk-svenska ordboken. Suuri suomi-ruotsi sanakirja*. 2004. WSOY. Juva.]

Suuri suomi-ruotsi sanakirja. *Stora finsk-svenska ordboken*, 2004. WSOY. Juva.

Svarta listan – ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk, 2004. Statsrådsberedningen. Justitiedepartementet. Stockholm.

Svensk Ordbok, 1999. Språkdata och Norstedts ordbok. Stockholm.

Svenska Akademiens grammatik, 1999. Svenska Akademien. Stockholm.

Svenska Akademiens ordbok, 1998. Svenska Akademien. Stockholm.

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket, 2006. Svenska Akademien. Stockholm.

Svenska skrivregler, 2000. Utgivna av Svenska språknämnden. Liber. Stockholm.

Svenskt lagspråk i Finland, 1986. von Bonsdorff, P. E., Palmgren, Sten & Reuter, Mikael (red.). Lagberedningsavdelningens publikation. Justitieministeriet. Helsingfors.

Svenskt lagspråk i Finland, 1990. Palmgren, Sten (red.). 2 uppl. Statsrådets svenska språknämnd. VAPK-förlaget. Helsingfors.

Svenskt lagspråk i Finland, 1998. Bruun, Henrik & Palmgren, Sten (red.). 3 uppl. Statsrådets svenska språknämnd. Schildts. Esbo.

Svenskt lagspråk i Finland, 2004. Bruun, Henrik, Malmsten, Ann-Marie & Palmgren, Sten, (red.). 4 uppl. Statsrådets svenska språknämnd. Schildts. Esbo.

Thors, Carl-Eric, 1979. Några iakttagelser om svenskt lagspråk i Finland. I: *Språkform och språknorm*. *En bok till Bertil Molde på 60-årsdagen den 16 september 1979*. Utg. av Svenska Akademien och Svenska språknämnden 67. Esselte Studium. Stockholm S. 246-251.

Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland. Helsingfors.

Tirkkonen-Condit, Sonja, 1990. Professional vs. Non–Professional Translation: A Think–Aloud Protocol Study. I: Halliday, M.A.K., John Gibbons & Howard Nicholas (red.): *Learning, Keeping and Using Language*. *Selected papers from the Eigth Wolrd Congress of Applies Linguistics.* Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S. 381–394.

Tirkkonen-Condit, Sonja. 1997. Who Verbalises What? A Linguistic Analysis of TAP Texts. I: *Target* 9:1. S. 69–84.

Tirkkonen-Condit, Sonja, 2000. Kääntämisen teoria, tutkimus ja sovellus. [Översättningsteori, forskning och tillämpning] I: *Näkökulmia soveltavaan ainkielentutkimukseen*. Ed. Sajavaara, Kari, Marsh–Piiranen, Arja. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.

Toury, Gideon, 1980. *In Search for a Theory of Translation*. Porter Institute. Tel Aviv.

Toury, Gideon, 1985. A rationale for descriptive translation studies. I: Hermans, Theo (red.): *The Manipulation of Literature. Studies in Literary Translation*. Croom Helm. Beckenham.

Toury, Gideon, 1991. What are descriptive studies into translation likely to yield apart from isolated descriptions. I: Van Leuwen-Zwart, K & Naaijkens, T. (red.): *Translation Studies: The state of the art.* Rodopi. Amsterdam. S. 179–192.

Toury, Gideon, 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond.* Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Toury, Gideon 1999. A Handful of Paragraphs on 'Translation' and 'Norms'. I: Schäffner, Christina (red). *Translation and Norms*. Multilingual Matters. Clevedon etc. S. 9-32.

Trosborg, Anna, 1997. Texts typology: Register, Genre and Text Type. I: Trosborg, Anna (red.): *Text typology and translation*. Benjamins translation library. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Trost, Jan, 1997. *Kvalitativa intervjuer*. Studentlitteratur. Lund.

Trost, Jan, 2001. *Enkätboken*. Studenlitteratur. Lund.

Tymoczko, Maria (2002). Connecting the Two Infinite Orders. Research methods in Translation Studies. I: Hermans, Theo (red.): *Crosscultural transgressions : research models in translation studies 2. Historical and ideological issues*. St Jerome Publishing. Manchester. S. 9-25.

Tyynilä, Markku , 1984. Säädöskielestä. [Om författningsspråket].I: *Kielikello* 1984:3. S. 5–9.

Venuti, Lawrence, 1998. *The Translator´s Invivibility. A History of Translation*. Routledge. London/New York.

Venuti, Lawrence & Baker Mona (red.), 2000. *The Translation Studies Reader*. Routledge. London/New York.

Vermeer, Hans J., 1982. Translation als "Informationsangebot". I: *Lebende Sprachen* 27. S. 97–101.

Vermeer, Hans J., 1989. Skopos and commission in translated action. I: Chesterman, Andrew (red.) 1989. *Readings in translation theory*. Finn Lectura. Helsinki. S. 173–187.

Vermeer, Hans J., 1996. *A skopos theory of translation. (Some argumets for and against)*. TEXTconTEXT–Verlag. Heidelberg.

Vik-Tuovinen, Gun-Viol, 2006. *Tolkning på olika nivåer av professionalitet*. Acta Wasaensia. Nr 153, Språkvetenskap 29. Universitas Wasaensis 2006. Vaasan yliopisto. Vasa. Doktorsavhandling.

Vinay, J. & Darbelnet L. P., 1977/1995: *Stylistique comparée du Français et de l´Anglais. Méthode de traduction*. Websters. Paris.

Wadensjö, Cecilia, 1998. *Interpreting as interaction*. Longman. London.

Wagner, Emma & Bech, Svend & Martínez Jesús M., 2002. *Translating for the European Union Institutions*. Translation Practices Explained. St Jerome Publishing. Manchester.

Wellander, Erik, 1941. *Riktig svenska. En handledning i svenska språkets vård*. P. A. Norstedt & Söner. Stockholm.

Wessén, Elias, 1968. *Svenskt lagspråk*. (Skrifter utgivna av Modersmålslärarnas förening. 101.) 2 uppl. Gleerups. Lund.

Weyers, Gerd R., 1999. Das Übersetzen von Rectstexten: eine Herusforderung an die Übersetzungswissenschaft, Betrachtungen zur deutschen Fassung des EG–Vertrags und zur deutschen Übersetzung des niederländischen Bürgerlichen Gesetzbuches. I: *Recht und Übersetzen*. De Groot, Gerard–René & Schulze, Reiner (red.). Nomos. Baden–Baden. S. 151–174.

Wiedersheim-Paul, F. & Eriksson, L. T. 2006. *Att utreda, forska och rapportera*. Liber. Malmö.

Williams, Jenny & Chesterman, Andrew, 2002. *The Map. A Beginner´s Guide to Doing Research in Translation Studies*. St Jerome Publishing. Manchester.

Wilss, Wolfram, 1977. *Übersetzungswissenschaft*. Klett. Stuttgart.

Wolf, Michaela, 1999. Zum sozialen Sinn in der Translation, Translationssoziologische Implikationen von Pierre Bourdieus Kultursoziologie. I: *Arcadia* 34(2). S. 262-275.

Wolf, Michaela. 2006. The female state of the art: Women in the "translation field". I: *Sociocultural Aspects of Translating and Interpreting*. Pym, Anthony, Shlesinger, Miriam & Jettmarová, Zuzana (red.). Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. S. 129–141.

Wolf, Michael, 2007a. Introduction: The emergence of a sociology of translation. I: Wolf, Michaela & Fukari, Alexandra (red.): *Constructing a Sociology of Translation*. Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.S. 1–36.

Wolf, Michaela & Fukari, Alexandra (red.), 2007b. *Constructing a Sociology of Translation.* Benjamins. Amsterdam/Philadelphia.

Bilaga

ENKÄT om att arbeta med lagöversättning till svenska i Finland

Hej!

Den här enkäten gäller arbete med lagöversättning till svenska i Finland. Jag är doktorand vid institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet och arbetar med en doktorsavhandling om lagöversättning i Finland. Kanske du redan hört om min forskning i något sammanhang.

I den här enkäten är jag är intresserad dels av dina åsikter om ditt eget arbete, dels av dina åsikter om lagöversättningsarbete i allmänhet. Målsättningen med enkätstudien är att studera hur arbetet organiseras, vilka arbetsplatspraktiker som finns, hur kommunikation och samarbetet mellan individer och institutioner ser ut och vilka medvetna strategier och normer som följs. För att kunna diskutera detta behöver jag din hjälp. Genom enkätstudien vill jag lyfta fram personerna bakom lagtexterna och framför allt låta era röster blir hörda. Med din hjälp hoppas jag att resultaten i min doktorsavhandling kan ge nya infallsvinklar på arbetet med lagöversättning i Finland och den organisation som ligger bakom varje översatt svensk lagtext.

Varje besvarad enkät är av mycket stor betydelse och tillför studien värdefull information. Jag hoppas därför att du kan ta dig tid att besvara enkäten eftersom jag väldigt gärna vill veta vad just du tycker!

Enkäten skickas till översättare och granskare vid de institutioner som omfattas av studien (statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriets laggranskningsenhet och riksdagens svenska byrå). Svaren behandlas fullständigt konfidentiellt och enskilda personer kommer inte på något sätt att lyftas fram i avhandlingen eller i annan rapportering av resultaten.

Jag ber dig svara på frågorna och skicka tillbaka den besvarade enkäten i det bifogade kuvertet, som inte behöver frankeras. Jag hoppas att du hinner returnera enkäten före jul, men gärna så fort som möjligt**.** Jag har dock full förståelse för er arbetssituation, så om du inte hinner besvara enkäten före jul så är jag ändå tacksam om jag kan få den i början av januari.

Vid de öppna frågorna kan du fortsätta på baksidan av pappret eller på ett annat papper. Om du tycker att en fråga är tvetydig, skriv in din tolkning och kommentera gärna!

Har du frågor får du gärna kontakta mig; e-post Lieselott.Nordman@helsinki.fi, telefon 191 23989, 040-573 4704.

På förhand stort tack för din medverkan!

Lieselott Nordman Helsingfors, 25.11.2005

Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur
PB 24
00014 Helsingfors universitet

BAKGRUND

1. Kön
   □ kvinna □ man

2. Födelseår
   19____

3. Vilken befattning har du för närvarande?

   Titel:_____
   Arbetsplats, institution och/eller avdelning:_____
   _____
   _____
   Arbetsuppgifter:_____
   _____
   Främsta arbetsuppgifter:_____
   _____

4 a. Hur länge har du haft denna tjänst/arbetat med denna uppgift?_____

4 b. Har du tidigare haft en annan tjänst/andra arbetsuppgifter vid din nuvarande arbetsplats?_____

4 c. Har du tidigare varit anställd vi någon annan institution som arbetar med lagöversättning? □ ja □ nej

4 d. Om du svarade ja på fråga 4 c, vid vilken institution var du då anställd och vilka var dina arbetsuppgifter där?_____
_____
_____

4 e. Har du arbetat med översättning, skrivande eller textgranskning någon annanstans än vid institutioner som arbetar med lagöversättning? (Även frilansuppdrag avses. Om du har arbetat med endast någon av nämnda uppgifter, stryk då över de uppgifter du inte arbetat med.)

   □ nej □ ja Var och hur länge? _____
   _____

   Vilken var din tjänstebeteckning då?_____
   _____

UTBILDNING

5. Vilken utbildning har du?

- □ Gymnasium
- □ Universitet eller högskola
  - Vilket universitet eller vilken högskola?_____
- □ Lägre högskoleexamen (t.ex. kandidat i humanistiska vetenskaper)
- □ Högre högskoleexamen (t.ex. filosofie magister)
- □ Annan utbildning, nämligen (ange också utbildningens längd):_____

_____

6. Besvaras av dem som studerat vid universitet/högskola.

6 a. Hur många läsår läste du vid universitet/högskola?_____

6 b. Vilket var ditt huvudämne?_____

6 c. Vilka var dina biämnen?_____

6 d. Läste du någon specialinriktning, i så fall vilken/vilka?_____

_____

6 e. Läste du språk utanför dina huvudämnes- eller biämnesstudier? I så fall vilket/vilka?

_____

_____

6 f. Kan du även andra språk, i så fall vilka_____

_____

7 a. Har du deltagit i någon form av komplettterande utbildning inom ditt nuvarande arbete?

- □nej
- □ja, vilken form av utbildning? _____

_____

_____

7 b. Har du deltagit i någon form av kompletterande utbildning utanför ditt arbete (på din fritid på eget initiativ)?

- □nej
- □ja, vilken form av utbildning? _____

_____

_____

7 c. Hur ofta har du deltagit i kompletterande utbildning inom ditt arbete?

_____

7 d. När deltog du senast i någon form av kompletterande utbildning (ange gärna också vilken typ av kompletterande utbildning)?_____
_____

8. Är du nöjd med den kompletterande utbildning du får?

- □det är bra som det är
- □jag skulle vilja ha mer kompletterande utbildning
- □jag skulle vilja ha mindre kompletterande utbildning
- □jag skulle vilja ha kompletterande utbildning av annan typ, vilken?_____

_____

DIN EGEN ARBETSSITUATION

9 a. Vilka hjälpmedel använder du regelbundet i ditt arbete?

- □Ordböcker, vilka? _____
- □Svenskt lagspråk i Finland
- □Finlex elektroniska databas
- □Lagboken
- □Finlands författningssamling
- □Internet
- □Svenska skrivregler
- □Svarta listan
- □andra, vilka?_____

_____

9 b. Hur rangordnar du personligen dem i *viktighetsgrad*? (1 = viktigast, 9 = minst viktig)

- □Ordböcker, vilka?_____
- □Svenskt lagspråk i Finland
- □Finlex elektroniska databas
- □Lagboken
- □Finlands författningssamling
- □Internet
- □Svenska skrivregler
- □Svarta listan
- □andra, vilka?_____

_____

9 c. Hur rangordnar du personligen dem i fråga om *normauktoritet*, vilka förlitar du dig mest på?

- □Ordböcker, vilka?_____
- □Svenskt lagspråk i Finland
- □Finlex elektroniska databas
- □Lagboken
- □Finlands författningssamling

□Internet
□Svenska skrivregler
□Svarta listan
□andra, vilka?_____
_____

10. Saknar du någon form av hjälpmedel (t.ex. databaser, gemensamma termbanker etc.)?

□nej
□ja, vad? _____
_____

10 a. Har det utökade utbudet av tekniska hjälpmedel gjort ditt arbete lättare?

□nej
□ja På vilket sätt_____
_____

10 b. Har det utökade utbudet av tekniska hjälpmedel gjort ditt arbete svårare?

□nej
□ja, hur?_____
_____
_____

11. Hur skulle du beskriva din översättnings-/granskningssituation?

11 a. Blir du avbruten?

□ Aldrig □ Sällan □ Ibland □ Ofta □ Alltid

11 b. Arbetar du under tidspress?

□ Aldrig □ Sällan □Ibland □Ofta □Alltid

11 c. Slår du upp i handböcker som *Svenskt lagspråk i Finland* och liknande för att reda ut oklarheter eller få bekräftelse för de val du tänkt göra)?

□Aldrig □ Sällan □ Ibland □ Ofta □ Alltid

Om du svarat ”ibland”, ”ofta” eller ”alltid”, vilka saker kontrollerar du oftast?_____
_____

Om du svarade ”aldrig” eller ”sällan”, är det för att du tycker att är så säker i ditt arbete? _____
_____

12. Vad beaktar du då du arbetar med lagtexter?

Sakinnehåll
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Korrekt juridisk återgivning
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Stilfrågor
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Genre (juridiken som fackspråk)
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Modern sakprosa
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Lagspråket i Sverige
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Det svenska lagspråket inom Europeiska unionen
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Mottagare
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Läsbarhet
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Rekommendationer i handböcker
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet
Översättningsvetenskapliga teorier
Mycket____ _____ _____ _____ _____ _____ Litet

Annat, vad?_____
_____
_____

13 a. När du översätter eller granskar en svensk lagtext, vem tänker du då är textens mottagare?

- □ En granskare
- □ En annan kollega
- □ En jurist (verksam utanför översättningsarbetet)
- □ En tjänsteman
- □ En lekman
- □ Finlands medborgare

13 b. Anpassar du texten efter vem du tänker ska läsa den?

- □ nej
- □ ja på vilket sätt?_____

_____

13 c. Har alla lagtexter samma mottagare?

- □ ja, vilka? _____
- □ nej, vilka lagtexter har vilka mottagare?_____

_____

14. Arbetar du vanligen ensam eller i grupp?

□ ensam

□ i grupp Hur ser gruppens sammansättning ut?_____

_____

15 a. Om du arbetar tillsammans med andra, i vilken form?

□ Ansikte mot ansikte

□ via e-post

□ via telefon

15 b. På vilket sätt arbetar du tillsammans med andra i någon av de former du angivit ovan i fråga 15 a.?

Jag översätter texter tillsammans med kolleger

□ Ofta □ Ibland □ Sällan □ Aldrig

Jag granskar texter tillsammans med kolleger

□ Ofta □ Ibland □ Sällan □ Aldrig

Jag diskuterar formuleringar etc. med kolleger

□ Ofta □ Ibland □ Sällan □ Aldrig

Jag ber kolleger läsa och kommentera den text jag översatt eller granskat (andra än de normala granskarna)

□ Ofta □ Ibland □ Sällan □ Aldrig

Skriver helt ensam utan att rådfråga någon kollega

□ Ofta □ Ibland □ Sällan □ Aldrig

□ annat, hur?_____

_____

16 a. Om du samarbetar med andra, hur tycker du att skrivsamarbetet fungerar (med skrivsamarbete avses både översättning, granskning och annan form av skrivande)?

□ Mycket bra □ Bra □ Sådär □ Dåligt □ Mycket dåligt

Kommentera gärna:_____

_____

_____

16 b. Vad fungerar bra i samarbetet?

_____

_____

_____

_____

16 c. Vad fungerar mindre bra eller dåligt i samarbetet?

_____

_____

_____

_____

17 a. Hur fungerar samarbetet mellan dina närmaste kolleger (de som innehar samma tjänstebeteckning eller utför samma arbetsuppgifter som du)?

_____
_____

Vad fungerar speciellt bra?

_____
_____
_____

Finns det något du skulle vilja ändra på?

_____
_____
_____

17 b. Hur fungerar samarbetet mellan översättare och granskare?

_____
_____

Vad fungerar speciellt bra?

_____
_____
_____

Finns det något du skulle vilja ändra på?

_____
_____
_____

18. Är du nöjd med den nuvarande samarbetssituationen på din egen enhet?

□ ja
□ nej, varför inte?_____
_____

19. På vilket sätt kunde samarbetet utvecklas?_____
_____
_____
_____
_____

20 a. Diskuterar du översättning av lagtexter med dina kolleger vid de andra institutioner som arbetar med lagöversättning?

□ ja
□ nej

20 b. Om du inte diskuterar med kolleger vid andra institutioner, skulle du vilja göra det?

□ ja, varför?_____
_____
_____

□ nej, varför inte?_____
_____
_____

20 c. Om du diskuterar med kolleger vid andra institutioner, vad diskuterar ni?
_____
_____
_____

Hur ofta har du kontakt med kolleger vid andra institutioner?
_____
_____

Vilken av de andra institutionerna har du mest kontakt med?
_____
_____

21 a. Av vem får du respons på ditt arbete? _____
_____

21 b. I vilken form får du respons?

Revideringar i översättningen, vid sidan om skrivteknisk revidering även revideringar av bl.a. innehåll, konstruktioner, termer

□ ja
□ nej

Korrekturläsning av översättningen (korrigering av stavfel och slarvfel)

□ ja
□ nej

Muntliga kommentarer av granskare?

□ ja
□ nej

Muntliga kommentarer av översättare?

□ ja
□ nej

Kommentarer under arbetsmöten på din arbetsplats?

□ ja
□ nej

I annan form, hur?
_____

21 c. Är du nöjd med den form av respons du får?

□ ja
□ nej Hur vill du ändra på den?

_____
_____

22.a. Har ni regelbundna möten på din arbetsplats under vilka arbetet med översättning diskuteras?

□ ja, allmänna diskussioner
□ ja, om specifika texter
□ nej

22 b. Om ja, vilka saker diskuteras på mötena?_____
_____
_____
_____

22 c. Upplever du att du har en aktiv roll på mötena?

□ ja □ nej

23 a. I vilka situationer kan konflikter mellan översättare och granskare uppstå? Med konflikt avses här att parterna inte delar åsikt om hur något textavsnitt ska översättas.

_____
_____
_____
_____

23 b. Hur löses konflikter?

Genom diskussion?

□ ja □ nej □

Genom en medlare?

□ ja □ nej

Om ja, vem har vanligen rollen som medlare?

_____
_____

Väger någons åsikt tyngst, dvs. ges någons åsikt vanligen företräde?

□ja □nej

Om ja, vems åsikt?_____
_____
_____

23 c. Anser du att alla parters röst blir lika hörd vid översättningsarbetet? (Översättarnas, granskarnas, institutionernas)

□ ja
□ nej

23 d. Tycker du att alla parters röster ska bli lika hörda?

□ ja
□ nej

Kommentera gärna: _____
_____
_____

23 e. Om du svarade nej på fråga 23 c, vems eller vilkas röst hörs enligt din mening inte i lagöversättningsarbetet?_____
_____
_____

ÖVRIGA FRÅGOR SOM GÄLLER LAGÖVERSÄTTNINGSARBETET

24. Ett multiprofessionellt team är ett team inom vilket personer med t.ex. olika yrken, specialkunskap och utbildning samarbetar för att skapa en gemensam slutprodukt. Anser du dig arbeta inom ett multiprofessionellt team?

□ ja
□ nej, varför inte?_____
_____
_____

25 a. Upplever du att du tillhör någon grupp i ditt arbete?

□ nej
□ ja

25 b. Om du svarade ja i fråga 25 a, vilken grupp eller vilka grupper anser du dig tillhöra? Om du kryssar för alla eller flera grupper, rangordna dem då enligt principen att siffra 1 är den grupp du känner starkast tillhörighet till och siffra 5 den grupp du känner minst tillhörighet till. Om du låter bli att marker en grupp tolkas det som om du inte alls känner dig som en del av den gruppen.

□ Alla personer med samma tjänstebeteckning på din arbetsplats? (t.ex. alla översättare på Statsrådets translatorsbyrå)

□ Några av de personer med samma tjänstebeteckning på din arbetsplats? (t.ex. ett antal översättare på Statsrådets translatorsbyrå, dock inte alla)

□ Alla personer som deltar i lagöversättningsarbetet på din arbetsplats? (T.ex. översättare och granskare på Statsrådets translatorsbyrå)

□ Din egen arbetsplats (institution) och *någon* av de andra institutioner som deltar i lagöversättningsarbetet?

I så fall, vilken av de andra institutioner som deltar i lagöversättningsarbetet utöver din egen institution?
_____

□ Alla institutioner som deltar i lagöversättningsarbetet? (Statsrådets translatorsbyrå, justitieministeriets laggranskningsenhet, riksdagens svenska byrå)

□ Någon annan grupp, vilken? _____
_____

26 a. Anser du att de institutioner som deltar i lagöversättningsarbetet står i en hierarkisk relation till varandra?

□ ja
□ nej

26 b. Om du svarade ja på 26 a, hur skulle du placera de olika institutionerna i hierarkin? Numrera 1-3; den institution som numreras med en etta är den institution som är högst i hierarkin, medan den institution som markeras med en trea ligger lägst i hierarkin.

□ Statsrådets translatorsbyrå
□ Justitieministeriet
□ Riksdagens svenska byrå

26 c. Anser du den hierarkiska placeringen påverka ansvaret för lagöversättning, så att den institution som står högst i hierarkin har det största ansvaret för översättningen och den institution som står lägst i hierarkin har det minsta ansvaret för översättningen?

□ ja
□ nej

26 d. Om du svarade nej på fråga 26 c, vilken eller vilka institutioner anser du då att har det slutliga ansvaret för översättningen?

□ Statsrådets translatorsbyrå
□ Justitieministeriet
□ Riksdagens svenska byrå
□ Dessa tre institutioner tillsammans
□ Någon annan institution, vilken?_____

27 a. Vem eller vilka ansvarar för innehållet i en lagtext (den svenska översättningen)?_____
_____

27 b. Vem eller vilka ansvarar för utformningen i en lagtext (den svenska översättningen)?_____
_____

27 c. Känner du själv ett personligt ansvar för lagtexten?
□ nej
□ ja, i vilka avseenden?_____
_____

29 a. Används samma formuleringsmönster (konstruktioner, ordval, tilltalssätt, satsstrukturer) i texterna nu som då du började på din arbetsplats?
□ ja
□ nej

29 b. Om nej, har du kunnat påverka utarbetandet av nya formuleringsmönster?
□ nej
□ ja, på vilket sätt?_____

29 c. Om du inte kunnat påverka utvecklingen, skulle du ha velat göra det?
□ nej
□ ja, på vilket sätt?_____
_____

30 a. Finns det internt utformade skrivregler vid din arbetsplats?
□ nej □ ja

30 b. Har du varit med och utformat dessa skrivregler?
□ nej □ ja

30 c. Om det finns interna skrivregler, använder du dig av dessa?
□ nej □ ja

30 d. Läser du och kommenterar du vad andra skrivit?

□ Mycket ofta □ Ofta □ Ibland □ Sällan □ Mycket sällan

30 e. Hur stor är din möjlighet att påverka skrivandet och skrivnormerna för lagtexter?

□ Mycket stor □ Stor □ Sådär □ Liten □ mycket liten

31. Nedan ser du ett exempel på en reviderad text (reviderad version med fet stil, gjorda revideringar är utmärkta med kursiv).

OREVIDERAD VERSION	**REVIDERAD VERSION**
För övervakningen skall tillverkaren ge bedömningsorganet nödvändiga uppgifter och tillåta kontroll av tillträde till lokalerna för att kontrollera tillverkning, kontroll, provning och lagring. Om kvalitetssystemet inte längre uppfyller de krav som ställs på det med stöd av denna lag kan bedömningsorganet annullera sitt godkännande.	**För övervakningen skall tillverkaren ge bedömningsorganet nödvändiga uppgifter och tillåta kontroll av *sina produktions-, kontroll-, provnings- och lagringslokaliteter*. Om kvalitetssystemet inte längre uppfyller de krav som ställs på det med stöd av denna lag kan bedömningsorganet *återta* sitt godkännande**

31 a. Vad tror du att revideringen baserar sig på?

_____
_____
_____
_____
_____
_____

31 b. Anser du revideringen vara motiverad?

□ ja, varför?_____
_____

□ nej, varför inte?_____
_____

31 c. Anser du att revideringen gjort texten bättre?

□ja, varför?_____
_____
_

□ nej, varför inte?_____
_____

32. Nedan ser du två versioner av en lagtext på svenska och deras finska förlaga. Tycker du att någon av texterna är bättre och i så fall varför? (Svarsutrymme på följande sida.)

VERSION 1

4 §
Förvaringstid

Den registeransvarige skall förvara uppgifterna i personregistret för arbetarskyddet så länge som den registrerade är verksam i den registrerade uppgiften. Efter det skall uppgifterna om den registrerade utplånas ur registret på behörigt sätt.

Den registeransvarige skall förvara de blanketter som används vid förmedling av uppgifter fyra år efter det att den sista anteckningen har gjorts. Efter det skall blanketterna förstöras på behörigt sätt.

VERSION 2

4 §
Förvaringstid

Den registeransvariga skall förvara uppgifterna i personregistret för arbetarskyddet så länge som den registrerade är verksam i den registrerade uppgiften. Efter det skall uppgifterna om den registrerade avföras ur registret på behörigt sätt.

Den registeransvariga skall förvara de blanketter som används vid förmedling av uppgifter fyra år efter det att den sista anteckningen har gjorts. Efter det skall blanketterna förstöras på behörigt sätt.

FINSK FÖRLAGA

4 §
Tietojen säilytysaika

Työsuojeluhenkilörekisteritiedot rekisterinpitäjän on säilytettävä niin kauan, kun rekisteröity henkilö toimii rekisteröidyssä tehtävässä. Tämän jälkeen rekisteröidyn tiedot on poistettava rekisteristä asianmukaisesti.

Tiedonvälityksessä käytettäviä lomakkeita rekisterinpitäjän on säilytettävä viimeisen tiedon merkitsemisestä neljä vuotta. Tämän jälkeen lomakkeet on asianmukaisesti tuhottava.

33. Hur tycker du det är att arbeta med lagöversättning. Ett kryss långt till vänster betyder att det är mycket roligt och ett kryss långt till höger att det är tråkigt osv.

Roligt	____	_____	_____	_____	_____	_____	Tråkigt
Passivt	____	_____	_____	_____	_____	_____	Aktivt
Svårt	____	_____	_____	_____	_____	_____	Lätt
Omväxlande	____	_____	_____	_____	_____	_____	Enformigt
Långsamt	____	_____	_____	_____	_____	_____	Snabbt
Formelartat	____	_____	_____	_____	_____	_____	Fritt
Ensamt	____	_____	_____	_____	_____	_____	Socialt
Högprestige	____	_____	_____	_____	_____	_____	Lågprestige
Skapande	____	_____	_____	_____	_____	_____	Rutinmässigt
Ansvarsfullt	____	_____	_____	_____	_____	_____	Inget ansvar
Manligt	____	_____	_____	_____	_____	_____	Kvinnligt
Behagligt	____	_____	_____	_____	_____	_____	Obehagligt

34. Vill du ändra på något som berör din arbetssituation (översättnings- eller granskningssituation)?

□ ja
□ nej

Om ja, vad?_____
_____
_____
_____
_____

35. Har du några allmänna synpunkter på översättning av lagtexter, översättning vid statliga institutioner eller din egen arbetssituation som du tycker att du inte fått ge uttryck för i enkäten?

_____
_____
_____
_____
_____

Stort tack för att du tog dig tid att besvara den här enkäten!

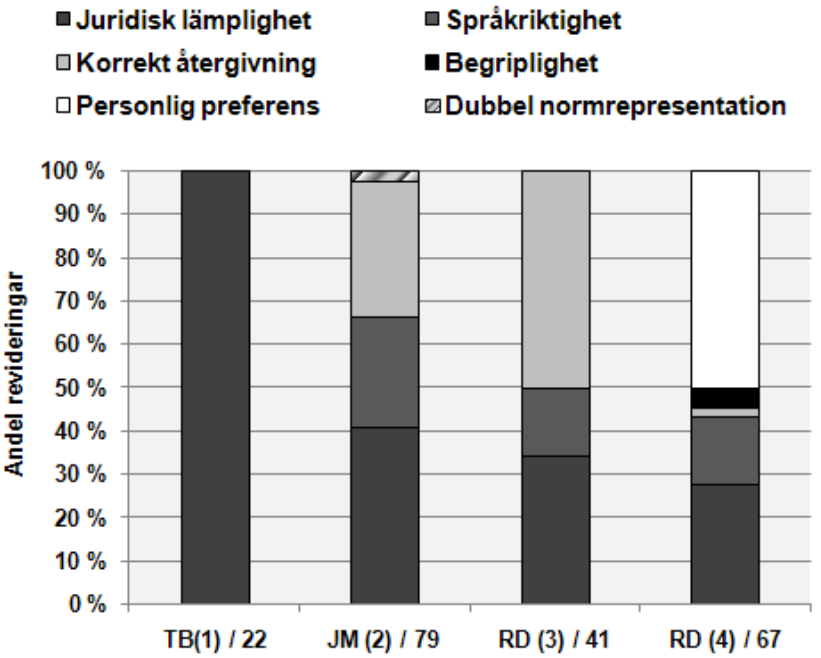
NORDICA HELSINGIENSIA

NH 1/KKN 1	Hadle Oftedal Andersen: Ikkje for ingenting. Jon Fosses dramatikk (2004)
NH 2	Mona Forsskåhl: Mitt emellan eller strax utanför. Språkkontakt i finlandssvensk slang (2005)
NH 3/KKN 2	Hadle Oftedal Andersen: Kroppsmodernisme (2005)
NH 4/TS 1	Jan-Ola Östman (red.): FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk (2005)
NH 5/KKN 3	Hadle Oftedal Andersen & Idar Stegane (red.): Modernisme i nordisk lyrikk 1 (2005)
NH 6/TS 2	Karin Hoyer, Monica Londen & Jan-Ola Östman (red.): Teckenspråk: Sociala och historiska perspektiv (2006)
NH 7	Helga Hilmisdóttir: A sequential analysis of *nú* and *núna* in Icelandic conversation (2007)
NH 8	Hanna Lehti-Eklund (red.): Att växa till lärare – svenskläraruttbildning i utveckling (2007)
NH 9	Nina Martola: Konstruktioner och valens: verbfraser med *åt* i ett jämförande perspektiv (2007)
NH 10/SI 1	Jan Lindström (red.): Språk och interaktion 1 (2008)
NH 11	Jan Lindström, Pirjo Kukkonen, Camilla Lindholm & Åsa Mickwitz (red.): Svenskan i Finland 10 (2008)
NH 12	Anne Huhtala. Det pedagogiska självet: en narrativ studie av direktvalda svenskläraruppsatsers berättelser (2008)
NH13/KKN4	Hadle Oftedal Andersen, Peter Stein Larsen & Louise Mønster (red.): Steder. Modernisme i nordisk lyrikk 2 (2008)
NH 14/DF 1	Helena Palmén, Caroline Sandström & Jan-Ola Östman (red.): Dialekt i östra Nyland. Fältarbete i Liljendal med omnejd (2008)

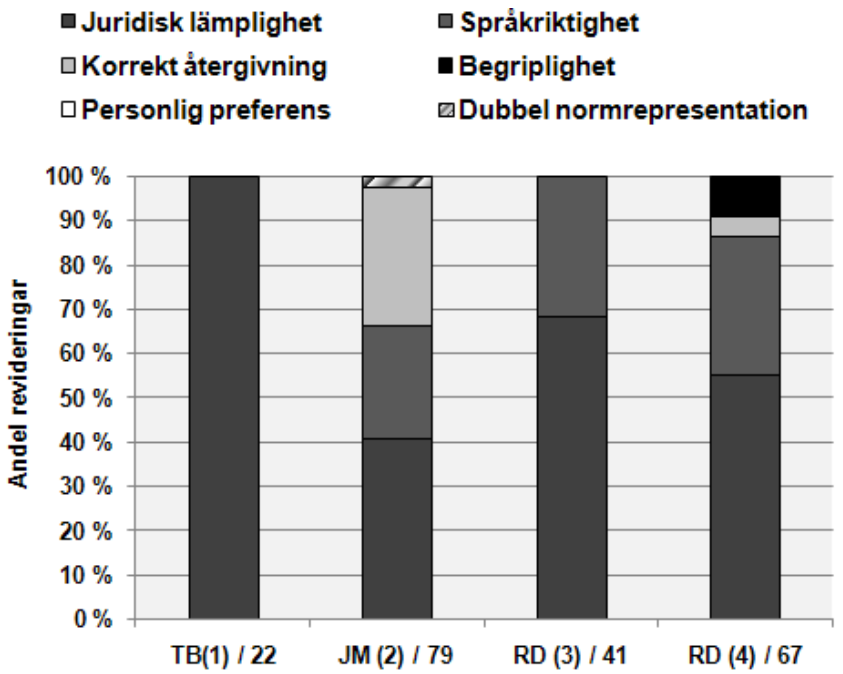
NH 15	Camilla Kovero & Monica Londen: Språk, identitet och skola. En undersökning i svenska skolor i huvudstadsregionen (2009)
NH 16	Lieselott Nordman: Lagöversättning som process och produkt. Revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland (2009)

Errata, s. 221

Gammal 6.6

Ny 6.6

Errata

Sid	Står	Ska stå
s. 24	Varje proposition omfattar en till tio lagar (...)	Varje proposition omfattar en till sex lagar (...)
s. 68	Kapitlet inleds med en orientering av över forskningsfältet och dess olika inriktningar enligt Holmes (1988) (kap. 4.1). Därefter presenteras den deskriptiva översättningsforskningen (kap. 4.2), vilken är den primära teoretiska ramen för denna avhandling. I kapitel 4.3 förs en diskussion kring forskningsfältets utveckling och det avslutande kapitel 4.4 redogör för översättningssociologi, en inriktning inom den deskriptiva översättningsforskningens som denna avhandling anknyter till.	Kapitlet inleds med en orientering av över forskningsfältet och dess olika inriktningar enligt Holmes (1988) (kap. 4.2). Därefter presenteras den deskriptiva översättningsforskningen (kap. 4.3), vilken är den primära teoretiska ramen för denna avhandling. I kapitel 4.4 förs en diskussion kring forskningsfältets utveckling och i kapitel 4.5 redogör för översättningssociologi, en inriktning inom den deskriptiva översättningsforskningens som denna avhandling anknyter till. I det avslutande kapitel 4.6 diskuteras centrala begrepp för studien.
s. 73	(...) översättningssociologi diskuteras närmare i kapitel 4.4.	(...) översättningssociologi diskuteras närmare i kapitel 4.5.
s. 74	Pym (1998)	Pym (1998: 1–3)
s. 77	Toivonen 2000	Toivonen 2001
s. 79, 80	kapitel 5.4.2	kapitel 4.6.2
s. 95	Linell 1990	Linell 1998
s. 115	jfr även kapitel 4.3	jfr även figur 4.3
s. 164	Probirskaja-Turunen 1999	Probirskaja-Turunen 2001
s. 210	Det första antagandet (…)	De här antagandena (…)
s. 210	Det andra antagandet (...)	Det första antagandet (...)
s. 220	(...) motsvarar under en procent av samtliga revideringar (...)	(...) motsvarar under fem procent av samtliga revideringar (...)
s. 220	(...) utgör den under en procent.	(...) utgör den under fem procent.
s. 239	”Utav de totalt 38 enkäter som sändes ut...”	”Utav de totalt 37 enkäter som sändes ut...”
s. 297	”som diskuterades i kapitel 3.1...”	”som diskuterades i kapitel 3.2...”
s. 308	Hoffman, Yvonne, 1984.	Hoffmann, Lothar, 1984.
s. 315	Nordman, Marianne, 1984. *Om juridisk svenska*. Svensk juristtidning (62-43-869). S. 955–968.	Nordman, Marianne, 1984. Om juridisk svenska. I: *Svensk Juristtidning* 69. S. 955–968.
s. 312	Liiri, Kari, 1999. EY:n tuottamien oikeudellisten tekstien kääntämisestä [Översättning av juridiska texter inom EU]. I: Jyränki. Antero (red.). *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*.	Liiri, Kari, 1999. EY:n tuottamien oikeudellisten tekstien kääntämisestä [Översättning av juridiska texter inom EU]. I: Jyränki. Antero (red.). *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja B:7. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Turku. S. 145–153.
s. 318	Schäffner, Christina & Adab, Beverly, 2001. *The idea of the hybrid text in translation: contact as conflict*. Across languages and cultures. Volume 2, number 2, 2001. Akademia Kiado. Budapest.	Schäffner, Christina & Adab, Beverly, 2001. The idea of the hybrid text in translation: contact as conflict. I: *Across languages and cultures*. Volume 2, number 2, 2001. Akademia Kiado. Budapest. S. 167–180.

Ska ingå i litteraturförteckningen:

Baumann, Klaus-Dieter, 1992. *Integrative Fachtextlinguistik*. FFF. Band 18. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Charrow R.P. & Charrow, V. R., 1979. *Making legal language understandable. A psycholinguistic study of jury instructions*. Columbia law review 79:7.S. 1306–1374.

Danet, Brenda, 1980. Language in the legal process. I: *Law & Society Review* 14. S. 445-564.

Englund Dimitrova, Birgitta, 1997. Translation of Dialect in Fictional Prose - Vilhelm Moberg in Russian and English as a Case in Point. I: *Norm, variation and change in Language.* Stockholm Studies in Modern Philology, 11. S. 49-65.

Gläser, Rosemarie, 1990. *Fachtextsorten im Englischen*. FFF. Band 11. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Haarala, Risto, 1981. *Sanastotyön opas* [Handbok för terminologiarbete]. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Inledning till Finlands rättsordning 1-2, 1996. Pekka Timonen (red.). Juristförbundets förlag. Helsingfors.

Koskela, Merja, 1996. Tema och rema i populärvetenskaplig text. Acta Wasaensia No. 47. Universitas Wasaensis. Vaasa.Doktorsavhandling.

Malmström, Åke, & Agell, Anders, 1997 [1962]. Civilrätt. (Under medverkan av Tore Sigeman). 15 uppl. Liber Ekonomi. Uppsala.

Ny språklag, 2001. Språklagskommitténs betänkande. Justitieministeriet Edita.

Palmgren, Sten, 2000. Inträde i en flerspråkig rättsordning – ett finländskt perspektiv. I: Melander, Björn (red.). *Svenska som EU-språk*. Ord och Stil. Språkvårdssamfundets skrifter. 30. Hallgren & Fallgren. Uppsala. S. 29-45.

Toivonen, Pia, 2001. *En serietidning på fyra språk*. Acta Wasaenisa. No. 88. Språkvetenskap 17. Universitas Wasaensis. Vaasa. Doktorsavhandling.

Vagle, Wenche, Sandvik, Margareth & Svennevig, Jan, 1994. *Tekst og kontekst. En innfoering i tekstlingvistikk og pragmatikk*. 2. opplag. Landslaget for norskundervisning. (LNU)/J.W. Cappelens Forlag a.s. Oslo.

Westman, Margareta, 1984. On strategy in Swedish legal texts. I: *TEXT. An interdisciplinary journal for the study of discourse* 4. S. 57-70.